

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2022-DR-026

**MESLEKİ VE TEKNİK LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK
SEÇİMLERİNİN VE GELECEK BEKLENTİLERİNİN
TOPLUMSAL TEMELDE DEĞERLEDİRİLMESİ:
TURGUTLU ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN
Candaş SARACALOĞLU

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Gülsen DEMİR

AYDIN 2022

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

11.03.2022

Candaş SARACALOĞLU

ÖZET

MESLEKİ VE TEKNİK LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK SEÇİMLERİNİN VE GELECEK BEKLENTİLERİNİN TOPLUMSAL TEMELDE DEĞERLENDİRİLMESİ: TURGUTLU ÖRNEĞİ

Candaş SARACALOĞLU

Doktora Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsen DEMİR

2022, XII + 197 Sayfa

Türkiye'nin yarınlarına ışık tutacak bir mesleki eğitim süreci hedeflenirken bu hedef için bütün bileşenlerin durumu, halihazırda devam eden mesleki eğitim süreçlerinin anlaşılmasına yönelik yaklaşımların eksikliği ya da sorunlarının ortaya çıkarılması süreçlerin sağlıklı yürütülmesine katkı sağlayacaktır. Bu amaçla mesleki eğitim süresince sadece öğrenci kaynaklı diğer bir ifade ile öğrenci akademik durumları ile açıklanabilecek bir başarı- başarısızlık durumunun tespitinin yetersizliği ortaya konularak mesleki eğitim süreçlerinin toplumsal dinamikler ile eşgüdümünün açıklanması gerekmektedir.

Bu noktada yukarıda ifade edilen mesleki eğitimin başarısı ve toplumsal alandaki etkinliği noktalarına bireyselle indirgenen bakış açısının kısır döngüsü ve bu bakış açısının meslek liselerinin dün- bugün-yarınlarını, sorunlarını anlamak ve anlatmak konusundaki eksiklikleri bu çalışmada aşılmaya çalışılmakta ve eğitimde başarısızlık sorunlarının aynı diğer toplumsal olaylardaki gibi, toplumsal bir arka plan çizilmeden anlaşılmayacağı ifade edilmektedir.

Bu bağlamda çalışma, meslek liselerinin kamuoyunda çokça iddia ve şikayet edilen başarısızlık durumunun bireysel yani öğrenci kaynaklı bir başarısızlık olmadığı, aslında bu başarısızlığın toplumsal süreçlerin sonuçlarından biri olduğu ifadesindedir.

Araştırmanın evrenini, 2019–2020 ve 2020-2021 öğretim yıllarında Manisa ili, Turgutlu ilçesinde ortaöğretim seviyesindeki sağlık, inşaat, iklimlendirme, motor, muhasebe, mobilya, bilişim, hasta bakım bölümlerine sahip altı meslek lisesinde mesleki eğitim öğrenimi gören öğrenciler ile bu okullarda görev yapan ders ve okul rehber öğretmenleri, bu okullarda görev yapan yöneticiler, öğrencilerin işbaşı öğrenim kapsamında staja gittikleri ya da mezuniyet sonrası çalıştıkları iş yeri temsilcileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın kapsamında toplam 163 kişiden oluşan örneklem ile derinlemesine mülakat doğrultusunda görüşmeler yapılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Mesleki Eğitim, Kültürel Sermaye, Yeniden Üretim, Gençlik

ABSTRACT

THE EVALUATION OF CAREER CHOICES AND FUTURE EXPECTATIONS OF VOCATIONAL AND TECHNICAL HIGH SCHOOL STUDENTS ON A SOCIAL BASIS: EXAMPLE OF TURGUTLU

Candaş SARACALOĞLU

Phd Thesis, Department Of Sociology

Thesis Consultant: Prof. Dr. Gülsen DEMİR

2022, XII + 197 pages

While targeting the vocational training process that will shed light on the future of Turkey, status of all components for this target will contribute lack of approaches to understanding current vocational training process or uncovering the problems. With this aim, the condination of vocational education processes with social dynamics needs to be explained by revaling the inadequacy of determing the success and faillore station which can only explained by the academic status of the students during the vocational education.

At this point, in this study the vicious circle of the individual perspective reduced to the success of vocational education and its effectieness in the social field and the shortcomings of the point of the wiew in understanding and explaining the problems of the vocational high schools yesterday, today and tomorrow is tried to overcome without drawing a social background like other socia events, the problems of failure in education

The data of the research is based on in depth interviews with 163 vocational high school students from 6 vocational high school studying health, construction, air conditioning, machine, accounting, furniture, information technology, patient care and teachers, school counselors, administrators working at these schools and workplace representatives with whom the students do internship as part of on the job training or post graduation in 2019-2020 and 2020 – 2021 educational year in Manisa /Turgutlu.

KEY WORDS: Vocational Training, Cultural Capital, Reproduction, Youth.

ÖNSÖZ

Günümüzde toplumsal hareketliliğin en önemli sebeplerinden birisi bireylerin devam ettikleri okul türü ve aldıkları eğitimin niteliğidir. Ancak burada herkes için eşit fırsatlar, nitelikli eğitime erişim kolaylığı bulunamaması sorunu ile karşılaşmaktadır. Nitelikli eğitim veren okulların mekânsal olarak ayrılarak birkaç bölgede toplanması yani daha çok üst sosyoekonomik mahallerde konumlanması ile bireyler arası fark azalmak yerine mevcut durum ve engellemeler ile hızla artarak devam etmektedir. Eğitim seçici ve eleyici bir rolle toplumsal alanda ayrıştırıcı bir rol üstlenme durumunda kalmaktadır (Tanrıöver 1994/2015).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde okullar arasındaki akademik başarı farklılıklarının yüksek olması sebebiyle aileler doğal olarak yüksek başarı gösteren okullara çocuklarını kaydettirmek için bir mücadele içine girmektedir. Bu okullara erişim hiç kolay olmayıp, niteliği yüksek olan okullara kayıtlı öğrencilerin aile profilleri incelendiğinde büyük çoğunluğunun ekonomik sermaye ve kültürel sermaye bakımından avantajlı bireylerin çocukları olduğu fak edilmektedir.

Özellikle 1999 yılında yükseköğretime geçiş sistemi değişikliği sonrası getirilen katsayıda farklılık uygulaması ile bu sınıflandırma çok daha fazla keskinleşmiş, meslek liseleri dezavantajlı ve akademik olarak temel eğitim okullarında başarısız addedilen öğrencilerin çoğunlukla zorunlu olarak gelmek durumunda kaldığı bir okul türü haline gelmiştir. Bahsi geçen katsayı uygulaması kaldırıldıktan kısa bir süre sonra liselere giriş sınav sistemi ve nitelikli okul uygulamaları ile puanı en düşük öğrencilerin mesleki eğitimde kümelenmesine yol açılmıştır. Kısa zaman diliminde art arda uygulanan iki ayrı politika da okullar arası başarı farkını arttırırken mesleki ve teknik liseleri farkın en çok gözlemlendiği okul olarak konumlandırılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde her daim bir adım yakınımda bulunan çalışmayı toplumsal alanda değerli kılan danışmanım Prof Dr. Gülsen Demir'e, çalışmanın yapıldığı okullarda her soruma gönüllerini açarak cevap veren öğretmenlere, idarecilere, öğrencilere, iş yeri temsilcilerine ve çalışmanın eğitim sürecinin her anında benimle beraber yürüyen eşim Gül Saracaloğlu'na, enerji kaynakları oğullarım Rüzgar ve Toprak Can Saracaloğlu'na teşekkürü borç bilirim.

Candaş SARACALOĞLU

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	6
1. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
1.1. Okullarda Mesleki Rehberlik ve Yönelme-Yönelim.....	6
1.2. Konuyla Benzer Çalışmalardan Örnekler.....	10
1.3. Türkiye’de Mesleki Eğitim.....	25
1.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	25
1.3.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem	30
1.3.3. Mesleki Eğitimin Bugünkü Durumu	55
1.4. Mesleki Eğitim ve Fırsat Eşitliği	64
1.5. Eğitim ve Toplumsal Hareketlilik.....	67
1.6. Pierre Bourdieu ve Sermaye Kavramı	69
1.7. Habitus ve Kültürel Sermaye İlişkisi	87
1.8. Pierre Bourdieu Perspektifinde Birey ve Toplum.....	105
2. BÖLÜM	109
2. ARAŞTIRMA.....	109
2.1. Araştırmanın Konusu	109
2.2. Araştırmanın Amacı.....	109
2.3. Araştırmanın Önemi	110
2.4. Sınırlılıklar	111

2.5. Araştırmanın Yöntemi	111
2.6. Araştırmanın Evreni Örneklemi ve Veri Toplama Teknikleri.....	112
2.7. Alanda Karşılaşılan Güçlükler.....	113
3. BÖLÜM	115
3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRİLME	115
3.1. Kişilerin Mesleki Eğitime Bakışı.....	121
3.1.1. Öğrencilere Göre	121
3.1.2. Öğretmenlere Göre	125
3.1.3. Yöneticilere Göre.....	130
3.1.4. İşyeri Temsilcilerine Göre	131
3.2. Sosyal Çevrenin Eğitime Bakışı	137
3.2.1. Öğrencilere Göre	137
3.2.2. Öğretmenlere Göre	139
3.2.3. Yöneticilere Göre.....	143
3.2.4. İşyeri Temsilcilerine Göre	144
3.3. Mesleki Eğitimde Edinimler- Engeller	153
3.3.1. Öğrencilere Göre	153
3.3.2. Öğretmenlere Göre	156
3.3.3. Yöneticilere Göre.....	160
3.3.4. İşyeri Temsilcilerine Göre	161
3.4. İstihdam ve Mesleki Başarı.....	168
3.4.1. Öğrencilere Göre	168
3.4.2. Öğretmenlere Göre	169
3.4.3. Yöneticilere Göre.....	171
3.4.4. İşyeri Temsilcilerine Göre	171
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	182
5. KAYNAKLAR	190

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Örneklem.....	113
--------------------------	-----

GİRİŞ

Meslek liseleri, Türkiye’de herkesin faydalı ve gerekli olduğuna inandığı ve başarılı olması için çok çaba sarf edilmesi gerektiğini söylediği “Memleket Meselesi” olarak gördüğü kurumlar olarak Milli Eğitim Bakanlığı projelerinde yer almaktadır. Göreve gelen tüm bakanlar meslek liseleri hakkında Türkçe’nin gereklilik kip eki ile sonlanan kelimeler içeren cümleler kurmaktan kendini alamamaktadır. Öte yandan bu “olmalı/ yapılmalı/ edilmeli” gibi ifadeler ile biten cümleleri kocaman bir “ama” ile başlayan cümleler silsilesi takip etmektedir. İşte bu çalışma bu “ama” ile başlayan cümlelerin kurulma sebeplerine kafa yoran bir çalışma olma iddiasındadır.

Sosyolojinin açıklama ve ifadeleri doğrultusunda önemli bir sosyal gerçeklik olan eğitim içerisinde büyük bir yer tutan mesleki eğitim ve mesleki eğitime yönelim süreçlerini anlamak ve anlatmak için, tek başına bireysel süreçlerin yeterli olmadığını; toplumsal dinamiklerin her konuda olduğu gibi mesleki eğitime yönelim, mesleki eğitim ve mesleki eğitimde başarı süreçlerindeki etkilerini anlatmak bu çalışmada hedeflenmektedir.

Türkiye’nin yarınlarına ışık tutacak bir mesleki eğitim süreci hedeflenirken bu hedef için bütün bileşenlerin durumu, halihazırda devam eden mesleki eğitim süreçlerinin anlaşılmasına yönelik yaklaşımların noksanlıklarının ya da sorunlarının ortaya çıkarılması süreçlerin sağlıklı yürütülmesine katkı sağlayacaktır. Bu amaçla mesleki eğitim süreçlerinde sadece öğrenci kaynaklı diğer bir ifade ile öğrenci akademik durumları ile açıklanabilecek bir başarı- başarısızlık durumunun tespitinin yetersizliği ortaya konarak mesleki eğitim süreçlerinin toplumsal dinamikler ile eşgüdümünün mevcudiyetinin açıklanması gerekmektedir.

Bu noktada yukarıda ifade edilen süreçlerin başarısı ve toplumsal alandaki etkinliği noktalarına bireyselle indirgenen bakış açısının kısır döngüsü ve bu bakış açısının meslek liselerinin dün- bugün-yarınlarını, sorunlarını anlamak ve anlatmak konusundaki eksiklikleri bu çalışmada aşmaya çalışılmakta ve eğitimde başarısızlık sorunlarının aynı toplumsal olaylardaki gibi toplumsal bir arka plan çizilmeden anlaşılmayacağı söylenmektedir.

Fransız Sosyolog Pierre Bourdieu’nun toplumsal alan analizinde kullandığı ve kavramlaştırdığı “Kültürel Sermaye”, “Habitus” kavramları ve alan çözümlemelerinin yukarıda bahsi geçen mesleki eğitim süreçlerinin doğru açıklanmasındaki eksiklerinin

giderilmesinde kullanılabilecek araçlardan olduğu, mesleki eğitime yönelik tüm süreçlerin ilişkisel bir bakış açısı ile bireyler ve onların toplumsal pozisyonları ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği, bugünkü anlamı ile eğitimde mesleki eğitimin büyük oranda toplumsal yapının yeniden üretilmesi noktasında yer aldığı çalışmada dile getirilmektedir. Bu bağlamda çalışma, meslek liselerinin kamuoyunda çokça iddia ve şikayet edilen başarısızlık durumunun bir bireysel yani öğrenci kaynaklı bir başarısızlık olmadığına aslında bu başarısızlığın toplumsal yapının yeniden inşasındaki kurgulardan biri olduğu ifadesindedir.

Bourdieu betimlemesi ile kültürel sermaye sembolik ve kültürel değerlerin birikimi anlamına gelmektedir. Bu birikim eğitim ve sosyalleşme süreci ile elde edilmektedir ki okul sermayesi olarak da düşünülebilen bu sermayenin diğer bir elde edilme şekli aileden miras şeklinde devralınmasıdır (Fırat ve Berkut 1979/2015). Okul kurumunun yapısı ve fonksiyonu toplumsal olarak anahtar rol üstlenmektedir. Bourdieu'nun temel düşüncesi içerisinde okulun, hakim sınıflar doğrultusunda yine eşitsizliği yeniden var ettiği. Çünkü hakimlerin kültürel sermaye birikim ve hacmi okulun beklentileri doğrultusunda ilerlemektedir. Yeniden üretim devresinde kültürel sermaye ve habitus ilişkisel şekilde akademik başarıya etki etmektedir. Kültürel sermaye azlığı veya çokluğu akademik habitusun akademik çalışmalara uygunluğu da başarının önemli bir belirleyicisi konumundadır. Bu başarı sonrası toplumsal hareketlilik toplumda farklı kurumlar-durumlar arasında yer değiştirme olarak algılanmaktadır (Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., Çelen, Ü., & Türkyılmaz, S. 2010). Kültürel sermaye aileden çocuğa miras kaldığı için kültürel sermaye yönünden avantajlı olan çocuklar akademik anlamda daha ileri adımlar atabilmektedir. Toplumsal hareketlilik ve eğitimin giderek artan önemi ile birlikte gözler okullar arasındaki başarı farklılıklarına çevrilmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde okullar arasındaki akademik başarı farklılıklarının yüksek olması sebebiyle tüm bireyler doğal olarak yüksek başarı gösteren okullara çocuklarını kaydettirmek için bir mücadele içinde bulunmaktadır. Bu okullara erişim hiç de sanıldığı kadar kolay olmayıp niteliği yüksek olan okullara kayıtlı öğrencilerin aile profilleri incelendiğinde büyük çoğunluğunun ekonomik sermaye ve kültürel sermaye bakımından avantajlı bireylerin çocukları olduğu fark edilmektedir. Ekonomik ve kültürel olarak yoksul kesimin çocukları ise eğitimsel başarısı nispeten düşük okullarda eğitim görmeye mecbur bırakılmaktadır. Bu durum aynı zamanda eğitime erişimde sınırlı eğitimsel imkanlarından yararlanmanın yanında, eğitim sonrası iş yaşamına zor dahil olma gibi pek çok eşitsizliğin de kaynağını oluşturmaktadır (Tatar, 2018).

Nitelikli eğitime erişimde yaşanan fırsat eşitsizliği, okullar arasındaki başarı farkının fazlalığı sadece Türkiye'ye de görülen bir durum değildir. Yapılan "Pisa" gibi büyük katılımlı sınavların nihai değerlendirme raporları pek çok ülkede benzer hikayelerin olduğunu göz önüne sermektedir. Ancak detaylara bakıldığı zaman bu eşitsizlikten en çok mağdur olan grubun yine ekonomik ve kültürel sermayeden mahrum olanlar olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında eşitsizliğin ülkelerin genel yapısına da yansıdığı ileri sürülebilir. Bununla birlikte iyi bir işe sahip olmanın büyük ölçüde iyi bir üniversite diploması ile olabileceği inancı bir araya geldiğinde eğitimin yalnızca sosyal hareketlilik anlamına gelmediği mevcut sınıfsal durumları da tekrar etmekte önemli bir etken olduğu fark edilmektedir. Tüm bunlar temelde eğitim eşitsizliklerinin küresellikten ulusal düzeyde hatta kentlere mahalle düzeyine kadar pek çok ölçekte görünür olduğunu göstermektedir (Ataç, 2017).

Araştırmada bu doğrultuda mesleki eğitim okulu öğrencilerinin, okulun eğitiminin sahip olduğu ve öğrenciden kendini geliştirmesi adına, gelmesi gereken noktadaki kültürel sermaye kodlarına ne kadar sahip olduğu sorunsalının öğrencilerin başarısı ve mesleki yöneliminde etkili olduğu iddiası ortaya konulmakta, öğrencilerin ailevi, eğitimsel arka planlarından hareketle çıkarımlar yapılmak istenmektedir. Çalışma öğrencilerin kültürel sermaye anlamında istenen noktalarda olmamasının, mesleki eğitim süreçlerinin yürütülmesinde ne tür farklar yarattığını ve bu farklılıkların ne gibi olumsuzlukları ortaya çıkardığını anlama amacı taşınmaktadır. Bu amaçla farklı mesleki eğitim türlerinden altı meslek lisesinde öğrenci, öğretmen, yönetici, iş yeri temsilcisi gibi mesleki eğitimin farklı paydaşlarından toplam yüz altmış üç (163) kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmada görüşmeler, önce araştırmacının da okul yönetici olması nedeni ile mesleki eğitim kurumu yöneticilerine ulaşarak başlamıştır. Yöneticilere ulaşarak çalışmanın amacı ve durumu hakkında bilgi verilmiş, onların kendi makamlarında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yöneticilerin referansı ve bilgilendirmesi ile mesleki eğitim okullarında görev yapan öğretmenler ile görüşmede özellikle mesleki eğitim branşlarından öğretmenler seçilmiş böylece mesleki eğitimin okul yönü hakkında derinlemesine bilgi edinilmiştir. Öğretmen görüşmeleri birebir olarak okul rehberlik servislerinde ya da yönetim odalarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında öğretmenlerin istekleri dikkate alınarak sesli ve görüntülü kayıt alınmazken sadece yazılı görüşme kaydı tutulmuştur. Öğretmenlerin seçiminde meslek eğitim branşlarından olmaları yanında aynı zamanda sınıf

rehber öğretmenliği görevi de yapan öğretmenler olmaları tercih edilmiş, böylece sınıf rehber öğretmeni olan öğretmenlerin öğrencilerin okul içi kişisel durumlarını da gözleyebilir olmaları avantajlarından da yararlanılmak istenmiştir. Yine görüşme yapılan tüm okullarda okulların okul rehber öğretmenleri ile ayrıca ayrı bir zaman diliminde görüşülmüş, onların öğrencilerin gelişim süreçleri, genel durumları ve mesleki, akademik gelişimleri hakkındaki görüşleri de öğrenilmeye çalışılmıştır.

Bu yönetici ve öğretmen görüşmelerinden sonra yönetici ve öğretmenlerin, çalışmanın amacı hakkında kazandığı bilgilendirmeler ışığında okullardaki her sınıf seviyesinden ve özellikle her akademik seviyeden öğrenci ile görüşülme talebi ile okulların rehberlik servislerinde ve yönetim odalarında öğrenciler ile birebir görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca okullarda, taşınmalı eğitime tabi ya da kendi imkânları ile kırsal mahallelerden gelen öğrenciler ile de görüşme talebinde ayrıca bulunulmuş onlarla da görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Son olarak öğrencilerin staj yaptığı kurumlar hakkında bilgi alınmış, kurumlara giderek staja gelen öğrencilerden sorumlu olan birim ya da kişiler ile konuşulmuş, okul ve öğrenciler ile görüşüldüğü bilgisi yetkililerle paylaşılarak kurum yetkililerine çalışma amacı hakkında bilgi verilmiştir. Bilgilendirme sonucu iş yerlerinde görüşmelerde bulunulmuş ve çalışmanın veri toplama kısmı sonlandırılmıştır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesi ile ilgili kısımda Türkiye'deki mesleki eğitim ve mesleki yönelim ilgili tanım ve açıklamalara yer verilirken, Türkiye'de mesleki eğitimin tarihsel süreci cumhuriyet öncesi ve sonrası ayrımı ile ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Yakın dönem mesleki eğitim süreçlerinin aktarılması sonrası Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nun sermaye türleri ve buna bağlı olarak Bourdieu sosyolojisinin ana hatları anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışma bulgularından hareketle ifade edildiği üzere mesleki eğitim, öğrencilerin dezavantajlı durumlarını geliştirme rolü yerine eşitsizliğin yeniden üretilmesi sahnesindeki yerini almaktadır.

Bu noktada kültürel sermaye kavramı ile, daha çok ekonomik farklılıklar ile açıklanamayan, eğitimsel performanstaki farklılıklar açıklanmaya çalışılmaktadır. Bireyler ancak ve ancak onları takdir etme anlama için gereken şemalara sahip oldukları takdirde onların anlamlarını kavrayabilir ve onlardan yararlanabilir. Kültürel sermaye kavramının

üretmesinde ve devam ettirilmesinde eğitimin kültürel anlamda takdir etme ve anlama şemalarını kuran eğilimler ön plana çıkmaktadır (Yüce ve Ağtaş, 1989/2007).

Mesleki eğitime yönelim ya da genel olarak meslek seçimi aşamasında bireyler meslek seçimlerini ve mesleki başarılarını büyük ölçüde toplumsal eğilimleri doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Eğitim kurumları ile öğrencinin ait olduğu sosyal yapı arasındaki paralellik mesleki eğitimi seçim için de mevcuttur. Ailenin ve öğrencinin eğitsel durumları ve eğitsel başarı hakkındaki farkındalığı ve mesleki eğitime yönelim, araştırma bulgularında görüldüğü üzere doğrudan ilişkili ve birbirini destekler konumdadır. İfade edildiği üzere meslek liselerine genellikle dezavantajlı mahalle okullarından ya da köy okullarından mezun öğrenciler ya da akademik olarak en düşük seviyede yer alan öğrenciler gelmektedir. Bireysel bir tercih gibi görülen ve başarısızlık kaynağı olarak algılanan bu durum aslında toplumsal kuralların yeniden üretilmesi eksenini ile uyum göstermektedir. Öğrenciler habitusları yani eğilimleri ve derinlerde yatan yapılaşmış mekanizmalar ekseninde karar verirken mesleki eğitime yönelim ve mesleki eğitimdeki başarı ya da başarısızlığın tek başına kurum ve birey kaynaklı olmadığı fark edilmektedir.

1. BÖLÜM

1. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Okullarda Mesleki Rehberlik ve Yönelme-Yönelim

Genel olarak bir ülkenin gelişimini etkileyen ana öğeler doğal kaynaklar ve insan gücüdür. Bunların sonucu da üretim olarak ortaya çıkmaktadır. Bu iki öğeden gereği gibi yararlanarak yüksek düzeyde üretim sağlamak bir ülkenin gelişmesi için temeldir. Bu da ancak eğitimle sağlanabilir (Oskay, Ü.1990/1996). Bu noktadan hareketle elindeki kaynakları en efektif şekilde kullanmak için bireylerin yetenek ve özelliklerine göre yönelme-yönlendirme yapılması gerekmektedir. Bu noktada çalışmada ele alınacak olan mesleki eğitim süreçleri de kaynakları doğru kullanmak adına en önemli noktalardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mesleki eğitim en yaygın olarak, kişinin iş hayatındaki belirli bir meslek alanında üretici olarak herhangi bir statü ile yer alabilmesi için gerekli asgari yeterliliğe ve genel meslek kültürüne sahip olmasını mümkün kılan eğitim olarak tanımlanabilir (Kam, 2013). Mesleki eğitim ortaöğretim sürecindeki dallardan birisi olarak Türk Milli Eğitim bünyesinde yer almaktadır.

Ortaöğretim, ilköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Ortaöğretimin amacı; öğrencilere asgarî ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyoekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, mesleğe, hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır. Ortaöğretim, genel ortaöğretim, meslekî ve teknik ortaöğretim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelir ve öğrenciler, istek ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda bu programlardan birine yönelerek yetişme imkânını bulurlar. Genel ortaöğretimin amacı; öğrencileri ortaöğretim seviyesinde asgari genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştirmek ve yükseköğretime hazırlamaktır. Genel ortaöğretim, genel liseler, anadolu liseleri, fen liseleri, sosyal bilimler liseleri spor liseleri, güzel sanatlar liseleri ve çok programlı liselerden oluşmaktadır. Meslekî ve teknik ortaöğretim; iş ve meslek alanlarına iş gücü yetiştiren ve

öğrencileri yükseköğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır. Meslekî ve teknik ortaöğretim; erkek teknik öğretim okulları, kız teknik öğretim okulları, ticaret ve turizm öğretimi okulları ve din öğretimi okullarından oluşmaktadır. Bugün de benzer bir örgütlenme şeması ile teşkilatlanma devam etmektedir.

Görüldüğü üzere ortaöğretim aşaması bölüm program ve özellikleri bakımından ilköğretim seviyesinden değişiklik göstermektedir. Bunun yanında orta öğretim dönemi bireyin ergenlik dönemine karşılık gelmektedir. Bahsi geçen dönemde birey gelişim bazında bazı sorunlarla da buluşmaktadır. Bu dönemde bireyden cinsel rolünü kabul edip bu rolüne uygun davranışlar geliştirmesi, duygusal bağımsızlığı bağlamında kendisiyle ilgili kararları alabilmesi, akran grubu tarafından kabullenilmesi ve meslek seçimi için gerekli olan akademik ve duygusal hazırlıkları yapması beklenmektedir. Ergenlik döneminin bahsi geçen belli başlı gelişim ödevlerinin yerine getirilmiş olması bireyin genç yetişkinlik diye tabir edilen çağa olumlu ve mutlu girmesini sağlamaktadır. Bu noktada ergenlik döneminde ulaşması gereken öz kimlik aşamasını aşamamış bireyin duygusal yalıtım yaşadığı ve hayatı boyunca bu durumun devam ettiği görülmektedir.

Eğitsel açıdan bahsi geçen dönemde olan bireylerin okula uyumlarını arttırmak eğitim olanakları hakkında bilgi vererek eğitsel karar ve mesleki tercih yapmalarına yardımcı olmak rehberlik özelinde eğitimin hedeflerinden birisidir. Bireyin kendini bulmasını sağlamak, verimli ders çalışma yolları bağlamında akademik gelişimini arttırmak, kendilerine uygun bir eğitim programını belirlemelerine yardımcı olmak, sınav kaygısını azaltmaya yönelik uygulamalar yapmak ortaöğretim seviyesindeki rehberliğin belli başlı amaçlarındanıdır. Meslek seçimi açısından ergenlik dönemi mesleki kararlarını oluşturma aşamasında olduğu bir çağdır. Bu zaman diliminde ergenlik dönemindeki bireyin meslek alanlarına doğru bilgi bağlamında yönlendirilmesi beklenir.

Bu yönlendirmeler doğrultusunda genç birey tarafından yapılan tercihler başlangıçta çok genel olabildiği gibi doğru olmayabilir. Zaman içerisinde kendisi ve çevresi hakkında bilgisi fazlaştıkça kendini doğru bir şekilde değerlendirmesi ve gerçekçi mesleki kararlar vermesi beklenir. Öğrencinin kendini doğru bir şekilde anlaması güçlü ve zayıf yönlerini tartması zayıf yönlerine yönelmesi, geliştirmek istemesi kendine uygun meslek alanları hakkında bilgi sağlama ortaöğretim kurumlarındaki mesleki rehberliğin hedeflerindedir. Ayrıca ortaöğretimden sonrası doğrudan çalışma yaşamına girme durumunda olan öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun olan işe yönlendirilmesinde ve bu iş doğrultusunda

bilgilendirilmesini de mesleki rehberlik çok önemlidir. Bahsi geçen amaçlar doğrultusunda eğitsel açıdan buldukları eğitim programının içeriği yönünden öğrencilerin gidebilecekleri üst eğitim kurumları ve bu kurumların amacı kapsamı, kazandıracakları hakkında mesleki rehberlik bağlamında bilgiler verilir. Mesleki açıdan meslekler tanıtılırken genç birey yapacağı mesleki tercih sonrasında yaşayacağı kişisel değişim ve gelişmeler hakkında bilgiler verilir . Öğrenci süreç içerisinde kendini tanıyıp kendi gelişimi hakkında fikirlerini geliştirdikçe kendi özelliklerine uygun bir eğitim kurumuna ya da bir meslek türüne sağlıklı bir şekilde yönelmesini sağlar. Öğrencinin gerçekçi bir benlik algısı ve düşüncesi yoksa psikolojik danışma hizmeti aile ile beraber hareket ederek doğru bir yöneltme ve yerleştirme hizmeti sunulması hedeflenir.

Ortaöğretimde yöneltme ve yerleştirme hizmeti ile psikolojik danışma hizmeti alan öğrenciler süreç sonrasındaki durumlar hakkında izleme hizmeti almalıdır. İzleme hizmetinin en önemli yararı öğrenciye verilen mesleki rehberliğin ne derece doğru ve faydalı olduğunun anlaşılmasıdır. Ayrıca öğrencileri, velilerin ihtiyaç, beklenti ve sorunları doğrultusunda yöneltme mesleki rehberlik hizmetlerinin başarısının doğru değerlendirilmesi gerekmektedir.

Genel olarak birbirinden çok farklı gelişim planları sunan ortaöğretim kurumlarına yöneltme ve ortaöğretim kurumları bünyesinde çok farklı özellikler barındıran mesleklere yöneltme sorumluluk ve uzmanlık isteyen bir iştir. Türkiye’de sınav odaklı sistem nedeniyle mesleki rehberlik çalışmaları daha çok puanın yettiği okula ya da mesleği yönlendirme bağlamında kalmaktadır: Öğrencilerin ilgi ve yeteneğinden bağımsız olarak puanın yettiği okula ya da mesleğe yönlendirilmesi. Yetenekli olduğu alandan bağımsız olarak akademik eğitim için zorlanan bireyler ya da hiç yeteneği olmadığı halde zorunlu olarak mesleki eğitime ya da mesleklere gönderilen bireyler yaratmaktadır. Bu durum da hem meslek liselerinde ve liselerdeki akademik, davranışsal uyumu azaltmakta hem de toplum için mutsuz bireyler yaratmaktadır.

Mesleğe yönelme çalışmaları sıklıkla alınması zorunlu olan eğitim düşüncesi paralelinde düşünülmekte ve ülkelere göre değişik zamanlarda uygulanmaktadır. Bir örnek olarak, Almanya’da 10, Belçika’da 12 ve Danimarka’da 15 yaş mesleki yöneltme başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ancak burada ayırt edici olan eğitim verenlerin ya da ebeveynlerin talebiyle çocuğa belli bir mesleğin kabul ettirilmesi değil, öğrencinin kendi

içsel motivasyon ve özellikleri ile mesleklerin gerektirdiği özellik ve kriterler arasında uyum sağlanmasıdır.

Diğer önemli bir bulgu ortaöğretim öğrencilerinin ergenlik döneminde verdikleri kararları sürekli değiştirme eğilimleri hangi mesleği seçeceklerine ilişkin kararları da etkilemektedir (Kıyak, 2006).

Özellikle ilköğretim yıllarında öğrencilerin mesleki gelişim dönem ve vazifelerini anlamaları ve bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatalmaları bir sonraki mesleki gelişim görevlerinin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasında son derece önemlidir. Bu nedenle ilköğretimde çalışan danışmanlara öğrencileri gözlemleyerek ilgi ve yeteneklerinin belirginleştirilmesi sürecinde önemli görevler düşmektedir (Kuzgun, 2000). Anahtar olarak temel eğitimin ikinci yarısı olarak kabul edilen ortaokullarda uygulanan rehberlik ve mesleki yönelim eğitimlerinde çocuklara meslekler hakkında kapsamlı aydınlatma yapılmalıdır (Kuzgun, 2000).

Öğrencilere mesleğe yönlendirme konusunda geçmişten bugüne kadar benimsenen açılımlar şu şekilde özetlenebilir: Teknolojinin gelişmesiyle beraber çocuğun emek gücünden yararlanma ihtiyacı ortadan kalkmış fakat mesleki faaliyetlerin karmaşıklığı ve çeşitliliği yüzünden çocukların eğitiminde daha zengin ve bilgili içeriğin oluşması gereksinimi ortaya çıkmıştır. Zorunlu temel eğitim süresinin uzatılması ise öğrencinin yeteneklerinin daha net bir biçimde görmesini ve ilgilerini fark etmesini sağlamıştır. Ülkemizde sekiz yıllık zorunlu eğitim yarasının çıktığı 16 Ağustos 1997 tarihine kadar 12 yaşından hemen sonra çocuklar meslek eğitimine başlıyor ya da çalışma yaşamına çalışma yaşamına atılıyordu. Zorunlu eğitime başlama yaşı ilköğretimin sekiz yıla çıkarılmasıyla birlikte mesleki eğitime başlama yaşı on beşe yükseltilmiştir. Bu da öğrencilerin kendi yetenek ve ilgilerini daha çok tanınmasına ve şekillendirmesine olanak sağlamıştır (Kuzgun, 2000).

Mesleğe yöneltirken toplumda ihtiyaç olarak ortaya çıkan insan tipini yetiştiren meslek eğitim kurumlarının sayısını artırmak, mesleki eğitime yönelimi cesaretlendirmek gibi artırıcı yöntemler geliştirilmekte, diğer yandan zorlamaya da başvurulmaktadır. Mesleki rehberlik ve yöneltme esnasında öğrencilerin kararlarını etkileyen değişkenler cinsiyet, toplumsal saygınlık ya da sosyo-ekonomik düzey, ilgi ve yetenekler olarak belirlenmektedir (Kuzgun, 2000). Öğrenciler meslek seçeceklerini değerlendirirken önce cinsiyetlerine uygun

olmayan daha sonra sosyoekonomik düzeylerine uygun bulmadıkları ve en son ise ilgilerine uygun bulmadıklarını elediği bulgusuna ulaşılmaktadır” (Kuzgun, 2000, 19). İlköğretimin son sınıfı ise lise seçim sürecini kapsadığı ve bireylerin ilerideki mesleklerini etkileyebileceği için önemli bir yere sahiptir. Bireylerin temel eğitim sonrası okullara ve özellikle de mesleki eğitime doğru mesleki yönelimle yönelmede sağlıklı karar verebilmeleri için çok erken yaşlarda bu konuda bilgilendirilmeleri gerekmektedir (Şengün, 2013).

Burada dikkat edilmesi gereken önemli nokta rehberlik faaliyetleri bir bütün olarak ve bireysel farklılıkları ve özel yetenekleri açığa çıkarıcı bir düzende uygulanmalıdır.

Zorunlu eğitimden sonra bireylerin belli bir kısmı mesleki eğitime yönelmektedir. Bu aşamada bireylere çeşitli mesleklerin tanıtımı için özel yetenekleri ortaya çıkaracak ve geliştirecek bir eğitim ortamı yaratılmalı ve hedef olarak bireyleri belli bir mesleği öğretmekten ziyade bireylerin mesleğe olan yatkınlıkları ortaya çıkarılmalıdır (Kam, 2013).

1.2. Konuyla Benzer Çalışmalardan Örnekler

Aytekin A. (2005) “Meslek seçimini etkileyen ekonomik ve kültürel faktörler Isparta örneği” isimli çalışmasında insanın kendisine olan algısının kariyer açısından hayatı boyunca çeşitli deneyimlerle sürekli değişen bir role sahip olduğu vurgulamaktadır. Bu araştırmanın amacı öğrenme tekniklerini içeren bir el kitabı hazırlamak ve bu öğrenme teknikleri ile ilişkili olarak ilköğretim öğrencilerinin mesleki farkındalıklarını artırmaya yarayan bir kılavuz kitap hazırlamaktır. Bu çalışmada üzerinde önemle durulan bir nokta da öğrencilerin işi bir insanın fonksiyonu gibi anlamasını sağlamaktır. Ayrıca diğer bir önemli nokta insanın bireysel yeteneklerini kullanarak iş yaşamında sivilleşmesini sağlama ve bunları bireysel yetenekleri ile nasıl yapacağı hakkında bilgiler edinme gibi konular üzerinde durulmuştur.

Çurğatay V. (2010) tarafından yapılan “Üniversite Sınavına Girecek Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-kültürel Faktörler” isimli çalışmada toplumumuzun mesleki eğitime olan değer yargıları resmedilmeye çalışılmıştır. Eskiden beri Türk toplumunda el işlerinin, el ile yapılan, bedeni faaliyet gerektiren mesleklerin küçük görüldüğü, “çiftçi veya sanatkar olacaksınız tahsile ihtiyacınız yoktur” anlayışının yaygın olduğu bilgileri yer almaktadır. Araştırmada ayrıca Ankara gecekondularında yapılan bir çalışmadaki bulgulara yer verilmiştir. Bu çalışmada velilerin çoğunluğunun iş-güç

tercihlerini belirtirken memurluğu başta tercih etmeleri bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada mesleki eğitime olan birçok olumsuz değer yargısı hakkında örnek verilmiş ve anekdotlarla anlatılmıştır. Bu araştırmada olumsuz değer yargılarının nedenleri de belirtilmiştir. Bu nedenler arasında geçmişte Osmanlı döneminde Mithat Paşanın açtığı meslek okullarına yetim ve fakir çocukların gitmesi ve çalışmasının bir gelenek olarak görülmesi, ayrıca diğer okullarda başarısız olanların bu okullara alınması ve el işlerini herkesin yapacağı varsayılarak bu okullara zihni acıdan kabiliyetli olmayanlara öncelik verilmesi gibi nedenler olumsuz değer yargılarının oluşmasında etkili olmuştur. Bu Cumhuriyet döneminde de devam eden bir süreçtir. Diğer nedenler ise “yükseköğrenim olanağının mevcut olmayışı”, “mezunların istihdam edilememesi”, “mezunların sermaye bulamamaları”, “lüks teknik eğitim”, “ders programları ile çevre gereksinimi”, “meslek seçiminde geleneksel anlayış”, “ücret sorunu”, “azınlıklara özgülük” şeklindedir. Araştırmada bu olumsuz değer yargılarına karşı birçok önlem ve tedbir önerilmiştir. Sonuç olarak kısa zamanda değer yargılarının değişmeyeceği fakat uygun eğitimlerle bunun azaltılabileceği vurgulanmıştır.

Köse M.R (2016) “Sosyo-Ekonomik Durumun, Lise Özellikleri ve Üniversite Sınavlarına Hazırlama Kurslarının Eğitsel Başarı Üzerine Etkileri” adlı çalışmada cinsiyet ve sınıf belirleyicileri yönünden ilkökul öğrencilerinin mesleklerin cinsiyet tipolojisi yönünden sabit fikir seviyelerinin ve tercih ettikleri mesleğin fikir yargılarının değişkenliği incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma 4. ve 5. sınıf öğrencisi seksen üç öğrenciye uygulanmış ve araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen farklı alan ve düzeyde otuz altı meslek adını içeren “Mesleki Yargı Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırma sonucunda mesleklerin ve tercih edilen mesleklerin cinsiyet tipine ilişkin kalıp yargı puanlarının, cinsiyet ve sınıf değişkeninden bağımsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kam (2013) “.Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okullarının Tercih Edilme Nedenlerinin Belirlenmesi ve Analizi” adlı araştırmada ebeveynlerin mesleki eğitim ve öğretim kursları hakkındaki düşüncelerinin, çocuklarının mesleki eğitime katılmalarında etkisi araştırılmıştır. Ebeveynlerin mesleki eğitim kurslarına çocuklarını dahil etmelerinin sebebi olarak iş bulma fırsatı ve kariyer fırsatı öne çıkmaktadır

Erikli (2014) tarafından yapılan “Yoksul lise son sınıf öğrencilerinde eğitim algısı: Mamak örneği.” adlı araştırmada meslekler hakkında bilgi edinmenin ve farklı meslekleri keşfetme sürecinin ilköğretim düzeyinde başlaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu araştırmada ilköğretim öğretmenleri ve yöneticilerinin planladıkları kariyer eğitimi başarılabilir, ilgi

çekici ve öğrencilerin ilgilerine uygun olması gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır. İlköğretim seviyesindeki kariyer eğitiminin amaçlarının: sorumluluk sahibi olma, bireyselliği koruma, temizlik alışkanlığını geliştirme, dengeli bir birey olma, etkili bir biçimde düşünme ve karar verme gibi birçok etkeni kapsamı gerektiği belirtilmiştir. Bunun nedeni ise bu unsurların öğrencilerin kariyer eğitimlerinde hayati bir öneme sahip olacağı varsayımdır. dil, matematik, sosyal çalışmalar, fen, sağlık ve müzik bütün bu değişkenlerin kariyer eğitimi ile entegre edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İlköğretim kademesindeki öğrenciler faaliyetlerinde meslekler hakkında deneyim sahibi olmaları için öğrencilerin bol fırsatlara sahip olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bunlar ise sırasıyla toplumdan insanları dinleyerek meslekler hakkında tartışma, çeşitli meslekleri gösteren albümler geliştirme, rol yapma aktivitelerine katılma, dikkat çekici meslekleri gösteren resimler geliştirme, mesleki ilgilerini araştırma ve önemli meslekleri doğrudan gezi düzenleyerek görme şeklinde sıralanmıştır.

Vurucu (2010) tarafından “Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yeterliliği ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler” adlı çalışmada ise eğitim sistemi içerisinde yer alan öğretmen ve öğrencilerin mesleki eğitim hakkındaki bakış açıları ve katılma sebepleri ayrıntılı bir biçimde analiz edilmiştir. Bu çalışmanın verileri 12 okul ve 6 TAFE Enstitüsünden elde edilmiştir. Okul bazında 300 civarında öğretmenden, 1100 civarında 11. Sınıf öğrencisi ve 400 civarında 12. Sınıf öğrencisinden veri alınmıştır. Bu araştırma öğrencilerin mesleki eğitimden beklentilerinin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Güven.M (2008) tarafından yapılan “Lise 9. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Alanlarına Yönlendirilmede Mesleki Rehberliğin Yeterlilik Düzeyi ve Yönlendirme Memnuniyeti” adlı. çalışmada ise ilköğretimde uygulanan mesleki rehberlikle lisede uygulanan mesleki rehberliğin farklı olduğu vurgulanmıştır. Bunun nedeni ise ilköğretimden sonraki dönemde bireyin hem yetenek ve ilgilerini fark etmesi hem de gelecekteki mesleği için karar verme sürecini yaşamasıdır.

Atlı A. (2012) tarafından yapılan “Lise Öğrencilerinin Mesleki Değerlerinin İncelenmesi” çalışmada temel eğitimin sekiz yıllık kısmını bitirdikten sonra genel liselere giden öğrencilerin meslek liselerini tercih etmemelerinde sebep olan durumlar ile meslek liselerine devam eden öğrencilerin meslek liselerini tercih etmelerinde etkili olan faktörlerin bulunması hedeflenmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Türkiye'nin

ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitimde hedeflenen o hedeflere varamadığı, mesleki ve teknik eğitim ile istihdam arasında çok güçlü ilişki olduğu, üniversiteye girişte uygulanan katsayı sisteminin meslek liselerin yönelim ve bu yöndeki tercihlere ket vurduğu sonuçları elde edilmiştir. Ayrıca ülkede yaşanan ekonomik sorunların istihdam sorunu yaratmasının, mesleki ve teknik eğitimi de olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Meslek lisesindeki öğrencilere ek puan verilmesi ve yükseköğretime yerleşmeme durumunda elimde bir mesleğin olsun düşüncesinin var olması, yüksekokula sınavsız geçiş hakkının var olması ve daha kısa yoldan iş hayatına atılmak düşüncesi gibi faktörlerin de meslek liselerinin seçilmesinde etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Güllüpmar F. ve İnce C. (2014) tarafından yapılan “Şanlıurfa’da Eğitimsel Eşitsizliklerin Yeniden Üretimi: Kültürel yapı, Sosyal Sermaye ve Yapısal Faktörlerin Sosyolojik Analizi” adlı araştırmada kariyer danışmalığı yapan kişilerin mesleki eğitim ve öğretim hakkındaki görüşleri ve diğer insanların okullardaki meslek eğitim ve öğretim hakkındaki algıları hakkındaki görüşleri özel olarak incelenmiştir. Araştırmanın verileri kariyer danışmanları ile iletişim kurularak elde edilen görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırma sonucunda kariyer danışmanlarının okullardaki mesleki eğitim ve öğretimi olumlu algıladığı ve öğrencilerden okullardaki mesleki eğitime gitmelerini destekleyen bir anlayışta oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Vuranok (2017) Mesleki eğitimde istihdam sorunlarını ele alan araştırmasına göre eğitime ilişkin, eğitimin ekonomik boyutu başlığı altında sınıflandırılan genç işsizlik sebepleri; eğitim talebi, insan gücü planlaması, üniversiteye giriş beklentisi ve masa başı iş talebi ile ilişkilidir. Eğitim talebi ile ilişkili olduğu değerlendirilen sebeplerin başında aile ve çevre etkisiyle yapılan bilinçsiz tercihler gelmektedir. Yanlış tercihler sonucu mesleki alanında mutlu olmayan gençler, söz konusu alanda çalışmak istememektedirler. Eğitimin mevcut sosyal statüyü yeniden üreten bir unsur olarak işlev görmesi de önemli bir işsizlik sebebidir. Ancak ülkenin farklı coğrafyalarındaki eğitimdeki fırsat eşitsizlikleri ve eğitimli gençlerin niteliklerine uygun iş bulma konusunda yaşadıkları sorunlar da bu çalışmada vurgulanmaktadır. Sosyal veya ekonomik yönden dezavantajlı ailelerin çocukları daha fazla işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Gençlerin popüler meslek alanlarına yığılması bir diğer işsizlik sebebidir. Toplumda mesleklere ilişkin oluşan algı, gençleri belli başlı alanlarda eğitim almaya yönlendirmektedir. Bu alanlardaki mezun sayısındaki artış, gençlerin işsiz kalmasına sebep olabilmektedir. İnsan gücü planlamasının yeterince etkin

olarak yapılamaması, mesleki eğitim ve yüksek öğrenimin niteliklerinin yetersizliği de insan gücü planlaması ile ilişkilendirebilecek işsizlik sebepleridir. İhtiyaç olan mesleki alanlara gençlerin yönlendiremeyeşi işsizliği artıran bir unsurdur. Sahip olunan diplomanın işe giriş sürecinde bir eleme unsuru olarak değerlendirilmesi, gençlerin önemli bir bölümünün karşılarındaki en değerli seçeneğin üniversite eğitimi olduğunu düşünmelerine sebep olmaktadır. Üniversite eğitimi alma beklentisi içindeki mesleki eğitim öğrencilerinin mesleki alanlarına yeterince odaklanamadığı söylenebilir. Gençlerin mesleki alanlara yönelik olarak olumsuz tutumlar geliştirmelerinin sebeplerinden biri de “mavi yakalı” işçi olarak çalışmak yerine “beyaz yakalı” masa başında çalışmak yönündeki istekleridir.

Abak (2009) “Gençlerin İşsizlik Sorunu ve Mesleki Eğitimin Önemi” isimli araştırmaya göre okulların fiziki ve donanımsal yetersizlikleri de mesleki eğitimi olumsuz etkilemektedir. Üniversitelerin piyasayla ilişkileri sınırlı düzeydedir. Teknik öğretmenler özellikle piyasadaki uygulamalardan habersiz olarak mezuniyetleri sonrasında mesleki okullardaki görevlerine başlayabilmektedirler. Teknik öğretmenler üniversitede edindikleri bilgileri alanlarındaki yeni teknolojileri de içerecek şekilde sürekli eğitim yaklaşımıyla güncellemelerinde de sorunlar yaşanmaktadır. Bu konuda yeterli düzeyde hizmet içi eğitim kursları açılmamaktadır. Örgütsel davranış boyutunda ise yöneticilik deneyimine sahip katılımcılar öğretmenlerin örgütsel bağlılıklarının yeterli düzeyde olmadığı görüşündedir. Mesleki eğitimde yaşanan birçok sorun öğretmenlerin mesleklerine olan motivasyonlarını azaltan etkide bulunabilmektedir.

İlk ve orta dereceli eğitim ve öğretim kuruluşlarında eğitilen çocuklar ilk gençlik çağına daha yeni adımlarını attıkları dönemde büyük bir çıkmazla yüz yüze kalmaktadırlar. Gelecekleri adına doğru seçimi yapmak adına değil, sadece üniversite sınavını kazanmak adına lise eğitimlerine devam edip dersane kapılarından medet ummaktadırlar. Amaçları eğitimden ziyade bir bilgisayar oyunundaymışçasına o level ı yani seviyeyi atlayıp bir diğerine geçmektir. Oysa hayatlarına dair bu denli önemli kararlara gebe oldukları bir çağda onlara amaçlarına yön verebilmeleri adına yardım edilmelidir. Amaçları eğer ki meslek edinip sistem içinde yer almak ise onlara mesleki eğitimden bahsedilmelidir. Oysa ülkemizde en vasat; eğitilmesi ve uzmanlaştırılması en zor gençler mesleki ve teknik eğitim liselerine devam etmektedirler.. Gençlerin belirli meslek dallarına hazırlanmalarında en büyük iş yine meslek liseleri; meslek yüksek okulları, mesleki ve teknik eğitim fakültelerine düşmektedir. Sanayi ile entegrasyonu sağlamak adına ne yapılması gerektiğine karar veren

kuruluşlar onlar olmalıdırlar. Endüstri kuruluşları gelecekte ihtiyaç duyacakları ve dolayısıyla işe alacakları kişilerle ilgili yeterli bilgi ve sayısal değere sahipse bu kişilerin yetiştirilme yükü de elbette ki bu okullar vasıtasıyla doğru bir şekilde gerçekleştirilebilecektir. Endüstri kuruluşları aslında bu “yardımı” yapmaya dünden razı olmalıdır. Çünkü doğru kişilerin doğru zamanda doğru işlere yerleştirilmeleri endüstri kuruluşlarının üretimine ve dolayısıyla karlılığına doğrudan etki edecektir. Bugün ülkemizde meslek liselerine olan talep nitelikli bir talep değildir. Genellikle aileler: ‘Hiçbir yere gidemedi; bari meslek lisesini gitsin!’ diyerek çocuklarını meslek lisesine yollamaktadırlar. Meslek liseleri piyasaya eleman yetiştirmelidir. Fakat insanlarımızın ara eleman dendiğinde algıladığı fikir de hatalıdır. Ara elemanın işe yaramayan, gereksiz kişilerden oluştuğu fikri halk arasında fazlaca yaygındır. Son 20 yılda meslek lisesi mezunlarının sayısı iki kat; genel lise mezunlarının sayısı ise üç kat artmıştır. Genel olarak toplumda eğitilmiş insan sayısı artarken verimliliğin düşme sebeplerinden biri de mesleki eğitimde yaşanan aksaklıklardır. Artan nüfus oranı ve nüfusun en dinamik kesimini oluşturan gençlerin doğru alanlara kanalizasyon edilememesi bu sonucu doğurmaktadır. Son yıllarda Çin, korkulan bir ekonomi haline gelmiştir. Çünkü son 20 yılda verimliliğini 5 kat arttırmıştır. Türkiye ise Arjantin ve Peru gibi siyasal ve toplumsal yapısındaki çalkantıları giderememiş; köklü bir devlet kültürüne sahip olmayan ülkelerle birlikte aynı sıralamada yer almaktadır. Verimlilik konusunda yeterli bir artış sağlanamadığı için dünya ekonomisinde hak ettiğimiz yere ulaşamamıştır. Ülkemizin en azından önümüzdeki 20 yıl boyunca çözmek zorunda kalacağı bir genç işsizliği sorunuyla yüz yüze bulunmaktadır. Çözümünde bir türlü yol alınamayan genç işsizliği meselesi ülkemizde en çok tartışılan ve önü alınamayan sorunlardan birinin; beyin göçünün de sebepleri arasında yer almaktadır. Yeterli koşullara sahip olmadığımız için genç ve yetenekli beyinlerimizi gelişmiş ülkelerde istihdam edilip; bu ülkelerde yaşamlarına devam etmeyi seçmektedirler. Onlara en çok ihtiyacımızın olduğu anda ve en verimli oldukları çağda istihdam olanağı bulamadıkları için; genç ve dahi beyinlerimiz yurt dışına yerleşme kararı almaktadır. Yaşanan bir diğer sorunda eğitim sisteminde yer bulamayan gençlerin ailelerinin ekonomik koşullarının yeterli olması neticesinde eğitimlerine yurt dışında devam etmeyi seçmeleridir. Her yıl yaklaşık 30 bin kadar genç insanımız yurt dışında eğitim almak amacıyla yaklaşık 1, 5 milyar dolarlık bir kaynağı ülke dışına taşımaktadırlar.

Aygün (2014) “Kız Meslek Liselerinde Yaşanan Sorunlar Hakkında Mesleki Eğitim Yönetici ve Öğretmenlerin Görüşleri “Eyüp, Gaziosmanpaşa, Fatih ve Avcılar Örneği” “

ismini verdiği çalışmasında meslek lisesi eğitimi alan öğrencilerin kendilerini önemsiz gördükleri verilerini elde etmiştir. Araştırmada mesleki ve teknik eğitimin insanlar bazında değerinin düşük olduğu, eğitim olarak önemsenmediğini ortaya koyulmaktadır. Araştırma; bu düşüncenin mesleki eğitim sürecinden geçen bireylerin ellerine geçen maddi kazançların diğer eğitim süreçlerini bitiren insanlardan daha düşük olduğundan kaynaklandığını ifade etmektedir. Bunun yanında mesleki ve teknik eğitim kalitesinin artırılmasını bu eğitim türüne olan isteği artırabileceği iddia edilmektedir.

Öte yandan Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre akademik eğitimin mesleki eğitimden daha çok istendiği ve mesleki ve teknik eğitim veren okulların bir lise türü olarak tercih edilme anlamında en son okul olarak düşünüldüğü çalışmada ifade edilmektedir. Mesleki eğitimin düşük lise olarak kabul edilen bir eğitim türü olarak düşünülmesinde sebep olarak mesleki eğitimden mezun olup eğitimi ile ilgili bir işte işe başlayanların çoğunlukla mavi yaka olarak adlandırılan işçi seviyesinde çalışanlar olması, bunun yanında meslek lise diplomasının işi alma konusunda direk referans olarak etkili olmaması gösterilmektedir. Öte yandan çalışan, mesleki liseyi bitirmiş öğrencilerin yarısının iş değiştirmek zorunluluğu yaşadığı ve bu değişikliklerinde ücretlerin düşüklüğü, işin yoruculuğu, sigortasız alıştırma çalışma saatlerinin fazlalığı, esnek çalışma durumlarının sebep olduğu ortaya çıkarılmıştır. Meslek liselerinde çalışan çalışanlardan; yönetici, ğretmen ve usta öğreticilerin kıdem görev ve eğitim seviyelerine göre mesleki yönlendirme bazındaki düşüncelerinde anlamlı bir fark bulunmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar ğrencilerin mesleki seçime yönlendirilmesinde sıkıntılar olduğunu, ailelerin çocukların mesleki eğitim öğrenme sürecine katılmadığı zorunlu eğitim sonrasında mesleki eğitimin bir başka zorunluluk olarak bireylere sunuluyor olmasının mesleki eğitim diplomasının öğrencilere yatay ve dikey hareketlilik şansı vermemesinden dolayı mesleki eğitimine katılım ve mesleki eğitim tercihlerinin yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Katılımcılar toplumun sadece sosyal ve maddi olarak en alt kesiminde yer alan düşük gelirli ve düşük eğitimi kesimlerin çocuklarının mesleki eğitime kaydedildiğini, ilköğretim ğrencilerinin genel olarak mesleki eğitimden kaçma eğiliminde olduğunu ifade etmişlerdir. Mesleki eğitime yönlendirme sürecinde yaşanan eksiklerden dolayı velilerin mesleki ve teknik eğitimdeki süreçlere hiç katılmadığı, algıların eksik olduğu bu bakımdan öğrencilerin kendini geliştirme noktasında hiç veli katkısı alamadıkları ortaya konulmaktadır. Bu bakımdan katılımcı görüşlerine göre zaten akademik başarısı düşük olan öğrencilerin genel profil oluşturduğu meslek Lisesi ğrencileri sınavsız geçiş yöntemi ile meslek yüksek okullarına yerleşme sonucu, mesleki

eğitimin yükseköğretim ayağında da sorunlar yaşanmaya başladığını ifade edilmektedir. Araştırmacıya göre mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretim seviyesinden sonra yüksekokullarına sınavsız geçiş sistemi tekrar değerlendirmeye muhtaçtır. Diğer yandan Milli Eğitim Bakanlığı mesleki yönlendirme ve rehberliğin okul rehberlik servislerinde verilen mesleki yönlendirme uygulamalarının alanına vakıf rehber öğretmenler tarafından gerçekleştirilmesinin öğrenciler için anahtar arz ettiği çalışmada ifade edilmektedir. Bununla birlikte bahsi geçen araştırma mesleki yönlendirmenin aksayan yönlerine dair katılımcı görüşlerine ve bu problem durumlarına çözüm olarak mesleki bilgilendirme ve tanıtım işlemlerinin ilköğretim okullarının ilk kademesinden başlamak üzere gerçekleştirilmesi gerekliliği ve bütün yerleşim yerlerinde kurulması gereken kariyer danışmanlık ve mesleki yönlendirme merkezleri aracılığıyla bu sürecin desteklenmesi gerektiğini ortaya konmaktadır. Bu noktada rehber öğretmenlerin yetiştirilmesi ve danışmanlık hizmeti verilen öğrencilere dair raporların hazırlanmasını sağlanması ve hazırlanan raporların arşivlenerek rehber öğretmenlerine sorumluluk verilmesi araştırmanın görüşleri arasında yer almaktadır. Mezuniyet sonrası iş imkanlarının fazla açılması vasıtasıyla yöneltme çalışmalarının daha ayağı yere basan şekilde yapılabileceği ve mesleki teknik eğitim' sürecinden geçen bireylerin niteliğinin artacağı çalışmada ifade edilmektedir. Araştırmada mesleki eğitimi bitirmiş olan öğrencilerin eğitim gördükleri alanlarda istihdam edilmedikleri tespit edilmektedir. Bitirilen alandan farklı olarak öğrencilerin çok da istemedikleri alanlarda eğitim görmesinin payı bu durumda büyük olarak görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin mesleki eğitimi ve işletmeyi içselleştirmedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya göre öğrencilere yönelik okullarda devam ettirilen mesleki yönetim hizmetleri ve öğrencilere mesleki eğitim sonrası işe girmeleri konusunda yapılan yardımlar hiç yeterli değildir. Meslek liselerinde görev yapan çalışanlardan yönetici, öğretmen, usta öğreticilerin meslek lisesi öğrencilerinin okula devam ve akademik başarısına yönelik görüşleri bağlamında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Araştırmaya göre katılımcılar tüm düz liselerin anadolu lisesi ünvanı verilerek bu okullara yüksek puanlı öğrencilerin alındığını geri kalan öğrencilerin meslek lisesine yönlendirilmesinin doğru olarak görmemektedir. Düz liselerde başarısızlık sorunu yaşayan öğrencilerin meslek liselerine yönlendirilmesinin meslek liselerinin başarısızlıkla bağdaştırılması sonucunu ortaya çıkardığı ifade edilmektedir. En başarısız öğrencilerin meslek liselerine yönlendirilmesi değil meslek liselerine meslek sertifika programlarına devam edebilecek öğrencilerin yönlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarını tercih eden öğrencilerin yalnızca akademik açıdan bir

gelecek hayali yaşayan öğrenciler değil aynı zamanda sanayi ve iş dünyası anlamında bir köprü olacak öğrenciler olması gerektiği düşünülmektedir. Öte yandan mevcut durumda mesleki ve teknik öğretim kurumlarını tercih eden öğrencilerin akademik olarak başarısız ve sosyoekonomik açıdan da ortalamanın altındaki yapılardan geldiği araştırmada belirtilmektedir. Mesleki ve teknik eğitime devam eden öğrencilerin ailelerinin ekonomik olarak düşük düzeyde olması öğrencilerin mesleki ve teknik eğitimi ve sonrasındaki geliştirme süreçlerine katılmalarına da engel olmaktadır. Araştırmaya göre mesleki teknik lise öğrencilerinin akademik bakımından hazırbulunmuşluk seviyeleri oldukça düşük olarak gözlemlenmektedir.

Muslu (2010) “ Türkiye’de Mesleki Eğitim Almış Nüfusun İstihdam Sorunları ve Çözüm Önerileri” isimli çalışmaya göre Türkiye’de işe alma ve işsizlik önemli bir gündem olarak ortada bulunmaktadır. Dünyanın genelinde olduğu gibi Türkiye işgücü piyasasında da gençlerin durumu oldukça sorunlu görünmektedir. Genç bir nüfusa sahip olan Türkiye’de toplumun önemli bir kısmını 15-24 yaş arası yaş grubu oluşturmakta, Türkiye’nin genç nüfusunun büyüklüğü gençlerin iş bulmasını daha önemli hale getirmektedir. Öte yandan gençlerin eğitim sürelerinin artmasına rağmen işgücüne katılım, gençler bazında yıllar itibariyle azalmaktadır. Türkiye istihdam rakamlarında gençlerin oranları çok da yüksek görünmemekte, yıllar itibariyle de düşüş eğiliminde görülmektedir. Dünyanın pek çok ülkesinde görüldüğü gibi Türkiye’de de ciddi bir genç nüfus sorunsalı bulunmaktadır. Tarımsal üretimden koparak gelen nüfusun görece genç ve dinamik yaş grubu içerisinde sayılması öte yandan bahsi geçen grubun eğitim seviyesinde standardın altında olması ve bu grubun kentsel istihdamın istediği bilgi ve beceriden yoksun olması genç işsizliği rakamlarını tetiklemektedir. Özellikle küreselleşme sonrası ortaya çıkan süreçlerle birlikte günümüz iş dünyasında işverenler bilgi ve teknoloji kullanımını önemsemekte, fiziksel ve geleneksel altyapıya sahip işlerde istihdam azalmaktadır. Bu süreçte eğitim ve mesleki bilgi ve donanımdan yoksun eğitilmemiş genç nüfusun iş bulması da zor hale gelmektedir. Türkiye’de özellikle ilköğretim ve ortaöğretimi bitirmiş genç işsizliği konusu ciddi seviyelerdedir. İlköğretimin sekiz yıla çıkması genel olarak çok önemli ve olumlu olarak kabul edilirse de orta öğretimin gerekli olarak yapılandırılmadan böyle bir adım atılması büyük sorunlar yaratmaktadır. Yine genç nüfus içindeki yüksek işsizlik oranlarında eğitilmiş olmasına rağmen işsiz kalan bireylerin de kayda değer bir yer tuttuğu görülmektedir. Araştırmaya göre ülkemizde gençlerin iş bulamama sebepleri çok değişik olarak görülmekle birlikte Türkiye’deki genç nüfusun işsizlik oranlarının fazla olmasının en temel sebebi

işgücünün piyasanın ihtiyaç duyduğu özelliklere tam olarak sahip olmamasıdır. Ayrıca gençlerin mesleki yönlendirme ve iş konusunda çok da bilgiye sahip olmaması, rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetlerinin okullarda sağlıklı yürütülemiyor olması, yeterli düzeyde iş istihdamı yaratılamaması gibi sebeplerle de genç nüfus iş bulma sıkıntısı yaşamaktadır. Araştırmada, Türkiye’de var olan işsizlik sorununun ortadan kaldırılması ve istihdamın hız almasına yönelik çabalar planlı dönemle başlamış ancak bu çabalar ve planlama evraklarda satır olmaktan öteye gidememiştir. Kalkınma planlarında işsizlik sorununun çözümü olarak ekonomik büyüme olarak görülmüş buna karşılık istenen ekonomik büyüme gerçekleştirilemedikçe işsizlik nüfus artışı ile beraber daha da artmıştır. Araştırmaya göre hazırlanan planlarda genellikle işsizlik ve istihdam problemine özellikle de genç nüfusun işsiz olması ve eğitilmiş gençlerin iş dünyasında entegrasyonu sorunlarına gerekli dikkat gösterilmemiştir. Sorunun ekonomik büyüme ile doğrudan alakası olmadığına anlaşılması ile özellikle son yıllarda insan gücü değerlendirmelerine ve eğitim politikalarının daha dikkatle planlanmasına çalışılmaktadır. Araştırmaya göre gelişmiş ekonomiler son on yıl içerisinde genç nüfusun istihdamında, toplam işgücü içerisinde genç nüfusun istihdamı oranlarında eğitim planlaması ile öne geçmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde toplam çalışan sayısı içerisinde gençler daha fazla yer aldığından gençlerin işsizlik yaşama ihtimali fazla olmaktadır.

1980 ve sonrası dönemde küreselleşme ile birlikte hızlı bir şekilde değişen teknolojik altyapı bilgi ekonomisi, uluslararası mücadele diğer alanlarda olduğu gibi iş gücü alanında da etkili olmuş, iş gücü alanında eğitilmiş becerili genç işgücüne ihtiyaç fazlalaşmıştır. Bu süreç genç işsizliği ile mücadelede aktif işgücü ile ilgili olan planlamaların önemli olmasını sağlamıştır. Özellikle son yıllarda gelişmiş olarak ifade edilen ülkelerde hem de gelişmekte olan sınıflandırılan ülkelerde artan bir şekilde eğitilmiş genç işsizliği ile mücadele planları yürütülmektedir. Öte yandan ülkemiz gibi gelişmekte olan sınıftaki ülkelerde gençlere yönelik doğru planlama ve program ortaya koyulması ve uygulanması için gençlerin piyasa koşullarında karşılaştığı problemleri doğru şekilde idrak etmek çok büyük önem göstermektedir. Çünkü geniş bir kayıt dışı ekonomiye sahip, işsizlik yardımlarının çok fazla olmadığı ülkemizde gençlerin çoğunluğu işsizlik yardımlarına ulaşma şansına sahip değildir. Gençlere işsizlik için devletin bazı yardımlarda bulunduğu gelişmiş ülkelerdeki durumdan değişik olarak ülkemiz gibi ülkelerin çoğunda aktif olarak gençler iş araştırması yaparken genellikle gençlerin hayatını aileleri finanse etmektedir ama ailelerin büyük çoğunluğu da çocuklarının yaşamlarını eğitim yoluyla ya da mesleki anlamda daha iyi hale

getirebilecek maddi güce sahip değildir. Bu bağlamda düzenli ve dolgun ücretli iş bulamayan gençler ailelerine yük olmamak için informal ya da düzensiz işlerde sigortasız olarak çalışmayı kabul etmektedir. Bu nedenle ülkemiz gibi sosyal yapıya sahip ülkelerde genç işsizliği ve istihdamı problemi ciddi şekilde toplumsal sonuçları olan bir durumdur. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye işgücü piyasasında da gençlerin durumu oldukça problemlidir. Türkiye’de toplam nüfusun önemli bir kısmının 15-24 yaş arası gençlerin oluşturduğu ve bu nüfusun iş bulma zorunluluğu yaşıyor olması bu durumun toplumsal barış için önemini ortaya koymaktadır. Köyden kente göç eden nüfusun çoğunluğunun bahsi geçen yaş grubu içerisinde sayılması eğitim seviyesinin kabul edilebilir seviyenin altında olması ve piyasanın talep ettiği bilgi ve mesleksel beceriden yoksun olması genç işsizliği oranlarını daha da yukarı çekmektedir. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliğinin gerçekleşmesi yolunda bahsi geçen genç ve dinamik nüfus Türkiye için hem çok iyi bir şans hem de yönetilmesi gereken zor bir problemdir. Türkiye’nin genç nüfusu bir yandan çalışma çağındaki nüfusu fazla kılarken diğer yandan her sene işgücü artışını zorunluluğu getirmektedir. Öte yandan işgücünün eğitim düzeyinin ve verimliliğinin fazla olmaması işsizlik oranlarının yüksek seyretmesi kayıt dışı ve informel istihdama sebebiyet vermektedir. İşletmeler düşük ücret ve sigortasız olarak birey çalıştırma yoluna gitmektedir. Ülkemizde en önemli sorun kalemi olan planlama ve yatırım noksanlığı ve eğitime verilen önemin kabul edilemez seviyede olmasıdır. Bugün ülkemizde işgücünün kayda değer bir kısmının temel eğitim olanaklarından iyi şekilde yararlanamadığı düşünülmektedir. .Bu iyi temel eğitim alma olanaklarına kavuşmadan iş hayatına atılma yaşına gelen bireylerin haksız rekabet ortamında topluma kazandırılacak iş sahibi olması noktasında devlete önemli iş düşmektedir. Araştırmada uzun vadeli büyüme ve ekonomik ilerleme konusunda yapılması gerekenlerin ilki sosyal ve kültürel alanda bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi, devlet tarafından teşvik politikaları ortaya konularak gençlerin eşit bir şekilde toplumsal görevlere hazır hale getirilmesi gerekliliğidir. Birleşmiş Milletler gelişim programında da bu durum açıkça ifade edilmektedir. Beşeri sermaye ve gelir dağılımı ilişkisi çok önemli olduğu gibi eğitim, sağlık gibi konularda her bölgenin eşit düzeyde olması bireyin gelişiminde önemli bir yerde bulunmaktadır. Örneğin eğitim olanaklarının artması teknolojik gelişimi de beraberinde sürüklediği için toplumsal alanda bir farklılık ve farkındalık oluşması beklenecektir. Bu nokrada araştırmaya göre ülkenin en değerli zenginliği olan beşeri sermayenin en önemli problemlerinden biri de ücret sıkıntısıdır; beşeri sermayenin üretim sektöründe yer alabilmesi için kişinin birçok yönden memnun olması gerekmektedir. Çalışan kişiyi memnun etmenin en önemli yolu da hak ettiği ücreti almasını

sağlamaktır. Sermayenin verimli kılınabilmesi, üretime katkıda bulunması için mutlaka maddi yönden hakkını alması gerekmektedir. Beşeri sermaye ile birlikte kişinin kişisel gelişimi ve toplumsal gelişiminin en önemli unsuru eğitim olarak kabul edilmektedir. Eğitim ailede başlayıp insan hayatı boyunca devam eden uzun bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Okul öncesi eğitim ne kadar önemli ise ilkokuldan başlayan üniversite eğitim sistemine giden yol da o derece önemli ve değerlidir. Avrupa Birliği ülkelerine bakıldığında eğitimin ekonomiye etkisi doğrudan ortaya çıkmaktadır. Ne yazık ki ülkemizde eğitim sistemimiz iş gücüne uygun toplumsal normlarla uyumlu insan yetiştirememektedir. Bunun en önemli sebebi eğitim sistemimizdeki kuralsızlık ve kalite noksanlığıdır. Araştırmaya göre; ilkokulda başlayan ezberci eğitim üniversiteye kadar hız kesmeden devam etmektedir. Bunun sonrasında gençlerimiz iş gücü piyasasına hazır olmadan eğitimsiz ve işgücü piyasasının ve toplumun istediği normlardan uzak halde gelmektedir. Avrupa Birliği bir birlik olarak ortak bir eğitim politikası yürütmemesine rağmen ülkeler benzer eğitim sistemlerine sahiptir. Avrupa Birliği ülkelerinde zorunlu eğitimin minimum 8-9 yıl olduğu görülmektedir. Ülkemizde de benzer bir süre olmasına rağmen mesleki eğitime yönelim noktasında Avrupa Birliği'nden farklı olarak sadece temel eğitimin ikinci yarısında yönlendirme yapılıyor olması ve işgücü piyasası ile ilgili planlamaların eksik olması yarının iş dünyasına iş gücünün eğitim ile planlanmasına engel olmaktadır. Araştırmaya göre mevcut eğitim sistemi ve eğitim planlamaları işgücü piyasasına güçlendirici bir etkiye sahip olmaktan çok uzaktır.

Özcan (2014) “Türkiye’de İşgücünün Yönetimi Sorunu: Mesleki Eğitim Politikalarına Devlet-Sermaye İlişkileri Açısından Bakmak” isimli çalışmasına göre Eğitim politikalarının teknik ele alınışının ötesine geçmek onu bir toplumsal olgu olarak ele almak demektir. Eğitimin genel toplumsal rolünü, kapitalist toplumsal yapıdaki işlevlerini tartışmak çalışmanın perspektifine dair bir giriş sunma amacının bir parçasıdır. Kapitalist toplumsal yapı içerisinde eğitimi anlamlandırma girişimi eğitimin yapısal yönünün hesaba katılması ve kapitalist üretim ilişkileri bağlamında gündeme alınması anlamı taşır. Bu yapısalılık ulusal ölçekte sınırlı olmadıkça eğitimi küresel ölçekte tartışmayı zorunlu kılar. Neoliberalleşme süreçlerinin eğitim açısından en belirleyici olduğu yarlardan biri uluslararasılaşma ile küresel ölçek etkisinin kaçınılmazlığı olmuştur. Burada kast edilen sadece ulusal eğitim ajandasının küresel eğitim gündemi ile belirlenmesi değildir; bunun ötesinde bu çalışmada iddia edilen, eğitim gündeminin küresel kapitalist ilişkiler ve sermaye birikim motivasyonu ile belirlenmekte olduğudur. Küresel ajanda ve uluslararası

işbölümünün etkisinde, ulusal eğitim politikalarını ulus devletlerin kendi özgünlüklerinin dahiliyle belirlenmektedir. Nitelikli işgücü ileri kapitalist ülkelerde ar-ge ve yaratım süreçlerinde ihtiyaç duyulan beyaz yakalı işgücünü anlatırken, Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelerde nitelikli ara elemana karşılık gelmektedir. Türkiye’de mesleki eğitim politikası söyleminin merkezindeki nitelik vurgusunun anlamı budur. Yaygın, kitle eğitimi olarak meslek okulları politikası izlenmeli, diğer taraftan yine küresel ajandayla uyumlu olarak yaratıcı, yenilikçi beyinler araştırma-geliştirme çalışmalarının yürütüldüğü yüksek öğrenime yönlendirilmelidirler. Bu iki politika insan kaynağını etkin kullanma siyaseti potasında, eğitimin bir işgücü piyasası düzenleme politikası olduğunun göstergesidir. Yerel olanla küresel olanı aynı analizin parçası haline getirmek bu ekonomi politik yaklaşımın mümkün olduğu gibi gereklidir de. Eğitim politikaları ile emek piyasası politikalarının sadece aynı amaca yönelik olarak iş görmeleri değildir söz konusu olan, eğitimin işgücü piyasasının basit bir değişkeni haline indirgenmesidir. Böylelikle, eğitimin ideolojik işlevi de ekonomik işlevine tabi olmaktadır. Ekonomik gelişme, istihdam edilebilirlik ve nitelik gibi ekonomik kavram ve araçlar doğrudan ideoloji alanının kavram ve araçları olmaktadır.

Torun (2014) “ Eğitim ve Toplumsal Hareketlilik İlişkisine Dair Biyografik Bir Araştırma” isimli çalışmasına göre; Eğitim, bireye mesleki ve akademik anlamda bilgi ve beceri kazandıran, bireyin kültür düzeyini yükselterek kendisinin ve bireylerden meydana gelen toplumun gelişmesini sağlayan ve bu yolla da kalkınmayı destekleyen ertelenemez bir süreçtir. Eğitim süreci sonunda vasıflı işgücü yetiştirilir; birey mesleki ve teknik anlamda birçok yönden donatılır. Kişisel yetenek ve bilgisini arttıran birey, bunları üretim sürecinde kullanır ve bu yolla kalkınma desteklenmiş olur. İyi eğitim almış bir birey; rasyonel davranır, kendi kendine karar alabilir, doğru bilgiye kolaylıkla ulaşabilir. Toplumu oluşturan bireylerin eğitim seviyesi arttıkça, ülkenin gelişmişlik seviyesi de ona paralel olarak artmaktadır. Uzmanlaşmış ve kalifiye işgücü potansiyelinin, kalkınma üzerinde pozitif etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Eğitimli birey, hem kendisini hem de yaşadığı toplumu geliştirmek suretiyle; ülkesinin mevcut durumunun iyileştirilmesine katkıda bulunduğu gibi, sonraki kuşaklara da daha iyi koşullar bırakılmasına yardımcı olmaktadır. Bu tezde, ülkemizde mesleki ve teknik liseler seviyesinde mesleki ve teknik eğitimin istihdama yansımaları analiz edilmektedir. Ülkemizde, 1988 ve 2013 yılları arasında, meslek teknik lise mezunlarının istihdama katılım oranları, genel lise mezunlarından daha yüksek oranda gerçekleşmiştir. Ancak, ülkemizde mesleki eğitim durumu ve işsizlik oranları arasında

olması beklenen ters ilişki istatistiki olarak anlamlı düzeyde değildir. Meslek teknik lise mezunlarının beklenen oranlarda istihdam edilememelerinin çeşitli sebepleri vardır. Ülkemizde bilgi toplumuna geçişin tam olarak sağlanamaması, sanayi ve hizmetler sektöründeki yatırımların yeterli miktarda ve vasıflı işgücü için istihdam yaratma niteliğinde olmaması, mevcut mesleki ve teknik lise eğitim programlarının iş piyasasından kopuk ve gelişmeye açık olmaması nedeniyle sektörlerin talep ve ihtiyaçlarını karşılayacak vasıfta öğrenciler yetiştirememeleri bu sebeplerden en önemlileridir. Bununla birlikte, ilk ve orta öğretim sürecinde mesleki yönlendirme ve rehberlik programlarının eksikliği, meslek teknik liselerinin akademik gelecek vadetmediği düşüncesi ve mezunların işgücü piyasasına düşük ücretle katılarak, ömür boyu düşük ücret riskini göze almak istememesi de mesleki eğitime katılımı etkileyen önemli nedenler arasındadır. Meslek ve teknik lisesi öğrencilerin akademik başarısının düşük olması nedeniyle yaşadığı statü sorunu ve genel eğitime oranla daha maliyetli bir eğitim olması da mesleki eğitimi olumsuz etkilemektedir. Mesleki ve teknik eğitimin, piyasa ihtiyaçlarına uyum sağlaması ve istihdam yaratma politikalarının oluşturulması için yetki ve sorumlulukların paylaşılmasında kamunun rolü yeniden gözden geçirilerek işverenler, işveren sendikaları gibi ilgili tarafların karar alma süreçlerine etkin şekilde katılacağı özgün mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Bununla birlikte ülkemizde eğitilmiş kadınların işgücüne ve istihdama katılımının eğitim seviyesi düşük kadınlara oranla yüksek olduğu gerçeğinden yola çıkarak kadınların anne ve eş olarak kabulü üzerine kurulu refah devleti anlayışını, kadınların eğitimini ve işgücüne katılımını teşvik eden cinsiyet eşitliği politikaları ile dönüştürmek gerekmektedir

Dulupçu (2012) “ Ticaret Meslek Liselerinin İşgücü Piyasasındaki Rolü: Isparta Örneği” isimli çalışmasına göre; Mesleki eğitim tüm ülkelerin kalkınmasında hayati bir role sahiptir. Ekonomik sektörlerin dinamik yapısı nedeni ile eğitim sektörünün bu dinamizmi yakından izlemesi genel kritik bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de yüksek öğrenim ile işgücü piyasasında bir planlama ilişkisinin bulunmaması genelde genç işsizliği ile sonuçlanmaktadır. Öğretmenlik ve ziraat mühendisliği gibi meslekler kamuoyunun şıkça duyduğu ve şahit olduğu işsiz meslekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer bir durum ara eleman yetiştiren Meslek Liseleri için de söz konusudur. İşgücü planlamasının ekonomik ve sosyal kalkınma açısından önemi Türkiye’de de konunun politika çevrelerinde sorgulanmasına yol açmıştır. Piyasadaki sektörlerin ihtiyaçları yani geleneksel arz-talep dengesinin ötesinde işgücünün niteliği de en az niceliği kadar önemlidir. İktisat teorisi yetişmiş işgücünün beşeri sermaye teorisi bağlamında verimlilik ve ulusal kalkınma için

başat bir görev üstlendiğini uzun yıllardan beri tartışmaktadır. Türkiye'ye bakıldığında nicelik ayarlamaları hala belirgin bir sorun olmaya devam ederken işgücü niteliği de sorgulanmaya ve bu alanda çözüm arayışları bulunmaya çalışılmaktadır. Nitekim üniversitelerde nitelik sorunu Bologna Süreci ile gündeme gelmiştir. Çalışma açısından da Mesleki Yeterlilikler Kurumu ulusal mesleki standartları belirleme çabasına girmiştir. Dikkat edilirse özellikle Avrupa Süreci ile birlikte her alanda oluşturulmaya çalışılan standartlar meslek ve eğitim alanlarına da tesir etmektedir. Ne var ki meslek liseleri memleket meselesi olarak adlandırılrsa da, meslek lisesi eğitiminin sistematik olarak piyasa ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığını yakından izleyecek sistematik bir mekanizma bulunmamaktadır.

Aydoslu (2012) “Mesleki Eğitim Merkezlerinde Yürütülen Çıraklık Eğitiminin Değerlendirilmesi” isimli araştırmasına göre çırak öğrencilerin, düşük eğitim düzeyine sahip alt gelir grubuna mensup ailelerin çocukları olduğu tespit edilmiştir. Çırakların büyük bir bölümünün (% 83) annesi ev hanımı, baba mesleği ağırlıklı olarak işçi olarak tespit edilmiş, bunu esnaf ve emekli izlemiştir. Çırakların yarısı 4 -5 kişilik ailelere sahip olup, ancak % 9'unun ailelerinin aylık kazancı 2.500 TL üzerinde belirlenmiştir. Hesapçioğlu (2011) araştırmasında, genel olarak ailelerin eğitimi ilkököl düzeyinde, annelerin büyük çoğunlukla ev hanımı, babalarının mesleği ise yoğunluklu olarak serbest meslek olduğu, ailelerin en az 4-5 kişiden oluştuğunu belirtir. Bu sonuçlar araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Bu araştırmada çırak öğrencilerin kazançlarının tamamını ya da bir kısmını ailesine verme oranı oldukça yüksek (% 80) bulunmuştur. Bu bulguyu, Işıklar (2007) ve Hesapçioğlu (2011)'nin çalışmalarında ulaştıkları düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarını para getiren mesleklere yönlendirdikleri sonucu desteklemektedir. Araştırmaya göre, çırak öğrencilerin büyük bir bölümü (% 80) çıraklık eğitimi tercih etme nedenini “meslek öğrenmek” olarak belirtmiştir. Katılım oranı yüksek olmasa da okulu sevmeme, aile geçimine katkı sağlama amaçlarının da çırak olarak çalışmaya başlamalarında etkili olduğu görülmüştür. Çıraklık eğitiminin, orta ve özellikle dar gelirli ailelerin çocukları için meslek öğrenmelerinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Araştırmaya göre, çırak öğrencilerin %39'u mesleklerini ilgi ve istekleri doğrultusunda kendilerinin, %30'u aile büyüklerinin yönlendirmesi, % 19'u iş yeri açabilme hakkı, % 9'u arkadaşlarının yönlendirmesi ile seçtiğini belirtmişlerdir. İlköğretimde yapılan tanıtım, yönlendirme faaliyetlerinin etkisinin çok az olduğu (%2) tespit edilmiştir. Seçilen mesleği, çırakların büyük bir bölümü (%86) değiştirmek istemediğini belirtmiştir. Oysa Türker (2001)'in

çalışmasında, çırak öğrencilerin önemli bir bölümünün mesleklerini ailelerinin seçtiğini belirtirken, Işıklar (2007)'in araştırması ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin mesleki eğitimi tercih etmeme nedenleri arasında mesleklerini kendilerinin seçememesi olduğunu belirterek, ailelerinin meslek seçiminde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bizim araştırmamızda öğrencinin kendi tercihi ilk sırada (%39) yer alırken, ailenin yönlendirmesi %30 ile ikinci sırada çıkmıştır. Okullarda yapılan mesleki tanıtım ve yönlendirme faaliyetlerinin eksikliği ise dikkat çekmektedir. Bu sonuç bireyin ilköğretimden başlayarak etkili bir tanıtım ve yönlendirme ile hayat boyu rehberlik alacağı bir sistemin kurulmasının mesleki eğitim için önemli bir ihtiyaç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çırak öğrencilerin yarıya yakını (% 48) ilköğretim mezunudur. İkinci büyük grubu (% 46) lise terkler oluşturmaktadır. Lise mezunu ise %6' dan ibarettir. Çırak öğrencilerin yarıya yakını (%46) açık liseye kayıtlıyken yarıdan biraz fazlası (%54) kayıt yaptırmamıştır. Açık liseye kayıtlı olmayan ancak, liseye devam ederek diploma almak isteyen çırak öğrenciler grubun yarısından fazlasını (%53) oluşturmuştur. Türker'in (2001) çalışmasındaki çırak öğrencilerin %66'sının imkân olduğu takdirde bir üst öğrenime devam etmek istedikleri sonucu bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Bu durum 67 çıraklık eğitimi süresince alınan derslerden muaf olunarak yatay-dikey geçişlere olanak sağlayan esnek bir mesleki eğitim sisteminin etkinleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Çırak öğrencilerin yarısı 10-11 saat aralığında çalıştığını, % 35'i 8-9 saat, % 11'i ise 12 saat ve üzeri çalıştığını belirtmiştir. Bu sonuçlar daha önceki çalışmalarda elde edilmiş çırak ve kalfaların büyük bir kısmının 11 saatten fazla çalıştığı bulgusu ulaşılan sonuçlar ile benzerlik göstermektedir. Bu durum ilgili mevzuat kapsamında çalışma saatlerine yönelik kontrollerin artırılmasını zorunlu kılmaktadır.

1.3. Türkiye'de Mesleki Eğitim

1.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Mesleki ve teknik eğitimi; Osmanlı'da büyük değişikliklere yol açan Tanzimat Fermanı süreci öncesinde Türk İslam kültürüne dayanan toplumsal bir yapılanma olan "Ahilik" yapısıyla yürütülmekteydi. Ahilik yapısı meslek eğitimi dışında din ve ahlak eğitimi de vermekteydi.

Bilindiği üzere Abdülmecit döneminde 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı . Fermanı sonrası mesleki eğitim ve mesleki eğitim örgütlenmesinde de değişiklikler

olmuştur. Osmanlı devleti bu tarihten sonra hemen hemen tüm toplumsal yapıda olduğu gibi mesleki eğitim alanında da Avrupa ülkelerini takip etmiş ve yapılarını onlara göre şekillendirmeye çalışmıştır. Bu anlamda tanzimatla birlikte mesleki eğitim çalışmaları da Avrupa'dan etkilenerek büyük oranda şekillenmiştir.

Ahilik kelime anlamı olarak cömert ve eli açık anlamlarına geldiği gibi bazı düşüncelere göre ise kardeşlik anlamına gelmektedir. Geçmişini oldukça eski olan bu tip yardımlaşma teşkilatları Türkistan'da, Maveraünnehir gibi Türklerin yoğun yaşadığı coğrafyalarda çok eski dönemlerde kayda geçmiştir. 13. yüzyılın başlarında halifeliği elinde bulunduran Abbasiler'de, Ahilik Teşkilatı görülmektedir.

Anadolu'da ise Ahi Teşkilatı kuruculuğunu Selçuklular Dönemi'nde Ahi Evren yapmıştır. 1171-1261 tarihleri dahilinde yaşadığı bilinen Ahi Evran 1204 olarak kabul edilen zamanda artık Türklerin yoğun yaşadığı Anadolu coğrafyasına ayak basmıştır. Anadolu Selçukluları Devleti'nin başkenti olan Konya'da sosyal ve ekonomik faaliyetlerde bulunmuştur. Ahi Evran Anadolu'nun hemen hemen tamamında Ahilik teşkilatlarının örgütlenmesini sağlayarak yapının tamamlanmasını büyük ölçüde sağlamıştır. Anadolu'daki bu teşkilatlanma aynı dönemde Avrupa kaynaklı gelen haçlı tehlikesi doğudan gelen Moğol tehlikesi ile karşı karşıya idi. Bu tehlikeler nedeniyle başta Orta Asya olmak üzere yoğun bir şekilde göç alan Anadolu'da sanatkar, tüccar Türkler birlik ve kalite arayışına gitmişlerdir. Çoğunlukla bireysel ahlaki içerikleri ön plana alan ahilik anlayışında iş başında ve iş dışında devamlı eğitim olgusu görülmektedir (Kılınç, 2013).

Mesleki eğitim dışında temel okur yazarlık bilgisinin, dini eğitim ve toplumsal kuralların öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. Bugünkü mantığa yakın olmak üzere Ahilik teşkilatında; mesleğe giriş, mesleki yeterlilik, kalfalık ve ustalık kavramları sert kuralları tabi bir anlayışla yer almaktaydı.

Bahsi edilen dönemin devamı ve mirasçısı olan Osmanlılarda ise Ahilik örgütlenmesi yardımıyla esnaf ve sanatkarlar disipline olmuş, iş ve ticaret ahlaki korunmuştur. Bunun yanında usta yetiştirme ve üretimin devamı sağlamıştır. Selçuklulardan miras alınan Ahilik teşkilatları daha da geliştirilerek, lonca ve gedik adlarıyla yaygınlaştırılmıştır. Kelime anlamı olarak bugünkü imtiyaz kelimesinin karşılığı olan gediklik, esnaf sanatkarlar arasında tanzimata kadar kullanılmıştır.

Lonca, kelime anlamı olarak işlenmemiş malzeme dağıtımı yapılan mekan anlamıyla İtalyan dilinden dilimize geçmiştir. Lonca örgütlenmeleri o yıllardaki maddi yapıdaki ve devlet örgütlenmesindeki ilerlemenin bir tezahürü sonucu ilk olarak Akdeniz çanağında ticaret yapılan merkezlerde görülmüştür Osmanlı döneminde tasnifi kesin kurallarla belirlenmiş şekliyle esnafın mutlaka bir loncaya kayıt olmuş, böylece bu locanın koruması ve sıkı denetimi altına girmiştir.

Osmanlı'da bir dükkan, bir ticarethane açabilmek için mutlaka gedik sahibi olmak gerektiği gibi, gedik sahibi olabilmek için de belli lonca eğitimlerini tamamlamak gerekmektedir. Bahsi geçen yıllarda özellikle işveren sayılan usta kişiler, işçi olarak kabul edilebilecek kalfa ve çıraklar lonca teşkilatının bünyesindeydi. Dönemin ruhuna uygun olarak ilk olarak loncalar dini ayrıma göre teşkilatlanmışlardır. Osmanlı'nın giderek topraklarını genişletmesi bölgeler arası artan ekonomik ilişkiler Osmanlı localarında dini ayrılıkları ortadan kaldırarak birleştirme durumuna getirmiştir. Osmanlı coğrafyasında yaşayan bütün esnaf ve sanatkarlar dini durumundan bağımsız olarak localara kayıt oluyor ve loca kurallarına riayet ediyordu (Özalp, 1961).

Henüz daha XV. yüzyılda loncalar arası haksız mücadele sınırlandırılmış ekonomik ilişkiler ve fiyatlar ve hammaddeden itibaren sıkı denetim altına alınmıştır. Ayrıca, bu dönemde loncalar ekonomik hayatı kontrol etmekle beraber piyasaya nitelikli eleman da yetiştirmektedir.

Osmanlı'nın sosyal ve ekonomik yapısının bozulmaya başlaması loncalarda da bozulmaları beraberinde getirmiş özellikle sanayi devrimi sonuçlu ekonomik değişimler sonrası loncaların sanat ve ticaret kuralları işlemez olmuştur. Bu durum mesleki eğitimlerin sektöre uğraması anlamına da gelmektedir. Ticari ve sosyal alanda sonuçları da olan bu çöküş ile birlikte çözüm olarak dönemin aydınları Avrupa tipi bir yapı kurma çabası içerisine girmişlerdir.

16. yüzyılda, Osmanlı'nın ürettiği savaş teknolojisi ürünleri, bunu destekleyen gemi teknolojileri dokumacılık, çuvalcılık gibi sanayi kolları diğer ülkelere göre daha ileri seviyedeydi. Osmanlı Devleti gerileme dönemi ile beraber Batı karşısında askeri ve ekonomik başta olmak üzere her konuda geri kalmaya başlamıştır. Buna bir çözüm üretmeye çalışan devlet ilk olarak askeri alanda yenilikler yapmıştır. 1793 tarihinde Deniz Harp Okulu ve kara mühendislik Okulu açılmıştır. Bu okulların önemi dini eğitimden

bağımsız olarak açılmış okullar olmasıdır. Okullar için İsviçre ve Fransa başta olmak üzere Avrupa'dan teknik eğitim almış kalifiye personel getirilmiştir. Ayrıca bahsi geçen mekteplerde ilk olarak temel okuma yazma eğitimi verilmiş, öğrencilere matematik ve denizcilik bilgisi kuralları haricinde hesap, geometri resim eğitimleri öğrencilere sunulmuştur. Tarih eğitimine hassasiyet gösterilmiş, her an savaşabilecek bir güç oluşturulması; böylece toprak kayıplarının önlenmesi hedeflenmiştir. Öğrencilere eğitimlerinin son iki yılında uygulama eğitimi olarak okul ve gemilerde uygulama eğitimi yaptırılmıştır (Koç, 2010).

Yine yenilenme ve Avrupa ile her alanda boy ölçüşme benzeşme çabaları ekseninde; Osmanlı Devleti'ne bağlı il merkezlerinde 1800'lü yılların ortalarından itibaren Avrupai tarzda eğitim veren lise ve ortaokullar açılmıştır. Bunun yanında meslek eğitimi düzenlemek amacıyla el sanatları eğitimi verilen sanayi mektebi açılması teşvik edilmiştir. 1848 yılında İstanbul Zeytinburnu'nda idadi sanayi okul açılmıştır bunu takip eden yıllarda 1861 yılında ticaret okulu açılmıştır.

Bu gelişmeler ve Osmanlı toplumsal hayatında, eğitim hayatında değişiklikler meydana gelirken, Türk siyasi tarihinde bunun yanında mesleki eğitim tarihinde önemli bir yeri olan Mithat Paşa, 1860 yılında Tuna Valisi olmuştur. Eyaletin merkez şehri olan Rusçuk'ta bakıma muhtaç ve anne babasız çocuklara yönelik ıslahhaneler açtırmıştır. Bu mektepler daha sonra erkek ve kızlar için ayrı ayrı mesleki teknik eğitim merkezlerine evrilmiştir. 1864'te Rusçuk ve Sofya'da, 1868'de İstanbul'da açtığı okullarla Mithat Paşa modern anlamda Türkiye topraklarında mesleki ve teknik eğitimin temelini atmıştır.

Türk mesleki eğitim tarihinde önemli mihenk taşı olan Mithat Paşa kız çocuklarının da mesleki eğitim süreçlerinde yer alması gerektiği düşüncesi ile bu kimsesiz kız çocuklarına iş bulmak, ülkenin küçük sanatkar ihtiyaçlarını karşılamak, orduya gerekli olan kumaş ve giysileri hazırlayabilmek amacıyla valisi bulunduğu Tuna Valiliğinin Rusçuk şehrinde bir fabrika kurulmuştur. Bu minvalde 1865 yılında kız çocuklarına yönelik ilk kız sanayi mektebi işler duruma gelmiştir. Mithat Paşa İstanbul'a döndükten sonra 1869 yılında Yedikule'deki fabrikalarda çalışmak üzere eleman yetiştirmek amacı ile İstanbul kız sanayi mektebini açmıştır. 1878 yılında Mithat Paşa'nın izinden giden Ahmet Vefik Paşa tarafından Üsküdar Kız mektebi açılmıştır. Okullarda her gün öğleye kadar rüştiye mekteplerinin programına devam edilirken öğleden sonraları ise modern mantıkta çalışma alanlarındaki uygulamalı içeriklere programda yer verilmiştir. Malzeme tarafı hazine

kaynaklı karşılanarak öğrencilerce üretilen değişik türdeki giyim malzemeleri piyasada halkın satışına sunulmuştur.

Mithat Paşa'nın açtığı bu yoldan ilerleyen diğer valiler de Osmanlı coğrafyasına bağlı Halep, Trablusgarp, Kastamonu, İzmir ve Konya'da sanat okulları kurmuşlardır (Koç, 2010).

Osmanlı Tarihinde önemli bir dönüm noktası olan II. Meşrutiyet (1908) ilan edildiğinde Mithat Paşa tarafından hazırlanan 1869 tarihli Maarif Nizamnamesi yürürlükteydi. Kargaşa içerisindeki ilk meşrutiyet yılları içerisinde genel kaos ortamında günün manası milli eğitim bakanı yedi kez değişti ve eğitimde bir düzenleme yapılamadı. Bu süreç içerisindeki iki yıldaki dokuzuncu maariften sorumlu olan bakan olan Emrullah Efendi bu konuyu ele almaya çalışsa da başarılı olamadı ve eğitimle ilgili sorunlar ayrı ayrı ele alınmaya başlandı.

Bahsi geçen yıllardaki genel kaos ve mesleki eğitimdeki duraksamaya rağmen İkinci Meşrutiyet ile birlikte zirai üretim alanında kayda değer bir okullaşma görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalardan en önemlileri iş başı eğitim ve okul eğitimini birlikte veren ziraat mekteplerinin sayılarını artırılmasıdır. Bahsi geçen dönemde ayrıca çiftlik setleri açılmıştır. Daha önce açılmış olan ziraat mektepleri ise ziraat yüksek okulu haline getirilmiştir.

Genel olarak önemli bir kırılma noktası olan II. Meşrutiyet ilanı ile birlikte her alanda eleman yetiştirmek üzere okullar açılmaya çalışılmış fakat dönemin kendi mali ve siyasi problemleri nedeniyle başarı elde edilememiştir.

Bu başarısızlığa rağmen Avrupa ile kurulan ticaret ilişkisi sebebiyle mesleki ve teknik eğitimin önemi Osmanlı Devleti tarafından giderek daha iyi anlaşılmaktadır fakat halkın ilgisizliği, kaybedilen savaşlar nedeniyle bozulan ekonomi nedeniyle sağlıklı bir ilerleme kaydedilmemiştir. Bu noktada yerli sanayinin ve dahi ekonomik yapının istenen şekle bürünmemesinde Avrupa'nın Osmanlı üzerindeki baskısını oluşturan kapitülasyonların büyük etkisi bulunmaktadır. Buna rağmen mesleki eğitim alanında örgütlenme çabaları devam etmektedir. 1913 yılında meslek ve teknik eğitim kurumları valilikler bütçesine bırakılmış bölgesel hareket düşüncesi ile bölgesel sanayi ve ticaret eğitimi veren eğitim kurumları oluşması beklenmiştir. Dönemin kendi ruhu gereği ortaya çıkmış sorunlar nedeniyle bu iyi niyetli çaba karşılık bulmamış, aksine daha önce açılan

okullar da 1916 yılından itibaren kapatılmak zorunda kalmıştır. Osmanlı döneminden cumhuriyete sadece dokuz adet mesleki teknik eğitim okulu kalmıştır (Özalp, 1961).

Osmanlı Devleti yıkılış sürecinde olmasına ve bu çöküşün sosyal, ekonomik yansımalarına rağmen mesleki ve teknik eğitimin başından beri en hassas olduğu uygulamalı eğitim, yerel ve bölgesel ihtiyaçların göz ardı edilmemesi okul çevre işbirliğinin sağlanması, yönetimde katılım ve esneklik gibi ilkeleri uygulanmaya çalışılmıştır. Mesleki eğitimin okullarda verilmesi o tarihlerde ekonomik hayatta yapılan birçok işin bir meslek olarak sunulması mesleki okullarda öğretiminin yapılması; Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartlar göz önüne alındığında başarı olarak kabul edilmelidir. Bu yıllarda yapılan çalışmalar bir laboratuvar etkisi göstermiş cumhuriyet döneminde yapılacak çalışmalara yön vermiştir

Bunun yanında mesleki ve teknik eğitimin bu denli geri olduğu bir yapıda temel eğitimdeki sıkıntılar da göz önüne alındığında eğitimsiz bir toplum ve yetişmiş elemanı olmayan yetersiz bir sanayi ve ticari yaşam ile cumhuriyet yönetimi ülkeyi devralmıştır.

1.3.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyet öncesi dönemde son değişiklikler bağlamında özel idareden yani valilik bütçesinde maaş alması öngörülen mesleki teknik eğitim sürecinde etkin öğretmenler Kurtuluş Savaşı koşulları nedeniyle uzun süre ücret alamamıştır. Bu durumda yetişmiş eleman olarak görülen öğretmenlerin yaşam koşulları nedeniyle diğer mesleklere yönelmeleri sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Bunun yanında, kurtuluş mücadelesi içindeki 1920 Türkiye'sinde eğitimde başka sorunlar da görülmektedir. Bunlardan en önemlisi eğitimin örgütlenmesi ve planlanmasını imkânsız hale getiren çok başlılık halidir. Siyasi durumda olduğu gibi eğitimde de iki ayrı temel eğitim planlayıcısı var iken işgal altındaki bölgeler ise eğitim anlamında da kontrol dışında kalmıştı. O yıllarda işgalin yarattığı tahribatın yanında, Anadolu'da eğitim için TBMM hükümeti, Maarif Vekaleti, İstanbul Hükümeti Maarif Vekaleti, Yunanlıların Anadolu Eğitim Müdürlüğü mesleki eğitim dahil olmak üzere eğitimde rol alan aktörler olarak görülmekteydi. Bu durum da Anadolu'da bir eğitim koşulundan bahsetmek imkanı konusunda zorlukları göstermektedir.

Kurtuluş Savaşı zafer ile birlikte artık Anadolu topraklarının tek ve gerçek hakimi olan Türkiye Cumhuriyeti ülkenin geleceği için anahtar önem arz eden eğitimin planlanması ve sürdürülebilmesi, toplumsal kalkınma için adımlar atmaya başlamıştır.1923 yılında cumhuriyet ekonomisi tarihinde çok önemli bir yeri olan İktisat Kongresi için İzmir'e giden Mustafa Kemal Atatürk burada Osmanlı'dan cumhuriyete devir olmuş İzmir Mithatpaşa Sanat Okulunu ziyaret etmiştir. Burada yaptığı konuşmada sanat ve sanatkarla el becerilerine önem verdiğini ifade etmiştir. İzmir İktisat Kongresi açılışında konuşma yapan Mustafa Kemal Atatürk ziraat, ticaret ve sanatsal konularında başarılı olmak amacıyla mesleki eğitim başta olmak üzere eğitim-öğretimin önemini ifade etmiştir.

Öte yandan genç cumhuriyet bazı hukuksal sorunlarla da mücadele etmektedir. Osmanlı'dan miras aldığı Şeriye ve Evkaf nezareti görevi gereği yasaların şeriata uygunluğunu denetleyen bir kurum olarak görev yapmaktadır. Şeriye ve Evkaf nezaretine bağlı medreseler ve sübyan mektepleri cumhuriyet döneminin başında da varlıklarını sürdürmektedirler. Başka bir yönden azınlık ve yabancı okulları ülkede görevlerini yapmaya devam etmekte bu yapı içerisinde okulların kendi aralarında bile sıkıntı yaşadığı görülmektedir. 3 Mart 1924'te alınan karar ile tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılması uygun görülmüştür. Böylece cumhuriyet sınırları içerisindeki tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanarak eğitim-öğretim birleştirilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu etkisi ile merkezileştirme okullar üzerinde de etkili olmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında orta ve büyük sanayinin hızlanması için devlet desteği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu minvalde merkezileşme ve örgütlenme adımları mesleki eğitimde sanayinin ve eğitimin gelişmesinde önemli bir adım olarak görülmüştür (Akyüz, 1989).

Bu doğrultuda atılmak istenen adımlar bünyesinde cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çeşitli teknik okullar ve mesleki eğitim veren kurslar örgütlenmeye çalışılmakta değişik bakanlık ve daireler tarafından yönetilmeye çalışılmaktadır. Bu örgütlenme çabalarına rağmen cumhuriyetin ilk yıllarında henüz Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütlenmesi bünyesinde bütün mesleki teknik öğretim konularla ilgilenen yekpare içerikli teşkilat kurulmamıştır. 1931 yılında önemli bir adım atılarak 1867 sayılı "Sanat ve yatılı mektepleri idaresi hakkında kanun" çıkarılmıştır. Bu önemli kanunla ülke bağlamında dokuz bölgeye ayrılmış bu dokuz bölgede erkekler için sanat okulu kurularak giderlerinin il idaresi tarafından karşılanması öngörülmüştür.

Bu önemli adım sonrası meslek okullarının sayıları hızla artmaya başlamış bu artış beraberinde bir teşkilatlanma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. 1933 yılında çıkarılan 2287 sayılı “Maarif vekaletleri merkez teşkilatı ve vazifeleri hakkında kanun” ile mesleki teknik öğretim müsteşarlığına bağlı olarak erkek teknik öğretim genel müdürlüğü kurulmuştur. Ayrıca bahsi geçen kanun ile ticaret öğretim hizmetleri de teşkilatlanmıştır.

Öte yandan 1848 yılından itibaren erkek öğretmen yetiştirmek için açılmış olan darülmualimin ve kadın öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan darülmualimat okullarının sayısı kırka yaklaşmıştır. Buna rağmen 1923 yılında Cumhuriyet hükümeti henüz az sayıda yetişmiş öğretmeni köyler dahil ülkenin her yanında görevlendirme imkânına sahip değildir. Cumhuriyetin ilk yıllarında 45.000 olarak belirlenmiş kırsal yerleşim de okul ve öğretmene sahip köy sayısı 5 binin altındaydı, yine 1923 şartlarında az sayıdaki okullarda çalışan ilkökul öğretmenlerinin sadece üçte biri öğretmen okulu çıkışlıydı. Bu sorunu kökten çözebilmek için 789 sayı numaralı kanun ile parasız yatılı öğretmen okulları eğitim öğretime başlamıştır. İlkokul mezunları köy öğretmen okullarına kabul edilmiş üç yıl süren eğitim süresi sonunda öğretmen olarak görevlendirilmişlerdir. Bu öğretmenlerden sınavda başarılı olanlar şehirlerde de çalışmaktaydı, bu okullardan mezun olan öğretmenler kültür ve yetenek anlamında eksiklik noktasında çok eleştirilmiş fakat öğretmen açığının kapatılabilmesi için bu uygulama devam etmiştir. Köy Enstitüleri'nin açılmasına kadar köylere öğretmen bu şekilde istihdam edilmiştir.

Mesleki ve teknik eğitim anlamında da öğretim kurumlarının az oluşu ve teknik eleman dahil yetişmiş eleman sıkıntısı cumhuriyeti ilk yıllarda bekleyen önemli bir sorundur bu sorunu ivedilikle aşabilmek için cumhuriyetin ilk yıllarında yabancı ülkelere aday öğretmenler ve mevcut öğretmenler araştırma ve yetiştirme amaçlı gönderilmiştir. Bazı teknik konularda ise açık, yabancı öğretmenlerle doldurulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda kalıcı bir çözüm arayışları bağlamında 1937 senesinde başkente Erkek Teknik Öğretmen Okulu ve Kız Meslek Öğretmen Okulu hizmete sokulmuştur (Meb, 2006).

1926 yılında ise mesleki eğitimin örgütlenmesi çabaları dahilinde mesleki ve teknik öğretim ilk olarak ilköğretim dairesi, ardından da yükseköğretim dairesi bünyesine alınarak değerlendirilmiştir. 1923 sonrası dönemde yurtdışına gönderilen öğretmen ve öğretmen adaylarının haricinde önemli bir adım ve örnek bir girişim olarak ülkemize John Dewey isimli eğitim bilimcisi davet edilmiştir. John Dewey ülkemiz eğitimi hakkında rapor düzenlemiş, bu raporlar ışığında 1927 yılında mesleki öğretim genel müdürlüğü teşkilat

yapısı ortaya çıkmıştır.1934 yılında MEB bünyesinde toplanan bir komisyon daha önceki raporları, kamu ve özel sektör ihtiyaçlarını inceleyerek hangi bölgelerde ne gibi mesleki programın aşılması gerektiğini belirlemiş ve bu konuda 1936 yılında bir tebliğ hazırlanmıştır. Bu tebliğde teknik insan gücünün yetiştirilmesi konusunda hızlı çalışmalar yapılmasına gerek olduğu ifade edilmektedir (Meb, 2006).

Bu teşkilatlanma çabaları ile beraber cumhuriyetin ilk yıllarındaki genel ekonomik ve sosyal problemleri bağlamında meslek okullarının maddi problemleri göze çarpmaktadır. İl özel idarelerine devredilen okullarda cumhuriyetin ilk zamanlarındaki savaş yıllarının getirdiği ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle ekonomik destekleme yetersizlikleri görülmektedir. Mesleki ve teknik öğretim kurumlarının bahsi geçen ekonomik problemleri çözmek için 1935 yılında 2765 sayılı kanun ile okulların araç ve gereçleri ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'na tamamen devredilmesine karar verilmiştir Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının tekrar merkeze devri ile bölge sanat okulu uygulamasına da son verilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk döneminde kadınlara verilen başta sosyal ve ekonomik haklar olmak üzere toplumsal haklar ile aynı doğrultuda olmak üzere hızlı eğitim adımları da atılmıştır. Mesleki ve teknik eğitim de bu hamleden payını alarak mesleki eğitimin sadece erkek çocukları için bir eğitim olma anlayışına son vermeye çalışılmıştır. Bu bağlamda imparatorluk yıllarında imparatorluk bünyesindeki birçok merkezde açılan kız sanat okullarından cumhuriyet dönemine devredilmiş dört adet okul olan kız sanat okullarına ek olarak kız enstitüleri hizmete alınmış ve kız çocuklarına iş ve mesleki eğitim edindirmeye yönelik örgün ve yaygın eğitim çalışmaları yapılmıştır. Bahsi geçen imparatorluk döneminden cumhuriyete devir alınmış olan dört kız sanat okulundan ikisi İstanbul'da biri Bolu'da biri de Erzurum'da eğitim öğretime bulunmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk de var olan kurumların geliştirilerek devam etmesi düşüncesindedir. Bu bağlamda var olan kurumların her yönden desteklenerek güçlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

1931 yılında cumhuriyet hükümeti programında “Meslek ve sanat okulları memleketin ihtiyacına cevap verecek şekilde süratle arttırılmalıdır ve lüzumlu kurslar açılacaktır” ifadesi net cümlelerle yer almaktadır. Bu bağlamda mesleki eğitim hızını artırabilmek için ilk adımda ilkokul öğrenimine dayalı ev yaşantısına ait pratik bilgiler veren akşam kız sanat okulları halkın hizmetine açılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün ortaya koyduğu kadın erkek eşitliği mantalitesi doğrultusunda kadının sosyal hayattaki rolünü destekleyen her türlü eğitim adımı atılmaya çalışılmıştır. 1933- 34 öğretim yılında yapılan

program değişikliği ile kız enstitülerinde moda, çiçek ve biçki dikiş meslek odaları eğitim vermeye başlamıştır. 1935- 36 yılında kız enstitülerine ortaokul mezunu öğrencilerin alınması kararlaştırılmıştır. 1938- 39 Öğretim yılından itibaren ise ilki Bursa'nın köylerinde hizmet vermek üzere imkanı olmayan küçük kasaba ve köylerde kızlar ve kadınlar için geçici kurslar açılmıştır (Özalp, 1961).

Mustafa Kemal Atatürk döneminde genel olarak mesleki ve teknik eğitime büyük önem verildiği görülmekte ülkenin bütün diğer kurumları olduğu gibi mesleki teknik eğitim de sağlıklı bir şekilde teşkilatlanmaya çalışmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ekonomik ve sosyal sorunlar durumu zaman zaman sekteye uğratar gibi görünmekle beraber eğitim mesleki eğitim özelinde de oldukça iyi bir şekilde ele alınmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk sanayileşme adımının yetişmiş eleman olmadan çözülemeyeceğini bilincindeydi, bu minvalde yetişmiş eleman elde edebilmek için hızla kurumlar ve kurslar açmak gerektiğini düşünmekte, bunun için yurt dışından eleman getirmek dahil bütün çözümleri masaya getirmektedir. 10 Kasım 1938'de ebedi yolculuğuna çıktığında cumhuriyetin bütün kurumları gibi mesleki teknik eğitim örgütlenmesi de belli adımlar atılmış hızlı bir gelişmeye açık durumdadır.

Eğitim öğretim yoluyla, kişilik sahibi, özgür ruhlu, sanatkar nesil yetiştirmeyi amaç edinmiş Atatürk, eğitim ve öğretimi milli, laik ve demokrasi kurallı bir yapıya oturtmaya çalışmıştır. Atatürk, eğitimi yeni ve modern bir toplum oluşturup kalkınmada ana kaldıraç olarak görece kadar önemsemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün son dönemlerinde dönemin siyasileri arasında devrin sosyoekonomik atmosferi içerisinde devletçilik konusu en başta olmak üzere Hatay sorunu ekonomik politikalar dahil olmak üzere görüş ayrılıkları bulunmaktaydı. İsmet İnönü'nün 20 Eylül 1937 tarihinde görevden ayrılması sonrası 25 Ekim 1937 günü bir önceki hükümetin ekonomi bakanı Celal Bayar yeni hükümetin, dokuzuncu cumhuriyet hükümetinin, başbakanı olarak göreve başladı. Mustafa Kemal Atatürk'ün ebedi yolculuğundan sonra ise cumhurbaşkanı olarak seçilen İnönü ile Türkiye'nin geneli için yeni bir dönem başlamıştır. İnönü dönemi Türkiye'deki her alandaki örgütlenmeler yanında eğitimdeki örgütlenmeler anlamında da önemli bir dönemdir (Kılınç, 2013).

İnönü döneminde kurulan ilk hükümetlerde Milli Eğitim Bakanlığı görevini askerlik görevinden ayrılma Saffet Arıkan üstlenmiştir. Bu dönemde köy öğretmen okulları başta

gelmek üzere birçok örgütlenmeye imza atılmıştır. 25 Ocak 1939 tarihinde Refik Saydam başbakanlığında 11. hükümet göreve başlamıştır. Bundan sonra önemli bir örgütleyici ve yenilikçi olan Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanı olarak 12, 13 ve 14. hükümetlerde görev alacaktır. Bu bağlamda CHP hükümetleri cumhuriyet algoritması ekseninde köye ve taşraya hizmet ve eğitim götürme amacındadır. Bu yolda en büyük sorun olarak okul ve öğretmen sorunu görülmektedir (Bilim, 2002).

Eğitim ve sosyal sorunların ivedi çözülebilmesi köyün topyekün yükseltilebilmesi için daha önce alınan eğitim raporları doğrultusunda önemli bir adım atılmak kararı alınmıştır. 17 Nisan 1940 tarihli 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile hem eğitim hem de genel olarak toplum hayatının şekillendirilmesinde bir model ortaya koymak istenmektedir. Bu aynı zamanda 1926 yılında uygulanan köy öğretmeni yetiştirme projesinin başarısızlığını da ortaya koymaktadır. 1928 yılında Latin alfabesine geçiş ile halk mektepleri açılmış 1932 yılında “Halk Evleri” projesi ile yeniliklerin ve devrimlerin halka anlatılması hedeflenmiştir. İstenen noktaya gelinemediği düşüncesiyle enstitüler önemli bir proje olarak görülmektedir. İronik olarak projenin mimarı CHP iktidarları 1947 yılından itibaren bu projeden vazgeçmiş ve tasfiye sürecinde başrol oynamıştır. Hem eğitim genelinde hem de mesleki eğitim özelinde önemli bir deneme olan köy enstitüleri, köyü mesleki eğitim ile tanıştırmıştır.

Köy enstitülerinde öğrenciler, hem bir meslek öğreniyor hem de akademik eğitim ile öğretmen olma yolunda ilerliyordu. .Bu düşünce ile İnönü dönemine ilk önemli mesleki eğitim örgütlenme adımının köy enstitüleri olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Öte yandan İnönü döneminde Mustafa Kemal Atatürk döneminde yapılan teşkilatlandırma ve örgütlenme çabalarına devam edilmektedir. 1941 yılında bakanlık teşkilat yapısı 4113 numaralı kanun ile tekrar düzenlenmiştir. Buna göre teşkilat yapısında iki ayrı müsteşara görev verilmiş mesleki ve teknik eğitim müsteşarı düzeyi düzenlenmiştir. Talim terbiye, teftiş, mesleki eğitim müdürlük ve genel müdürlükler ayrı bir müsteşara bağlanmıştır burada görüldüğü üzere günümüzdeki örgütlenmeye en yakın yapı ortaya çıkarılmıştır. Mesleki ve teknik eğitim müsteşarlığına bağlı daireler; mesleki ve teknik öğretim, erkek teknik öğretim müdürlüğü, ticaret öğretim müdürlüğü, kız teknik öğretim müdürlüğü, mesleki ve teknik öğretim yapı işleri müdürlüğü, mesleki ve teknik eğitim büro müdürlüğü ve mesleki eğitim muamelat müdürlüğü gibi müdürlükler ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır.

1941 yılından 1950 yılına kadar mesleki ve teknik öğretim müsteşarlığı görevini Mehmet Rüştü Uzel yürütmüştür. Bakanlığa bağlı çeşitli okullarda ve bakanlık merkez teşkilatı içinde çeşitli dairelerde görevler yapmış olan Uzel, yurt dışında da araştırma ve inceleme çalışmalarında bulunmuştur. Uzel güncel dönemde kabul gören eğitim esaslarının o dönemde kabul görmesi için mücadele vermiştir. Uzel, öğretim programlarının bilimsel esaslara göre belirlenmesi atölye ve laboratuvar hizmetlerinde batı tekniğinin ön plana alınmasını öngörmüştür. Bahsedilen dönem için yeni ve çağ ötesi olmakla beraber özellikle teknik öğretimde yabancı dilin önemli olduğunu ifade etmiş, mesleki eğitim mezunu olanların yükseköğretimde değer verilerek yükseköğretimde yer almasını desteklemiştir. Aynı dönemde okulların yaygınlaştırılması ve fırsat eşitliği konularını dile getirmiş, üretim için eğitim ilkesinin yanında üretim içinde eğitim ilkelerini savunmuştur.

Bu genel örgütlenme ve devam eden algoritmalar mesleki eğitimdeki öğrenci sayısını hızlı bir şekilde arttırmakta ve öğrencilerin mesleki eğitimi sürdürmesini kolaylaştırmaktadır. Bu doğrultuda müsteşarlığın planları üst seviye teknik okulları, tekniker okulları akşam sanat okulları, geçici köy kursları, yeni ticaret okulları ve akşam kurslarının hizmete sokulmasını ifade etmektedir. Hızla örgütlenen mesleki teknik eğitimde öğrenci sayısı ve okul sayısının artması, uzmanlaşma, staj imkânlarının durumunu daha ön plana çıkarmaktadır. Bunların yanında daha önce atılan adımlar da ilerletilmeye çalışılmaktadır. 1937- 1938 yıllarında başkent Ankara'da daha önce açılmış olan mesleki ve teknik eğitim öğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmek için okul açılmıştır. 12 Temmuz 1944 tarihinde teknik eğitimin üniversite ayağı için önemli bir yer tutan İstanbul Teknik Üniversitesi açılmıştır. Ayrıca mimarlık inşaat makine, elektrik, maden ve gemi fakülteleri ek eğitim programları ile eğitim süresi beş yıl olan okullar olmuştur.

Bu örgütlenmelerin hukuksal ve mevzuat boyutlarını ortaya koymak adına çok önemli bir adım olarak 1. Milli Eğitim Şurası 17- 29 Temmuz 1939 tarihlerinde bahsi geçen zaman diliminde Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel liderliğinde toplanmıştır. Bu Milli Eğitim Şurası, mesleki eğitim bağlamında çok önemli olmakla birlikte bu şurada erkek teknik, kız teknik, ticaret öğretim kurumlarının yönetmelikleri ve öğretim programları incelenip karara bağlanmıştır.

20 Aralık- 1 Şubat 1943 tarihleri arasında yapılan II. Milli Eğitim şurasında ise mesleki ve teknik okullar için ayrı kitap yazılmasına karar verilmiştir.

3. Milli Eğitim Şurası ise 2-10 Aralık 1946 tarihleri arasında toplanmıştır. Şurada ticaret ortaokulları ve liseleri program ve yönetmeliği erkek sanat ortaokulları kız sanat okulları program ve yönetmeliği, İstanbul Teknik Okulu yönetmeliği, kız teknik okulları yönetmeliği ile ilgili teklifler incelenip kabul edilmiştir. 4. Milli Eğitim Şurası ise 23- 31 Ağustos 1949 tarihleri arasında toplanmış liselerin 4 yıla çıkarılması öngörülmüştür. Genel olarak İnönü döneminde tanzimattan cumhuriyete devrolmuş mesleki eğitim kurumları geliştirilmeye çalışılmış mesleki eğitimin önemi doğrultusunda cumhuriyet şartları içerisinde düzenlemelere gidilmiştir (Ergün, 1982).

1950 yılında Cumhuriyet tarihinin en önemli olaylarından bir tanesi olan seçimle iktidara gelen Demokrat Parti henüz iktidara gelmeden önce meclis kürsüsünde ve seçim çalışmalarında CHP'nin eğitim politikalarını sert bir dille eleştirmektedir. Bu doğrultuda CHP iktidar döneminin son günlerinde henüz iktidara gelmemiş Demokrat Parti'nin ve bütün muhalefetin baskısı ile din eğitimi isteğe bağlı ders olarak müfredatta yer almış, Köy Enstitüleri kapatılmaya başlanmıştır. Bu çok önemli proje ve eğitim mantığının bir anda gözden çıkarılmasının önemli sonuçları olacaktır. Demokrat Parti iktidara geldikten sonra ilk olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın adını Maarif Vekaleti olarak değiştirme kararı almıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi enstitüler ile ilgili kapatma kararları ve projenin uygulamasında yeni adımlar atılması düşüncesi ile Köy Enstitüleri projesinin en önemli uygulayıcılarından İsmail Hakkı Tonguç ve mesleki ve teknik eğitim müsteşarı Rüştü Uzel bakanlıktaki işlerinden uzaklaştırılmıştır. Bu dönemde ilköğretim 4 ve 5 sınıflarda din dersi program içine alınmıştır. 1951 yılında ilk olarak açılan imam hatip liselerinin sayısı 1953'te on beşe yükselmiştir. 1949 yılında Ankara Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesi eğitime başlamıştır (Doğan, 1983).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde atılan önemli bir eğitim adımı olan Halkevleri ve halk odaları da yeni iktidar tarafından 11 ağustos 1951 tarihinde kanun ile kapatılmıştır. Bu kapatmanın yanında temel okuma yazma seviyesini artırmak amacıyla 1952 yılında MEB kontrolünde halk eğitim büroları açılmaya başlanmıştır. Bu yeni örgütlenmeyi sistematik hale getirebilmek için genel müdürlük düzeyinde "Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü" oluşturulmuştur (Kılınç, 2013).

Dönemin genel ruhu içerisinde Demokrat Parti'nin Amerika Birleşik Devletlerinden çağırdığı eğitim bilimciler başta olmak üzere bilim insanlarının raporları doğrultusunda program geliştirme, araç geliştirme, beslenme eğitimi, deneme lisesi, fen lisesi gibi

kavramlar ve projeler mesleki eğitim ve genel olarak eğitim sistemine girmiştir. Demokrat Parti'nin seçimle iktidara gelirken vaatlerinden birisi olan eğitimi ve üniversiteleri taşraya da taşımak söylemi bağlamında 1953 yılında Erzurum'da Atatürk Üniversitesi 1955 yılında Karadeniz'de Karadeniz Teknik Üniversitesi kurulmuştur. 1956 yılına kadar lise ve dengi okullara öğretmen yetiştiren okul olan İstanbul Yüksek Öğretmen Okuluna 1956'da İzmir, 1959'da Ankara'da açılan yüksek öğretmen okulları eklenmiştir. Burada öğretmen ihtiyacının sistematik şekilde giderilmesi planlanmıştır. Demokrat Parti döneminde değişen algoritma ve mantık doğrultusunda Milli Eğitim Şuraları da farklılık göstermektedir. Henüz Demokrat Parti iktidara gelmeden 1949 yılında gerçekleşen 4. Milli Eğitim şurasında alınan kararla liseler 4 yıla çıkarılmıştır. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte 1954 yılında bu uygulamaya henüz 5 yıl olmasına rağmen son verilmiştir. 4- 14 Şubat 1953 tarihleri arasında önemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri başkanlığında Demokrat Parti iktidarındaki mantık değişikliğini gösteren kararların alındığı Milli Eğitim Şurası toplanmıştır. Toplantı ağırlıkla Demokrat Parti muhalefette iken değiştirme kararı içerisinde olduğunu ifade ettiği ilköğretim ve ilköğretim öğretmenlerinin eğitimi ve yetiştirilmesi konusu ele alınmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk zamanlarında önemli bir proje olarak ortaya çıkan köy enstitülerini ve buralarda yetişen öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri irdelenmiştir. Şura sonunda Köy Enstitüleri mezunlarının öğretmenliği gereğince yapmadıkları açıklanmıştır.

6. Milli Eğitim Şurası 18-23 Mart 1957 tarihlerinde dönemin hükümeti Maarif Vekili Profesör Doktor Ahmet Özer başkanlığında toplanmıştır mesleki eğitim bağlamında şurada önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlar içerisinde yapım ve sanat enstitülerinin program ve atölye anlamları değiştirilmiştir. Enstitüler ise süreleri üç yola çıkarılarak sanat lisesi haline getirilmiştir. Ayrıca okullarda yabancı dil, müzik, beden eğitimi derslerinin eklenmesi öngörülmüştür. Yine 6. Milli Eğitim şurasında kız meslek eğitiminin amacı genel eğitimin tam olarak verilmesi ve mesleki eğitimin kazandırılması olarak verilmiştir. Şurada halk eğitiminin önemsenmesi kararı alınırken halk eğitimi için örgütlenme ve gönüllü sayısının artırılması ve taşrada daha görünür olması ifade edilmiştir (Akyüz, 1989).

Demokrat partinin yönetimi, ülkeye üretim ve istihdam anlamında fark yaratma vaadi ile iktidara gelmiş bir yönetimdir. Bu anlamda Demokrat Parti dönemi üretimde artışın ivmelenmeye çabaladığı bir dönemdir. Bu artış çabası sanayi üretimi bağlamında da olduğu için yetişmiş eleman eksikliği daha fazla göze batmaya başlamış ve cumhuriyetin ilk

dönemlerinde bu açığı kapatmak için oluşturulmaya çalışılan kurum ve kuruluşlar zaman zaman değiştirilerek de olsa geliştirilmeye çalışılmıştır . Bu ihtiyaçtan dolayı Demokrat Parti döneminde mesleki ve teknik eğitim konusunda kurumlar bazında sürekli bir artış sağlandığı söylenebilirken aynı zamanda klasik liselerdeki artış da çok daha fazla olmuştur. Bu noktada söylenmesi gereken bir nokta da klasik ortaokulların sayıca artması ve öğrencilerin buraya yönelmesidir. Dönemin Maarif Vekili Selim Burcak'ın girişimleriyle mesleki ve teknik eğitim mezunlarına yedek subay olarak askerlik hakkı verilmiş, öğrenci sayısında artış sağlanması hedeflenmiştir. Bu durum özellikle teknik elemanların ordu modernizasyonunda kullanılma amacını da göstermektedir. Yine eğitim şuralarında daha önceki dönemlerden farklı olarak alınan kararlar doğrultusunda; ders atölye çalışmalarının yaş grubunun sağlığını da beden gelişimini olumsuz etkilediği gerekçesi ile 1957'de orta sanat okulları kapatılarak genel ortaokullara dönüştürülmüştür. Mesleki eğitimin pahalı olmasından dolayı sadece meslek liselerine öğrenci alınmasının daha ekonomik olacağı böylece örgütlenmenin artırılacağı planlanmıştır. Demokrat Parti döneminde mesleki teknik eğitim örgütlenmesi bütün eğitim çalışmalarında olduğu gibi tabana yayılmaya çalışılmış fakat taşrada başka okulların da açılması bununla beraber yürüdüğü için mesleki teknik eğitimin öğrenci sayısında kayda değer bir artış gözlemlenmemiştir. Bunun yanında mesleki teknik eğitimin ilk sorunlarından olan öğretmen ve uzman personel eksikliği büyük ölçüde giderilmiştir.

Genel olarak Demokrat Parti dönemi Türkiye tarihindeki önemi bağlamında yeni bir mantık ve algoritma ile yeni kararların alındığı ve bu kararların uygulanmaya çalışıldığı bir dönemdir. Mesleki eğitim ve genel olarak eğitim anlamında cumhuriyetin ilk dönemlerinde oluşturulan yapı ve uygulamalar değişikliğe uğrarken mesleki eğitimin yaygınlaştırılması ve örgütlenmesi çalışmaları devam etmiştir (Kılınç, 2013).

27 Mayıs 1960 Askeri darbesi Türk demokrasi tarihi için önemli bir mihenk taşı olduğu gibi bu darbenin Türk Eğitim Tarihi genelinde mesleki eğitim çalışmaları özelinde de çok önemli yansımaları olmuştur. Bu darbe ile Türkiye'de iktidar değişmiş, alt kadrolara kadar örgütlenmelerin büyük oranda tasfiyesi gerçekleşmiştir. Bu da söylem içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler ve üniversite planlama yönetimi bağlamındaki değişimler mesleki eğitim algoritmasında da değişiklikler yaratacaktır. 27 Mayıs 1960'ta askeri darbe ardından 30 Mayıs 1960'ta Orgeneral rütbesindeki Cemal Gürsel başkanlığında 13. hükümet kurulmuştur. Bu dönemin kaotik siyasi ve ekonomik ortamında planlı ve ileriye dönük

adımları atmanın zorluğu göz önünde iken iktidar tarafından gelişmeye bağlı önemli konuları siyasi ve ekonomik kaos ortamından kurtarabilmek için 30 Eylül 1960 tarihinde 91 sayılı kanun ile devlet planlama teşkilatı kurulmuştur. Bu gelişme ile mesleki teknik eğitim dahil olmak üzere ileriye dönük bütün politikaların Devlet Planlama Teşkilatı eliyle yürütülmesi amaçlanmıştır. Devlet planlama teşkilatının her beş yılda bir kalkınma planı hazırlamaya başlaması ve bu beş yıllık kalkınma planlarının devlet politikalarına rehber olması istenmektedir. Bu doğrultuda mesleki ve teknik eğitim politikaları da yeniden ele alınmıştır. Bu döneme ekonomik ve sosyal yapı içerisinde planlı dönem adı da verilir (Akyüz, 1989).

Askeri müdahale sonrası Demokrat Parti iktidarının ilk icraatlarından olan milli eğitim bakanlığı isim değişikliği tekrar değişikliğe gidilerek Milli Eğitim Bakanlığı ismi kullanılmaya başlanmıştır. Özenli yaklaşım ile asker olmayan üyelerle oluşturulan 7. Milli Eğitim Şurası 5 -15 Şubat 1962 tarihlerinde toplanmıştır. Bu şurada mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaştırılması, özendirilmesi bağlamında yeni teşvikler üzerinde görüş alışverişinde bulunulmuştur. Bu doğrultuda mesleki ve teknik eğitim alanı ile ilgili fakültelere giriş hakkını elde edebilmek için öğrencilerin yetiştirildikleri alana göre merkezi bir sınava girmesi hakkı verilmiştir. Bu hak ile mesleki teknik eğitimin gelişerek özendirilmesi, mesleki teknik eğitime katılımın artırılması planlanmıştır. Bunun yanında mesleki ve teknik eğitime hiç katılmayan nüfusu fazla olmayan yerleşimlerde ortaokuldan sonra mesleki ve genel öğretim kurumlarının bir arada hizmet vermesi düşüncesi ile çok programlı okul örgütlenmelerine karar verilmiştir.

Yine mesleki eğitim bağlamında çok önemli olmakla birlikte 7. Milli Eğitim şurasında mesleki ve teknik okullar için yeni program çalışması yapılması planlanmıştır. Yapı motor kimya ve mensucat alanlarında özel okulların açılması karara bağlanmıştır. Kız ve erkek sanat enstitülerine isim değişikliği ile kız ve erkek sanat lisesi adı verilmesine karar verilmiştir. Bunun yanında yine mesleki ve teknik eğitim alan kişi sayısını artırabilmek amacıyla kız çocuklarına başta elle yapılan basit zanaatlar olmak üzere mesleki eğitim sunulması doğrultusunda akşam kız sanat okulu açılması kararlaştırılmıştır. Atölye ve meslek derslerinde ders verecek öğretmenlerin erkek teknik öğretmen okulu, ticaret yüksek öğretmen okulu, kız teknik öğretmen okulu mezun olması kararlarını verilerek öğretmen yeterliliği bir kritere bağlanmaya çalışılmıştır. 1963 yıllarının başında planlı dönemin ilk kalkınma planı yayınlanmıştır. Dönemin ruhu içerisinde çok büyük bir öneme sahip olan bu

planda iktisadi ve toplumsal hedefler başlığı orta seviyedeki genel öğretimin toplam öğrenci sayısına oranı % 65, mesleki ve teknik eğitim öğretim için %35 olarak tespit edilmiştir. On beş yıl sonra radikal bir hedef ile mesleki teknik öğrenimin oranı %58, genel öğretim ise %42 olması hedeflenmiştir. Yine mesleki teknik eğitime planda verilen önemin gösterildiği bir başka nokta da eğitim başlığında lise seviyesindeki teknik okulları bitiren personelin yetki ve sorumluluklarının kanunlarla teminat altına alınması önerilmiştir. Yüksek teknik öğretmen okullarının bitirenlerin yeniden mesleğe dönmesini sağlayacak tedbirler alınması, mezunların seviyesine uygun unvanlar ve mali imkanlar ile çalışması gereği ifade edilmiştir. Bu durumda dönemin şartları içerisinde iyi yetişmiş eleman olan erkek teknik ve kız teknik öğretmen okulu mezunlarının devlette çalışmayı tercih etmediği sonucu net bir şekilde görülmektedir. Acı bir şekilde devlet yıllardır çok ciddi yatırımlarla yetiştirdiği elemanları devlet için kullanma şansına sahip olamamaktadır. Mesleki teknik eğitimde yeni bir problem ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Artık yetişmiş eleman sıkıntısı değil yetişmiş elemanı devlet için çalışmaya ikna etme sorunu ortaya çıkmıştır. Yine bu planda geçen konulardan bir tanesi de kız öğrencilerin teknik eğitimdeki rollerinin planlanması gereğidir. Bu noktada öncelikle ve özellikle ekonomik örgütlenme bağlamında dezavantajlı illerde kadının ev kadını olarak düşünülmesi ve bu yönde geliştirilmesi öngörülmüştür. İkinci olarak dikkat edilmesi gerektiği üzere kadınların özellikleri doğrultusunda ülkenin sosyal ve iktisadi kültürel yapısı ihtiyaç ve imkanları göz önünde bulundurarak mesleki eğitimin planlanması gerektiği altı çizerek ifade edilmiştir. Yine bu planda sanayi içinde eğitimin mesleki eğitim merkezleri ve yaşamın içerisindeki iş başında eğitim kursları şekilde planlanması, teşkilatlanması düşünülmektedir. Mesleki eğitim merkezlerinde devletin elinde bulunan ve kullanılmayan malzeme, makinelerin işler hale getirilmesi planlamıştır. Sonrasında sanayi çeşitli dallarında elverişli işletmelerde iş başında eğitim kurslarının açılması bunların sanayi bakanlığının kontrolüne verilerek iktisadi devlet örgütlenmeleri ile özel sektörün beraber çalışması gereği ifade edilmiştir (Meb 2006).

Suat Hayri Ürgüplü başbakanlığındaki 29. hükümette başbakan yardımcısı olarak görev yapan Adalet Partisi genel başkanı Süleyman Demirel Türkiye tarihinde üstleneceği önemli rollerin başlangıç tarihi olarak kabul edilebilecek 1965 seçimlerinde % 53 oy ve 450 milletvekilliğinin önemli kısmını alarak Başbakan olmuştur. Devlet bürokrasisinde görevler almış olan Süleyman Demirel mesleki eğitimin önemi konusunda bilinçli ve farkındalık sahibi bir yönetici olarak bilinmekteydi (Doğan, 1983).

Süleyman Demirel'in Milli Eğitim Bakanı görevine getirdiği yüksek öğretmen okulu mezunu, bürokraside görev almış Orhan Dengiz de öncelikle hedef olarak sanayi ve iş hayatıyla meslek ve teknik eğitimin işbirliğinin sağlanmasını belirlemiştir. Bu bağlamda yerel sanatların geliştirilmesine turizm eğitimine ve Türkiye'de yeni yeni gelişmeye başlayan sanayi dalları için teknik eleman yetiştirilmesine öncelik verilmesi istenmektedir. Bu doğrultuda 1965 yılında Ankara'da ve İstanbul'da tekniker yüksekokulu örgütlenmesi oluşturularak tekniker yüksek Okulu açılmıştır. 1969 yılından geçerli olarak mesleki ve teknik liselerden mezun olmak için yeterlilik Sınavı getirilmiştir. Yeni bir örgütlenme mantığı ile 1968-69 eğitim-öğretim yılından geçerli olmak üzere teknik öğretim Kurumları üç ayrı şekilde tasnif edilmiştir. Bunlar sırası ile pratik sanat okulları, sanat enstitüleri, teknisyen okulları olarak isimlendirilmektedir. Pratik sanat okullarında tornacı, kaynakçı, boyacı, döşemeci gibi piyasaya hizmet edecek pratik eleman yetiştirilmesi öngörülürken, sanat Enstitüleri ise kapsamlı meslek ve teknik bilgiler yanında sanayi kültürü veren tesviyecilik, metal işleri, ağaç işleri gibi uzun vadeli yapı mesleklerine eleman yetiştiren kurumlar olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında teknisyen okulları, ara eleman yetiştirmek vasfı ve görevi üstlenmektedir. Bu sayede mesleki eğitimde kendi içerisinde bir tasnif ve geçişlilik hedeflenmiştir. Ayrıca mesleki ve teknik okullarından mezunlara yükseköğretim imkânlarının açık olacağı bakanlık tarafından tekrar tekrar ifade edilmiştir.

Planlı dönem olarak ifade edilen ve kalkınma planlarını ülkenin üretim ve planlanmasında aydınlatıcı olması düşünülen yıllarda; ikinci beş yıllık kalkınma planı da mesleki eğitim planlaması ve örgütlenmesi ve eğitim öğretim hakkında önemli notlar içermektedir. Toplanan tespitlerine göre Türkiye'de 6 yaş üstü 25 milyon insan bulunmaktadır bunun % 8'i okuma-yazma bilmektedir. 1960- 65 devresinde okuryazar nüfus 8.7 milyondan 12.2 milyona ulaşmıştır. Kendi içerisinde bir başarı hikayesini barındıran bu artış okur yazar nüfusun %58 4'ünün ilkokul, yüzde 6.7 sinin ortaokul, yüzde 2.5 inin meslek, yüzde 2.8 nin genel lise, yüzde 1.6 yüksekokul mezunu olduğu gerçeği ile eğitimin henüz tabanda kaldığını göstermektedir. Önemli bir veri olarak okuryazar nüfusun yüzde 28'i belli bir eğitim kurumundan mezun olmamıştır. Burada da görüldüğü gibi henüz mesleki eğitim özelinde ve eğitim genelinde henüz tabana yayılmış bir temel eğitim sonrası eğitim bulunmamaktadır. Bu bağlamda bu sorunu çözebilmek için mektupla eğitim-öğretim genel müdürlüğü ve halk eğitim genel müdürlüğünün tek genel müdürlük olarak örgütlenmesi kararı alınmıştır. Bu kurumların okuma yazmayı yaygınlaştırma ve özellikle ev hanımlarını mesleki eğitim ve güncel hayat konulu bilgilendirme çalışması yapılması

planlanmaktadır. Mesleki eğitimin yaygınlaştırılması için yaygın eğitimin mesleki eğitimi destekleyecek şekilde kullanılması hedeflenmektedir.

Mesleki eğitimin yaygınlaştırılması, tercih edilmesinin sağlanması için lise seviyesindeki okullarda meslek okulu ve teknik okulu ayrımı yapılmıştır Böylece alanında gerçekten uzman kişiler yetiştirme eğitimi de verilmek istenmektedir. Örnek olarak sağlık personeli yetiştiren okullar kurulmuş, ilköğretim öğretmen okulları meslek okullarına dönüştürülmüş ve bu meslek gruplarını yetiştiren okullar olmuştur. Lise seviyeli teknik okullarda ise sanayinin ihtiyaç duyduğu sanatkar yetiştirilmesi, buradan mezunların ise kendi sanat alanlarında yükseköğretime devam etmesi ve böylece uzman seviyesinde eleman yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Burada da görüldüğü gibi artık yetiştirici elemana ihtiyaç bulunmamakla birlikte alanında uzman, sanayinin istediği yeterliliklere sahip üst düzey eleman yetiştirmek hedeflenmektedir. Burs ve yatılılık imkanları ile teknik okulların teşvik edilmesi bu planda kendine yer bulmuştur. Planın önemseydiği bir diğer husus da eğitim araç ve gereçlerinin noksanlığı ve okul - sanayi ilişkisinin hiç gözetilmemesidir. Bu bağlamda mesleki ve teknik eğitimde kız çocuklarının eğitiminde de sanayi ihtiyaçları göz önüne alınması düşünülmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi artık sanayide de kadın işgücüne ihtiyaç duyulabileceği planlanmaktadır. Bu plana göre genel olarak eğitimde bir ilerleme kaydedildiği görülmekle beraber mesleki teknik eğitimin henüz hedeflerden çok uzak olduğu görülmektedir.

Kalkınma planları yanında Milli Eğitim'in önemli bir danışma kurumu olan milli eğitim şuraları da mesleki eğitim için önemini sürdürmektedir. 28 Eylül- 3 Ekim 1970 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanı olan Orhan Oğuz başkanlığında 8. Milli Eğitim Şurası toplanmıştır. Bu şurada alınan önemli kararlardan bir tanesi ortaöğretimde yönlendirme sınıf uygulamasına başlamasıdır. Buna göre genel liseler, mesleki ve teknik ortaöğretim için ilk yılın yönlendirme sınıf olması planlanmaktadır. İlk eğitim öğretim yılından sonra öğrencilerin başarı ve yönlendirmeler doğrultusunda yükseköğretime hazırlayan programlar hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan programlar ya da hayata ve iş alanlarına hazırlayan programlar yönlendirilmesi öngörülmüştür. Programlar arası yatay ve dikey geçiş imkanı sağlanması ve öğrenci ve veli kararına saygı duyulması önemsenmiştir. Bu doğrultuda mesleki eğitimin ulaşamadığı nüfusu az olan yerlerde daha önce kararı alındığı üzere çok amaçlı okulların yaygınlaştırılması istenmektedir. Böylece meslek eğitimin her yere ulaşması hedeflenmektedir.

Türkiye demokrasi tarihi için çok önemli bir süreç olan çoklu demokrasi deneyimi bilindiği üzere askeri darbelerle kesintiye uğramıştır. Bu askeri darbeler dönemi, iktidarların yapmış olduğu toplumsal ekonomik ve yapısal birçok iş ve işlemleri durdurmuş yerine yeni iş ve işlemler getirmiştir. Bu noktada toplumun dinamik yapısını bünyesinde barındıran eğitim öğretim süreçlerinin böylesine önemli bir toplumsal olaydan etkilenmemesi düşünülemez. Bu açıdan Türkiye’de gerçekleşen askeri darbeler de eğitim örgütlenmesinde önemli etkiler bırakmıştır (Akyüz, 1989).

Bilindiği üzere 1969 seçimlerinden Adalet Partisi %57 oy alarak ilk parti olarak çıkmıştır. Fakat bu dönemde ülke çapındaki öğrenci ve işçi eylemleri, yurtdışındaki ülkelerdeki olayların Türkiye’ye yansımaları sonucu sosyal açıdan çalkantılı bir zaman yaşanmaktadır. Bu karışıklık ortamına ek olarak gençlik hareketlerinin arttığı yaygın şekilde emsal gösterilen bazı ülkelerde de darbe girişimleri olmuştur. Bu yapı içerisinde Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Mart 1971 günü bir muhtıra yayınlamıştır. Muhtıra ile Demirel görevinden istifa etmiştir. Yerine hükümet görevini alan Nihat Erim ve onun teknokrat hükümeti Türkiye ve dünya çapında yaşanan enerji krizi ve sokak olayları ile görevine devam edememiştir. Bu noktada Türkiye’de hiç yaşanmadığı kadar toplumsal dinamiklerin aktif olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Bu karışıklığın olduğu dönemde eğitim örgütlenmesi ile ilgili kalıcı bir adım atılmasını beklemek iyimserlik olacaktır. Bu dönem daha çok toplumsal huzurun sağlanması ile ilgili çabalar ile anılan bir dönem olmuştur.

1973 yılında ise yapılan seçimlerde birinci parti olan CHP eğitim ve öğretim konusunda doktora derecesine sahip olan Mustafa Üstündağ’ı Milli Eğitim Bakanı olarak görevlendirmiştir. Bu aynı zamanda yeni bir örgütlenme ve planlama dönemi çabası olarak da görülmelidir. Aynı bakanın görev süresinde toplanan IX..Milli Eğitim Şurası 24 Haziran-4 Temmuz 1974 zaman diliminde gerçekleşmiştir. Bu şura kararlarına göre 1974 yılından geçerli olarak teknisyen okulları teknik liselere sanat enstitüleri ise endüstri meslek liselerine dönüştürülmüştür. Teknik liselerin ve endüstri meslek liselerinin müfredatlarının yenilenmesi ve tekrar yazılması kararlaştırılmıştır. Yine önemli bir karar ile mesleki ve teknik okul öğrencilerine otuz gün iş başı eğitimi şartı getirilmiştir. Mesleki ve teknik öğretim kurumlarının teknoloji ile ilgili imkanlarının yeterli olmadığı kabul edilerek mesleki ve teknik eğitim kurumlarının zamanın teknolojisine uygun araç gereç ve donanımlarla desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Yine bu dönemde çok önemli bir örgütlenme ve hukuki dayanak adımı olarak 24 Haziran 1973 tarihinde 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

çıkarılmıştır. Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türkiye’de eğitim hukuki bir tasnif altyapısına kavuşmuştur. Bu doğrultuda Milli Eğitim Temel Kanunu ile eğitim sistemi örgün ve yaygın olarak temel iki bölüme ayrılmıştır. Konumuz olan mesleki eğitim ise yaygın eğitimin içerisinde genel ve mesleki olmak üzere iki ana başlıktan birisi olarak ele alınmaktadır. Aynı zamanda bu ayrım örgün eğitimin yaygın eğitimden daha önemli görülmesi yorumuna da sebep olmuştur. Okullar örgün eğitimden sorumlu iken yaygın eğitimi önemsiz görmektedir. Bu dönemin çok önemli örgütlenme çabalarından bir tanesi de 7 Temmuz 1973 tarihi ve 1750 sayılı üniversiteler kanunu ile yükseköğretim seviyesinde yeni bir sayfa açılmak istenmesidir. Üniversitelerin örgütlenmesinde ve hukuki alt yapılarının biçimlendirilmesinde temel dayanak olan kanun önemli sonuçlara sebebiyet verecektir. Bu konudaki ilk düzenleme ise cumhuriyetin ilanından sonra 1933 tarihli 2252 sayılı kanun ile İstanbul Darülfünun kurumunun kaldırılması yerine Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk üniversitesi İstanbul Üniversitesinin açılması olmuştur. Çok partili demokrasi dönemine geçilen 1946 yılında ise üniversiteleri özerklik getirilmesi önerilmiştir. Rektörlerin ve dekanların öğretim üyeleri tarafından seçilmesi karara bağlanmıştır aynı zamanda 1961 Anayasası’nın 120. maddesinde de üniversiteler kendi seçtikleri organlar tarafından yönetilen ibaresiyle bu durum güvence altına alınmıştır. Planlı döneme geçiş ilk yıllarında devlet planlama eliyle üniversitelerin daha fazla öğrenci almaları istenmiş özerk olduğunu ifade eden üniversiteler bunu kabul etmemiştir. Buna rağmen 1975 e kadar 11, 1975’te 3 1979’da ise 6 yeni üniversite eğitim öğretime başlamıştır. 1975-76 öğretim yılında yükseköğretim çağında bulunan gençlerin genel okullaşma oranının yüzde % 9.1 olduğu tespit edilmiştir. 1980-1981 eğitim öğretim yılında nüfus artışları ile beraber bu oran yüzde % 6.3’ e düşmüştür, aynı dönemde Suriye’de % 14, Yunanistan % 22, Avrupa Birliği % 32, ABD %56 yükseköğretim okullaşma oranlarına sahiptir (Kılınç, 2013).

1970’li yıllar sona ererken mesleki eğitim planlaması ile öğrencileri meslek edindirme amacıyla kurulmuş planlanmış olan öğretmen okulları, sağlık kolejleri, tarım meslek okulları, orman tekniker okulları gibi teknik okullar amaçlandığı gibi teknik eleman ve yetişmiş eleman yetiştirme hedefini gerçekleştirilmiş durumdadır. Bahsedilen okullara öğrenci ilgisi istenen seviyeye çıkarılamamıştır. Bunun yanında bazı kurumlar ise gerek zamanın getirdiği koşullar gerek taşrada yaygın hale gelmesinin avantajı ile öğrenci sayısını hedeflerin de üzerinde arttırmıştır. Bu noktada üçüncü beş yıllık kalkınma planında önemli tespitler bulunmaktadır. Buna göre eğitim sistemi yeni bir atılım olan teknoloji üretimini sağlayacak düzeyde değildir bunun yanında bütün çaba ve örgütlenme hamlelerine rağmen

genel eğitim veren ortaokullardan mezun olan öğrenciler meslek liselerini tercih etmemektedirler. Bu durum yıllarca mesleki eğitimin yaygınlaştırılması ile ilgili emeklerin büyük oranda boşa gittiğini göstermektedir. Yine daha önceki dönemlerde plansız okul açıldığı, öğretmen açığı ve öğretmenin mesleki yetersizliğinin giderilmediği bölgelerarası ve kırsal kentler arası dengesizlik olduğu planda ifade edilmektedir. Bu nedenle üçüncü beş yıllık kalkınma planında öğretmen okullarının sınıf öğretmeni yetiştirmesi öngörülmüştür. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda getirilen bütün öğretmenler yükseköğretim mezunu olma şartına dikkat edilerek 2 yıllık eğitim enstitülerinin artışı ile öğretmen eğitimi açığı karşılanmaya çalışacaktır. Kalkınma planında genel liseler, imam hatip ve ticaret liselerinde plan hedefini aşan kapasite artışı meydana geldiği tespit edilmiştir. Sağlık okullarının hedefleri ise tutmamış tarım okulları dünyadaki değişimden uzak kalmış ve mezunları sadece kamu görevinde devlet memuru olmak dışına çıkamamıştır.

Türk demokrasi tarihinde belki de en önemli dönemlerden olan 12 Eylül müdahalesi ile bütün kurum ve kuruluşlar yeni bir hal ve işleyiş kazanmıştır. Bu noktada Milli Eğitim için de değişiklikler olmaması mümkün görünmemektedir. Müdahale sonrası Bülent Ulusu yönetimindeki hükümette askeri kariyerli Hasan Sağlam eğitimden sorumlu bakan olarak göreve başlamıştır. Hasan Sağlam başkanlığında 23- 26 Haziran 1981 tarihleri arasında X. Milli Eğitim Şurası toplanmıştır. Mesleki eğitimin de değerlendirildiği şurada; ortaöğretim kuruluşlarının çok amaçlı okullar ile mesleki teknik okullardan oluşması çok amaçlı okulun, yükseköğrenime ve diğer yandan bir mesleğe kazandırma işlevi olması kararlaştırılmıştır.

8 -11 Haziran 1982 tarihlerinde Hasan Sağlam başkanlığında toplanan 11. Milli Eğitim Şurasında öğretmen yetiştiren fakülte ve yüksekokullarının durumu ele alınmıştır. Buna göre öğretmen liseleri ve bazı mesleki ve teknik okulların öğrenci sayısını artırabilmek için üniversitelerde belli kontenjanlar olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu durum bahsedilen mesleki eğitim okullarının öğrenci sayısının yeterli olmadığını bir kabulü niteliğindedir.

12 Eylül Darbesi gerçekleştiğinde 1980-1981 yılı itibarıyla üniversitelerde eğitim öğretim devam etmekteydi. Üniversite eğitimini yaygınlaştırmak amacıyla 1982 yılından sonra mektupla öğretim diye adlandırılan yaygın eğitim işlevini Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin üstlenmesi kararı alınmıştır. Yine çok önemli bir örgütlenme adımı ile "6 Kasım 1981 tarih 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ve 1982 yılında çıkarılan

41 sayılı kanun hükmünde Kararname” ile üniversite -akademi ayrımı kullanımdan kaldırılmıştır. Bu kanunlarla üniversiteler üstünde sıkı bir tahakküm hedeflenmektedir. Değişik bakanlıklara tabi yüksekokullar üniversitelerin imza yetkisi altında birleştirilmiştir. Bu dönem aynı zamanda üniversiteler ve üniversitede niteliğindeki yüksekokulların öğrenci sorunlarının giderilmesi ilk hedef olarak belirlenmiş olan bir dönemdir. Dolayısıyla örgütlenme ve planlama çalışmaları daha çok sorun giderme odaklı olmuştur uzun vadeli bir planlama çabası bahsedilmesi mümkün değildir (Bilim, 2002).

1980 askeri darbesi sonrasında demokratik yaşama geçilmesi kararı akabinde yapılan 1983 genel seçimlerinde eski bir bürokrat olan Turgut Özal genel başkanlığında Anap tek başına iktidar olma şansı yakalamıştır. Bu bağlamda tüm alanlarda olduğu gibi mesleki ve teknik eğitim alanında da yeniden örgütlenme ve uzun vadeli plan yapma çabaları tekrar başlamıştır. 1982 yılında mesleki ve teknik öğretim müsteşarlığının kaldırıldığı uygulama Anap döneminde de devam edilmiş bunun yanında erkek teknik eğitim genel müdürlüğü, kız Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü de örgütlenerek mesleki eğitimin hizmetine alınmıştır bu müdürlüklerin, 1984 yılında çıkarılan kanun hükmünde kararnameler ile görevleri tam olarak tanımlanmıştır.

Bu dönemin dışa açılma ve yurtdışı ile entegrasyon çabası ruhu içerisinde ihtiyaç duyulan yabancı dil konuşabilen teknik bilgiye sahip insan profili geliştirmek ve eğitmek amacıyla 1982-83 eğitim-öğretim yılından itibaren Anadolu meslek liseleri 1 yıl sonra ise Anadolu Teknik liseleri açılmıştır. Bu her iki okul türünde de bir yıl yabancı dil hazırlık sınıfı olması planlanmıştır yine aynı şekilde kız meslek lisesi, kız teknik liselerine de hazırlık sınıfı getirilerek yabancı dil ağırlıklı anadolu bölümleri açılmıştır. Yine dönemin ruhu gereği özel sektör her alanda aktif hale gelmeye başlamış ;1986 yılında 318 özel okul 293 kurs 453 Dershane varken 91 yılına gelindiğinde bu sayı 517 özel kurs, 1873 kurs, 720 Dershane sayılarına ulaşmaktadır. Özel kesimin okul açması teşvik edilmiş bu teşvikler verilirken sonraki dönemde eğitim hayatında önemli roller oynayacak Bilkent Üniversitesi gibi özel kurumlar bu dönemde eğitim öğretime başlama kararları almıştır. Bunun yanında kamunun milli eğitimdeki payı azalarak 1988 yılında yüzde on ikiden yüzde sekize düşmüştür. Bahsi geçen zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel ifade edilen durumu basın önünde eleştirmiştir. Kamunun harcamalarının azaldığı bu dönemde ülkede üniversitelere bağlı on yedi eğitim fakültesi bir mesleki eğitim fakültesi, Ankara-İstanbul ve Elazığ'da olmak üzere üç teknik eğitim fakültesi ile eğitim ve mesleki eğitim örgütlenmesi

çabaları ile eğitime devam etmektedir. Bu dönem özellikle yabancı dil eğitimi ile mesleki eğitim arasında bir paralellik kurulmak çabası açısından önemlidir.

Yine bu dönemde çok önemli bir adım olarak 1986 tarih 3308 sayılı “Çıraklık, Mesleki Eğitim Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile çok ayrıntılı bir çıraklık, kalfalık ve ustalık kanunu uygulaması hedeflenmiştir. Bu kanuna göre yaygın ve mesleki eğitimin bir eşgüdüm içerisinde eğitim vermesi istenmektedir. Merkezi teşkilatta ve illerde çıraklık eğitim kurumları örgütlenmesi planlanmaktadır. Bu planlama araştırma geliştirme ve üretim hizmetleri için yeni bir kuruluş olan mesleki ve teknik eğitim araştırma ve geliştirme merkezi (METARGEM) hizmete başlamıştır. Yine bu dönemde kamu harcamalarının azalması göz önüne alınırsa önemli bir adım olarak bu projenin ne kadar önemsendiğini gösterecek bir gösterge olarak mesleki ve teknik alanda verimliliğin artırılması için çıraklık mesleki ve teknik eğitimi geliştirme ve yaygınlaştırma fonu adı altında bir fon teşkil edilmiştir. Bu kanun ile çıraklık ve kalfalık eğitiminde okulun ağırlığı azaltılmış okul endüstri işbirliğine dayalı birlikte hareket eden bir örgütlenmeye yönelim olmuştur. Okul içerisinde döner sermaye işletmeleri açılması yasal düzenlemelerle desteklenerek okullara kendi masraflarını kendi karşılayabilecek bir hale dönüşmesi hedeflenmiştir. Çıkarılan bu çıraklık ve kalfalık kanunu ile en az ilkokulu bitirmiş ancak eğitimine ara vermiş devam edememiş gençleri mesleği hazırlamak ve temel eğitimini bu eğitimle beraber sağlamak için gerekli çalışmalar yapılması hedeflenmektedir. Ancak bütün iyi niyetine rağmen kanunun uygulanması sırasında okul- sanayi işbirliğini henüz çok zayıf olması, nitelikli öğreticinin bu anlamda az oluşu istenen başarıyı sağlamaya engel olmuştur (Bilim, 2002).

Anap hükümetinin Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Celal Güzel başkanlığında 18- 22 Haziran 1988 tarihlerinde 12. Milli Eğitim Şurası toplanmıştır şurada bugünkü ortaöğretim genel yönetmeliğinde yer alan “Mesleki ve teknik eğitim göz önüne alınmaksızın tüm öğrencilere ortaöğretim seviyesinde genel geçer bir genel kültür kazandırılmalıdır” kararı alınmıştır. Bu önemli ve bağlayıcı karar ile teknik öğretim programları uygulanan okulların dokuzuncu sınıftan itibaren branşları ayrılması teknik liselerde branşlaşmaya onuncu sınıftan itibaren başlaması Anadolu teknik liseleri için bir yıl yabancı dilde hazırlık uygulamasının devam etmesi kararlaştırılmıştır. Mesleki ve teknik lise mezunları öncelikle bitirdikleri bölüme uygun öğretim programları yerleştirilmesi konusu şurada ele alınmıştır Örgün eğitimi tamamlayamayan bireyler için uzaktan eğitim yolu ile diğer kitle iletişim araçlarından da yararlanmasına karar verilmiştir. Önemli bir karar olarak genel liseyi bitirip

herhangi bir yükseköğretime gitmemiş öğrencilerin ihtiyaç olan alanlarda bir yıl mesleki eğitim ile mesleki eğitimi bitirmiş kabul edilmesine şurada karar verilmiştir. Diğer bakanlıklara bağlı mesleki ve teknik eğitim kurumlarının milli eğitim bakanlığı bünyesine alınması kararı alınmıştır. Böylece mesleki ve teknik eğitimdeki çok başlılık giderilmeye çalışılmıştır.

13. Milli Eğitim Şurası 15 -19 Ocak 1990 tarihinde zamanın eğitimden sorumlu bakanı Avni Akyol başkanlığında toplanmıştır. Bu şurada özellikle yaygın eğitimin planlaması örgütlenmesi ve maddi durumları üzerinde durulmuştur. Yaygınlaşan halk eğitim merkezlerine yönetici atanması görev yetki ve sorumlulukları tartışılan konular arasındadır. Şura'nın önemli kararlarından bir tanesi de kadrolu usta öğreticilerin ek ders ödemeleri ile desteklenmesi, kadrosuz usta öğreticilerin ise geçici personel olarak çalıştırılması kararı olmuştur. Bu karar ile çalıştırılma durumu oluşan personelde yetişkin mesleki eğitimi alanında formasyon aranması gerekliliği vurgulanmıştır.

Diğer yandan Türkiye'nin mesleki eğitim bağlamındaki gelişimi, planlama ve örgütlenmesinde Türkiye'nin kendine devlet bürokrasisi bağlamında rehber edindiği kalkınma planlarının beşincisinde, ülkedeki mesleki ve teknik eğitim kurumlarının kapasitesinin ekonomik ve sosyal gelişme hedeflerine göre yetersiz olduğu ve ihtiyaçlarına cevap vermediği ifade edilmiştir. Kamunun ve piyasanın teknisyen ihtiyacının meslek liseleri, teknik liseler ve meslek okullarından karşılanması öngörülmüştür. Bu bağlamda yaygın ve örgün eğitimin piyasa ile paralel ve iç içe programlar üretmesi planda yer almıştır.

Altıncı beş yıllık kalkınma planında ise ekonomide ara insan gücü yetiştirilmesi için mesleki ve teknik eğitimin önemsenmesi, yükseköğretimi sürdürme talebinde olan mesleki ve teknik lise mezunlarının kendi branşlarında bir yükseköğretim kurumuna yöneltilmesi öngörülmüştür. Daha önce defaten farklı plan ve programlarda ifade ettiği gibi meslek yüksekokulları ve mesleki teknik liselerdeki branş programlarının ekonomiye ve işgücü yapısına göre yeniden düzenlenmesi planda altı çizilerek ifade edilmiştir. Kısa sürede beceri kazanılabilecek mesleklerde yaygın ve mesleki eğitime önem verilmesi gerektiği örgün ve mesleki eğitimde ise sanayinin ve diğer sektörlerin aradığı kısa süreli mesleki eğitimin veremeyeceği insan gücünün yetiştirilmesine öncelik verilmesi kararlaştırılmıştır.

20 Kasım 1989'da cumhurbaşkanlığı seçimini Turgut Özal kazanmıştır. Özal'dan sonra 1989'da ANAP genel başkanlığına Yıldırım Akbulut, 1991 yılındaki kongrede ise

Mesut Yılmaz seçilmiştir. Tek parti iktidarlarının sonunu da getirecek olan seçime ise altı ay sonra gidilmiştir. Bu dönemin kendi içerisindeki istikrar unsuru ise tüm Anap hükümetlerinin milli eğitim bakanı olarak alanında lisans ve yüksek lisans eğitimi almış olan Avni Akyol' un görev yapmasıdır.

Bu gelişmelerin yanında Türkiye'de ciddi bir sorun olarak ortaya çıkan ayrılıkçı terör nedeni ve bazı bölgelerdeki çatışma ortamı ile oldukça olumsuz bir durum cereyan etmektedir. 1984 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde başlayan terör eylemleri 1987 yılında Güneydoğu merkezli sekiz ilde OHAL (Olağan üstü hal) ilan edilmesine sebebiyet vermiştir. Yine bu bölgede çok geniş yetkilerle OHAL bölge valiliği kurulmuştur Tüm bu gelişmelerden bölge halkı eğitim ve eğitim olanakları anlamında çok olumsuz etkilenmiştir. Dönemin bahsi geçen milli eğitim akanı Avni Akyol Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da birçok okul ve kurumun eğitim veremez durumda olduğunu açıklamıştır. Bu da eğitimde fırsat eşitliğine bambaşka bir darbe olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı dönemde sınırların hemen yanı başında Körfez savaşı, sınırları içerisinde ise terör eylemlerinin yoğun olduğu bir dönemde 91 yılında seçime gidilmiştir. Bu seçimde hiçbir tek parti iktidarı getirmemiş; Doğru Yol Partisi, Sosyal Demokrat Halkçı Parti koalisyonu ile kırk dokuzuncu hükümet kurulmuştur. Bu hükümetin milli eğitim bakanlığı görevini Köksal Toptan üstlenmiştir. Olağanüstü halin bütün yoğunluğuyla devam ettiği yıllarda 91-92 eğitim öğretim yılında 622 okul kapalı kalmış faaliyetine devam edememiştir. Bu dönemin en önemli örgütlenme adımı olarak 3 Temmuz 1992'de çıkarılan 3837 sayılı kanun ile Afyon, Aydın, Balıkesir, Bolu Çanakkale, Denizli Hatay, Kars, Isparta, İzmir, Kahramanmaraş, Kırıkkale, Kocaeli, Kütahya Manisa, Mersin, Muğla, Niğde, Sakarya, Şanlıurfa, Tokat ve Zonguldak illerinde kurulan üniversiteler ile toplam üniversite sayısı elli üç olmuştur. Bunun yanında üniversitelerde ikinci öğretim yasası ile gece öğretime geçilmiştir. Böylece fiilen üniversite öğrenci sayısı da iki katına çıkarılmıştır. 27 Mayıs 1992 tarihi 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun ile bakanlığın örgüt yapısı yeniden düzenlenmiştir. Yine önemli bir örgütlenme adımı olarak 1992 yılında milli eğitim şuralarından ayrı olarak mesleki eğitim şurası toplanmıştır. Bu şurada bilgisayarın mesleki ve günlük hayattaki artan önemine ilgili olarak teknik ve mesleki okullara bilgisayar bölümü kurulması için öğretim programı yayımlanmıştır (Kılınç, 2013).

Koalisyonlar döneminin bir sonraki hükümeti olan DYP- ANAP hükümeti döneminde 13-17 Mayıs 1996 tarihlerinde 15. Milli Eğitim Şurası Turhan Tayan

başkanlığına toplanmıştır. Ortaöğretimde yeniden yapılanmaya gidilmesi hedeflenmektedir. Buna göre ortaöğretim çağındaki öğrencilerin büyük çoğunluğu en az yüzde 65'inin mesleki teknik eğitime yönlendirilmesi, insan gücü eğitim istihdam dengesi kurulması hedeflenmektedir. Şurada hedef karar olarak mesleki teknik eğitimin en az sekiz yıllık ilköğretime dayandırılması, mesleki ve teknik eğitimde modüler eğitim programları uygulanması istenmektedir. Böylece bölgenin ihtiyaçlarına göre halıcılık, arıcılık, dokuma gibi uğraşların mesleki eğitim merkezi programlarına kolayca eklenmesi istenmektedir. Çıraklık ve yaygın eğitim ile mesleki örgün eğitim programları arasında geçişkenliğe imkan verilecek bir uyum sağlanmasının elzem olduğu ifade edilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan bir tanesi 1996 yılında örgütlenme ile alakalı hala çabaların devam ediyor olmasıdır.

Öte yandan bu bilgileri doğrular nitelikte; Türk devlet geleneğine önemli bir şekilde yerleşmiş olan kalkınma planlarının yedincisinde; tarım, sanayi ve hizmetler sektöründeki kuruluşların mesleki ve teknik eğitime yeterince yönelmedikleri, bu süreçte yeterince katkı vermedikleri ifade edilmektedir. Kalkınma planında gelişmiş ülkelerde ise bu durumun tam da zıttı olduğu işletmelerin eğitim ile ilgilendikleri ve ilgilendikleri eğitim sürecine katılarak staj ve işbaşı eğitimleri ile insan yetiştirmede aktif rol oynadıkları söylenmektedir. Bu eksiklikler plana göre meslek liselerinin başarısını ve cazibesini azaltmakta bu da genel liselerde yoğunluk ve üniversite önünde yığılmaya sebebiyet vermektedir. Bu planda ilk kez AB uyum sürecinde ve mesleki eğitimden bahsedilmekte Avrupa Birliği'ne entegrasyon noktasında Türkiye'nin en büyük şansının insan gücü olarak düşünülmesi gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Bu avantajı kullanabilmek için Türkiye'nin genç insan gücünü iyi yetiştirmesi gerektiği; genel eğitimin içinde ve yanında çok tutarlı ve yeni bir meslek eğitim algoritmasına ihtiyaç duyulduğu söylenmektedir. Eğitim şurasında olduğu gibi bu planda da modüler sistemin mesleki eğitim için daha uygun olduğu söylenmektedir. Meslek standartları kurumunun oluşturulması ve sertifikasyon sisteminin hızlı bir şekilde oluşturulması gerekliliği planda yer almaktadır. Bu planda ilk kez Avrupa Birliği süreci mesleki eğitim süreci ile ilişkilendirilmekte Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecindeki en önemli avantajlarından bir tanesi olarak genç nüfus olarak belirtilmektedir. Fakat bu genç nüfusun eğitim genelinde mesleki eğitim özelinde eğitim genelinde iyi bir eğitim öğretim sürecinden geçmediği ifade edilmektedir.

Koalisyonlar döneminin bir sonraki hükümeti olan “Refah-yol” hükümeti 25 Haziran 1996 tarihinden 30 Haziran 1997 tarihine kadar ülkeyi yönetmiştir. 28 Şubat 1997 günü yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında ülkede radikal dinci eğilimlerin artmasına dikkat çekilmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından hükümet uyarılmıştır. Siyasi gelişmeler bir tarafa bırakılırsa, eğitim örgütlenmesi bağlamındaki öneri sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim önerisi olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri mesleki eğitim bağlamında değerlendirilen imam hatip liselerinin sayısının imam gereksinimini karşılayacak seviye indirilmesini; kamu ve kuruluşlarda bu okulları bitiren öğrencilerden farklı unvanlarla görevlendirme yapılmamasını önermektedir. Bu gelişmelerle mesleki eğitim okullarından olan imam hatip okullarında öğrenci sayılarında düşüş meydana gelmiştir.

Koalisyonlar döneminin bir başka hükümeti olan 11 Ocak 1999 tarihli Bülent Ecevit azınlık hükümetidir. Bu dönemde daha önce kabul edilmiş olan sekiz yıllık eğitim yasası bağlamında; mesleki ve teknik eğitim alanı ile ilgili özendirme çalışması yapılması, lise düzeyinde mesleki ve teknik eğitim alanlarının kendi branşlarında üniversite ön lisans programlarına sınavsız girebilmesi konusu icraata geçirilmiştir. 57. hükümet döneminde 13-17 Kasım 1999 tarihlerinde Metin Bostancıoğlu başkanlığında Milli Eğitim Şurası ve Mesleki Eğitim Şurası toplanmıştır. Şurada mesleki ve teknik eğitimin yeniden yapılandırılması, okul ve işletmelerde meslek eğitimi ve istihdam, mesleki ve teknik eğitim alanında öğretmen ve yönetici yetiştirme, yükseköğretime sınavsız geçiş, mesleki ve teknik eğitimin finansmanı konularının görüşülmesi istenmektedir. Talim Terbiye Kurulu’nun 192 sayılı kararı ile yükseköğretime sınavsız geçiş konusu karara bağlanmıştır.. Şurada mesleki ve teknik eğitim programlarından mezun öğrencilerin meslek yüksekokullarının diploma ya da sertifika programlarına sınavsız olarak geçirilmesine karar verilmiştir. Şurada bu madde konuşulurken imam hatip liseleri gündeme gelmiş, okulların öğretim birliğini olumsuz etkilediği ve temel eğitimin yerini almaya çalıştığı şurada dile getirilmiştir. Şura kararlarında kesintisiz sekiz yıllık eğitimin önemi vurgulanmış ülkenin tüm bölgelerinde temel mesleki eğitim alamayan öğrencilerin de üretime kazandırılması gerektiği öngörülmüştür. Mesleki ve teknik eğitim çalışmalarındaki programların program ve okul çeşitliliği diploma sertifika bağlamında modüler sistem ve yetişkinlik bağlamında yeniden düzenlenmesi gereği olduğu karara bağlanmıştır. Okul ve işletmelerde meslek eğitimi konusunun öğrencilerin işletmelere gitmelerinden ibaret olmadığı sanayideki alanında deneyimli ustaların, mühendislerin de okul sistemine dahil edilebileceği ifade edilmektedir. 3308 sayılı kanun bünyesinde Türkiye’nin işletmeye giden öğrencilerin sigorta priminin

devlet tarafından yatıran çok nadir ülkelerden olduğu yerel yönetimlerin de mesleki ve teknik eğitim konusunda daha duyarlı olması gerektiği şura kararları içerisinde ifade edilmiştir. Yine şurada mesleki ve teknik eğitim alanında öğretmen ve yönetici bazında birçok alanda arz fazlası olduğu söylenmektedir bu noktada daha önceki yıllarda yetişmiş eleman sıkıntısı çeken ülkenin artık arz fazlası eleman sıkıntı yaşamaya başladığı görülmektedir. Mesleki ve teknik orta öğretim programından ilgili mesleki ve teknik eğitim fakültelerine geçişte ek puan uygulamasının devamına karar verilmiştir. Ayrıca meslek liseleri öğreticilerinin eğitiminde önemli bir rol üstlenen teknik eğitim fakültelerinin öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin yeniden örgütlenmesi ve mevcut öğretim görevlilerine deneyimli öğretim görevlisi alımı yapılması öngörülmüştür. Arz fazlası teknik öğretmenlerin temel eğitimdeki iş eğitimi ve teknoloji alanına yönlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Mesleki ve teknik eğitimin giderlerinin karşılanması noktasında mevcut imkanların verimli ve etkin kullanımı ve özel sektörden teşvik ve vergi indirimi adı altında yardım alınması özellikle şura kararlarında tavsiye edilmektedir (Kılınç, 2013).

2000'lerin başında çok ciddi ekonomik bir kriz yaşayan Türkiye bu krizin etkilerini ekonomik olarak olduğu gibi siyasi ve toplumsal olarak da yaşamaktadır. Ekonomik kriz nedeniyle mevcut partiler siyasi anlamda güç kaybederken, yeni bir oluşum olan AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) bu koşullar içerisinde hızla güçlenmekte ve Türkiye'nin gelecek yıllarına damga vurmaya hazırlanmaktadır. Refah Partisi'nin kapatılmasından sonra yenilikçi olduğunu iddia eden grup tarafından kurulan AKP 14 Ağustos 2001'de örgütlendikten sonra 2002 genel seçimlerinde 365 oy alarak tek başına iktidara gelmiştir. Böylece uzun süren koalisyon ve iktidar değişikliği dönemleri önemli bir süre için yerine tek parti iktidarına ve bunun getirdiği hükümet yapısına bırakmıştır. Seçim beyannamesinde eğitimle ilgili ve sosyal hayatla ilgili birçok vaat bulunan Ak Parti iktidara geldiği ilk günden itibaren mesleki eğitim başta olmak üzere eğitimle alakalı örgütlenme ve düzenleme çalışmalarına başlamıştır

AKP, 2002 seçimleri öncesi koalisyon zamanlarındaki istikrar noksanlığı ve yaşanan ekonomik sorunları gidermek söylemini sıklıkla seçmene ifade etmektedir. Ayrıca AKP düşüncesinde kamuda göreve alınma koşullarında eşitsizlikler olduğu iddia edilmekte, anayasada yer alan eğitim hakkına sığmayan sınırlamalara ve eşitsizliklere çözüm getirileceği söylenmektedir. AKP seçim beyannamesinde ülkede yaşanan işsizliğe önlem olarak insan gücü planlamasının yapılması ve mesleki ve teknik eğitimin önemsenmesi

gerektiği söylenmektedir. Mesleki ve teknik liselerin ortaöğretim içindeki ağırlığı artırılıp mesleki liseden mezun olanların üniversiteye giriş sınav sisteminden kaynaklanan adaletsizliği düzeltilmesi gerektiğinin tespiti yapılmaktadır. Yine 2002 seçimleri sonrası mecliste yer alma hakkı kazanan iki partiden diğeri olan CHP ise mesleki eğitim alanında öğrencilerin en az üçte ikisinin mesleki eğitimde yer alması gerektiğini meclis kürsüsünden ifade etmektedir. Buna göre AKP içinde bulunduğu şartlar dahilinde mesleki eğitimin artırılıp güçlendirilmesi noktasında toplumsal ve siyasi alanda büyük bir destek bulmuş görünmektedir. Bu destek ile AKP hükümetleri 2007 seçimlerine kadar mesleki teknik eğitime yönlendirmeyi % 28'den %35'e çıkarmışlardır. Mesleki eğitimin geliştirilmesi projesi ve mesleki eğitimin modernizasyonu projesi gibi projelerle meslek okullarını güçlendirme çalışmaları yürütülmüş ve meslek liselerinin ilerlemesi sağlanmaya çalışılmıştır. AKP iktidarının Erkan Mumcu'nun Milli Eğitim Bakanı olduğu 58. Hükümetinin programında insan gücü planlaması yapılması, mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmesi, her yaştaki işsiz ve mesleksiz kişilerin ilgi yetenek ve fiziksel özelliklerine uygun mesleki sahip olabilmesi için kısa süreli eğitim sonucu üretimin etkinleştirilmesi amaçlanmıştır. Buna göre mesleki teknik eğitime talebi düşürdüğü düşünülen mevcut üniversiteye yerleştirme sisteminin adaletli hale getirilmesi konusu hükümet programında yer almaktadır. 59. hükümetin kurulması ile Milli Eğitim Bakanı olarak Hüseyin Çelik görevlendirilmiştir. 59. hükümetin hükümet programında mesleki ve teknik eğitime isteği azaltan durumun mevcut üniversite yerleştirme sistemi olduğu ifade edilmiştir. Katsayı başta olmak üzere yeni bir sistem oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Mesleki eğitim veren meslek yüksekokullarının yeniden dizayn edilmesi gerekliliği programda yine kendine yer bulmaktadır.

60.AKP hükümeti programında hızlı teknolojik değişim uluslararası bütünleşme artan rekabet ve bilgi ekonomisinin gelecek ihtiyaçlarını dikkate alan bir mesleki ve teknik eğitimin gerekliliği yer almıştır, iş dünyası ile işbirliği önemi vurgulanmaktadır.

1 Temmuz 2006'da yayımlanan dokuzuncu kalkınma planında ekonomi bağlamında ara elemana ihtiyaç duyulmasına rağmen mesleki eğitim mezunlarının işsizlik oranlarının çok yüksek olduğu ifade edilmektedir. Bu oran 2000 yılında yüzde 10.9 iken 2005 yılında bu oran yüzde 13.3' e yükselmiştir. Çok önemli bir tespit olarak; yetenekleri yüksek öğrencilerin mesleki eğitimin tercih etmemesi, mesleki eğitim sisteminin yetersizliği ve güncel olmaması nitelikli eğitim personelinin az olması mesleki eğitim gelişmemesine

sebepler olarak gösterilmektedir. Eğitim programlarının iş gücü piyasasına göre güncellenmesi modüler sisteme geçiş dönemi kalkınma planında vurgulanmaktadır. Meslek standartları kurumu kurulması sınav ve belgelendirme sistemi oluşturulması, devlet işçi işveren üçgeninde güvene dayalı işbirliği yapılması, ulusal mesleki yeterlilikler kurumu için gerekli yasal düzenlemenin tamamlanması dokuzuncu planda kendine yer bulmaktadır. İşsizler, özürsümler, kadınlar ve gençler ve dezavantajlı grupların iş bulması için önemli bir adım olan girişimcilik eğitimleri sağlayacak iş bulma garantili eğitim programlarının gerekli olduğu şura kararlarında kendine yer bulmaktadır. Meslek yüksekokulları ile mesleki ve teknik öğretim kurumları arasında program bütünlüğünün olmadığı araştırmalarla tespit edilmiştir Buna göre kalkınma planında okulların organize sanayi bölgelerinde özel sektörle etkili işbirliği içinde yaygınlaşması gerekli görülmüştür. Mesleki ve teknik eğitim kurumları haricinde işletmelerde eğitim seminerleri işgücü yetiştirme mesleki eğitim kursları ile destek verilmesi öngörülmüştür.

13 -17 Kasım 2006 tarihleri arasında yapılan 17. Milli Eğitim şurasında ortaöğretim okul türleri genel, akademik liseler ve mesleki liseler olmak üzere iki tip olarak ayrılmaktadır. Bu okullara yönlendirmenin rehber öğretmenler, öğrenciler, veliler, öğretmenler, okul yöneticileri, meslek odaları, yerel yönetimler teşekkülü ve özel işverenler, yazılı ve görsel medyanın katılımı ile hep birlikte beraberce yapılması gerektiği mesleki eğitim şura kararında yer almıştır. Mesleki ve teknik eğitim kurumlarını tercih eden öğrencilerin ilgili kurumlarca desteklenmesi mesleki eğitimin yaygınlaştırılması için bilimsel çalışma yapılması önerilmektedir.

1.3.3. Mesleki Eğitimin Bugünkü Durumu

Mesleki ve teknik eğitim uygulamaları tüm dünyada, teknoloji maliyetlerinin artması ve mevcut teknolojilerin sürekli olarak yenilenmesi ihtiyacı gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Ülkemizde ise bilindiği üzere kanunen devlet okulu statüsünde olan mesleki eğitim okullarının maddi yükümlülükleri devlet tarafından karşılanmaktadır. Mesleki ve teknik eğitim okullarının en büyük gelir kaynağı olan devlet desteği yanında bazı ek kaynaklar da bulunmaktadır. Bu kaynaklardan en önemlileri olarak 3308 sayılı yasa ile elde edilen gelirler, projelerden mesleki eğitim okullarına aktarılmış paylaş bağışlar ve sivil toplum kuruluşları marifeti ile elde edilen gelirler sayılabilir. Bunun yanında mesleki ve teknik eğitim okullarının en önemli gelir kaynaklarından bir tanesi de döner sermaye işletmeleri gelirleridir. Bu gelir kaynakları mesleki ve teknik eğitim veren okulların teknolojik

yenilenme temelli sorunlarını aşmak için sahip oldukları kaynaklardır. Bu kaynaklar ile mesleki ve teknik eğitim okulları yenilenme ve çağrı yakalama mücadelesi sürdürmektedir.

Öte yandan yakın zamanda ise 5580 sayılı özel öğretim kurumları kanununda değişikliğe gidilerek, organize sanayi bölgelerinde ve bu alanlara bağlı kısımlarda, organize sanayi bölgelerine bağlı özel meslek liseleri kurulması için kanuni bir altyapı oluşturulmuştur. Yine aynı kânun değişikliği ile bahsi geçen okullara mali destek için de meclis kararı oluşmuştur. Bu değişikliklere de bağlı olarak 2012-2013 eğitim öğretim yılında on meslek dalında özel okul statüsünde ifade edilen bu meslek liselerine teşvikler verilmiştir. Bu destekler doğrultusunda Türkiye’de sadece kırk beş özel meslek lisesinde 4348 öğrenci varken özel meslek liselerine kamu kaynaklarından yapılan destek ve teşvikler sonucu 2016-2017 eğitim öğretim yılı başında özel meslek liselerinin sayısı 372 öğrenci sayısı ise 111 bin 720’e yükselmiştir (Eğitim-sen, 2017, 5). Bahsi geçen dönemde destek ve teşvik adı altında özel okullara ve dershaneden dönüşen temel liselere de devam eden öğrencilere ödemeler yapılmakta ve özel okul teşvik edilmektedir. 2019 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk tarafından yapılan bilgilendirmede 2018/2019 eğitim ve öğretim döneminde özel okul statüsünde olan mesleki ve teknik anadolu liselerinde öğrenim gören 53 bin 595 öğrencinin eğitim ve öğretim desteğinin ödemesi bakanlıkça karşılanacağı bilgisi meclis ile paylaşılmıştır. Bunun yanı sıra hazineye çok ciddi külfet oluşturan özel okul teşviklerinin kademeli olarak kaldırılacağı, okullar arası eşitsizliklerin en aza indirilerek ve sınav baskısının azaltılması hedeflendiği aynı bilgilendirmede meclise sunulmuştur.

Öte yandan mesleki eğitim yoluyla özel sektörde bir başka ödeme şekli ise beceri eğitimine katılan öğrenciler için ödenen ücretlerdir. Beceri eğitimine katılan öğrencilere ilgili kanun maddesi gereğince aylık asgari ücretin yüzde 30’undan az olmamak üzere bir ücret ödeneceği kurala bağlanmıştır. Bu bağlamda ödemenin yirmiden az personel çalıştıran işyerleri için üçte ikisi, yirmi ve üzeri personel çalıştıran işyerleri için de üçte bir kısmı devlet tarafından ödenecektir. Beceri eğitim özendirilmesi için çok önemli olan bu ödemeler işsizlik sigortası kanunu hükümlerince ortaya çıkan bir fon marifetiyle ödenmektedir. Bahsi geçen öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı uygulamasına göre mesleki ve teknik öğretim sırasınca tamamlayıcı ya da beceri eğitimi gören öğrenciler 5510 sayılı yasanın ilgili maddesi kapsamında sigortalı sayılmaktadır. Bu sigortadan herhangi bir kısmı ile alakalı işverenin maddi bir sorumluluğu yoktur.

Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin en fazla ilerlediği yıllar 1940-1950 arası yıllar olarak kabul edilmektedir Dünya savaşı ardından sanayi malları üretimine ihtiyacının artacağı konusundaki genel düşünce bağlamında mesleki ve teknik eğitime oldukça fazla önem verilmeye çalışılmıştır. 1938 yılında henüz otuz altı olan mesleki okul sayısı ve okullarda görev yapan öğretmen sayısı sadece beş yüz yedi iken ifade edilen genel eğilim neticesinde 1949’da yüz seksen dört okul üç bin iki yüz elli sekiz öğretmen sayısına ulaşılmıştır. Yine genel eğilim ve düşüncenin etkisiyle öğrenci sayısı 5 binlerden bir anda 10 kat artarak 50 bine ulaşmıştır. Mesleki ve teknik eğitimdeki nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak için çabuk sonuç veren kısa süreli eğitim çalışmalarına önem verilmiştir. Bir başka yönden ortaokul ve liselerde ise henüz kırsalda yeterli mesleki ve teknik eğitim kurumu olmadığı için artış yavaş devam etmektedir. On kata yakın bu artışta en büyük etken devletin bakış açısı ve buna bağlı olarak yarattığı finansmandır. Bir örnekle durumu ifade etmek gerekirse 1942 yılında kabul edilen 4304 sayılı yasa bize bilgi vermektedir. Bu yasaya göre her yıl harcanacak para miktarı 8 milyon Türk lirasını geçmemek 10 yıl devam etmek üzere 80 milyonluk bir ek ödenek sadece meslek okulları için harcanacaktır özel ifadesi ile Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine aktarılmıştır. İfade edilen zaman diliminde Türkiye genelinde 1942 yılında ekmeğin karne ile verilmesi ile ilgili bir uygulama olduğu düşünülürse yine bahsi geçen dönemde varlık vergisi, toprak mahsulleri vergisi gibi fazladan vergi talebi olduğu düşünülürse böyle bir bütçenin sadece mesleki eğitim için harcanma iradesi çok değerli ve anlamlıdır. Bu durumu daha iyi anlayabilmek adına 1939 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı raporda geçen “Kurduğumuz fabrikaları işletebilmek artan iş hacminin gereksinimlerine cevap verebilmek için becerili işçilere ve ustalara ihtiyacımız bulunmaktadır. Onun yanında kahraman Türk ordusu da bu seferberlik gününde motor yapan ve kullanan insan kaynağına muhtaçtır” ifadeleri önem arz etmektedir. Raporda yine ailenin çocuğunun geleceğini devlet memurluğunda görme zihniyetinin ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Rapor mevcut sorunların rasyonel ve planlı bir mesleki ve teknik eğitim teşkilatlanması ile ortadan kaldırılacağını vurgulamaktadır (Mesleki Tedrisatın İnkişaf Planı, 1939, s.22).

O yıllarda devleti ve iktidarı elinde tutan iradenin bakış açısı temel olarak dört ana sınıflandırmada ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki küçük esnaf ve sanayiye çağın gerektirdiği bilgiler ve beceri eğitimleri kazandırmak yoluyla onlara yol göstermek, ikincisi devlet eliyle inşa edilen fabrikalara iş gücü bulmak, üçüncüsü azınlık olarak tabir edilen genellikle gayri müslim halk olan nüfus tarafından hala işletmekte olduğu işkollarına

eleman hazırlayarak bu alanlarda Türkleri hakim kılmak, son olarak ise Türk ordusunun modern ve çağın gerekliliklerine uygun hale getirecek bir yapıyı sağlayacak iş gücünü elde etmek.

Bu bakış açısıyla 1933- 38 yılları arasında uygulanan kalkınma planı doğrultusunda geçmiş zamanda kurulan Sümerbank tesislerine eklenecek şekilde Etibank Maden Tetkik Arama gibi kuruluşların kurulduğu şeker dokuma cam, demir çelik ülke için anahtar tesisler hizmete açılmıştır. Gerek inşa edilmiş gerek inşa edilecek fabrikaların işçi gereksinimlerinin karşılanması ve ordunun motorlu sistemine geçme durumunda olması mesleki ve teknik eğitim güçlendirmek için ulusal adımları beraberinde getirmektedir. Mesleki ve teknik eğitimi güçlü kılmak için örgün eğitim kurumları yanında yaygın eğitim imkanlarını kullanmanın mümkün olup olmadığının denendiği anlaşılmaktadır. 1938'de yürürlüğe giren 3457 sayılı kanun ile yüzden fazla işçiyi çalıştıran işletmelere çırak, kalfa ve ustaların yetiştirme, işçilerin bilgilerini geliştirme mecburiyeti getirmiştir. Yine aynı yıllarda Eskişehir ve Sivas Devlet Demiryolları atölyeleri ile Makine Kimya Kurumu tesislerinde işçi okulları açılmıştır. İşçi okullarına devam eden işçiler sonraki dönemlerde çalıştığı atölyelerin işçileri olarak istihdam edilmişlerdir.

1940 ve takip eden yıllarda devletçi bakış açısıyla inşa edilen fabrikalar günümüzde özel sektör eliyle işletilmektedir. En son 3 Nisan 2018 tarihinde özelleştirme iradesiyle on dört şeker fabrikasının özelleştirileceği ön görülmüştür. İrade ile birlikte özelleştirme sonrası şekeri özel sektör üreteceği için devlet kontrolü dışına üretimin ortaya çıkması yanısıra bu fabrikalarda çalışan işçilerin işsizliği ile gündeme gelmektedir. Önceki tarihlerde özelleştirilen dokuz üretim tesisinde Erzurum'da 50 Bor ilçesinde 40 Elbistan ilçesinde 55 Çorum'da 95 Afyon'da ise 530 kişi işten çıkarılmıştır. Yozgat'ta ise 110 işçi işten çıkarılmıştır. Devletin özelleştirme kararı ile birlikte fabrikaları alan özel sektör büyük oranda üretim maliyetlerini düşürmek için işçi ücretlerini azaltmayı hedef olarak görmektedir. Bu durum da kayıt dışı işsizlik taşeron işçi çalıştırma gibi bazı ekonomik olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra özel sektör, işçilerin veya mesleki ve teknik eğitim gören öğrencilerin işbaşı eğitimi ya da beceri eğitimi adı altında gelişim ve eğitimleri ile ilgili herhangi bir çaba içerisinde girmemekte bu durum da mesleki eğitim bağlamında sıkıntılar yaratmaktadır. Özel sektörün bu tutumu 1940'lı yılların vizyonunun çok daha ileride olduğunu göstermesi anlamında önemlidir.

Günümüzde mesleki ve teknik eğitim alanında devlet kurumlarında bütçe kaynaklarının yetersizliğinden dolayı muazzam bir teknoloji tedarik sorunu yaşanmaktadır. Bu nedenle uygulamalı eğitim ortamları zaman zaman yetersiz kalmakta piyasanın talep ettiği eğitimler öğrencilere tam olarak sunulamamaktadır. Bu bağlamda mesleki ve teknik liselerin işler hale getirilmesi için bütçelerinden artırılması gerekmektedir.

Mesleki ve teknik eğitimin güncel durumunu ve sorunlarını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır.

Berberoğlu G. ve Kalender İ. (2005) Okul türlerinde öğrenci, yönetici öğretmenler ile yaptığı görüşmelere dayandırdığı çalışmada, mesleki eğitimin yukarıda bahsedilen donanım sorunlarından bahsetmiştir. Çalışmaya göre katılımcıların görüşlerinde okulların altyapı ve teknolojik noksanlığından kaynaklanan problemler sebebiyle tamamen beceri kaynaklı olması gereken uygulamalı derslerin bile yazılı sınavlarla değerlendirildiği yer almaktadır. .Beceri ve uygulama dersleri için yazılı sınav doğru bir ölçme değerlendirme olmamakla beraber, öğrenci yaparak yaşayarak öğrenme fırsatını da bulamamaktadır. Meslek liselerinin çağın gereklerine uygun altyapı donanım araç ve gereç eksikleri çalışmaya göre de oldukça dikkate değer olarak ifade edilmektedir. Türkiye'nin ilerleme amaçları ile aynı doğrultuda yetenekli ve teknik personel yetiştirilebilecek öğrenme ortamlarının henüz meslek liselerinde olmadığı ifade edilmektedir. Mesleki ve teknik liselerinin çağa uyumlu ekipman cihaz ve aletler ile güçlendirilmesi acil gerekmektedir. Katılımcılar böyle bir durumda mesleki eğitimin daha verimli olacağını ifade etmektedir. Mesleki eğitimin güncel durumunu ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur.

Sarıkaya (2009) Mesleki teknik eğitimin tarihsel süreç içerisindeki sorunlarına değindiği çalışmasında tarihsel süreçte de günümüzde benzer sorunların yaşandığı görülmektedir. Çalışmaya göre 1940 ve takip eden yıllarda sanat okulları bir üretim merkezi olarak yorumlanmaktadır. Olgunlaşma enstitüleri döner sermayeleri hep bu hedefle kurulmaktadır. 1940'lardan başlayarak bazı illerdeki üretme hedefli atölyeler olgunlaşma enstitüleri adıyla bağımsız kurumlar olarak döner sermaye kanuni mevzuatı ile yönetilmektedir. Böylece öğrencilerin becerilerini pekiştirmeye de olanak sağlamaktadır. Onun yanında çevreye yönelik mal ve hizmet üreterek ciddi maddi kaynak yaratmaktadır. Sanayinin hemen hemen hiç olmadığı yıllarda okullardaki bu büyük üretim çabası anlamlı bir boşluğu anahtar anlamda kapatmıştır. Yakın zamana gelindiğinde 1986 yılında öğrenciler okul atölyelerinde eğitimlerini pekiştirmek yerine staj bağlamında başka

işletmelere gönderilmeye başlanmıştır. Maddi kaynak sağlayan olgunlaşma enstitüleri kız teknik öğretim dışında kalan kısımlar hariç olarak görevlerini tamamladıkları düşüncesiyle kapatılmıştır. Bu da tarihsel süreç anlamında meslek liselerinin mal ve hizmet ve teknoloji temini konusunda devlete tamamen bağımlı olması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde mesleki ve teknik anadolu lisesi ve mesleki eğitim merkezlerinin yedi yüz yetmiş dört tanesinde döner sermaye kapsamında üretim yapılmakta ve piyasaya mal sunulmaktadır. Gariptir ki döner sermaye faaliyetlerinin yürütüldüğü yedi yüz yetmiş dört okulun yüz otuz biri 2017 yılında gelir sağlayamamıştır. Bu da mesleki ve teknik eğitim kurumlarına piyasadan ne kadar uzak olduğunun göstermektedir. Mesleki ve teknik anadolu liseleri mesleki eğitim merkezlerinde döner sermaye marifeti ile elde edilen gelirler giderleri karşılamaktan çok uzak olduğu gibi bu teknolojik altyapının yenilenmesi ve teknoloji alımı konusunda imkan sağlamamaktadır. .Bu durum öğrencilerin beceri eğitiminde daha az yer almasına ve çağın gereklerine daha uzak bir eğitim alması sonucu ile sonuçlanmaktadır. Bu da mesleki eğitim okullarına talebi daha da azaltmaktadır.

Yine tarihsel süreç içerisinde 1960 ve 70 yılları arasında Avrupa'ya işçi gönderme anlaşmaları mesleki eğitime talebi arttırmıştır. Öyle ki o dönemde meslek liselerine başvuru ve istek o kadar fazla olmuştur ki okullar sınavla öğrenci alma yoluna gitmişlerdir Bahsi geçen zaman diliminde kişiye ait işyerleri de ellerindeki teknik eğitim almış elemanları Avrupa'ya gitmeyi tercih ettiği için meslek liselerinin değerini daha iyi idrak etmeye başlamış ve okul sanayi işbirliğine dikkat edilir bir durum ortaya çıkmıştır.

Çelik (2016), Türkiye'de mesleki eğitimin genç nüfus işsizliğine etkilerini konusunu işlemiştir. Türkiye'de mesleki araştırmada, mesleki eğitime yönlendirmede uygulanan yöntemlerin sonuç vermediğini mesleki ve teknik eğitimi bitirenlerin iş bulma şanslarının yükselmesinin mesleki eğitime yönelik bakışı değiştireceğini söylenmektedir. Onunla birlikte araştırmada iş dünyası işbirliğinin mesleki ve teknik eğitimde önemli olduğu vurgulanmıştır.

Dil K. (2010) Çalışmalarında meslek lisesi öğrencilerinin neredeyse yarısının olanak sunulursa bu okullarda okumaktan vazgeçmek istediklerini belirtmiştir. Çalışmaya göre öğrenciler okulda kazandıkları bilgilerin meslek hayatı için eksik olduğunu, iş hayatındaki teknolojik yapının okullarda var olmadığını okulların iş hayatının seviyesinden çok aşağıda olduğunu ifade etmişlerdir. Bu da tarihsel süreç içerisinde günümüz koşullarının çok da farklı olmadığını gösteren bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çelikkol, Ö. (2017) Çalışmasında mesleki eğitimin gerçek hedefinin öğrencileri iş dünyasına hazır hale getirmek olması gerekliliğine rağmen mesleki eğitim programındaki okulların öğrencileri üniversiteye hazırlayan okullar olarak görülmek istediğini belirtmiştir.

Bacanlı F. (2012) Çalışmasında bölümlerin gereksinimler göz önüne alarak planlanarak toplum nezdinde mesleki eğitime ilişkin olumsuz düşünceleri değiştirilebilecek anlayışın hakim kılınmasının gerektiğini vurgulamaktadır. Çalışmada Sanayi Bakanlığının iş gücü durumunda olan 15-34 yaş arası bireylerin aldıkları eğitimin işe katkısı raporunda Mesleki ve Teknik Lise mezunu vatandaşların yaklaşık yüzde ellisinin okul hayatının iş hayatlarına hiç fayda getirmediğini düşündüğünü ortaya koymaktadır. Çalışmaya göre mesleki ve teknik eğitim mezunları çoğunluğu okuldaki mezuniyetleri ile hiç ilgisi olmayan işlerde çalışmaktadır bu durum mesleki eğitimin amacını gerçekleştirmekten çok uzak olduğunu göstermektedir.

Öztunç (2016) Ortaöğretim düzeyinde genel eğitim ve mesleki eğitime yönelik eğilimleri ve eğitim bakışlarını karşılaştırdığı çalışmasında gençlerin ortaöğretim düzeyinde ileriye dönük olarak hayal ve kariyerlerinde mesleki eğitimin net bir şekilde ilk sırada yer almadığını belirtmektedir. Türkiye'nin mesleki ve teknik eğitimde genel durumunu, Batı ülkelerindeki uygulamaları da değerlendirildiği çalışmasında mesleki eğitimde sınavların uygulamalı olması özel mesleki eğitim oluşumlarını ve özel sektörle işbirliğini önermektedir. Çalışmadaki bütün katılımcılar toplumda mesleki eğitime ilişkin olumsuz bir düşünce olduğunu bunu değiştirmek için yazılı ve görsel alanda topyekün bir mücadele gerektiğini vurgulamaktadır.

MEB (2018). Mesleki ve teknik eğitimin görünümü isimli rapora göre 2006 yılı yükseköğretim mezunlarının yüzde 68'i mesleki ve teknik lise mezunlarının %50 9'u lise mezunlarının %40 9'u lise ve daha düşük eğitim düzeyi mezunlarını %40. 5 4'ü okur yazar olmayanların ise yüzde 18.4 istihdam edilmiştir. 2000-2018 zaman aralığında mesleki ve teknik eğitim mezunları iş bulma oranı açısından yükseköğretim mezunlarına yakın değerler almaktadır. Yine aynı araştırma kapsamında işverenlerin görüşlerine göre işverenler yetişmiş eleman noktasında zorlandıklarını belirtmektedir. İşletmeler meslek lisesi mezunu eleman çalıştırmak istediklerini fakat nitelikli eleman bulamadıklarını ifade etmektedir. Araştırma hem mesleki ve teknik eğitim mezunu öğrenciler hem de işletmeler açısından doğru istihdam noktasında sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Yine çalışmaya göre mesleki ve teknik eğitimdeki sorunları doğrultusundaki çalışmalardan edinilen bulgular

ışığında meslek liseleri eğitimi bünyesindeki uygulama eğitimi ve çıraklık eğitimi yetersizlikler barındırmaktadır.

Özdemir (2018) Çalışmasında meslek lisesi ve akademik lise ikilemi nedeniyle öğrencilerin işçi olma korkusunun birleşerek meslek liselerinin tercih edilmediğini ifade etmektedir. Ayrıca meslek liselerinin bireyin emek sömürüsüne neden olduğunun ve bireye değer katmadığı düşüncesiyle meslek liseleri gelişmemekte, nitelikli öğrenci bulamamaktadır.

Şengün (2013) Çalışmasında meslek liselerinde kullanılan öğretim malzemeleri öğretim programlarının teknolojik donanım ve eğitim ortamının düzenlenmesi ile ilgili problemler olduğunu, mesleki ve teknik liselerdeki mevcut teknolojik altyapının çok yetersiz olduğunu; bu okullara genellikle yoksul ailelerin çocuklarının gittiği ve bu durumun toplumda ayrılmaya neden olduğunu ortaya koymaktadır. Yine çalışmada ele alınan Pisa 2012 sonuçlarına göre meslek lisesi öğrencilerinin akademik yeterliklerini ölçüldüğü testler düşük çıkmaktadır. Mesleki eğitim okulları özellikle çıraklık eğitiminin daha fazla uygulama içeren müfredatları olması sebebiyle çoğu ülkede eğitsel performansı düşük okul ile bağı zayıf veya örgün eğitimden ayrılmış genç yetişkinler için hizmet verir olarak görünmektedir. Çalışmaya göre Türkiye’de de mesleki eğitime zorunluluk dışında isteğe bağlı bir yönelim bulunmamaktadır.

Beydilli (1987) çalışmasında toplumsal alanda başka bir alandan bir bakış açısı gerçekleştirerek, meslek liselerine yönelik cinsiyet ayrımcılığı bir bakış açısı olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmaya göre meslek liselerine kız öğrenci gönderilmesi kız öğrencinin burada eğitim gören görmesi toplumsal alanda hoş görünmemektedir. Bu durum meslek liselerinin kadın istihdamına hiç destek verememesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Meslek liseleri uygulama eğitimi ya da staj çalışmalarında da kız öğrencileri geri planda bırakmaktadır.

Torun (2014) Çalışmasında mesleki ve teknik okullar arasında donanım olarak farklılıklar bulunduğunu gözlemlemiştir. Çalışmaya göre donanım olarak daha iyi durumda olan okullar öğrenci bulmada daha az sıkıntı yaşamaktadır yine bu okullarda döner sermaye olanakları da mevcuttur. Döner sermaye getirileri okulun araç gereç donanım olarak daha iyi imkanlara sahip olmasını sağlamaktadır. Yine aynı şekilde döner sermaye kapsamındaki okullar öğrencilere kültürel faaliyetlerden daha fazla yararlanmaları şansını yaratmaktadır.

Yine çalışmada diplomalı işsizlik kavramı üzerinde durulmaktadır. Diploma sahibi işsizlerin yeni teşekkül edilmiş üniversiteleri bitirmiş olanlar arasında daha çok gözlemlendiği sonucu ifade edilmektedir. Çalışmada, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2013 yılında gerçekleştirdiği çalışmaya göre Türkiye'de mühendis fazlası varken nitelikli işçi açığı vardır. Bu durum mühendislere meslek lisesi mezunlarına teklif edilecek işlerin sunulmasına sebep olmaktadır. Üniversitelerden mezun olan gençlerimiz yüksek maaş hayali kurarken işsizlik sorunuyla karşı karşıya gelmektedir. Çalışmaya göre gençlerin hayallerinde beyaz yakalı olmak varken hayat ise onları mavi yakalı işlere götürmektedir. Şu aşamada nitelikli bir işçinin iş bulma şansının daha yüksek olduğunu ifade eden çalışma bu durumun meslek lisesi öğrencileri tarafından yanlış anlaşıldığını düşünmektedir. Meslek lisesi öğrencilerinin hep bir fabrikada yağ içinde ağır işleri içinde çalışmak zorunda kalacağı düşünülmesi ile sanayide edinilen tecrübelerle kendi işlerini kurma hayalini göz önüne alamadıkları ifade edilmektedir. Oysa çalışmaya göre sanayide ticari anlamda bir yere gelmiş çoğu kişi meslek lisesi eğitimi almış bireylerdir.

Son olarak Türkiye'deki mesleki eğitim örgütlenmesinin sorunlarının artıları ve eksileri ile geçmişten günümüze bir miras olduğunu anlamak gerekmektedir. Bugün Türkiye'de nitelikli işçi ihtiyacı varken üniversite mezunu işsizlerin fazla olması, ihtiyaç duyulmayan meslek alanlarına lisans ve üstü eğitim almış gençlerin yönelmiş olması insan gücünün doğru yönlendirilip kullanılmadığını göstermektedir. Türkiye dünyada ekonomik olarak söz sahibi olan çoğu ülkeye göre büyük bir genç nüfusa sahiptir. Bu genç nüfus doğru yönlendirildiğinde büyük bir kalkınmanın ivmesi olma potansiyelini kendi içinde barındırmaktadır. Onun için gençlere daha ciddi oranda destek yardım sağlanması düşünülmelidir. Her ile bir üniversite sloganı ile açılan üniversitelerin niceliğinin nitelik olarak bir karşılığı olmadığı görülmektedir. Bu üniversitelerdeki teknik donanım ve öğretim eleman noktasındaki noksanlık eğitimin niteliğini azaltmakta üniversite mezunu işsiz bireyleri arttırmaktadır. Üniversitelerin sayıca artırılması yönündeki politikalar Türkiye tarihinde var olmadığı kadar çabuk bir dikey sosyal hareketlilik vaadi içermektedir. Üniversite mezunu gençler yüksek maaş ve iyi bir iş beklentisi içerisine girerken aileler çocukların üniversite hayatı için daha fazla kaynak ayırmak zorunda kalmaktadır. Bu kaynaklara rağmen yaşanan işsizlik sosyal hareketlilik ve eğitimin önemini toplum nezdinde yaranması sonuçlarını ortaya çıkarmaktadır. Üniversite eğitiminde sayıların artırılma çabasına rağmen Türkiye'de özellikle ilerleyen teknolojik imkanlar ile birlikte teknik eğitime dayalı kadrolar için iyi eğitim almış makine elektrik elektronik endüstriye hizmet

verecek ara eleman ihtiyacı da artma eğilimi sürecindedir. Bu durum meslek liselerinin tarihte oynadıkları role geri dönüyor olduklarını göstermektedir.

1.4. Mesleki Eğitim ve Fırsat Eşitliği

Eğitimde eşitlik bütün faktörlerden bağımsız olarak bireylerin aynı şartlara sahip olarak eğitim imkanlarından eşit yararlanması olarak tanımlanabilir. O halde eğitimde cinsiyet ayrımı, sosyal ekonomik farklılıklar, bölge ayrımı gibi değişkenlerden bağımsız olarak kişinin eğitim potansiyeline ulaşmasında eşit bireysel ve sosyal imkanların sağlanması anahtar önem arz etmektedir. Tam olarak fırsat eşitliğinin olduğu sistemlerde yaşam şartlarından bağımsız olarak tüm bireyler hak ettiği ve istediği gibi bir eğitim alma ve kendini geliştirme şansına sahiptir.

Bu anlamda eşitlik tüm bireylerin en üst seviyede eğitim görmesinden ve başarı göstermesinden ziyade öğrencilerin öğrenim sürecinde tüm imkanlardan eşit ve aynı doğrultuda yararlanmaları anlamına gelmektedir. Bahsi geçen eğitim eşitliğinin en önemli belirleyicileri olarak okul başarısı, sosyo-ekonomik seviye, cinsiyet, eğitime erişim değişkenlikleri sayılabilir. Bu noktada öğrencileri farklı şekillerde sınıflamak ve ayırma hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Özellikle ülkemizde eğitim sisteminin yapısı gereği öğrencileri bilişsel seviyeleri doğrultusunda okul, sınav, program gibi sınıflama şekillerine göre ayıran yapının eğitimde fırsat eşitsizliğine etkisine ve öğrenci başarısını merkezi sınav uygulamalarına göre değerlendirme düşüncesinin toplum üzerindeki etkileri araştırma konusu olmaktadır.

Eğitimde temel olarak iki ana değişmez olduğunu ifade etmektedir. İlk yapı sosyal seçim yapısıdır. Bu yapı öğrencileri çok genç yaşlarda sınıflara gruplara ayırma noktasında sosyal ekonomik geçmiş başordedir (Yavuz, 1989/2013). Çalışmaya göre bu yapıda öğrencilerin sosyal ekonomik durumu başarılarını etkilediği için farklı gruplar ortaya çıkmaktadır. İkinci yapıya göre ise öğrencilerin farklı gruplara ayrılması eşitsizliği etkilemektedir. Eğitimin tüm bireylerin yaşamını etkileme ve iyileştirme ya da kötüleştirme şansı bulunmaktadır. Bu bağlamda eğitimde eşitlik ve verimlilik arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca eğitimin öz kaynakları sosyal eşitliği destekler alt yapıya sahiptir. Sosyal eşitliğin mevcut olmadığı şartlarda toplumsal maliyetlerin ortaya çıkardığı sonuçlar çok ağır olmaktadır. Çalışmaya göre çok önemli olan sosyal eşitlik ancak kamu harcamaları ile gerçekleştirilebilir.

Ayrıca bir başka çalışmada fırsat eşitsizliğinin olası sonuçları üzerine durulmaktadır (Tanrıöver, 1994/2015). Çalışmaya göre fırsat eşitsizliğinin bireylerde tatminsizlik yaratması refah düzeyi anlamında yaşanan sıkıntı küresel adalet sorunu olarak dünyanın karşısına çıkacaktır. Ortaya çıkacak bu sorun merkezi politika geliştirilmesi ile değil aynı zamanda yerel sorunların da düşünülerek eğitimin planlanması ile çözülebilecektir. Eğitim politikaları tasarlanırken genel olarak bireyin ortaya koyduğu çabanın ve olumlu davranışın ödüllendirilmesi sistemi bireylerin toplumsal hareketliliği desteklemesi anlamında önemli olacaktır.

Bu bağlamda Türkiye’de toplumsal eşitsizliğin giderilmesi yolunda adımlar atılması eğitimde fırsat eşitliği sağlanması için öğrenci bazında sağlıklı izleme ve değerlendirme yapılarak öğrencinin sosyal ekonomik seviyesinin eğitim yoluyla iyileştirilmesi şansı ortaya koyulmalıdır. Öğrenciler arası farkların en aza indirgenmesi yolunda kapsayıcı eğitim düşüncesi eğitim sisteminin bir parçası yapılmalıdır.

Türkiye’de eğitimde ve öğrenmede fırsatların eşit dağılamaması sorununa öğrenci ve okullar arasında kaynakların dağıtımı da neden olmaktadır. Eğitimi geliştirici kaynaklar ve programlar bölgenin sosyoekonomik durumunu geliştirmek ve toplumsal fayda eksenli olarak planlanmalıdır. Eğitim kaynaklarının dağıtımında ve harcama etkileri bakımından yerleşme eğilimi de etkinlik sağlayabilir hem merkezi hem de yerelde kamu ve özel sektördeki tüm mali kaynakların Türkiye’nin eğitim hedeflerine ulaşabilmesi amacıyla verimli kullanılması toplumsal eşitsizliğin giderilmesinde etkili ve modern bir toplumu yapısı ortaya çıkmasında etkili olacaktır. Bu doğrultuda bu hedefe uygun mesleki gelişim için öğretmen eğitimi ve atamasının önemi büyüktür. Öğretmen seçimi atama ve meslek içinde eğitimi için dikkatli adımlar atmak gerekmektedir. Eğitim ortamlarında toplumsal ve kültürel, sosyal ekonomik durumlarının düzenlenmesi için okul yöneticisi öğretmen ve veli arasında doğrudan ve pozitif bir ilişki kurulmalıdır.

İlköğretim ve ortaöğretim okullarının dağılımında sadece niceliksel eşitlik kavramı düşünülmektedir. Nicelik temelli bu eşitlik kavramı toplumsal eşitliği sağlama yönünde yardımcı olmamaktadır. Eşitlik kavramı dezavantajlı öğrenciler için olumlu uygulamaları barındırma özelliğini tek başına sağlamamaktadır. Bu anlamda eğitimde fırsat eşitliği sağlanamamaktadır. Okul eğitim sisteminin bir üretim iktisadi kurumu beşeri sermaye yatırımının yapıldığı ekonomik bir kurum olarak düşünülerek, okullarda bireylere birtakım becerilerin kazandırıldığı göz önüne alındığında bu kazandırma ve bireylere iletme süreci

de gerçek bir uzmanlık ve tecrübe gerektirmektedir. Öte yandan okulları ticari kurum ve kuruluşlardan ayıran özellikler bulunmaktadır. Okullarda vardiya sisteminin olmaması üretim hatasının asla telafi edilememesi teori pratik bileşeninin deneme yoluyla elde edilememesi gibi özellikler okulu biricik ve tek kılmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kamu kurumlarının vatandaşa eğitim hakkını sunabilmesi yasal bir durumdur. Bu doğrultuda eğitimde fırsat eşitliği uygulamalarında fırsat eşitliğinin kimler arasında olması gerektiği yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Diğer taraftan eğitimde fırsat eşitliği uygulamalarını kontrolü değerlendirilmesi başarı durumundaki ödüllendirilmesi, eğitim politikalarının odağında olmalıdır. Öncelikli durum için başlangıç için önemlidir. Kamu politika ve bütçelerinde eşitliği sağlayacak kalemler çok değerli iken ancak eğitim kurumlarında ve okullarda sosyal yapıların özellikleri neticesinde eşit olmayan durumlar ve uygulamalar sonucunda bireylerin eğitim sonunda eşitlenmemesi sonucu görülmektedir

Diğer yandan asıl konumuz olan mesleki eğitim içerisinde diğerlerine göre başarısız kabul edilmiş düşük sosyoekonomik düzeyden gelen öğrenciler tarafından daha sık tercih edilen bir türdür. Bunun bir sonucu olarak mesleki eğitimde akademik ve sosyal, ekonomik açıdan dezavantajlı olan öğrenci oranları diğer eğitim türlerine göre daha yüksek olmaktadır. Bununla birlikte mesleki eğitimin başarısı işgücü piyasasına donanımlı insan kaynağı yetiştirme suresi ülkelerin ekonomik geleceğinde anahtar rol üstlenmektedir. Mesleki eğitiminde başarının sağlanması, ülkenin geleceğindeki anahtar rolünü oynayabilmesi için dezavantajlı öğrencilerin de desteklenmesi sosyal ve kültürel dezavantajlarının giderilmesi için çabalar gösterilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim veren okullar arası başarı sınıflandırmalarından en fazla zarar gören okulları olmuştur. Özellikle 1999 yılında yükseköğretime geçiş sistemi değişikliği sonrası getirilen katsayıda farklılık uygulaması ile bu sınıflandırma çok daha fazla keskinleşmiş meslek liseleri dezavantajlı ve akademik olarak temel eğitim okullarında başarısız addedilen öğrencilerin çoğunlukla gelmek zorunda kaldığı bir okul türü haline gelmiştir. Bahsi geçen katsayı uygulaması kaldırıldıktan kısa bir süre sonra TEOG sınavı ile okul seçimi sınav puanı en düşük öğrencilerin mesleki eğitimde kümelenmesine yol açmıştır. Kısa zaman diliminde art arda uygulanan iki ayrı politikada okullar arası başarı farkını arttırırken mesleki ve teknik liseleri farkın en çok gözlemlendiği okul olarak konumlandırılmıştır.

1.5. Eğitim ve Toplumsal Hareketlilik

Endüstri toplumu haline gelmiş toplumlarda eğitim ve eğitim kurumlarının görevleri toplumsal alandaki toplumun ve ekonominin hareketliliğinin etkenlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni eğitimin toplumsal alanda belli görevleri yerine getirdiğinin kabulüdür. Eğitim, en geniş anlamda topluma ait olan kültürün maddi ve maddi olmayan yönlerinin sonraki nesillere gidişini gerçekleştirmektedir (Tanrıöver, 1994/2015)

Günümüzde liberal bakış açısını temel alan bazı yaklaşımlar toplumsal işbölümünün karmaşıklaşması sonucunda bireyin yukarı doğru toplumsal sınıfsal değişiklik olasılığının fazla hale geldiğini ifade etmektedir. Bu bakış açısında nitelikli işgücü ihtiyacının sağlanmasında eğitimin önemi de giderek artmaktadır. Nitelikli iş gücü ihtiyacı; eğitimin yaygınlaşmasını doğurmuş, eğitimden yararlanabilme şansı herkesin bu imkanı elde etmesi şeklinde yaygınlaşmıştır. İlgili alan yazınında”“meritokrasi”“, ”fırsat eşitliği” vb kavram ve tartışmalarla birlikte gündeme gelen dikey yönde toplumsal hareketlilik insanların yaşanan toplum sınıflandırmasının çeşitli kademeleri bazında yukarı ve aşağı hareket etmesi anlamında düşünülmektedir. Özellikle liberal tabanlı düşüncede toplumsal tabakalaşma sistemlerinin niteliğine dair referans kabul etmektedir (Aktay, 2005).

Bu sebeple yaşanan zamanla ekonomik yapılanma içerisinde oluşmuş olan üretim ve hizmet piyasalarının ihtiyaçları uzmanlaşmış nitelikli eleman arzını gerekli kılmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak nitelikli eğitilmiş iş gücünün önemi ortaya çıkmaktadır. İşgücü piyasasının toplumsal alanda ihtiyaç duyduğu diğerlerinden daha eğitilmiş ve özellikleri olan bireyler daha üstün toplumsal konumlar edinmektedir. Bireyin toplumsal alanda ilerleme göstermesine sebep olan ise hiç şüphesiz ki eğitim ve eğitimin sonunda elde edilen diploma ve meslektir. Eğitim sonrasında elde edilen yetenekler, diploma toplumsal alan ve sınıf içerisinde bireye daha üstün bir alan yaratmaktadır. Ekonomik kültürel ve sosyal yönden şartların somutlaştıran bir alan olarak diploma, günümüzde bir eğitim kurumunun her yönden ayrımlara sebep olabilme şeklini göstermesi açısından değerlidir. Bu durum bizlere toplumsal alandaki değişimin yönüyle, elde edilen eğitim ve beceri arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir.

Endüstriyel toplumlarda bilindiği gibi eğitimin kültürel aktarım görevinin yanına yeni görevler eklenmiştir. Bu da piyasaya uygun işgücünü yetiştirebilmek görevidir. Sanayinin gereksinimlerinin sağlanabilmesi amacıyla yeni eğitim kurumları yeni eğitim

içerikleri yapılandırmakta eğitimin herkesin katılabileceği bir alan haline getirilmesi sağlanması hedeflenmektedir. Liberal görüşe göre eğitimin herkesin katılabileceği nitelikte olması toplumsal alanda dikey hareketlilik şansının herkese açıldığı anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda ifade edilen görüşe göre toplumsal özgürlüklerin genişlemesi anlamına da gelmektedir. Açık toplum fikri ekseninde ortaya konan görüşler eğitim kurumlarının farklı sosyal sınıflardaki bireylerin eğitimine uygun olmasıyla sınıftaki bireylerin herkes için sunulan bu imkanlardan faydalanarak toplumsal hareketliliği daha rahat yapabilecekleri düşüncesini ifade etmektedir. Bugün iddia edildiği üzere alt sınıfa mensup bireyler hiçbir zaman hayal bile edemeyecekleri üst sınıflara ait yönetici ve görevlere profesyonel eğitim ile kolaylıkla ulaşabilmektedir. Hatta bu hareketlilik durumu sınıf atlamak olarak adlandırılmakta ve herkesin çalışarak elde edebileceği bir durum olarak tanımlanmaktadır. Üniversite eğitimi sonucunda elde edilen diplomalar işçi çocuklarına sınıfları haricindeki konumdaki mesleklere ulaşma imkanı sunmaktadır. Liberal görüşe göre böylelikle işçi çocukları anne babalarına ait olduğu sınıfsal konumdan kurtulmuş olmaktadır. Liberal görüş eğitimin sınıfsal farklılıkları ortadan kaldıracabileceğini düşünmektedir (Aktay, 2005).

Eğitimin bu yönde bir işlevi olmakla birlikte günümüzde sosyal yapının derinlikte analizi gerçeğin tam da öyle olmadığını göstermektedir. Ekonomik yapıdaki değişime bağlı olarak ortaya çıkan sosyal yapıdaki değişim söylendiği gibi eğitime ulaşma imkanı yaygınlaştırılmış eğitim tüm topluma ulaşmıştır. Ancak bu durum kesinlikle eğitimde fırsat eşitliği olduğu anlamına gelmemekte sadece eğitimin ulaşılabilir olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle kağıt üzerinde eğitim olanaklarından yararlanma toplumun tüm kesimlerine açık olmakla beraber pratikte bu olanaklardan verimli şekilde yararlanmada bir eşitsizlik söz konusu olmaktadır. Okullar marifetiyle sınıflı toplumda tabakalar arası geçiş olasılığı eğitimdeki fırsat eşitliği iddiası nedeniyle artmış görünmekle birlikte geçiş oranının yüksek olmadığı görülmektedir. Tabakalar arası geçişler ancak birbirine yakın sosyal sınıflar arasında var olmaktadır (Ü. Oskay 1990/1996).

Aynı eğitim üzerindeki farklı eğitim içeriklerine devam eden çocuklar eşit eğitimsel imkanlara sahip olamamaktadır. Okulların eğitsel performans aralığı eşit olmadığı gibi sunduğu imkanlar da eşit değildir. Aynı eğitim seviyesinde farklı eğitim içerikleri farklı öğrenci yetiştirme sonuçları yaratmaktadır. Ülkemizde ortaöğretimde görülen farklılık bağlamında fen, sosyal, spor, sanat, gibi değişik alanlarda eğitim veren liseler bulunmaktadır. Öğrenciler bu okullara istekleri dışında bazı zorunlu şartlar sonucu devam

etmektedir. Sosyo-ekonomik tabakaları arasında gerçekleşmekte olan ve en alt tabakadan en üst tabakaya olan geçişler bu kadar sık ve kolay olmamaktadır. Hareket imkanı açık olmak ile birlikte tezde sıklıkla işlenecek olan ekonomik kültürel ve fiziki gerçeklikler ya da sosyal ekonomik hikaye ve miraslar sosyal hareketlilik imkanlarını oldukça kısıtlamaktadır. Bu doğrultuda eğitimin sosyal kültürel ve ekonomik boyutunda bireysel manevralar ile sosyal hareket oldukça zor olmaktadır. Bu gerçekler ışığında sosyal hareketin yönünün dikeyden çok yataya çevrildiğini söylemek mümkündür.

1.6. Pierre Bourdieu ve Sermaye Kavramı

Bourdieu için modern toplumlar geleneksel toplumları aratmayacak dikey bir yapılanmaya sahiptir. Bu nedenle onun ortaya koyduğu sosyolojisi açısından sorun tahakküm kavramıdır. Bourdieu'e göre farklılaşma muktedirler ve muktedir olmayanlar arasındaki farktır. Bu iki grup arasında sonsuz mücadele farklı mecralarda devam ederken başarı ise kişilerin, grupların sahip oldukları sermayeye bağlıdır (Çeğin, 2012: 40). Bu mücadele halinde olan tarafların kendilerine has geçerli olarak seçtikleri sermaye türleri bulunmaktadır. Başka bir söylemle her mücadelede geçerli olan etkili anahtarlar vardır.

Alanı ortaya çıkaran mekanizma oyuncular arasındaki mücadeleye dayalı güç ilişkileridir (Aktay, 2005). Örnek vermek gerekirse toplumu oluşturan bireyler ekonomik alanda daha fazla ekonomik kazanç ya da para kazanmanın mücadelesini yaparken, diğer taraftan kültür alanında da akademik ve bilimsel başarılar elde etme çabası içerisinde. Dolayısıyla sermaye hem iş yapıcıların iş yaparken başvurdukları kaynaklara hem de iş yapıcıların diğerlerini denetim ve tahakküm altında kullandıkları iktidara taşıyan ilişkilere karşılık gelmektedir. Fransız sosyolog Bourdieu Marksist yaklaşımın ekonomik indirgemeci düşüncesine karşıdır. Bu karşıtlık ile sermaye kavramını genişletir ona yeni anlamlar yükler Marx'a ve ekonomik indirgemeciliğine ve ekonomik sahipliğe gönderme yapan sermaye kavramının anlamını genişletir bunlara kültürel sosyal ve simgesel sermaye anlamları vermektedir. Böylece sosyal yapının daha iyi anlaşılacağını düşünmektedir. Bourdieu ifadesinde sermayelerin kişilerin sosyalleşme yaşantılarında sahip oldukları dini aidiyet, eğitsel hikaye, yeme alışkanlıkları konuşma tarzları gibi yatkınlıklar ve bunların öteki kişilerle ilişkiler içerisinde tanıma, kabul görme, bağlı olma paylaşma şeklinde karşılık bulması olarak etkisini ortaya konduğu anda gösteren değerini alan dinamikler olduğunu ifade ederken; bu dinamiklerin bir toplumsal ilişki toplumsal bir enerji olduğunu söylemektedir (Göker, 2007).

Bourdieu ifade edilen toplumsal enerjiyi fizik biliminden hareketle açıklamaya çalışır. Ona göre bu enerji birbirine dönüşebilen bir yapıdadır. Doğada ısı enerjisinin ışık enerjisine dönüşmesi gibi sosyal alanda da ekonomik sermaye, kültürel ya da sosyal sermaye şeklinde değişebilmektedir. Dönüşebilen bu sermaye sahipliği satın alma gücü, dil alışkanlığı beğeni eğitim hikayeleri gibi özelliklerle diğer kişilerle mücadele için birer tahakküm alanına çevrilmektedir (Göker, 2007). Bu nedenle sermaye onu elinde tutan gruplara katılarak ya da kendilerini ona pek az sahip olan gruplardan ayırarak kendini güçlü kılmaya çalışan bireylerin düşüncelerinin hem aracı hem hedefidir. Fransız sosyolog Bourdieu “Ayrım” isimli kitabında toplumsal uzay yapısından bahseder. Üzerinde durduğu bu yapı yani sermaye türleri sahip olunan para ve mülk, ekonomik sermaye, yetenek ve hüner sahibi olma anlamına gelen kültürel sermaye, kişilerin başka grup ve kişilerle ilişkileri sayesinde sahip oldukları kaynaklara denk gelen sosyal sermaye, ve sosyal alan içerisinde geçerlilikleri aldığı tanındığı zaman bu sermaye biçimlerinin sermaye türlerinin büründüğü biçim olan simgesel sermayedir (Göker, 2007).

Bu noktada ekonomik sermaye farklı olarak somut olarak ekonomik kaynaklara erişme ve sahip olma anlamına gelmektedir. Bu sermaye şekli Marksist yapıda toplumsal toplumsal sınıflar arasındaki uçurumun temel nedeni olarak görülmüştür. Marksizmin kapitalist sistemle ilgili sınıf analizinde burjuvazi ve proletarya ayrımında dayanan yapısı en temelde sermayeye sahip olanlar- olmayanlar ayrılığı üzerine kuruludur. Bourdieu’e göre bugün toplumsal sınıf tahlilinde klasik sermaye diyebileceğimiz mali iktisadi sermaye ayrımları, açıklamak için yetersizdir. Bu yüzden Bourdieu sermayenin yeni biçimlerini de içeren bir açıklamanın gerekliliğini sürekli olarak vurgulamaktadır.

Sosyal sermayeyi açıklamak için bir örnek vermek gerekirse inançsal bir eylem olarak Hac görevini yerine getiren bir bireyin isminin önüne hacı ekinin eklenmesi ve toplum tarafından bu kişiye gösterilen hürmet, o bireyin toplumsal sermayesi olarak yorumlanabilir. Kişiyi tanımadan sadece hacı olduğundan hareketle toplumsal yapıda yine bu hacı ifadesi ekseninde yalan söylemeyen harama bakmayan çalmayan dini kurallarına göre uygun yaşayan birisi olarak düşünülürken, sözüne güvenilebilir bir insan olarak toplum tarafından kabul görmektedir. Oysa birey hakkında dürüst ve güvenilir olduğu ya da olmadığı yönündeki düşünce normalde kişiyi yakından bilmek ile mümkündür. Kişiyi bilmeden o kişi ile arasında saygı ve dürüstlüğe inanma üzerinden oluşturulan bir ilişki kurma süreci, sonuç olarak gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır. Yani böylesi bir

anlayışın ortaya çıkmasına olanak sağlayan sermaye ve güçlerin toplamı sosyal sermayedir (Ökten, 2001/2003).

Simgesel sermaye ise diğer sermaye türlerinin herhangi birinin algılandığı sınıflandırmalar ile dönüştüğü biçimdir. Bourdieu söz konusu kategoriler ilgili sermayenin özgü mantığını kabul etmekte ve bu sermayeye sahip olmanın ve birikiminin önemini kabul edilir biçimde tanımaktadır. Yani ekonomik sosyal ve kültürel sermaye türlerinin diğerleri tarafından meşru olarak algılanması ve kesinlikle kabul görmesi sonucunda ekonomik kültürel ve sosyal sermaye sınıfının dönüştü sermaye formudur.

Kültürel sermayesi simgesel kaynakların tezahürü olarak açıklanabilecek sahip olan bireylerin diğerlerinden üstün görüldükleri sembolik ve kültürel değerlerin toplamıdır. Bu birikim eğitim yoluyla daha çok elde edilir. Bourdieu kültürel sermaye biçimini özellikle iki başlık altında incelemiştir. Bunlardan ilki örgün eğitim sonucu kazanılan diplomalarla ölçülebilir bir görünüme bürünmüş okul sermayesi diğeri de aileden kaynaklanan ve örgün eğitime dayanmayan kültürel sermayedir. Okula dayalı kültürel sermayenin bilgi sermayesi olarak da adlandırabileceği Bourdieu tarafından zikredilmektedir (Ökten, 2001/2003).

Bahsettiğimiz sermaye türleri ve sahip olunan miktarı kişinin veya grubun herhangi bir alandaki yerine belirlemektedir. Elde edilmeye çalışılan bir sermaye biçimi üzerinde kurulacak tekel toplumda kişiler arasındaki egemenlik ilişkilerini, sınıfsal farklılıkları ve ayrımları belirgin hale getirmektedir. Bu bağlamda kişiler kendi birikimlerinin kalıcılığını sağlamak amacıyla tahakküm ilişkileri bağlamında elde edilenlerin devamlı kılma stratejilerine devam için enerji harcarlar. Bu durum alanlar farklı olsa da kalıcı olan bir ilişki biçimi olarak okunabilir. Bu çerçevede Bourdieu ortaya koymuş olduğu sosyal sermaye sahibi kişinin kazanmış olduğu bir sosyal sermayenin toplum tarafından kabul görmesi ise sosyal sermayenin simgesel sermaye dönüşmesidir Sermaye türlerinden kültürel sermaye kavramı meslek seçiminde işlerlik gösteren mekanizmaların ortaya çıkması için işlevseldir. Bu aşamada kültürel sermaye kavramını daha iyi incelemek kültürel sermaye ve meslek seçim arasındaki ilişkiyi daha iyi kurmak gerekmektedir. Bourdieu kültürel sermaye seviyesi farklılaşmış toplumlarda bu sermaye türünü bir iktidar şekli olarak görmektedir. İktisadi analiz mantığını iktisadi olmayan malları ve hizmetleri kaliteli şekilde anlamak için genişletmektedir. Kültürel sermaye kavramı sözel beceri, genel kültürel, farkındalık estetik tercihler gibi okul sistemi hakkında bilgi içeren eğitimsel alanda genel çeşitlilik gösteren olanakları kapsamaktadır. Bourdieu burada kültürün bir iktidar kaynağı haline

gelebileceğini işaret etmektedir (Tanrıöver, 1994/2015). Bourdieu kültürel sermayenin kurulan toplumsal uzayın yapısına göre dini sermaye politik sermaye eğitsel sermaye gibi farklı şekillere girebildiğini farklı mecralarda kültürel donanım, bilgiyi meşru kılma, adlandırma görevlendirme ve tahakküm kaynaklarına ulaşım üzerinden toplumsal rollerin anlaşılması için bir araç olduğunu belirtmektedir (Göker, 2007).

Bu noktada çalışmanın temel yapısı ile doğrudan ilgili olması bağlamında Bourdieu sosyolojisindeki kültürel sermaye kavramını ayrıntılı olarak incelemek gerekmektedir. Bourdieu sosyolojisine göre kültürel sermaye üç şekilde gözlemlenebilir. Bunlardan ilki olan akıl ve beden durumunda kalıtsal olarak ortaya çıkarak kalıtsal özelliklere bağlı olarak gözlemlenebilir. İkinci olarak kültürel değer olarak nesneleşerek gözlemlenebilir. Üçüncü olarak ise kazanıldığı kurumsal yapı içerisinde eğitsel nitelikler olarak gözlemlenebilir.

Kültürel sermayenin bu ifade edilen üç şekli toplumsal yapıda bedenselleşmiş somut hale gelmiş hal olarak da anlaşılabilir. Kültürel sermaye ortaya çıkma biçimlerinden biri olan bedenselleşmiş hal bireyin toplum içerisinde edindiği kendi kıldığı kültürel özelliklerin toplamını işaret eder. Kültürel sermaye bireylerin içinde yaşadıkları sınıfa ait özgü dil alışkanlıkları dili kullanma becerileri yazma stili vücudu kullanma tarzı gibi özellikler ile kazanılan ve eşitsizlik etkisini en şiddetli biçimde eğitim alanında üreten sermayedir. Kültürel sermayenin diğer bir varoluş şekli ise kullanılması için belirli bir uzmanlık kültürel beceriler düzeyi gerektiren kitaplar sanat eseri gibi bilimsel yeterlilikleri ifade eder. Kurumsallaşmış kültürel sermaye ise eğitim sistemini eğitim sisteminin kişilerin eşitsizlikleri üzerindeki yerini ve toplumsal hareketler üzerindeki kurumsal etkisini anlatır.

Bourdieu söylemi ile aileden miras alınan kültürel sermaye ya da kültürel sermaye oluşturacak eğilimler eğitim hayatı boyunca birey ve kitle arasındaki ilişkileri oluşturmaktadır. Ailesinden miras olarak alınan bedenselleşmiş ya da nesneleşmiş avantajlar eğitim kurumlarındaki müfredat ve birleştiğinde başarı ortamı olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın yetişmiş olduğu sosyal ortamda okul sistemini talep ettiği düzeydeki kültürel sermaye sahip olmayan sermaye miktarı düşük olan bireyler ise okul sistemi içerisinde başarısız olmaktadır. Kültür bu haliyle eşitsizliği ve ayrımı devam ettiren bir yapı haline dönüşmektedir. Bourdieu kültürel sermaye kavramını ekonomik eşitsizlik ile açıklanamayan kültürel ilişkileri ve eğitim performanslarındaki farklılıkları açıklamak üzere ortaya koymaktadır. Kültürel ya da sembolik mallar bir kişi onu yalnızca anlamını anlayabildiği

zaman ya da tüketebildiği zaman maddi mallardan farklıdır. Ayrımın ortaya çıktığı yeni alanlar tam da budur (Tanrıöver, 1994/2015). Sermaye miktarlarının dağılımlarının toplumsal yapının şeklini belirlediğini belirten Bourdieu toplumsal yapıyı üç temel boyut doğrultusunda düzenlenmektedir. İlk boyutta failler toplam sermayelerine göre ikinci. boyutta ekonomik ve kültürel sermayenin toplam sermayeleri içerisinde yerine göre üçüncü boyutta ise sermayenin zaman içerisindeki hacim ve yapısındaki değişime göre şekillenmektedir. Toplumsal uzamda sınıflar yalnızca ekonomik sahipliği açısından değil aynı zamanda kültürel eylemler siyasi kanaatler eğilimler gibi açılardan da homojen kişileri bir araya toplar. Bu bakış habitus kavramını sınıf boyutunu yükselterek hayat arzları arasındaki ayrımlar üzerinde sınıf kavramını yeniden sosyal bilimlere katmaya çalışmaktadır.

Bu noktada çalışmamız genel manada kültürel sermaye ekseninde olmakla birlikte meslek seçimi ekseninde kültürel sermayenin bedenselleşmiş ve kurumsallaşmış biçimlerine odaklanmaktadır. Meslek seçimi, mesleki eğitim ve toplumsal hareketlilik bağlamında ortaya çıkan ayrımın oluşumunda ailenin etkili olduğu ve yerleşmiş kültürel sermaye ve eğitim alınan mesleki eğitim kurumunun ve kültürünün birlikte etkili olduğu düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle kültürel sermayenin bedenselleşmiş ve kurumsallaşmış şekilleri ekseninde habitus doğrultusunda simgesel şiddet olarak kurum kültürü üzerinden meslek seçimine etkisinin kayda değer olduğunu söylemek yanlış olmamaktadır.

Kişiler toplumsal alanda kendi buldukları yer hakkında sahip oldukları ve Goffmann' daki tiyatro anlamında sundukları temsil düşünce ve beğeni şemaları sisteminin bir ürünüdür. Habitusta maddi özelliklerin ve simgesel sermayenin dağılımında belirli bir konumda tanımlanan bir durumun cisimleşmiş ve bu konu hakkında yalnızca başkalarını birine geldiğinde simgesel sermaye oluşturan temsilleri değil simgesi olarak hayat tarzına tercüme edilen dağılımlarda konumunda hesaba katan bir üründür (Özay, M. 1972/2021).

Bu toplumsal sınıflama bireye ait bilinç ve davranış kaynağı olarak sınıftaki kişilerin hayatının değişik alanları içerisinde çeşitli iktidar ya da sermaye şekillerini edinmek kontrol etmek bunlar üzerinde tahakküm kurmak için giriştiği savaş ve rekabet sayesinde ortaya çıkmaktadır. Kişinin toplumsal alandaki konumunu sahip olunan sermayenin büyüklüğü bileşimi ve yörüngesinden oluşan üç boyutlu resim ile tanımlayan bu mücadele üç ana savaş alanında ortaya çıkmaktadır. Bu savaş alanları gündelik hayatın sıradan yapılar basit

faaliyetler, sanat bilim medya gibi toplumsal dünyaya dair temsilcilerin üretilip dolaşıma soktuğu özelleşmiş kültürel üretim alanları, siyasi alan' ve bürokratik devletin kesiştiği yerde duran kamusal alan olarak ifade edilmektedir (Tanrıöver, 1994/2015).

Bu mücadele alanı olarak görülen savaş alanlarındaki mekanizmaların devamlılığını sağlayan temel dinamikleri “Yanlış anlaşılma” üzerine kuran Bourdieu, farkların gerçek temellerinin ve sürüp gitmelerinin mümkün olan ilkelerinin tanımlaması toplumsal dünyanın birbirine düşman çıkar gruplarının çatışma ya da rekabet yeri olarak bir toplumsal düzen olarak algılanmasını sağladığını düşünmektedir. Bu durum bizleri sosyolojideki diğer bir kavram olan simgesel şiddet kavramına götürmektedir. En genel manada Bourdieu eğitim ile ilişkisini şu şekilde kurduğunu söylemek yanlış olmaz eğitimin iktidar ile bağı her zaman doğrudan olduğu için ilk planda eğitim ne kadar karşılıklı öğrenci merkezli olsa da öğrencinin özgürleşmesi amaçlı olsa da, eğitimin nihai amacı itaat edecek yurttaşlar oluşturma çabasıdır. Eğitimde sonraki nesillere aktarılacak bilgi, bilgiyi işlemeye yönelik düşünce ve davranış kalıpları bilginin nasıl aktarılacağı, eğitimin sonunda ne gibi değerlerin kazandırılacağı hep iktidar ile eğitim arasındaki bu ilişki ekseninde yapılandırılmalıdır. Kültürel bir araç olarak eğitim ve eğitim alanı ideolojik ve siyasi düşüncelerden bağımsız görülemez. Bu nedenle geleceğini kendisi kurgulayabilen öğrenciler yetiştiren, öğrenciye bilgiye ulaşma yollarını keşfetmesi tercihlerini özgürce yapabileceği alanlar sağlamış olan ideal eğitim düzeni bir ütopyadan başka bir şey olamaz Bourdieu sistem tarafından olduğu iddia edilen bu ütopyanın gerçekte olmadığına dair saha araştırmaları yapmaktadır. Kendi sosyoloji düşüncesinde ortaya atmış olduğu birçok kavramın işlerlik kazandığı bir mekan olarak eğitim alanını dikey bir analize sokar. Bu düşünceler ekseninde Bourdieu eşitlik ve özgürlük idealinin beşiği sayılan Fransa’da eğitim sisteminin Fransa soylularının seçimi şekillenışı ve kanuni sayılması mekanizmalarını ortaya çıkarmaya çalışır. Buradaki amaç Bourdieu bütün çalışmalarının genelleştirilmiş olan toplumsal alandaki sınıfsal ezilmişlerin yapısını anlama ve açıklama çabasıdır. Alandaki az ekonomik sermayeye benzer şekilde az olan kültürel sermayenin dağılımı mantığına dayanan eğitim analizinde Bourdieu az olan kültürel sermaye kaynaklarının eğitim sistemi yoluyla belirli ellerde toplandığını ve bu bölüşüm için oluşturulmuş olan mekanizmaları ortaya koymaya çalışır. Toplum sathındaki ayrımları görünür kılmaya çalışırken bu ayrımların üretildiği noktada Bourdieu, Fransız eğitim sisteminin eşitsizliklerini ortaya koymak için uzun ve incelikle mesailer ortaya koymuştur. Bu noktada Türkiye’de eğitim alanı incelenerek alandaki eşitsizlikleri ortaya koyabilmek için bu kadar mesai ve incelik ve çalışma yapmaya da gerek yoktur (Aktay,

2005). Önemli yerlerden birisi olarak gösterdiği eğitim alanı içerisinde Fransız sosyolog kültürel sermaye üretiminin ve paylaşımının devamlı bir hale getirilerek sonraki nesile aktarımı ile toplumsal alanda gelişen ayrımların ve bu ayrımlara neden olan düşüncelerini geliştirildiğini ortaya koymaktadır. Herkese eğitim imkanı sunulması ile eşitliğin sağlanmış olmadığına dikkat çeken Bourdieu, toplum arasındaki prestij, kalite, aileden davranılan kültürel sermaye düzeyine bağlı olarak okul başarısı konusunda konuşulan farklılıklar herkese okutma fırsatı verilmesi ile sağlanamayacağını göstermektedir. Eğitim alanındaki okulların müfredatının, kullanılan dilin, uygulanan kuralların kültürel sermaye üzerindeki farklılıklar ve sınıfsal zemini kullanılarak her eğitim seviyesine uygun olarak ayrılmak yoluyla dağıtılmasını araştırırken Bourdieu, ünlü fizikçi Maxwell'den yardım almaktadır. Bourdieu, Maxwell deneyindeki hayal gibi az ya da sıcak yani az ya da çok hareketli tanecikler içerisinde bir cin hayal eder. Bu cin taneciklere ayırır en hızlılarını ısısı artan bir kaba en yavaşlarını ısısı azalan bir kaba atar bunu yaparken işlem başka türlü yapıldığında ortadan kalkacak farklı düzeni de engellemiş olur. Okul sistemi de Maxwell gibi çalışır ayıklama işlemi için gereken enerji doğrultusunda mevcut olan düzeneği yani birbirine eşit olmayan kültürel sermaye ile donanmış öğrenciler arasındaki farkı korur. Daha kesin bir sermayeye sahip olanları bu sermayeden yoksun alanlarından ayırarak ötekileştirir, böylece toplumdaki sınıfsal ayrımların devamı sağlanır. Kültürel sermaye bazında farklı olan bireyler okul yoluyla bu farklılıklarını bertaraf ederek okulun istediği kodlara ulaşma sansi yakalayamazken, aile olarak avantajlı doğmuş yeterli kültürel sermaye kodları ile donanmış bireyler okul hayatlarında başarıya hazır olarak okula başlamaktadır (Tanrıöver, 1994/2015).

Bourdieu, ayrımın her şeyden önce okuldaki eğitimin seçkinlere ait olan üst kültür, düşünce yapısını ve kültürel yakınlığı içermesi ile belirgin hale geldiğini ifade eder. Alt sınıftan gelen çocukların eğitim alanında karşılaştıkları eğitimsel yapıların genellikle toplumdaki hakim kültürel şemalarına uygun olarak hazırlanmış olmasından dolayı dezavantajlı çocukların bu şemayı anlamaları genelde çok kolay olmamaktadır. Bourdieu, bu kapsamda eğitim hayatındaki başarının temelde hayatın erken döneminde alınan temel olan eğitime dayandığı önermesini ortaya koymaktadır. Hakim sınıfa ait bireyler bu sınıfın toplumun eğitim alanında aktardığı mesajların şifrelerini çözmek için gerekli bilgi ve becerileri daha okul öncesi yıllarda çocukluk çağlarında kendine ait kılıp içselleştirmektedir. Başarının anahtarı olarak ifade edilen bu durum bizlere başarı ile kültürel sermaye arasındaki temel ilişkiyi göstermektedir. Dolayısıyla toplumsal grupların bireysel başarıları

doğrudan doğruya sahip oldukları kültürel sermayenin miktarına bağlıdır. Eğitim alanı boyutunda içerik öğretmen öğrenci ilişkisi doğrultusunda yeterli kültürel sermaye ile ilgili habituslara sahip olmayan düşük sınıf mensubu öğrenciler hakim sınıfa ait kodlarla şekillenmiş olan eğitim içeriği karşısında daha baştan başarısı olmayan durumdadırlar. Başarı için talep edilen anahtarlara sahiplik üzerinden yapılan ayırmda Bourdieu, eğitimin modern toplumdaki asıl amacının bütün eşitlikçi söyleme rağmen aslında toplumsaldır, eleme yapmak olduğunu ileri sürer buradaki alt sınıftaki insanları eğitimin daha üst seviyelerden elemek anlamı çıkarılmalıdır. Bu durum açıktan bir engel olma değil dolaylı olarak fark ettirmeden bakan uzmanlar tarafından gerçekleştirilen bir engel olmalıdır. Hayatlarını daha iyi bir konuma getirmek için uğraşan ifade edilen sermaye miktarı az olan kişiler diğerlerine karşı konum itibariyle dezavantajlıdır. Kültürel sermaye düzeyi fazla olan ve eğitim sisteminin talep ettiği kodlara sahip olan bireyler herhangi bir bireysel emek harcamadan başarı elde etme şansına sahip olmaktadır Bourdieu, devralınan- aktarılan miras demesinin gerçek sebebi tam olarak böyle karşımıza çıkmaktadır. Bu bireyler daha önceki nesle ait avantajları devir alırken bazı kişiler de daha önceki nesillerin olumsuz durumları ile hayata başlamaktadır. Ekonomik sermayenin nesiller arası devrine benzeyen bu miras mantığı kültürel alanda da aynı mantıkla işlemekte daha sonraki nesillerin kendisinden önceki nesillerin toplumsal alandaki konumlamaları doğrultusunda bir yerde olmalarına sebep olmaktadır. Gerek aynı okulda gerek farklı okullarda olsun eğitim sisteminin genel işleyişi, uygulanan müfredat öğrenciler arasındaki bu ayrımı sürekli hale getirmektedir. Günümüzde sınıfsal konumların daha da belirginleşmesi ekseninde eğitim kurumları olan okullar arasında ekonomik sermaye ve kültürel sermaye üzerinden bir ayrışma olduğu görülmektedir. Tam da bu noktada Bourdieu, söylemiyle aynı doğrultuda olarak toplumsal tabakalaşma açısından günümüz modern toplumlarında tabakalar arası dikey hareket kavramının en önemli aracı olan eğitimin, tam da tabakalar arası dikey geçişi engellediği şeklinde iddia edilebilir. Nispeten karışık toplumsal kökene sahip bireylerin bulunduğu okullarda bulunan müfredat öğretmenin kullandığı dil ölçme değerlendirme sistemi öncelik verilen sınıfsal kodlar üzerinden devam etmektedir. Gerçekten de farklı toplumsal yapılar ve sınıflar birbirinden okul kültürüne olan uzaklıklarına bu kültürü öğrenme ve elde etme eğilimleri ile ayrılırlar. Bir sistem olarak okul öğrencileri arasında mükemmellik biçimleri geliştirerek günümüzde onlara hiyerarşik bir dizilime tabi tutmaktadır. Öğrencileri genel yargıları tartışmadan, kabul edilen kararları kabul eden bireyler olarak yetiştirmek istemektedir. Bu durumda öğrenciler kolektif olarak benimsenen ve onaylanan bir ölçüt zeka adına kendilerine sisteme mahkum edilmiş olarak bulmaktadırlar. Bu nedenle kendini

gerçekleştirmek, kimlikler oluşturmak için çoğu zaman okul ve toplumsal düzenden ayrılarak ya da düzende başarısızlık hissine kapılarak bunalıma sürüklenmektedir. İfade edildiği gibi üst sınıf bireylerin hazır olmak üzerine yükseldiği alt sınıf mensubu bireylerin eğitim alanında gerekli kodlara sahip olmadıklarını durumu nedeniyle alt sınıftan gelen öğrencilerin okula karşı gerçekleştirdikleri önyargı ve olumsuz tutumlar okul sistemi aracılığı ile toplumsal yapıyı yeniden üretmektedir. Ayrıca ayrımların eğitim yoluyla açılmayacağı düşüncesi bir tür öğrenilmiş çaresizlik etkisi yaratmaktadır. Bu yolla bazı gençler önlerini kapalı gördüklerinden kaybedecek hiçbir şeyi bulunmayan veya sistemin kendime ait iş olamaz hissettikleri bir çaresizlik durumunu yaşamaktadırlar. Bu da kendini dışarı kapanıp klinik bir apolitik tavır ortaya koymalarına ya da hiçbir hedefi olmayan öfkeyi dışavurum şeklinden başka amacı olmayan bir öfke patlamasına hazır hale getirmektedir (Aktay, 2005).

Bourdieu genel çerçevede içerisinde eğitim sahasında özel alanda okulları hakim grup ve grupların lehine işleyen, onların egemenliğini daha da güçlendiren bir kurum olarak görmektedir. Bazı kurumlar kurumsal bazı sınavlarla bazı alt sınıflara ait çocukların üst sınıflara ait paralı okullarda okuma şansı yaratsa bile bu toplam sayı içerisinde bu tip alt sınıftan gelen bireylerin sayısı çok azdır. Ayrıca alt sınıf mezunu bireylerin buralarda bulunma durumu sistemin kendi kendini koruma refleksi olarak da anlaşılabilir. Bu haliyle okuyan ve çalışan sınavları geçebilen herkes istediği okula gidebilir düşüncesini bireylerde yaşatma amacı bilinmektedir. Ancak toplumsal olarak kültürel sermaye yoluyla bir yere gelen öğrencilerin toplumsal kökeni göz önüne alındığında ezici bir çoğunlukla üst sınıf gruplarının okullarına giden öğrencilerin belli bir sınıfsal arka plana sahip gruplardan toplandığı gözlemlenmektedir. Okul kültürüne eğitime eğitimin yarattığı olumlu koşullara yönelik olarak sınıfsal düşünceleri, değerlerin paylaşımı, liselerarası dinlenen müzik türleri değişkenliği ilişkisi bağlamında öğrencilerinin dinlediği müzik eğilimleri okul türleri ilişkisi bu düşünce ile yeniden anlaşılmalıdır. Kültürel ve ekonomik bütün kurumlar öncelikle kültürel ve ekonomik sermaye sahip olanların mevcut durumlarını korumayı ve güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Okullar hakim grupların habitusunu baz alıp bu habitusu sanki bütün çocuklar öğrenciler için habitus sınırı olarak sunmaktadır. Bu bağlamda bir kurum olarak okul fırsat eşitsizliğini gidermek yerine toplumsal eşitsizliklerin yeniden ortaya konulduğu “meritokrasi” söylemi aracılığıyla bu eşitsizliklerin yeniden meşrulaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu ayrımın oluşumunu sağlayan temel yapı olarak habitus ile eğitim sisteminin talep ettiği habitusu arasındaki ilişki başarının ilk koşuludur.

Bunu daha iyi açıklayabilmek için İngiliz düşünür Basil Bernstein'in düşüncelerinden bahsetmek gerekmektedir. Bourdieu gibi toplumsal yapı ve söylemin gizlendiği ve normal olarak algılanan ilişkiler arka planını anlamaya ve açıklamaya çalışan bir başka düşünür de İngiliz eğitim bilimci Basil Bernstein'dir. Eğitim bilimcinin amacı içeriği ve biçimi itibarıyla mevsimsel kurum ve pratikler süreç içerisindeki resmi ve meşru bilginin iktidar ve egemenlik ilişkilerinin üretilmesini, yeniden ortaya konulmasına ve meşrulaşmasına nasıl ve ne ölçüde katkı bulunduğunu açıklamaya çalışmaktadır. O çerçevede pedagojik pratikleri, kültürel üretimi ve yeniden üretimi sağlayan kültürel aktarım olarak tanımlamaktadır. Pedagojik pratikler ekseninde de bu alanda kullanılan dile odaklanarak analizlerine bu güzergahtan devam etmektedir. Bernstein dil, toplumsal sınıf, akademik başarı arasında var olan yoğun bir normleştirici yapı olduğunda bu yapılar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışır. Bourdieu ile aynı düzlemde fakat kendi farklılıkları bünyesinde kültürel sermaye ve sınıf yapısı üzerine düşünen Bernstein, günlük hayatın söylemini anlamaya çalışarak bakış açısını bu düşüncede kurgular. Sosyolinguistik ve eğitim sosyoloji bakımında farklı iki dil biçimi açıklamaya çalışır. Bunlar sınırlayıcı ve açıklayıcı dil kodlardır. Sınırlayıcı ya da sınırlandırılmış dil kodları genellikle toplumsal açıdan dezavantajlı sosyoekonomik yapıdan gelen bireylerin kullanmış olduğu dilsel ifade şekilleridir. Bu sınıfa ait olan çocukların kullandığı cümleler kısa ve gramer açısından basit ifadelerdir. Bu dezavantajlı bireylerin kelime hazneleri sınırlıdır. Sıfat kullanımı az kalıp yargıların kullanımı ise fazla kabul edilirken yine cümlelerde soyut düşünce kullanımı fazla yer almamaktadır. Cümleler genellikle yaşanan toplumsal alana göndermelerde bulunan yapısal olarak güçlü olmayan cümlelerdir. Duygu ve düşünceleri tam olarak anlatamayan dilsel yetenek olarak zayıf birey, konuşurken el kol hareketleriyle konuşmasını desteklemektedir. Oysa açıklayıcı ya da özenilmiş dil kodları üst ve orta sınıf üyelerince çocuklarına daha erken yaşlarda öğretilmektedir. Çocuklar anne babalarını dinleyerek ve onları taklit ederek bu konuşma biçimini içselleştirmekte, kullanmaya başlamaktadır. Ayrıntılı ve incelikli bir konuşma biçimi, uzun ve karmaşık tümceler, seçilmiş sıfatlar, soyut kavramların fazlalığı, el kol hareketlerinin azlığı bu çocukların konuşma biçiminde ortaya konmaktadır. Basit olması yanında alışa gelmişlik bireyin yaşamış olduğu toplumsal alan içerisinde bireyler arası anlaşmayı geçerli kılmakta, makro alanda da toplumsal yapı içerisinde bu kodları kullanmak Bourdieu yapısıyla tahakküm şansı yaratmaktadır. Basitlik ilk bakışta iletişimin daha kolay doğal bir yolu gibi görünse bile gerçekte gelişmiş toplumda hayatın içinde bu kodları kullanarak var olmaya çalışmak, eğitimden daha az almak anlamına gelmektedir. Basit olan karmaşık ve karşısındaki durumunu ayrıntılı olarak

düşünmek kodlamalarla kullanarak iletişimin olumsuzluklarını anlamaya çalışma şekli olmalıdır. Açıklayıcı kodlar ise, Bernstein'e göre toplumsal alanda başarıya ulaşmak için sahip olunması gereken bir şarttır. Yalnız bu yatkınlığın sınırlanmış kodlar ile iletişim kuran bireylerden farklı olarak sadece cümle kurulması ve sözün seçimlerindeki farklılık olmadığının altını çizen İngiliz bilimciye göre farklılık asıl olan bireyin anlamını kurmaya yönelik bir çeşit yapı gereçlerinin bütününde ortaya çıkmaktadır. Açıklayıcı kodlar asıl olarak bireyin sahip olduğu kodlardır. Bourdieu yapısındaki sadece geliştirme imkanları ve yatkınlığı olarak da okunabilecek bu analiz, toplumsal alandaki farklılığın dilsel alanda ortaya konmasından başka bir şey değildir.

Bu toplumsal alandaki pozisyon oluşturmalar ile bilinç arasında bir eşgüdüm olduğu gerçeğinin yeniden anlaşılmasının, başka bir deyişle kültürel sermayenin fazla olduğu bireylerde basit kodları kullanarak iletişim kuran bireylere tarif ederken kullandıkları köylü, bayağı, seviyesiz gibi etiketlendirmeler bu iletişim biçimine örnek verilebilir. Bu eşitsizliği yeniden üreten ve eşitsizliği görünür kılan dil ve iletişim biçimidir; en son noktada eğitim bireyin içinde bulunduğu konumlanma ile yakından ilgili ve onun toplumsal mücadelede kullanacağı silahlarını belirleyen en önemli durumdur. İngiliz bilim adamının ortaya koyduğu teorik yapılar ışığında, Bourdieu görüşlerini açıklamaya devam edeceğiz olursak, Bourdieu düşüncesine göre okulun talep ettiği habitus ile bireyin habitusu arasındaki ayrım olumlu anlamda ne kadar büyükse öğrencinin akademik başarı elde etme olasılığı o kadar küçüktür. Bundan dolayı alt sınıf mensupları hem öngörülerini hem de sınıfsal habitus sebebiyle derslerin kendilerine göre olmadığını düşünerek orta veya yüksek öğrenimden kendi kendilerine elenme eğilimindedirler. Diğer yandan kültürel sermayesi yüksek avantajlı bir durumda dünyaya gelmiş olmaları sebebiyle avantajlı bireyler, sosyal olarak inşa edilmiş yapıları ile toplumsal oyunun gerekliliklerine uyumlu halde bulunurlar. Böylece herhangi bir çaba gösterme gereği olmaksızın farklılıklarını okul ortamında ortaya koyabilirler. Yani doğal görünen itibarlı seçkinliklerinin göstergesi olan bir doğallıkla bunu yapabilirler sadece kendileri olmaları avantajlı durumlarını devam ettirmeleri için yeterlidir. Habitusları, ürünü olduğu sosyal dünya ile gerçek bir ontolojik eşgüdüm içerisindedir (Tanrıöver, 1994/2015).

Bu haliyle aile ve okul arasındaki ilişki, Bourdieu tarafından sınıfsal kültür ya da habitus kavramı üzerinden ortaya konmaktadır. Fransız sosyologa göre kültürel sermaye dağılımlarının yapısı ailelerin stratejileri ile okul kurumunun özgül mantığı arasındaki ilişki

aracılığıyla yeniden üretilir. Aileler Spinoza'nın verdiği anlamda bir tür Conatus'un "Yani kendi toplumsal varlığını tüm güçleri ve ayrıcalıklarıyla sürdürme eğiliminin" harekete geçirildiği birleşik bir yapıdır. Bu eğilim eğitim stratejilerinin kökenini de oluşturur. Ailelerin kültürel sermayeleri ne kadar önemli ise ve kültürel sermayenin hacmi ekonomik sermayeninkine oranla ne kadar büyükse okul eğitimine o kadar çok yatırım yaparlar. Aileler toplumsal düzenin korunmasında sadece biyolojik anlamında neslin devamını sağlamak da değil aynı zamanda toplumsal yapının yeniden üretiminde etkin bir rol oynar. Bourdieu sosyolojisine göre aile ve okul arasındaki ilişkiyi toplumsal alandaki hiyerarşilerin üretilmesini yeniden üretilmesini, ve aynı kapsamda öğrenciler yine belirli mesleklere ulaşamayacaklarını veya mesleklerin kendilerine uygun düşmeyeceğini düşündükleri idrak ettikleri için o mesleklere tercihte bulunmamayı seçerek kendi kendilerini eleme durumundadır (Tanrıöver, 1994/2015). Bu noktada Fransız sosyoloğun diğer kavramı simgesel şiddetten bahsetmek gerekir. Simgesel şiddetin somutlaştırılması bir yer olarak tam da bu noktada tezimizdeki problemlerin omurgasını oluşturmaktadır.

Okullar ve eğitim sistemi simgesel şiddetin en çok uygulandığı dolayısıyla sembolik iktidarın en çok kurumsallaştığı alanların başında gelmektedir. Bahsedilen pedagojik işlemlerin hepsi bir şekilde oto kontrol ve oto sansür denen mekanizmalar üzerinden şiddet vasıtasıyla tahakküm mekanizmalarının ortaya çıkmasını engellemeye çalışmaktadır. Sınıflandırma gizli doğal gibi gösterilerek mutlaklaştırmak isten toplumsal sınıflandırmadır. Bir simya gibi sınıf farklılıklarını zeka yetenek farklılıklarına yani metalik farklılıklarına dönüştürmeyi hedefleyen bir değişim işlemi içeren toplumsal bir sınıflandırmadır. Eğitimsel sınıflandırma meşrulaştırılmış ve bilimin onayını alan toplumsal bir ayrımcılıktır. Bu haliyle Fransız sosyologa kulak vermek, toplumsal alanda görünmeyen mekanizmaları görünür kılmak için önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu noktadan hareketle meslek seçimi ve kariyer planlamadaki toplumsal yeniden üretim mekanizmalarını düşünmek toplumsal yapı, eğitim, toplumsal hareketlilik, fırsat eşitliği ve ülkemizde eğitimde devam eden rehberlik hizmetlerine bu açıdan bakmak yeni bir bakış açısı olacak ve gerçekten anlamak adına yerinde olacaktır. Sosyolojide toplumun temel birimi olarak nitelendirilen aile bu yapıyı meydana getiren üyelerin yaşamları üzerinde önemli kararlarda söz sahibidir. Bir toplumsal kurum olarak etkili olmaktadır. Belirli bir aileye dahil olmak toplumdaki diğer bireyler karşısında bazen dezavantajlı bazen avantajlı olma sebebi olabilmektedir. Aynı toplumsal evrende yer alsalar da farklı toplumsal tabakalardaki bütün ailelerin ya da bireylerin yaşam olanakları ya da kaynaklara erişim durumları birbirinden farklı olmakta bu

durum da toplumsal alandaki konumları doğrultusunda farklı açılardan doğrudan görülmeyen bir hiyerarşi içeren bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bourdieu'nun görüşleri, tam da bu konudaki değerlendirmeleri sosyolojik açıdan önemlidir. Fransız sosyolog sahip olunan sermaye türüne göre kişiye ya da gruba avantajlar dezavantajları olduğunu ifade ederek kültürel sermaye edinimi üzerinden kültürel ve sosyal alandaki tahakküm savaşı yaşandığını ifade etmektedir. Birey ya da aile değişik miktarda ekonomik ve kültürel sosyal sermayeye sahiptir. Bu sermayeler kişinin, grubun toplumsal alandaki konumunu belirleyen en önemli silahlarıdır. Bu noktada bireyin içerisinde dünyaya gelmiş olduğu ailenin ve bu aileye ait aile yapısının, bireyin gelecekte eğitim ve daha ileride hangi meslek ile ilgileneceği konusunda belirleyicilik oranının etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Sermaye sosyal kültürel ve ekonomik bağlamda aktarımın ya da ayrıcalıkların aileden devir- devamı ve ailenin elinde bulundurduğu sermaye miktarı ve yoğunluğu arasındaki eşleşme avantajları- dezavantajları, sınıfa ait olmanın ayrıcalıkların seçilimin nesilden nesile aktarımını su yüzüne çıkarmaktadır. Günümüzde toplumsal alanda ve eğitim alanında kazanılmış bir statünün aksine hala ailelerden alınan mirasın sosyal kültürel ve ekonomik anlamda işler olduğunu söyleyebiliriz (Aktay, 2002).

Aileden devir alınan sermayeler aracılığıyla eğitime karşı farkındalıkları ve hazır bulunurluğu artan bireylerin bu noktada eğitime giriş, başarı ve meslek seçimi konusunda elde edilen statü ekseninde sınıfsal farklılıkların yeniden üretildiği görülmektedir. Meslek seçimi, kazanımı okul eğitimi, mesleğin avantajları ile iş bulma, gelir avantajlı konuma gelme, alt tabaka üyelerinden çok ekonomik sosyal kültürel sermayesi yüksek ailelerden gelen öğrencilerin avantajını sürekli hale getirmektedir. Burada kişinin habitusu ile sosyal hayat arasındaki oyundan bahsedilebilir. Sosyal yapının talep ettiği kurallar ya da özelliklerin kişide zaten bulunuyor olması kişinin avantajlarına rahatlıkla ulaşmasını sağlayacaktır. Diğer yandan dezavantajlı grupların negatif pozisyonları sosyal yapının isteklerini karşılayamadıkları için daha da kötüleyecek şekilde devam etmektedir. Başarı genel olarak seçkin aile çocuklarına ayrılmış bir ayrıcalık gibi düşünülse de alt tabaka mensubu çocukların nadiren de olsa bu başarıya ulaşmak ile birlikte diğer bir nokta da habitusları dolayında başarısızlık yaşadıkları görülmektedir. Bunun temel nedeni kişilerin habitusları ile sosyal yapının kuralları ya da talep ettiği şeyler arasındaki uyum oranının düşüklüğü, bu ayrımın en net ortaya çıktığı yerlerden birisi de mesleki seçim dolayısıyla okula yönelim aşamasıdır (Muslu, 2010).

Eğitim alanında elde edilen bir sonuç olarak diploma aslında bir bitirme belgesinden ziyade toplumsal alandaki farklılığın başlangıcıdır. Diploma sonunda toplumsal alanda kazanılan meslek, toplumsal alanda elde edilebilecek statü ve kazançların temel referans noktasıdır. Günümüz toplumlarında mesleğin öneminin bu kadar fazla oluşu bu ayrıcalığı herkese bırakmamak gibi doğal bir çıkarıcı davranış sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Avantajlı sosyal yapıya tabi bireyler bunu kaybetmemek için ellerinde bulundurdukları sosyal yapı kozlarını sonuna kadar kullanarak toplum içerisindeki avantajlı konumlarını bir sonraki nesle aktarma eğilimindedir. Bunu yaparken kullandıkları en önemli araç hiç şüphe yok ki eğitim kurumu aracılığıyla edinilen meslektir. Bu kapsamda toplumsal tabakalaşma ile ilgili o tabakaya ait ailelerin çocuklarının gitmiş oldukları eğitim kurumları, nitelikleri ve seçmiş oldukları meslekler arasında bir uyum gözlemlenmektedir. Kültürel ekonomik ve sosyal alanda konumlanan toplumsal olanın eğitim alanına dönüşümü de aynı konumlamaya göre görölmektedir. Eğitim sistemi içerisinde bireyin toplumdaki yerine bağlı olarak seçtiği ve devam ettiği eğitim türü ve düzeyi ve süresi arasında bir uyum söz konusudur (Berktaş, 1980/1988).

Bireysel olarak yapılandırılan özne ya da failin seçim ve eğiliminde ortaya çıkan sonuçların görünür olduğu başlıca alanlardan biri de okul seçimleridir. Okul seçimi aşamasında olan kişiler okullarını kendi toplumsal seviyeleri doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Bu eğilim işte tam da sermaye kavramının görünür olduğu yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim kurumları ile sosyal tabaka arasındaki uyum seçilen meslek alanlarında da mevcuttur. Ailenin ve öğrencinin sosyal alanda konumu ile seçtiği eğitim kurumu ve istediği meslek arasındaki uyum nesnel toplumsal tabakalaşmanın devamı açısından çok önemlidir. Bu devamlılığı sağlayan en önemli araç bahsedilen ortaya çıkarılmış toplumsal zeminde ilişkilere itaat etme davranıştır. Araştırma esnasında farklı mesleki ve teknik eğitim programlarında okuyan öğrencilerle ve onların rehber öğretmenleri ile yapılan görüşmeler, toplumsal alanda görünmeyen ama ayrıntılı olarak incelendiğinde fark edilen sosyal hiyerarşik düşünceler ve sınıflandırmalarla karşılaştırılmıştır. Temel olarak ekonomik ve sosyal, kültürel açıdan Fransız sosyoloğun ifadesi ile sermaye fazlasına sahip olan ailelere ait öğrenciler meslek liselerinin ortaya koyduğu vizyona daha rahat uyabilmektedir. Öğrenciler gitmiş oldukları kurum türü ile eşgüdümlü alan tepkilerine alınabilmektedir. İfade edilen sermaye miktarının az olduğu aileye ait öğrenciler nereye gittiğini bilmeyen bir gemi misali sadece savrulmakta okulda başarısızlıkla karşılaşmakta ve okulun vizyonunu kavramakta zorlanmaktadır. Bu, Bourdieu ifadesi ile tahakküm ilişkileri

ve sermaye bağlantılarının meslek eğitiminin devamı olan staj ve işbaşı eğitiminde de görülmektedir. Mesleki seçim kültürel sermaye bağlamında belirgin ve şuurlu yapılmadığı için işbaşı eğitiminde de kültürel sermaye kodları eksik öğrenciler başarı gösterememekte iş hayatına dezavantajı başlamaktadır. Burada da görüldüğü gibi okul seçimi meslek seçimi gibi kişinin kendi başına aldığı bir karar gibi algılanan seçim aslında toplumsal kuralların bir izdüşümü niteliğindedir. Öğrenciler habitusları yani ilgileri ve derinlerde yatan kalıplaşmış bireysel mekanizmaları aracılığıyla bir karar verirken sıklıkla iddia edilenin aksine bireysel bir karar vermemektedir (Tanrıöver, 1994/2015).

Bourdieu sosyolojisindeki kültürel sermaye kavramını mesleki eğitime yönelik meslek seçim alanlara uyguladığımızda durumun böyle olmadığını görebiliriz. Araştırmamız verilerinde mesleki eğitim alanında başarılı olan öğrencilerin bireysel anlamda yeterliklerinde en çok aile hikayelerinde getirdikleri yeterliliklerin etkili olduğunu görülmektedir. Ailelerin bu noktada, seçilecek mesleki eğitim alanında mesleki eğitim başarısında etkili olduğunu söylenebilmektedir. Eğitim seviyesi ve kültürel sermaye miktarı nispeten yüksek ailelerde yetişen öğrenciler mesleki eğitim süreçlerinde ve işbaşı eğitim staj süreçlerinde daha çok başarı göstermektedir. Var olan fırsatları algılama ve mesleki konuda kendini geliştirme noktasında anne baba eğitimleri ve anne baba talepleri mesleki eğitim başarısı ile uyum göstermektedir. Mesleki eğitimin onlar için hiçbir şey ifade etmediği düşüncesindeki öğrencilerin aileleri genelde akademik anlamda bir bağı olmayan ailelerdir. Okuldan mezun olup ayrılırken mesleki eğitim ile ilgili bir işi seçmiş, sonrasında mesleki eğitim süreçleri hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin velileri de mesleki eğitim süreçleri ve getirileri konusunda bilgi sahibidir. Mesleki eğitim süreçleri ile daha iyi bir hayat daha saygın bir mesleği hedefleyen öğrencilerin büyük çoğunluğu velilerinin de eğitimsel süreçlerde kendisine yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Yine mesleki eğitim öğrencilerinin kendini geliştirmeleri noktasında elde edilen verileri destek anlamda mesleki anlamda kendini geliştirme süreçlerini yaşamış ya da yaşıyor olan velilerin öğrencileri daha başarılı olmaktadır. Mesleki eğitim kurumları öğrencileri kendilerini diğer öğrenciler ile karşılaştırır durumda görünmektedir. Kendilerini ortaöğretim kurumlarından diğer türünde okuyan öğrenciler ile kıyaslandığında öğrencilerin diğer ortaöğretim kurumlarına göre kendilerini daha aşağıda gördükleri görülmektedir. Aynı şekilde mesleki lise öğrencileri akademik olarak kendini başarısız görmekte kendilerini akademik eğitim ile bir yerde görmemektedir. Öğrencilerin algılarında herkes açısından geçerli ortak bir yerde yapılanmanın varlığı kendilerini zorunlu olarak mesleki eğitimde okuduklarını

söylemelerinden çıkartabiliriz. Asıl problem bu algıya sahip bireylerin hiçbirinin mesleki eğitim konusunda muhtemelen anlamlı bir kişisel ve mesleki rehberlik almamış olmasıdır. Diğer imkanlar hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadan kendini tanımadığı bireylerden düşük olarak tanımlamak Bourdieu'nun ifade ettiği toplumsal yapılanma kodlarının mesleki eğitim ve öğrenim de çok etkili olduğunu düşündürmektedir (Ökten, Kocasu, Gülbey 1984/2021).

Eğitsel alanda itibarı daha yüksek olan başka orta öğretim programlarında okumak talebini ileten fakat bunu başaramadığını söyleyen öğrenciler daha az albenili mesleklere sahip olacağına kabullenmiş olmaktadır. Sürekli olarak buraya zorunlu olarak geldiğinden bahseden ve zaten en altta olduğu düşünüen kesim için sosyal alanda varlığı tam olarak görünmeyen ama bilişsel ve davranışsal anda varlığı apaçık ortada olan bir ayırım ya da farklılaşma sonucu bir aşağılık kompleksinin olduğu görülmektedir.

Meslek lisesine geldikten sonra birisi olarak ben yapamam şeklinde düşünen birey, yükselme mekanizmaların kısıtlaması ve durdurması ekseninde karar vermektedir. Bireye meslek lisesi başarısı bazında zorlayıcı bir güç engelleyici yaptırım kanun bulunmamaktadır. Bu başarıya engelleme ve tercih edememe toplumsal mekanizmanın sonucudur. Bu davranışları düşünüş biçimi toplumsallaşma sürecinde ona verilen yapılanmış eğilimler şeması içerisinde aşağılık kompleksi olarak gerçekleşmektedir. Mesleki eğitim sonrası üniversite konusunda hayal sunulduğunda meslek yüksekokulu anlatırken hiçbir birey mühendislik fakültesi hayalini kurmaktadır. Bourdieu söylemiyle ortaya koyulursa kişi aslında doğumundan beri tabi olduğu sosyal yapısı ve sınırları doğrultusunda kararlar vererek davranışlarını hayatına geçirmektedir. Bourdieu kişinin bu kararı vermesinde ki asıl mekanizmaların dışsal değil içsel mekan zaman olduğu bireyin bu mekanizmalara uyarak kendi varoluşçuluğun yarattığını düşünmektedir. Bu durum fail ile ya da özneye dış kaynaklı onu baskılayıcı bir biçimde bir durum ortaya çıktığı anlamına gelmez. Birey aksine kabul ve kabul etme ekseninde oluşan toplumsal kabul görmüş bir yapı üzerinde itaat etme durumundadır. İtaat etme ilişkisi sistemin devamını için can alıcı öneme sahiptir. İtaat edenler yapıları sürdürdükleri sürece yeniden üretim gerçekleşecek toplumsal alandaki ayrımlar zamanla sabite dönecektir. Hangi mesleklerin hangi okulların kendisine uygun, hangi mesleklerin kendine uygun olmadığı kararına sadece bireysel istekler bireysel eğitim ve aynı imkanlar doğrultusunda varamayan birey, iyi meslekleri, kişileri tanımadığı, iyi imkanlar kendisine sunulmadığı için başarısızlık hissi ile kendisinden başarılı olduğunu düşündüğü bireylere toplumu ve iş imkanlarını bırakmaktadır. Burada

problemlili olan kısımlı bireylerin potansiyelleri kavrama potansiyellerinin en başta yani zorlukları aileler ya da sosyal ortamlar üzerinden belirleniyor ve kesinleşiyor olmasıdır. Eğitim kurumu ve işlevi tam da bu noktada devreye girmektedir. Eğitim kurumunun en önemli görevlerinden birisi hatta en önemlisi olan bireylerin ailelerin devraldıkları devam eden avantajları ortaya çıkaracak vizyonlar geliştirerek toplumsal alanda ortaya çıkmış, bu süregelen dezavantajlı yapıları kaldırmak olmalıdır. Yani fırsat eşitliği denen şey tam olarak bu olmalıdır. Bunun yapılmadığı her alanda eğitim, toplumsal hareketliliği sağlayan bir kurum değil toplumsal hareketsizliği sabit hale getirerek sınıf farklarını devamlı hale getiren biri aygıt haline dönüşür. Ülkemizde genel olarak eğitim süreçleri okul tercihleri sadece birey merkezli sabit bir bakış açısıyla devam eden bir süreç gibi algılanmaktadır. Aslında bu süreç temelde üç ayak üzerinde yükselmektedir bir ayağı ortaöğretim kurumunu seçme aşamasında olan öğrenci, ikinci ayağı meslek seçim sürecinde öğrenciye yardımcı olmak üzere görevlendirilmiş mesleki rehber danışman, üçüncü ayağı ise işin kitabi kısmı olan teoriler ve ölçüm araçları oluşturmaktadır. Okul seçme yani bir anlamda geleceğin mesleğini seçmekte olan birey, danışmanın yardımı ve yönlendirmesi ile kendi farkındalığını kazanmakta ve gelecekte yöneleceği mesleki durumlar hakkında bir fikir kazanmaktadır. Bu öğrenci fikirleri ve ölçütler ışığında danışman tarafından farklı sonuçlar öğrenciye sunulmaktadır (Aydın, 2007). Bu bilgi ve yönlendirmeler asıl olarak tavsiye karar olmakla birlikte en son noktada öğrenci ancak yaş ve hayat deneyimleri göz önünde bulundurulduğunda yönlendirme, tavsiye olarak kalması gereken danışman görüşlerini sabit doğrulanmış gibi algılayabilmektedir. Bu noktada özellikle ilköğretim seviyesinde öğrencilerin tavsiyelere uyulması gereken kurallar gibi algılama eğilimlerinin yüksek olduğu bir dönemde olduğu unutulmamalıdır. Bireyi merkeze koyan, bireyin içinde bulunduğu yaşamış olduğu toplumsal dinamikleri yeterince hesaba katmayan, diğer gerçekleri toplumda herkese aynı gibi tek bir etken öz ya da olguya indirgeyen danışman yaklaşımları ile karşılaşmaktadır. Mesleki eğitim ve öğrenim sürecinde kullanılan teorilerin bireyi ve mesleği toplumsal dinamiklerden soyutlayarak eşleştirmesi bireyin istek ve hayatını baz almadan sadece rakamlarla tercih yapılması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal yaşam ekseninde meydana gelen gelişmelerin sosyal arka planları idrak etmeden salt bireysel bir durummuş gibi yapılan tercihler üzerinden okul tavsiyeleri direkt kişilerin gelecekleri konusunda hükümde bulunulmaya çalışılmaktadır. İhmal etme ya da es geçme durumunun olası sonuçlarından biri de eğitimde ortaya çıkan fırsat eşitsizliğidir. Ancak bu durum eğilimlerin mesleki eğitim alanında döngüsünü kırmanın önüne geçerek yeniden üretimin en önemli araçlarından birisi haline gelmiştir. Çiftçiliğin yapıldığı bir alanda

büyüyen, tarım içindeki alanlar dışında yeterli bilgi aktarımı yapılmayan bir bireyin sadece kendi toplumsal alanına dair özellik ve yatkınlıklarla dolu olacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Aynı durum, sadece sanatsal ya da akademik bir alanda göstermiş birey için de geçerlidir. Sadece sahip olduğu özellikler üzerinden bireyi anlamaya çalışmak, bireyi sahip olduğu alana hapsedmek ondan çıkışını sağlayacak yolları tıkamak anlamına gelmektedir. Avantajlı bir sosyalleşme sürecine sahip birey için bu durum avantajlı iken aksine olumsuz bir sosyal yapıdan gelen bir birey için bu durum olumsuzluğu devam ettirmekten başka bir anlama gelmemektedir. Eğitim tam da bu noktada bireyin içinde bulunduğu ya da devraldığı olumsuz durumları ortadan kaldırmak görevini yerine getirmelidir. Eğitim öğretime ve mesleki seçim süreçlerinde evrensel anlamda üretilen teorik bakış doğrultusunda kurgulanan uygulamalar, uygulamaları hayata geçiren rehber öğretmenler, bireyi ve seçimlerine toplumsal arka planlarından soyutlayarak eşleştirirken toplumsal alandaki ilişkileri kıt kaynakların paylaşımına bireyin alanda var olmak için ellerinde tuttuğu sermayelerine hesaba katmamaktadırlar. Bu bakış en temelde okula yönelim ve sonrasındaki meslek seçiminin toplumsal bir arka planı olduğu gerçeğini ıskalamış olmaktadır. Bu anlamda okula yönelim ve meslek seçim sürecinde bütüncül bakmak tözcü anlayışlardan kurtulmak gerekmektedir. Kişiyi sadece tek bir yönden değerlendirip mesleki tavsiyeleri bu kanaldan göndermek yerine çoklu değerlendirip süreçte çoklu değerlendirmelerin etkili olmasını sağlamak önemli faydalar sağlayabilir. İlköğretimi daha yeni bitirmiş öğrencileri kültürel sermaye ve ailesel arka planlarını düşünerek eğitim yörüngelerini belirlemede yardımcı olmak eksiklerin ve dezavantajları farkına varılması özellikle eksiklerin giderilmesi amacıyla atılacak adımların birincisi olacaktır. Mesleki eğitime yönelim ve mesleki eğitim süreçleri esnasında bahsedilen ilişki bakışın kurularak gereklerin yapılması toplumdaki fırsat eşitliğine atılacak önemli bir adım ve toplumsal barışı daha sağlıklı hale getirecek temel bir müdahale olacaktır. Dezavantajlı konumdaki bireylerin sahip oldukları olumsuz koşullar kamu yararı fırsat eşitliği ilkesi gözetilerek kamu kurumları tarafından ortadan kaldırılmalı ya da olabildiğince azaltılmalıdır. Okul belirlemede ve mesleki eğitim süreçlerinde seçimler-yönlendirmeler öğrencilerin desteklenmesi, okullar tarafından öğrenci tümüyle değerlendirerek yapılmalıdır. Sportif, sanatsal, kültürel- akademik bilgileri ulaşımdaki eksikler göz önünde bulundurarak öğrencinin tercihlerinin bu ekseninde yapması istenmelidir. Başarı değerlendirme ve başarı arama çabaları ve öğrencinin akademik ve sosyal anlamda kendini ifade etme çabaları öğrenciyi tanıyarak kültürel sermaye ve diğer sermaye türleri baz alınarak değerlendirmelidir. Bireylerin yaşam rotaları oluşurken notanın toplumsal dinamiklerden

bağımsız olmadığı unutulmamalıdır. Bireyler bütün sermaye türleri ile birlikte bir bütün olarak toplumsal düzlemde yer almaktadır.

1.7. Habitus ve Kültürel Sermaye İlişkisi

Dünya uygarlık tarihi incelendiğinde toplumsal eşitsizliklere hemen hemen tüm insan topluluklarında rastlanmaktadır. Toplumsal yapılarda sosyal rollerin sağladığı ayrıcalıklar saygınlıkların varlığı ve eşitsizlikler göz önünde alındığında insanlık tarihinin hemen hiçbir evresinde tam bir toplumsal eşitliğin var olduğu iddia edilemez. Eşitlik ve eşitsizlik kavramları farklı bakış açılarıyla fırsat ve imkan kavramları ile yan yana zikredilmektedir. Özellikle modernizm ile başlayan liberal ekonomi anlayışı eşitsizlikleri makul, doğal, gereken bir durum olarak benimsemiş ve toplumsal argümanları bu doğrultuda şekillendirmeye çalışmıştır. Liberal düşünürler ve teori geliştiren bilim adamlarına göre ise gelir güç saygınlık gibi toplumsal yapıda eşitsizlik yaratan nitelikler bireyin kendinden kaynaklı olarak toplum içinde gelişir ve dağılır. Bu görüşe göre sahip oldukları bireysel yetenekleri ve potansiyeli kullanabilen ve buna uygun durumlarda kendini iyi ifade eden bireyler toplumda üst katmanlara çıkabilmektedir. Buna göre büyük oranda eşitsizliğin kaynağını bireysel farklılıklar oluşturmaktadır (Hesapçıoğlu, ve Dündar, 2011).

Liberalizmin tersine sosyalizm, eşitsizliği bireysel bir durum değil insanlar arasındaki düzenin bir uzantısı ve uzantının sonucu olarak görmektedir. Buradan hareketle de yapay olmayan bu tabakalaşmanın insanlar tarafından üretildiği ve ortadan kaldırılmasının muhtemel ve mümkün olduğunu dile getirmektedir. Sosyalizmin gelecek hayali, sınırsız, tabakasız eşit bir toplum yapısı, eşitsizlik ve tabakalaşma ile ilgili pek çok yaklaşım ve görüş ve gelecek hayaline rastlanabilir. Ancak gerçek şudur ki sosyal yapıda hem Türkiye’de hem diğer ülkelerde eşitsizlik ve tabakalaşma kesin hatlarını koruyarak devam etmektedir. Özellikle kapitalist ekonomiye dayalı ekonomik yapı ve küreselleşmenin etkisi ile toplumun farklı kesimleri arasındaki bu fark giderek artmaktadır (Sunar, 2016).

Eğitimdeki ve toplumdaki eşitsizliği anlayabilmek için öncelikle eşitlik kavramı insanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağına odaklanmak gerekmektedir. Eşitsizlik ve eşitlik kavramlarını ciddi anlamda ilk kez sistematik olarak kafa yoran, kavramsallaştırmaya çalışan kişi JJ.Rousseau olmuştur. Fransız sosyal bilimciye göre insanlar arasındaki toplumsal alanda var olan eşitsizliğin kaynağında özel mülkiyet yer almaktadır. Özel mülkiyetin yaygınlaşması bazı kaynakların belli kesimlerin elinde birikmesi ve sonraki

nesillere aktarılabilmesi hakkı eşitsizliği ortaya çıkarmış sonradan bu hal kanuni ve meşru kabul edilerek doğal bir duruma dönüşmüştür. Bireyler arasındaki eşitsizliğin meşru ve doğal olarak kabul edilmesinde çeşitli devlet aygıtları kendi sistem açıları ile rol oynamaktadır. Bu durum toplumsal eşitsizliğin meydana gelmesini köktenmesini hızlandırmıştır. “İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı” adlı eserinde insanlığın girişim tarihini ve toplumsal ilişkilerin ilerlemesini anlatırken tarihin erken evrelerinde insan yapısında ihtiyaç fazlası diye bir kavramın olmadığını bunun zaman içerisinde oluştuğunu ifade etmektedir (Coşkun, 2014). İlkel dönemlerdeki dayanışmanın yerini zamanla öne çıkan hakimiyet altına alma, itibar elde etme ve bunun için mücadele almıştır. Rousseu, iki tür eşitsizlikten bahsetmektedir. Bunlardan ilki doğuştan getirilen bedene ait özelliklerden kaynaklı eşitsizliktir; zeka yetenek sağlık güçlülük gibi bedene bağlı özellikler bu tür eşitsizliğin kaynaklarıdır. Diğer eşitsizlik ise insanlar tarafından yapay olarak üretilmiş, toplumsal, onaylanmış, kanuni ve meşru hale getirilmiş eşitsizliklerdir. Rousseu, bu ayırımdan şu sonuca ulaşmaktadır insanlar ilk doğduklarında her ne kadar bedensel olarak bazı farklarla dünyaya gelmiş olsalar da sonradan mülkiyetin ve kanunların aracılığıyla eşitsizliği arttırmakta ve kalıcı hale getirmektedir (Coşkun, 2014).

Montesquieu ise insanların doğuştan eşit olduklarını ancak bu eşitliğin toplumsal alanda sürdürülebilir olmadığını iddia etmektedir. Ona göre toplum insanlara eşitliklerini kaybetmek zorunluluğu yaratmaktadır gerçek eşitlik ise topluma emir verecek kişilerin olmaması değil bu kişilerin de geri kalan kişilerle aynı konumda olma durumlarıdır. Toplumsal eşitsizlik bir grup veya toplum içerisindeki bir yerlere imkan ve fırsatların eşit düzeyde sunulmaması, bunların toplum arasındaki bireylere farklı miktarlarda dağıtılması olarak açıklanmaktadır.

Modern zamanlarda her bireyin doğuştan getirmiş olduğu avantajlar ve dezavantajlar onları toplum içerisinde farklı yerlere konumlandırmaktadır. Avantaj ve dezavantajları belirlenmesinde özellikle sosyal ekonomik arka planlar önemli ölçüde belirleyici olmaktadır. Bunun yanında kişinin doğumda seçme şansının olmadığı etnik köken, ailenin eğitim kültür seviyesi, evde konuşulan diller ve alınan eğitimin niteliği gibi faktörler toplum içerisinde bireylere belli ölçülerde avantaj- dezavantaj olarak yansımaktadır. Bu ayrışma ise sonuç itibarıyla bireyler arasında belli alanlarda eşitsizliği toplum nezdinde yaratmaktadır. Bugün günümüzde özellikle konumuz olan mesleki eğitime geçiş ve meslek eğitimin

sürdürülebilmesi konusunda nitelikli eğitime erişim ve bu süreçteki ayrışma ile ortaya çıkan başarısızlık ve toplumsal eşitsizlik önemli bir noktada durmaktadır (Kayhan, 2000/2019).

Bu noktada sosyoloji toplumların yapısını ve işleyişini anlatması açısından bir hayli zengin bir kavram cephaneliğine sahip görünmektedir. İfade edilen sosyal tabakalaşma da sosyolojide oldukça fazla ifade edilen konulardan bir tanesidir Fakat burada bir zorluk da karşıya çıkmaktadır. Toplumsal tabaka ile toplumsal sınıf arasındaki ince ayrımı belirtmek ve açıklamak oldukça zordur. Çünkü aralarında keskin sınırlar bulunmamaktadır. Sosyologların çoğunluğu bu noktada tabakaları evrensel sınıfları ise tarihin belli dönemlerinde bazı toplumlarda ortaya çıkan genel geçer sosyal bir yapılaşma olarak kabul etmektedir (Kayhan, 2000/2019).

Günümüzde farklı tabakalaşma kuramları olmakla birlikte bu konunun asıl temeli Marx Weber'in toplumu tarif biçimlerine kadar gitmektedir. Sol gelenek, toplumsal tabakalaşmanın gerisinde ekonomik belirleyicileri, üretim tüketim ilişkilerini, sermaye ve sınıf çatışmasını daha fazla öne çıkarırken; weberci gelenek statü, iktidar, özel hayat tarzı ve buna bağlı tüketim biçimlerine daha çok vurgu yapmaktadır. Bu iki gelenek günümüz sosyal bilimlerini sosyologları etkilemiş ayrıca çağdaş oluşumlar bu iki kaynak doğrultusunda yeni yorumlar da getirmektedir .Ancak toplumsal sınıfların haliyle tabakalaşmanın gerçekten aile gibi kurumsal ve gerçek varlıklar mı yoksa sadece rakamlardan ibaret olduğu araştırmacının zihinde yarattığı bir kavram mı olduğu henüz netleşmemiştir (Berktaş, 1980/1988).

Tabakalaşma farklı insan gruplaşmalar arasındaki yapılaşmış eşitsizlikler olarak nitelendirilebilir. Sosyal tabakalaşma ise hiyerarşik bir düzene ve üretim ilişkilerine atıfta bulunan sosyolojik bir olgudur. Bu olgunun tarihsel gidişat içerisinde insan arası ilişkilerde belirlemiş güçlü bir tarafı bulunmaktadır. Tabakaların belirlenmesinde ve oluşumunda tarihin akışı içerisinde pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlar arasında farklı gruplara dahil olma, üretim araçlarının kontrolü gibi özellikler sayılabilir. Tabakalaşma ekonomik sosyal ve kültürel açıdan ortaya çıkmış olan eşitsizliklerin analizini gerektirmektedir. Tabakalaşma çalışmalarının büyük çoğunluğunu ekonomik eşitsizlikler ve bunun uzantısı olarak gerçekleşen sonuçlar oluşturmaktadır. Kapitalist sistemin gittikçe yerleşmeye başladığı 18-19 yüzyıllardan itibaren yaşanan büyük toplumsal ve ekonomik gelişmeler insanların yeni birtakım amaçlar edinmelerini de sağlamıştır. Bu amaçların şekillenmesinde her bireyin doğuştan eşit, her şeye ulaşma konusunda benzer fırsatlara sahip olduğu yönündeki bilgi ve araştırmalar önemli rol oynamaktadır. Ancak ne var ki ilerleyen yıllardaki sosyal ekonomik

ve toplumsal gelişmeler insanların bu inancı doğrultusunda pek de ilerleyememe sonucunu doğurmuştur (Yanıklar, 2016).

Toplumlar bir bütün olmasına rağmen kendi içinde homojen bir görüntü oluşturmamaktadır. Toplumlar en çok eşitsizlik çerçevesinde ayrılmaktadır. Toplumda bazı kesimler diğerlerine göre fırsat ve imkanlardan daha çok yararlanma şansına sahiptir. Bunun yanında eylemlerini avantajlı yönlerini korumaya sürdürmeye dönük olarak şekillendirdiği bir gerçektir. Karamsar olarak bir çelişki vurgulamak gerekirse tabakalaşma ve eşitsizlik kavramları her ne kadar eş anlamlı olarak kullanılıyor gibi görünse de her ikisi de farklı kurumsal temellere sahip olduğundan farklı sonuçların daha farklı olması beklenmektedir.

Tabakalaşma daha çok yapısal işlemler paradigmanın literatüründen üretilmişken eşitsizlik çatışmacı düşünce yapısına literatüründe daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu alanda çalışan önemli teorisyenler arasında gösterilen Luis Altusser'e göre sınıflar arası eşitsizliğin yeniden üretilmesinde hakim sınıfların kendi çıkarını koruma içgüdüleri bulunmaktadır. Bu bağlamda hakim sınıflar kendi sermayelerini işleyerek farklı değer oluşturacak ve sermaye birikimlerini sermayeler lehine çevirecek işgücü ve işbölümü oluşmasını gerektirmektedir ve bunlar da okul aracılığıyla sistematik olarak yapılmaktadır (Tümertekin, 1970/2014).

Kapitalizmin bahsi geçen eşitsizliğinin tetiklediği toplumsal eşitsizlik çok daha derin olmakla birlikte insanlığın gelişim hikayesi içerisinde eşitsiz gelişim bazı düşünürlere göre insanlık tarihinin evrensel bir değişmezi olarak ele alınmaktadır. Ancak bütün bu çözümlere daha çok sol paradigma yakındır. Buradaki fark kapitalizm ile birlikte ortaya çıkan ve toplumdaki derinleşen eşitsizliği arttıran faktörlerle kapitalizm sonrası eşitsizliği oluşturan faktörlerin birbirine ayrı olmasıdır (Soğancılar, 1990/2017).

Sanayileşmiş, ekonomik olarak belli bir refah seviyesinde ermiş toplumlarda genellikle üç sosyal sınıf kavramsallaştırmasından söz edilebilir. Birincisi üst sınıf ki bunlar iş veren sanayici, üst düzey yönetici, toplumda kaynaklara sahip ve kaynakları kontrol eden grup olarak ön plana çıkmaktadır. Orta sınıf ise beyaz yakalı masa başı iş yapan profesyonel meslek ve sahip olan ve devlet görevlilerinden oluşur. Halk sınıfı ise mavi yakalı, üretimde çalışan işçiler, el emeği ile çalışanlar, devlet içerisinde alt ücret grubunda olanlar geçici ve güvencesiz işleri olan kişilerden, ve iş arayanlardan oluşmaktadır. Bunlardan farklı olarak sanayileşme süresinde olan ve tarım sektörünün hala güçlü toplumlarda çiftçilerden de

bahsetmek gerekir. Doğal olarak köylünün toprak sahibi olup olmama toprak büyüklüğü işlediği ürün gibi faktörlerle kendi içinde sınıflandırması bulunmaktadır. Ancak günümüz endüstri çağında toplumları artık bilgi üreten ve bilgiyi tüketen şeklinde sınıflandırmak da haklı görülmektedir.

Toplumun farklı kesimlerini farklı sınıflara göre tamamladığımızda ortaya çıkan sınıflandırmayı açıklamada kullanılan üst sınıf orta sınıf alt sınıf veya alt tabaka orta tabaka üst tabaka gibi ayrımlar Bauman'a göre modernitenin de zorlamasıdır ve her bireye modernite dahil olduğu kategori-tabaka ile sınıfın rollerini dikte etmektedir. .Bu sınıflandırmanın en acımasız şekilde hayatı zorlaştırır kesimi ise alt sınıftır, bu kavrama ve sınıfa dahil olanlara yönelik modernitenin acımasızlığını Bauman şöyle ifade etmektedir: “Alt sınıf kavramının taşıdığı tek anlam işlev ve mevki odaklı olabilir ama kesinlikle sınıflandırmaları dışında kalmaktadır” Halk sınıf toplumun içinde var olabilir ama kesinlikle topluma dahil değildir toplumun hayatta kalması ve refahı için ihtiyaç duyduklarına hiçbir katkıda bulunmaz. Hatta onlar olmazsa toplum daha iyi olur. Ona takılan lakap tam da anlaşılacağı gibi alt sınıfın statüsü, iç mülteciler veya kaçak göçmenler içerdeki yabancılar ile aynıdır. Toplumun tanınan ve tanımlanan üyelerine verilen haklardan mahrum özellikle toplumsal organizmanın doğal ve elzem parçalarından sayılmayan yabancı bir kısmı hastalıklı bir dokudan pek bir fark yoktur. En makbul tedavi yöntemi kesip çıkarma ya da onun bir alt aşaması olan mecburi teşvik edilmiş zoraki yatağa hapis tecruttur (Ergün, 2011/2018).

Bauman modernitenin acımasız sınıflandırması yönündeki eleştirilerine ezilen sınıf veya tabakalar için bir savunma olarak görülebilir. Toplumda görülen eşitsizliklerin en çok mağdur ettiği kesimin alt sınıf olduğu düşünüldüğünde Bauman'ın argümanlarını yoksullar için moderniteye karşı bir ayaklanma olarak değerlendirmekte olasıdır. Eşitsizliği fazlasıyla ve hayatının her safhasında sonuna kadar hisseden yoksullar bu ayrışmada en çok mağdur olan acı çeken damgalanan bireylerden meydana gelmektedir. Bauman iddialarında biraz daha kuvvetlenmek için toplumsal eşitsizliklerin mağdurları ile doğal afetlerin mağdurlarının aynı insanlar olduğunu bu iki mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtir. Hatta Bauman'a göre insanlar bir tür ikinci sınıflık, marjinalite, gözden çıkarılabilirlik ve siyasi gündemi meşgul etmemenin bir parçası olma ile karşı karşıyadır. Bu yok sayma durumunu toplum hayatının neredeyse tüm alanlarında görmek olasıdır. Ancak bireyin eşitsizlikler ile en erken tanıştığı dönem ise eğitim çağları olarak kabul edilmektedir.

Böylece eğitimdeki eşitsizliklerin yansımaları diğer alanlarda da kendini rahat olarak göstermektedir. Eğitimin politik iktidarla olan ilişkisi her daim güçlü ve sağlam olmuştur. Eğitim her zaman bir çatışma ve mücadele sahası olarak görülmektedir. Çalışmanın içeriğini ise daha çok bu mücadelenin belirlenmesi kimin nasıl ve ne kadar bilgi yükleneceği hangi değerlere yer vereceği gibi konular mücadelenin temelinde yer almaktadır. Eğitimin siyaset yüklü müfredatı elinde bulunduran imtiyazlı sınıfın imkanlarını devam ettirme konusundaki sonsuz hırsı eğitim aracılığıyla eşitsizliğin üretilmesinde ön plana çıkmaktadır (Kuşdil, 1990/2016).

Kültürel birikim olarak pedagojik pratikler aynı zamanda toplumsal kontrol ile hegemonya ile güç ilişkilerinin yeniden üretilmesini meşru hale getirilmesine önemli ölçüde katkı sunmaktadır. Pedagojik bağlamı düşünüldüğünde bu ilişkiler ve meşrutiyet zemini sağlayan pek çok faktörler ortaya konabilir, bu faktörler arasında toplumsal pratikleri kültürel sermaye, habitus, sosyal ekonomik çevre, ailelerin pedagojik süreçte izledikleri taktik stratejiler de sıralanabilir. Toplumdaki çatışmanın önemli bir yanını ise eğitim aracılığıyla sosyal tabakalaşmanın devam ettirilmesi amacı oluşturmaktadır. Kimin hangi meslekler için elverişli olacağı, süreçte ön planda olacağı kimlerin destekleneceği gibi konular okulları ciddi bir çatışma rekabet ve mücadele alanına dönüştürmektedir (Aktay, 2002). Daha çok kabul gören toplumca itibarı yüksek mesleklere iş bölümlerine halihazırda toplumsal olarak seçkin olarak kabul edilenlerin çocuklarının yönlendirilmesi, seçilmesi ve bu durumun bahsi geçen bireylerin doğal ve meşru hakkı gibi ifade edilmesi, tabakalaşmanın sonucunda üretilmiş bir öğrenilmiş çaresizliktir. Tabakalaşmanın katı ve az geçirgen olması eğitim aracılığıyla olan toplumsal hareketliliğe de engel oluşturmakta ve toplumun huzuru için sorun yaratmaktadır. Modern ulus devletlerin eğitimdeki niceliksel artışa verdiği dikkat sonucunda tüm yurttaşlarını zorunlu eğitim yönünde değerlendirmesi artık tüm dünya çapında kabul gören bir uygulamadır. Ancak burada ortaya çıkan başka bir durum ise her bir yurttaşın edindiği eğitimin aynı kalitede olmamasıdır. Her bireyin eğitsel süreçlere farklı uyum süreçleri ve bu süreçleri benimseme deneyimleri içinden çıktıkları sosyal tabakanın niteliği ile örtüşmektedir. Miras alınan niteliğin ve nitelikli eğitime erişimdeki farklılaşma sonucu olarak eğitimde de eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır (Aktay, 1997).

Ülkemiz toplumsal sınıflar ile eğitim başarısı, eğitime erişim eğitim çıktılarının dağılımı bakımından eşitsizliğin güçlü olduğu ülkeler arasında sayılmaktadır. Eğitim

sisteminde düşük başarı gösteren öğrencilerin büyük kısmı düşük alt gelir seviyesine sahip ailelerin çocuklarıdır. Karşılaştırmalı düşünüldüğünde alt sınıfta yer alan yoksul aile çocuklarına sosyal tabakalaşma daha dikey hareketli biçimde bulunması gittikçe daha zor olmaktadır. Alt sınıfın niteliksiz eğitimi niteliksiz eğitimin de alt sınıfı üretmesi bu döngü güçlendirerek sürdürmektedir (Çelik, 2016).

Sosyolojik anlamda önemli çalışma alanlarından birisi olan toplumsal eşitsizlik, sosyal tabakalaşma ve eğitim arasındaki ilişki, iki farklı yaklaşım çerçevesinde ilgilenebilmektedir. Bunlardan birincisinde herkese açık olan örgün eğitim içerisinde bulunan her bireyin taşımış olduğu özellikleri ile toplumda değerli kabul edilen bir statüye eğitim sürecinden çıkarak ulaşabilmektedir. Bu bağlamda eğitim, bireye eşitsizlik yerine gidebileceği bir fırsatlar dizini de sunmaktadır. Diğer bir yaklaşıma göre ise eğitim kurumları eşitsizlikleri gidermek yerine var olanları arttırarak devam ettirmekte ve sınıfsal hareketliliğe fazlaca olanak sağlamamaktadır. Kabul etmek gerekir ki eğitim yalnızca okulda gerçekleşmez aileden gelen kim özelliklerin miras alınmasında içermektedir (Yanıklar, 2010, s. 122).

Eğitsel arka plan kurumsal bir yapı olarak okul vasıtasıyla yaygın hale gelebilir ve yeniden üretilebilir sosyo ekonomik olarak avantajlı sınıf veya tabakaya mensup olan kişiler aileden miras aldıkları birtakım sosyal ve kültürel miraslar ile okulun kodlarına alışık olarak okula gelmektedir. Buna karşın çeşitli dezavantajlar içinde bulunan sınıfın ve tabakanın çocukları ise okula bu beceri ya da yetenekleri edinmek üzere gelmektedir. Okul bu yönüyle herkese eşit bir şekilde başlayan bir kurum değildir okul özellikle avantajlı grupların beklentilerini giderecek daha açık pratikler içermektedir. Dezavantajlı sınıf ve tabakadan gelen çocuklar her ne kadar orta-üst kesime ait sosyal kültürel ve pedagojik etkinlikler yapsalar diğer çocukların çoğunlukta doğuştan gelen özelliklerini geçemezler. Ondan dolayı ailelerin çocukları için seçtikleri okul türleri okul dışı etkinlikler arasında gözlenen birbirinden farklı deneyimler, farklı öğrencilere sınıfta olarak farklı pratiklerinde kazandırılan etkinliklerle kolayca kapanamaz düşüncesi uyandırmaktadır.

Toplumsal eşitsizliğin en gözlenebilir olduğu alanlardan biri olan eğitim Bourdieu'e göre bir hegemonya alanıdır. Egemen olanın kendi egemenlik haklarını yeniden ürettiği bir savaş sahasıdır. Temelden başlayan bu eşitsizlik artarak nedensel şekilde toplumsal hayatın diğer alanlarını da etkilemektedir. Egemen sınıfa mensup ailelerin çocukları eğitimde başarı sağlayabilecek sahip oldukları beceri ve yetkinlikleri ortaya koyarak okulun beklentilerini

karşılatabilecek, aileden miras aldıkları yüksek bir hazır bulunurluk seviyesine sahiptir. Buna karşın alt sosyal sınıflara mensup ailelerin çocukları bu imtiyaza sahip değildiler. Zira egemen kültürü oluşturan düşünce tarzına ve kodlarına davranışlarına uyumlu bir grup değillerdir. Egemen sınıfın kültürel özelliklerine sahip olmadıkları için okulun beklentilerini karşılayacak niteliğe de sahip değillerdir ve bu durum okul başarısızlığı anlamında onların aleyhine işlemektedir. Bu durum Bourdieu'e göre kendi kendini üreten bir çelişkidir. Eğitimdeki eşitsizlikler üzerine çalışmaları olan Bernstein maddi ve sembolik değerlerin üretilmesi paylaştırılması meşru hale getirilmesi sürecinde toplumsal gruplar arasında gerçekleşen iktidar ve sınıf eşitsizliklerini ilişkiler olarak tekrar üretilmektedir betimlemesi ile iş bölümünden kaynaklanan toplumsal ilişkileri aslında kültürel sermaye tabanlı bir sınıf ayrımında da oluşturduğunu ifade etmektedir (Köse, 2001).

Toplumsal sınıflar temelinde gerçekleşen güç tahakküm kurma gücünü elinde bulundurma ilkeleri esasında her bir sınıfın bilinç ilişkilerini şekillendirmektedir. Okul sınıflar arasındaki eşitsizliğin korunması, yeniden üretilmesi sürecinde özellikle egemen sınıflar lehine bir rol oynamaktadır Dolayısıyla okullar etkin ve üstün imtiyazlı kültürünün oluşturulması yeniden üretilmesinde bir özne durumundadır. Ayrıca okullar egemen grupların kültürel normlarını, değerlerini tercihlerini, ilimlerinde öğretme işlevini üstlenmektedir. Toplumdaki kültürel yeniden üretimin resmi ve meşru üreticisi olan okul sınıfsal güç ve iktidar ilişkilerinin mücadele sahasının en göz önünde yaşandığı mekan olarak düşünülebilir. Kamusal bir hizmet sunmasına rağmen okulun görev tanımı içerisinde tüm sınıf, grup ve kesimlere eşit ve aynı hizmeti sunmak kavramı yer almaktadır. Hal böyleyken okul sınıflar arasındaki farklı bilinç kültür ve tahakküm ilişkilerini yeniden düzenleyerek eşitsizlikleri yerinden üretmektedir. Bu tekrar üretimin oluşmasında toplumsal sınıfların ve tabakaların sosyoekonomik düzlemde ve kültürel olarak ayrışması ön plandadır. Eğitimsel eşitsizliklere toplumsal tabakalar açısından bakıldığı zaman Bowles ve Gintis (1976), Bourdieu (2000) ve Willis'in (1977) çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Bowles ve Gintis (1976), okulların toplumdaki işbölümünü devam ettirdiklerini savunmuşlardır.

Bowles ve Gintis'in (1976) çalışmalarında kuramsal açıdan toplumsal tabakalar irdelenmemektedir. Bu çalışmalara göre eğitim kurumları öğrencinin toplumsal sınıf kökenine göre ayrılmaktadır. İşçi sınıflarının çocuklarının gittiği okul ve üst sınıftan veya çocukların gittikleri okullar farklı olmaktadır. Bu nedenle okullar toplumda varolan toplumsal sınıf farklılıklarını bilerek ya da bilmeyerek devam ettirmektedir. İşçi sınıfı

çocukları okullarda aldıkları eğitimle işçi sınıfına ait toplumsal ve ekonomik sorunlar dışına çıkamamaktadır. Bu da toplumsal sınıfların yeniden üretimi anlamına gelmektedir (Tanrıöver 1994/2015).

Bu noktada kültürel sermaye kavramı ile daha çok ekonomik farklılıklar ile açıklanamayan ve eğitimsel performanstaki farklılıklar açıklanmaya çalışılmaktadır. Kültürel ve sembolik ifadeler, bir kişi onlara yalnızca anlamını kavrayabildiği zaman tüketebildiği için farklıdır. Bireyler ancak ve ancak onları takdir etme anlama için gereken şemalara sahip oldukları takdirde onların anlamlarını kavrayabilir ve onlardan yararlanabilir. Kültürel sermaye kavramının üretilmesinde ve devam ettirilmesinde eğitimin kültürel anlamda takdir etme ve anlama şemalarını kuran eğilimler ön plana çıkmaktadır (.Yüce ve Ağtaş, 1989/2007). Toplumsal alan ve sembollerin anlam üzerine şekillendiğini söylemek yanlış olmaz. Bourdieu sosyolojisinde diğer sermaye türlerine göre kültürel sermaye merkezi roldedir, kültürel sermaye geniş anlamıyla eğitimi bir başka deyişle sosyalleşme sürecinde elde edilen birikimin yaşantı zengininin toplamını ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel sermaye resmini eğitimle kazanılan diplomalarla, objektif bir görünüm kazandıran okul sermayesi ile aileden kaynaklanan doğal biçimde aile dışında kazanılan pratiklerden miras alınan kültür sermayesi olarak ikiye ayırmaktadır. Kültürel sermaye kavramı Fransız sosyoloğun uygulamalı çalışmalarının sonuçları üzerinden ürettiği ilk kavramdır. Fransız sosyolog ampirik çalışmasından elde ettiği veriler farklı toplumsal sınıflardan gelen çocukların akademik başarılarının eşitsizliğini açıklama imkanı vermiştir. Farklı toplumsal sınıflar ve sınıf guruplarından gelen çocuklar akademik piyasadaki özel çıkarlardan faydalanma anlamında onların geldikleri sınıflar ve sınıfsal guruplar alanındaki kültürel sermaye devamlılığı ile yüksek ilişki içerisinde (Kaya, M. & Aydemir, C. 2011).

Bourdieu'e göre okulda başarılı olmak için aileden edinilen kültürel sermaye unsurlarına çeşitli dilsel ve kültürel arka planlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu da örtük sınıf çatışma alanını besleyen bütün arka planı ortaya koymaktadır. Çocuğun sosyalleşmesi katıldığı kültürel etkinlikler sportif ve sanatsal faaliyetlerin sağladığı bedensel ve zihinsel beceriler aileden ve yakın çevreden edinilen beceriler çocuğun bedeninin geliştirilmesi onun kültürel sermayesini ortaya koymaktadır. Böylece çocuğun kültürel sermaye unsurları ile diğer çocuklar karşısındaki pozisyonu toplumsal eşitsizliği akademik alanda başarıda görünür kılmaktadır. Kültürel sermaye sadece toplumsal ilişkiler biçimde değil ayrıca akademik diplomaların sosyal olarak onaylanmış kabul görmüş biçimde de var olmaktadır.

İş piyasasında giderek istenen pozisyonlar için artan şekilde artı eğitsel özellikler şart koşul oldukça, aileler için bir kişinin iş piyasasında kabul görmesi için gerekli eğitimleri öğrencisine kazandırabilmek için eğitime yatırım da zorunlu hale dönüşmektedir. Bourdieu bu yatırım sürecini ekonomik sermayenin kültürel sermaye dönüşmesi olarak açıklamaktadır. Eğitim kurumu burada kültürel sermaye kısmında bütünüyle tekrar etmektedir. Çünkü eğitim kurumunun yani okulun zamana göre hatta aynı zamanda çeşitli kesimlere göre beklediği şey öğrencilerin beraberinde getirdikleri yatkınlıkları geliştirmeye çalışmaktadır. Bourdieu kültürel sermayeyi grupların sosyal sınıflama daha pozisyon kazanmak pozisyonları meşrulaştırmak için takip edip yatırım yaptıkları kültürel kaynaklar ve bilgi etkinliğinin tamamı olarak tanımlamaktadır. Bu noktada sınıfsal imtiyazlar sayesinde ait olunan eğitimsel olmayan “serbest kültür” var olduğunda da yetenek, duyarlılık gibi “kültürlenmiş yatkınlıklar” ortaya çıkmaktadır (Fırat. ve, Berkut, (1979/2015).

Bourdieu sosyolojisinde kültürel sermaye belirleyici işler üstlenmektedir toplumdaki eğitimsel eşitsizliği temelinde kültürel sermayenin sınıflar arasındaki farklı dağılımının rol oynadığını işaret eden Bourdieu’e göre eğitimde elde edilen başarı aile tarafından çocuğa aktarılan kültürel sermaye ile doğrudan ilgilidir. Bourdieu’nun kültürel sermaye eksenli toplumsal sınıflandırma modelinde sınıfsal mücadele alanı Weber’in toplumsal kaynak ve yaşam olanaklarının elde tutulması üstüne verilen rekabetçi çaba olarak nitelendirdiği mücadele alanına çok benzemektedir. Ancak toplumsal düzlemde ortaya çıkan sınıfsal ayrışmalar ne sadece nesnel kaynak dağılımı ne de kişilerin bilinçli eylemleri ile açıklanabilir, sınıflar arasındaki ayrımı ve farklılığı toplumsal kaynakları elde etme uğruna yapılan savaşın sınırları oluşturmaktadır.

Swartz’a göre Bourdieu’nun kültürel sermaye kavramı sözel beceri, genel kültürel, farkındalık, estetik tercihleri okul sistemi hakkındaki bilgi eğitim gibi geniş bir yelpazeye içermektedir. Bourdieu bu argümanı kültürel sermaye nesnesi ve kaynağı olarak tanımlamaktadır (Akkuyu, 2013/2015). Bu kavram Fransız sosyolog tarafından aynı toplumsal kökenlere sahip olmakla birlikte farklı eğitim seviyelerine sahip ailelerin çocuklarına gösterdiği akademik başarı farklılığını açıklamak için yer bulmaktadır. Fransız sosyolog okuldaki akademik başarının sırrını ifşa etmede aileden miras alınan kültürel sermaye türü ve miktarının bireysel zeka ve yetenek gibi kimi faktörlerden daha önemli olduğunu iddia etmektedir.

Sermayenin ortaya çıkmış haline örnek olarak çocukluktan başlayarak içinde bulunulan ailenin sosyal durumuna göre öğrenilen dil alışkanlıkları, yazı şekli ve farklı kullanımları bağlamlarında uygulama şekilleri gösterilebilir. Bu alışkanlıklar ve eğilimler eğitim aracılığıyla eşitsizliğe dönüşmekte böylece toplumsal eşitsizlikler yeniden üretilmektedir. Sınıfta imtiyazları sayesinde önceden edindikleri alışkanlıklar ile öne çıkan çocuklar taşıdıkları yüksek miktardaki kültürel sermayenin de ayrıcalığını hissetmektedir. Bunun karşısında bulunan düşük kültürel sermaye sahibi çocuklar ise eğitim sürecinde hep bir adım geride olmaktadır. Bourdieu kültürel sermayeyi, bireyin resmi eğitim düzeyi, kültürel faaliyetlere katılma fırsatı veren doğduğu ve yaşadığı yerleşim yerinin büyüklüğü ve gelişmişliği bireyin sosyal faaliyetlere katılmış olma sıklığı gibi değişik değişkenler ile beraber düşünülmektedir. Farklı bir anlatımla resmi eğitim ve habitus kültürel sermayenin çok önemli iki bileşenini oluşturmaktadır. Okulda ve ailede sağlanan eğitim üstü örtük biçimde kültürel sermayenin iki dinamiğini oluşturmaktadır.

Sosyo-ekonomik bölgelerin kendi içerisinde üretmiş olduğu kültürel ve sosyal sermayenin önemli besleyici damarlarından birisi de ailelerin sahip olduğu sosyal ağ genişliğidir. Bu ağ içerisindeki ilişkilerin niteliği bu sermayenin de miktarını artırıcı ya da azaltıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Aileler çocuklarının okul başarısını arttırmak rekabeti kendilerine döndürmek için kültürel sermayeye en önemli faydası olan yaşantılar farklı etkileşimler ve görüntüler arayışında olmaktadır. Sosyal ve ekonomik yönden avantajlı bölgelerdeki ailelerin okul ve çevresi ile kurdukları birlikte ağlar okulun beklentilerine uygun bir şekilde öğrencileri hazırlamakta ve çocukları pedagojik anlamda öne geçirmekte ve sosyal tabakalaşmadaki konumlarını sürekli üstte tutmaktadır (Çelik, 2014).

Eğitime yüksek değer veren genellikle yüksek toplumsal statü sahibi ailelerin çocukları okulda kabul gören kodlara ve kültürel alan yatkınlıkları ve uyumları sebebiyle pedagojik sürece yüksek motivasyon sağlamaktadır. Anne babalarının eğitim sürecindeki tutumları sosyal çevre ve alan desteği kaynakların kullanımı okul hayatını bu sosyal sınıflardan gelen çocukların lehine çevirmektedir. Kişinin sosyal kökeni sosyal ağı ve sosyal yapı içerisindeki yerinin bulunduğu nokta, Fransız sosyoloğun habitus kavramıdır (İdemen, 2008).

Habitus sözlük anlamıyla toplumsal yapılar ile toplumsal pratik arasındaki bağı meydana getiren bir dizi yapılandırılmış düşünce davranış ve beğeni kalıpları için kullanılan

yapısal eşitsizliğe kültürel açıdan yaklaşmayı sağlayabilecek bir temel ortaya koyan ve eylemi üzerine odaklanmaya imkan sağlayan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramı bilimsel literatüre Fransız sosyolog katmamış olmakla birlikte kavramın bu denli önem kazanmasında Fransız sosyoloğun hayli katkısı olduğu yadsınamaz. Habitus esas itibariyle Aristoteles'in "Heksis" kavramının tercüme edilmesi ile ortaya çıkmıştır. Aristoteles'in heksis kavramı eğitimle sağlanmış olan bireylerin eylem kapasitesinin temelini oluşturan mahareti ifade etmektedir. Fransızca'ya aktarılırken heksis kavramı habitus olarak tercüme edilmiş. Habitus kavramının Fransız sosyolog dan en sık alıntılanan tanımı şöyledir. Şemaların benzer şekilde şekillendirilmiş sorunların çözümüne izin veren eşgüdümlü transferi sayesinde geçmiş deneyimler ile bütünleştirerek her dakika bir algı anlama ve eylem şekli olarak çalışan sonsuz çeşitlilikteki vazife başarıyı mümkün kılan bir sürekli dönüştürülebilir eğilimler sistemidir (Çelik, 2016). Habitus tıpkı dünya görüşü gibi insanların ortak bilinçaltını anlatan alışkanlıklar dizisini ifade etmektedir. Haliyle habitus insan bilincini, kişiliğini eğilimlerini estetik tercihlerini ve algılarını da biçimlendirmektedir. Bourdieu için sermaye türleri bireyin belli bir toplumsal alana katılımına ve bu alan çerçevesindeki mücadelesinde yönlendiren bir güce eşlik etmektedir. Habitus kendisini meydana getiren toplumsal koşullarla uyum içerisinde bulunuyor ise kişiye hayatını kolaylaştırıcı eylemler ortaya koyar. Habitus bu bağlamda bireyin eyleme yönelik yatkınlıklar şekli olarak değerlendirilebilir. Kolaylıkla söylenebilir ki habitus toplumsal kökene göre farklılık göstermektedir. Bourdieu'e göre habitus içselleştirilmiş ve benimsemiş olduğu idrak değerlendirme ve eylem şablonlarından meydana gelir. Habitus kavramı bazı yorumculara göre alışkanlık kavramının çağrıştırdığı anlam ile ilişkili görünse de Fransız sosyolog kendi yapısında bu duruma ayrıştırılmış habitus edilmiş olan ancak sürekli hayaller şeklinde bedende var olan bir şeydir alışkanlık ise kendiliğinden tekrarlanan mekanik ve üretici olmaktan çok kopyalanan bir şeydir.

Cezayir üzerine araştırmalarında Fransız sosyolog kendi yapısında habitus kavramı ile ilgili ilk somut örneklerini ortaya koyar. Yüzyıllardır geleneksel tarım faaliyeti ile geçirdikleri köylerden Fransız sömürge politikaları sebebiyle kopartılan Cezayir köylüleri büyük kentlere göç etmek zorunda bırakılmıştır. Bu yeni varoluş şartlarına alışkın olmadıkları için kentlerdeki gündelik hayat içerisinde gereken algı ve davranış şemalarından mahrum olmaları sebebiyle yeni yaşam şartlarını anlamakta ayak uydurmakta zorlanmaktadırlar. Bu durum bireyin kendi varoluş şartları tarafından şekillendirilmiş olan habitusun benzerlik kuramadığı farklı varoluş şartlarında yetersiz kalması dolayısıyla

toplumsal eylemi üretmesi beklenen bu yapının yetersiz kalarak bireyin toplumsal hayata uyum sağlayamaması halidir (Koytak, 2012). Fransız sosyoloğun tartışmaya açtığı ve gündeme getirdiği kültürel sermaye ve habitus kavramları Cezayir köylüleri özelinde kaynakları eşit olmayan şartlar altında erişim fırsat ve kısıtlı durumlar sosyal ve yapısal bağlar sosyal yaşantılar geçmiş yaşantıların oluşturduğu zihinsel haritalar eğilimler ve tercihler yaşamı nasıl etkileyebilir onu açıklama çabasıdır. Bu bağlamda bireyin kültürel sermayesi toplumda işgal ettiği konum ile doğrudan ilişkilidir (Çelik, 2014).

Habitus kavramına somut bir örnek vermek gerekirse hareket halindeki tenisçinin davranışları buna örnek olarak düşünülebilir; tenişi rakibinin gönderdiği servisi karşılamak için düşünce zamanı bilinçli bir tercih oluşturacak imkana sahip değildir. Bedensel olarak kendisine has farklı özelliklerini ani ve istemsiz bir şekilde kullanmak durumundadır. Aynı şekilde habitus, bireyin algı ve davranış şemalarını belli bir bütün halinde kullanmaya hazırlarken pratik duygusu bu algı ve eylem şemalarını yerine göre istemsiz şekilde devreye koymaktadır (Koytak, 2012).

Bourdieu düşüncesinde habitus, bireylerin içinde yaşadıkları toplumsal dünyada karşılımlarına çıkan durumlara karşılık uyum gösterme kabiliyeti, bedensel ve pratik mantığa dayalı gösterdikleri tümü olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle habitus, kişiyi toplumsal düzendeki yerine uygun hale getiren eylemler bütünüdür. Birey psikolojik ve bedensel olarak toplumsal oyunda oyuna hazır hale getiren yapılar bütünüdür. Habitus toplumsal dünya içerisinde uzun bir süre benzer konumda bulunmanın sonunda elde edilmektedir. Toplumsal dünyada benzer konumda olanların benzer habituslara sahip olma durumları söz konusudur. Bundan dolayı Bourdieu'e göre bireysel habitus yanında bir de sınıfsal habitus kavramından bahsetmek gerekir. Toplumsal eşitsizliklerin eğitim aracı ile yeniden üretilmesi üzerine önemli analizlere bulunan Fransız sosyolog modern devlet ve kurumları her ne kadar tüm yurttaşlarına eşit olanaklar sunuyor gibi gösterilse de bu kurum ve okulların eşitsizlikleri yeniden ürettiği düşüncesindedir. Aslında okul ve kurumlar tabakalaşmayı geliştirmektedir. Zira okul belli özellikleri olan öğrencileri tercih etmekte tercih edilen bireyler okul hayatında şanslı olmakta ve diğerlerinden ayrılmaktadır. Birey kültürel sermayeyi ailesi ve devam ettiği eğitim kurumları aracılığıyla edinmekte bu sermayenin başarıya dönüşümü genelde kültürel sermayesi fazla bireyler lehine olmaktadır. Çünkü seçkin sınıfın ürettiği ve sürdürdüğü kültürel sermaye okulların istediği türden bir

sermaye olduğu için bu sermayeye sahip olanlar ister istemez avantajlı bir konuma yükselmektedir (Ünal, 2016).

Bourdieu sosyolojisinin anahtar kavramları içerisinde yer alan habitus bir anlamda bireyin zihinsel hazır bulunma durumunu yeni durumlara adaptasyonu sağlayan bir birikim olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda ele alındığında her ne kadar sosyal tabakaların en altında bulunan ve sosyal ekonomik olarak genelde yoksul olan ve dezavantajlı kesimin çocukları kendi habitüs durumları ölçüsünde mücadele etseler de pedagojik pratiklerin faydası genelde seçkinlerin çocuklarında oluşmaktadır Çünkü bireylerin habituslarını oluşturan kültürel sermaye birikimleri sosyo-ekonomik çevreden farklı faktörlerden kaynaklı olarak farklılık göstermektedir. Bu yönüyle Fransız sosyolog ekonomik eşitsizliklerin kültürel eşitsizlikler tarafından pekiştirilerek sürdürüldüğünü ifade etmektedir (Yanıklar, 2010).

Fransız sosyolog görüşüne göre habitus hem bireyi şekillendirmekte ve hem de birey tarafından öğrenmeleri vasıtasıyla şekillendirilmektedir. Bu şekilde bir karşılıklı durum söz konusudur. Birey habitusu çocukluğundan itibaren edinir. İçinde bulunduğu toplumsal yapının özelliklerine ayak uydurmaya çalışır. Ayrıca bu toplumsal düzlemde karşılaşılan yeni durumlara yönelik stratejiler geliştirmesine imkan verir. Farklı toplumsal durumlar içinde bulunanlara göre farklı nitelikte habitus üretme zemini hazırlar. Eğitim sistemi pedagojik pratikler Fransız sosyoloğun bilimsel ifade alanındaki temel kavramlarından olan ve sınıflar arasındaki “yumuşak sömürüyü” simgeleyen simgesel şiddet aktör olarak bireylerin habitüslerinin oluşmasını da sağlamaktadır. Bireyin aileden miras aldığı habitus ile okuldan edindiği ile birleşince pedagojik süreçteki üretim ve yeniden üretim faaliyetleri de bu doğrultuda ortaya çıkmaktadır. Böylece habitüs okul aracılığıyla taşınabilir hale gelir. Okul içi- dışı deneyimlerin de temelini oluşturmaktadır. Ayrıca bu yolla habitüs bireysel ve kolektif benliğin inşasında da pay sahibi olmaktadır. Toplumda ekonomik sermaye gibi bir de buna yakın olarak sembolik ve kültürel sermaye bulunmaktadır. Ekonomik sermayenin bölüşümünde ortaya çıkan sınıfsal ayırım ve avantajlı gruplara düşen yüksek pay aynı zamanda kültürel sermayenin paylaşımında da kendini net bir şekilde göstermektedir. Ekonomik sermayeden yüksek pay almakta olan birey kültürel sermaye erişiminde ve bu sermaye arası dönüşümünde de kendini ayrıcalıklı halde getirmektedir. Bu durum bir sınıfsal eleme mekanizması olarak kendini yasal ve doğal hale getirmekte ve sürekli yeniden üretmektedir. Tam da burada sermaye sermayeyi çekmektedir. Sermaye biçimlerine sahip

olmak ile elde edilebilecek özgü faydaların erişiminde imkanlarını sonuna kadar sahiplerine sunmaktadır. Eğitim kurumları arasındaki sınıflandırmadan kaynaklı olarak kimi insanların avantajlı kimi insanların da dezavantajlı işlere yönelmesi, seçilmesi elenmesi süreçleri sınıfsal hiyerarşinin yeniden üretilmesine olanak sağlamaktadır. Sınıflar ve bireysel algılar tercihler ve pratik arasındaki süreçler, sınıfsal habitusu yani aynı sınıfa ait habitüslerin sınıfsal eğilimlerini ortaya getirmektedir. Bir yönüyle sınıfsal habitüs benzer toplumsal statü paylaşanların kolektif bilincini de ortaya koymaktadır. Çünkü bu bilişsel şema benzer kurumlardakilerin dünyayı anlama algılama ve yorumlama şeklini de benzer kılmaktadır. Kültürel sermayenin eşsiz bir şekilde bireylere dağılımından dolayı sosyal hiyerarşi de etkilenmektedir. Birbirinden ayrılan sosyal tabakaları ve sınıfları pozisyonları da bu sermayeden değiştirecek faydalı olan erişimleri de doğru orantılı biçimde değişmektedir. Farklılaşan kültürel sermayeler arasındaki ayırım bu sürecin eğitim alanında yeniden üretilmesi her mecradaki bireylere bu durumun normal ve meşru olduğu düşüncesini ikna yoluna kazandırmaktadır

Bourdieu bu noktada eğitim eşitsizliği olgusunun kaynağında okulların hakim sınıfların beklenti ve tahakkümü doğrultusunda bir yapılanma ve yeniden üretim içinde olması düşüncesindedir. Kültürel ve ekonomik yapılar öncelikle bu türden bir sermayenin sahiplerinin iktidarını devam ettirmeye yaramaktadır. Okullar hakim grupların habitüslerini alıp bütün çocuklar sanki bu alanın içine girmek hakkına sahipmiş gibi sunmaktadır Halbuki Bourdieu'nun işaret ettiği üzere okullar toplumsal eşitsizlikleri hiyerarşileri yeniden üreten eşitlik algısının yıkıldığı yerlerdir. Okulların belirlenmiş işlevlerinden olan seçme ve eleme süreci bu sınıfsal eşitsizliğin yeniden üretiminin sadece görünen kısmı meydana getirmektedir.

Bourdieu betimlemesi ile kültürel sermaye bu sermayeye sahip olanların diğerlerinden üstün gördükleri sembolik ve kültürel değerlerin birikimi anlamına gelmektedir. Bu birikim eğitim ve sosyalleşme süreci ile elde edilmektedir ki okul sermayesi olarak da düşünülebilen bu sermayenin diğer bir elde edilme şekli aileden miras şeklinde devralınmasıdır (Fırat. ve, Berkut, 1979/2015).Okul kurumunun yapısı ve fonksiyonu toplumsal olarak anahtar rol üstlenmektedir. Bourdieu'nun temel düşüncesi içerisinde okulun hakim sınıflar doğrultusunda yine eşitsizliği yeniden var ettiğiidir. Çünkü hakimlerin kültürel sermaye birikim ve hacmi okulun beklentileri doğrultusunda ilerlemektedir. Yeniden üretim devresinde kültürel sermaye ve habitus ilişkisel şekilde

akademik başarıya etki etmektedir. Kültürel sermaye azlığı veya çokluğu akademik habitusun akademik çalışmalara uygunluğu da başarının önemli bir belirleyicisi konumundadır Bu başarı sonrası toplumsal hareketlilik toplumda farklı kurumlar pozisyon arasında yer değiştirme olarak algılanmaktadır. Kişinin toplumsal hareketliliği ya da o kişinin hayatta kaldığı süre içerisindeki kazanımlarını karşılaştırarak ya da önceki kuşaklar arasındaki farka bakılarak hareketlilik anlaşılmaya çalışılır. Toplumsal hareketliliğin kişinin kendi yaşam süresi içerisinde olan hareketliliğe nesil içi hareketlilik, kişinin önceki kuşaklara kıyasla elde ettiği hareketliliğe ise nesiller arası hareketlilik adı verilmektedir. Bu hareketlilik yukarı aşağı veya yatay şekilde olabilir (Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., Çelen, Ü., & Türkyılmaz, S. 2010).

Toplumsal hareketlilik çalışmalarının geçmişi 20. yüzyılın ikinci yarısına yani sosyologların toplumsal eşitsizliğin genellikle de sınıfsal ayrışma kavramının toplumların refah seviyesini artırdıkça azalıp azalmadığını ilk kez araştırdıkları zamana kadar uzanmaktadır. Bu kavram, sınıfsal kısıtlamalar karşısında meslek ve gelecek hayalleri oluşturmaya yönelik araştırmacılar için ön plana çıkmıştır. Günümüzde pek çok sosyolog, küreselleşme ve ekonomik piyasalarındaki denetimlerin kalkmasının zengin ve yoksul arasındaki uçurumu derinleştirdiğini ve dolayısıyla da bu hareketlilik adına fırsatları sınırlayarak sınıflar arası eşitsizliklerin katmanlaşmasına sebep olduğunu düşünmektedir (Kayhan, 2000/2019).

Günümüzde toplumsal hareketliliğin en önemli sebeplerinden birisi de bireylerin devam ettikleri okul türü, aldıkları eğitimi niteliğidir. Özellikle ekonomik olarak ve kültür olarak dezavantajlı konumda bulunanlar için eğitim ve onun formal ve kanuni hali olan okul bir tür sınıf atlama ve yükselme aracı olmalıdır. Ancak burada herkes için eşit fırsatlar ve gelişim imkanı sunulan nitelikli eğitime erişim kolaylığı sorunu ile karşılaşılmaktadır. Nitelikli eğitim veren okulların mekansal olarak ayrılarak birkaç bölgede toplanması yani daha çok üst sosyoekonomik mahallerde konumlanması ile sınıflar veya tabakalar arasında olan fark azalmak yerine mevcut durum ve engellemeler ile hızla artarak devam etmektedir. Eğitimin seçici ve eleyici bir rolle toplumsal alanda ayrıştırıcı bir rol üstlenmesi istenmektedir. Bu durum eğitimde fırsat ve imkan eşitliği konularına yoğun pedagojik politik tartışmalara konu etmektedir (Tanrıöver 1994/2015).

Eğitim ve eğitimde fırsat eşitliği son zamanlarda hemen hemen bütün ülkelerin politik gündeminde yer alan en temel konulardandır. Bu durum bir tesadüfün ortaya

çıkardığı bir sonuç olarak görülmemektedir. Geçmişte özellikle gelişmiş ülkeler için daha eşitlikçi bir dönem olarak görülecek sosyal devletin kuvvetli olduğu İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar uzanan dönemde çalışan sınıfın çocuklarının daha az içerikli eğitim fırsatların sahip olması o kadar bir toplumsal sorun kabul edilmemektedir. O dönemde orta sınıf kendi yakınlarında ya da semtlerinde yer alan başarılı devlet okulları ya da az da olsa tercih edebildikleri özel eğitim kurumları aracılığıyla kendi sosyal yeniden üretimlerini gerçekleştirmekteydi. Eğitim hakkının fazla olduğu zengin mahallelerin dışında yaşayan işçi çocukları ise niteliksiz eğitim almanın çok önemli olmadığı iş kollarında fabrika işçileri gibi maden işçiliği gibi işlerde istihdam edilebiliyordu. İlerleyen zamanlarda özellikle kalkınmış ülkeler devletin sunduğu eğitim fırsatlarını ve zorunlu eğitim sürecine bağlı olarak nitelikli eğitim ve istihdamda seçicilik yoluna gitmişlerdir. Dünya Savaşı sonunda üniversiteye kabul edilme oranlarının buna bağlı olarak önemli ölçüde arttığı gözlenmektedir. Oysa eğitimde bugün gelinen nokta hemen hemen bütün dünyada bir üniversite derecesine sahip olmanın iyi bir işe girmek için temel koşullardan birisi olduğu kabul edilmektedir. Oysa eğitime erişim ve akademik başarı pek çok alanda olduğu gibi sınıflara sosyal gruplara hatta coğrafyaya göre bile değişim göstermektedir. Günümüzde en gelişmiş toplumlarda bile tümüyle eşitlikçi bir toplumsal yapıdan, eşitsizlikten tamamen arındırılmış bir eşitlikten söz etmek imkânsızdır. Ancak toplumun farklı kesimlerine sunulan kaynaklara erişim fırsatı eşitsizliklerin giderilmesinde veya azaltılmasında çok önemli bir rol üstlenmektedir. Eğitimdeki fırsat eşitsizliklerinin daha az gelişmiş ülkelerde daha fazla görülmesinin en temel nedenlerinden birisi kaliteli eğitime ulaşmada yaşanan sıkıntılardır. Bunun gerisinde ise büyük ölçüde ekonomik yapılar bulunmaktadır. Niteliği yüksek olan okulların bulunduğu muhitlerde genellikle ekonomik olarak belirli bir refah seviyesinin üzerinde bulunan insanlar yaşadığından buradaki eğitim olanaklarından herkes yine aynı muhitin insanları faydalanmaktadır. Bunun tam tersini düşündüğümüzde yani sosyal ekonomik olarak dezavantajlı yerleri ele aldığımızda buradaki okulların fiziksel ve pedagojik olarak son derece yetersiz olduğu gözlemlenmektedir (Ataç, 2017).

Ekonomik bölünmüşlüğü ve ayrışmanın yanında bir de kültürel sermaye bakımından ayrışma ve bölünme bulunmaktadır. Özellikle akademik başarının en önemli belirleyicilerinden olan kültürel sermaye yine ekonomik sermayeye benzer şekilde daha az gelişmiş toplumlarda belirgin bir şekilde toplumun farklı kesimleri tarafından farklı hacimde oluşturulmaktadır. Fransız sosyolog iddiasıyla bu sermaye aileden çocuğa miras kaldığı için kültürel sermaye yönünden avantajlı olan çocuklar akademik anlamda daha ileri adımlar

atabilmektedir. Toplumsal hareketlilik ve eğitimin giderek artan önemi ile birlikte gözler okullar arasındaki başarı farklılıklarına çevrilmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde okullar arasındaki akademik başarı farklılıklarının yüksek olması sebebiyle tüm bireyler doğal olarak yüksek başarı gösteren okullara çocukları kaydettirmek için çok mücadele içinde bulunmaktadır. Bu okullara erişim hiç de sanıldığı kadar kolay değildir niteliği yüksek olan okullara kayıtlı öğrencilerin aile profilleri incelendiğinde büyük çoğunluğunun ekonomik sermaye ve kültürel sermaye bakımından avantajlı bireylerin çocukları olduğu anlaşılabacaktır. Ekonomik ve kültürel olarak yoksul kesimin çocukları ise okullarda öğrenmek üzere kalitesi düşük okullarda eğitim görmeye mecbur bırakılmaktadır. Bu manzara aynı zamanda eğitime erişimde eğitimsel olanaklardan yararlanma imkanı, eğitim sonrası iş yaşamına zor dahil olma gibi pek çok eşitsizliğin de kaynağını oluşturmaktadır.

Nitelikli eğitime erişimde yaşanan fırsat eşitsizliği okullar arasındaki başarı farkının fazlalığı sadece Türkiye’ye de görülen bir durum değildir. Yapılan ‘‘Pisa Pırl’’ gibi büyük katılımlı sınavların nihai değerlendirme raporları pek çok ülkede benzer hikayelerin olduğunu göz önüne sermektedir. Ancak detaylara bakıldığı zaman bu eşitsizlikten en çok mağdur olan grubun yine ekonomik ve kültürel sermayeden mahrum olanlar olduğu net bir şekilde ortadadır. Bu açıdan bakıldığında eşitsizliğin ülkelerinin genel yapısına da yansıdığı ileri sürülebilir. Bununla birlikte iyi bir işe sahip olmanın büyük ölçüde iyi bir üniversite diploması ile olabileceği inancı bir araya geldiğinde eğitimin yalnızca sosyal hareketlilik anlamına gelmediği mevcut sınıfsal durumları da tekrar tekrar etmekte önemli bir etken olduğu görülmektedir. Tüm bunlar temelde eğitim eşitsizliklerinin küresellikten ulusal düzeyde hatta kentlere mahalle düzeyine kadar pek çok ölçekte görünür olduğunu göstermektedir (Ataç, 2017, s. 59-60).

Eğitimde yaşanan toplumsal eşitsizlikler Türkiye’de ve pek çok ülkede yapılmış araştırmalarla ortaya koymaya çalışılmıştır söz konusu çalışmalar konuyu daha çok toplumsal boyutta ele almakta toplumda ve eğitim sisteminde eşitsizliği meydana getiren, eşitsizliği üreten mekanizmalar üzerine odaklanmaktadır. Bu araştırmalarda öğrencilerin toplumsal kökenleri, sosyal ekonomik nitelikleri, eğitim durumlarını ve sahip oldukları kültürel birikimlerin öğrencilere eğitim imkanlarından istifade etmesinde ve eğitimlerini sürdürmeleri noktasında devam ettikleri eğitim türleri ve süreçlerinde farklılıklar meydana getirdiği görülmektedir (Alpman, 2009).

1.8. Pierre Bourdieu Perspektifinde Birey ve Toplum

Bourdieu çalışmalarıyla günümüz sosyolojik bakış açısına yön veren önemli isimlerden birisi kabul edilmektedir. Onun sosyoloji alanına ismini yazdırmasını sağlayan en önemli şey bizzat sosyolojik bakışla getirmiş olduğu yenilikler ve anlamı alanını yeniden kurabilmek için ortaya koyduğu teorik araçlardır (Elitez, 2011/2016). Durkheim gibi Bourdieu da sosyologlara disiplinlerinin bilim olabilmesi için ne olması gerektiği konusunda fikir birliğine varma imkanı sağlamak istemektedir. Sosyolojik çalışmalarına rehberlik etmesi için genel geçer kabul gören prensipler ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bourdieu sosyolojinin görevinin toplumsal hayatın en derine gömülü yapılar kadar bu yapıların yeniden üretime yani dönüşümünü sağlamaya yardımcı olan mekanizmaların varlığını açıklamaktır. Bu evrenin en temel özelliği ikili yaşam olarak algılanması gerekliliğidir. Bu yapılar ilk olarak maddi kaynakların ve toplumsal olarak az olan değer ve malları edinme araçlarının dağılımı tarafından oluşturulan ilk düzenli, nesnellik içinde, ikinci olarak da toplumsal pratiklerin etkinliklerin davranışların düşüncelerin duyguların ve yargıların simgesel eşgüdüm olarak görev yapan zihinsel ve bedensel şemalar şeklinde ikincil düzey nesnellik biçiminde var olmaktadır (Fırat. ve, Berkut 1979/2015.). Bu durumda Bourdieu; Marx, Weber ve Durkheim gibi klasiklerden de yardım alarak toplumsal alanı yeniden tanımlar. Ona göre toplumsal alan ilişkilerden oluşan bağlantılar toplamıdır toplumun bireyin toplamından daha fazla bir şey olduğunu kurgulayan Durkheim'i izleyerek onun şey olarak nitelendirdiği toplumsal olguların yerine bağıntıları ikili ilişkileri ve bunların toplamını koyar. Bu eksende Hegel'in ünlü "Gerçek rasyonel olandır" formülünü de bozarak gerçeği ilişkiyel olarak yeniden kurgular. Toplumsal dünyada gerçek olan bağıntısaldır, toplumsal dünyada var olan tek şey bağıntılardır ifadesini ortaya koyar. Failer arasındaki özneler arası bağlar ya da etkileşimlerden ziyade var olan şey Marx'ın dediği gibi bireysel iradelerden ve bilinçlerden bağımsız nesnel bağıntılardır. Her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğunu vurgulayan ilişkiyel bakış, toplumun içerisinde çok açık duran olgulardan ziyade onları farklı kılan ya da bir araya getiren ilişkilerin yapısına odaklanmaktadır. Ortaya çıkarılması gereken bireyin ya da grubun temel özelliği değil aksine onların ilişkiyel bağlarıdır. Bourdieu ilişkiyel sosyolojisinde ilişkiyel pratikleri beğenileri toplumsalın uzağındaki konum almalarına ve toplumsal alandaki diğer pratik ve beğenileri bitişikliklerine göre anlamaya çalışmak çabasından kaynaklanır. Bourdieu ilişkiyel sosyolojisinde ön plana çıkan şey zamanın herhangi bir noktasındaki görel bir bitişikliklerdir. Bourdieu düşüncesinde ilişkiyel düşüncenin karşısında ise toplumsal

gerçekliği ilişkilerin yerine özü çıkararak pozitivism fenomenoloji ve varoluş özne felsefeleri vardır. Bu yaklaşımlar bireylerin yaşları cinsiyetleri meslekleri gibi özelliklerine büyük anlamlar yüklemektedir. Bu özellikleri bireyin içinde bulunduğu sosyal alandaki ilişkilerinden bağımsız bir şeyler gibi kavramak isterler ve içindeki ilişkilerini görmezden gelirler birey ya da grupların sahip olduğu özellikleri sabitleyerek bu sabit özelliklere haddinden fazla anlamlar vererek sosyal ve tarihsel bağları hesaba katmazlar, buna karşılık Bourdieu gerçeği sözlerle değil ilişkilerle anlamlandırır ona göre bilim bu ilişkileri birbirine dışsal ve birbirine göre uzaklıkları ile tanımlanan konumları mekan olarak inşa etmek zorundadır (Kaya, 2007: 398-399). Sosyal bilimcinin asıl görevi failerin deneyimlerini algılama ve onları nasıl tepki verdikleri ile anlamak olmalıdır. Bu kapsamda Bourdieu'e göre yapılması gereken ilk şey entelektüel üretim alanına yani sosyal bilim düşünme alışkanlığına özelden ise sosyolojide hakim olan Dekartçı ontolojinin düalizmini ya da tözcü yaklaşımlarını bertaraf etmektir (Tatlıcan&Çeğin, 2015).

Gerek felsefede psikolojide antropolojide gerekse sosyolojide bu ikili ayırım ve kutuplaşma her zaman görülmekte araştırma yapan bilim insanları düşünce kalıplarını bu yönde kurgulama eğiliminde olmaktadır. Sosyal bilimlerdeki idealizm materyalizm birey toplum özne-nesne, öznel- nesnel, yapı- yapı faili geriliminde üretilen bütün teoriler üzerinde düşünülen nesnenin tam olarak kavramasını engelleyen bilgi kalıplarıdır. Bourdieu'e göre bilim insanları her zaman kendilerini bu ikiliklerden birine ağırlık verme ihtiyacı hissetmişlerdir düşüncesindedir. İkili düşünme tarzı aynı zamanda disiplinlerarası kutuplaşmalar olarak da karşımıza çıkmaktadır, sadece sosyolojik ya da psikolojik bakışın kullanılmasının temel nedeni yine bahsedilen bu temel gerilimin bir sonucudur. Bu şekilde araştırmacı sosyolojinin ya da psikolojinin bilimsel inceleme alanının iç içe geçtiği sosyolojide bilim yapmamızı engelleyen anlamı araçlarımızı inşa eden karşılıkları hocası Gacheladr'ın deyişi ile epistemolojik çiftleri kullanma tarzımızdır. Toplumsal gerçeklik tarafından kurulan bu çiftler hiç düşünmeden toplumsal gerçekliği inşa etmek için kullanılmaktadır. Bu bahsedilen ikiliklerden bir tanesi de nesnelcilik ve öznelcilik arasında daha yerleşik tabiriyle yapısalcilik ve bireyselcilik arasındaki karşılıktır. Eylemi bir anda kendi kendine mekanik bir tepki olarak nesnelcilik, öte yanda eylemi bilinçli bir niyetin kararlı bir şekilde yerine getirilmesi kendi amaçlarını belirleyen akılcı bir hesapla faydayı azamiye çıkararak bilincin hakim olarak tanımlayan öznelcilik olmak üzere iki tuzağa düşmemeye gayret ettiğini dile getirmektedir (Ökten 2001/2003).

İlk ulaşmak istediği nokta bahsettiği ikiliklerin epistemolojik üstünlüklerini biriktirerek onları aşma potansiyeli içeren bir yapı oluşturmaktır. Bunun üzerine sosyoloji literatürüne kattığı alan, habitus, kültürel sermaye, simgesel şiddet, doxa gibi birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde anlam kazanan açıklama araçları ayrıca sosyoloji psikoloji antropoloji gibi bir birçok disiplinde kendisine kullanım alanı yaratabilme kapasitesi barındıran işlevsel araçlardır .Bu araçların ürettiği zemin olarak toplum ise Bourdieu'e göre temelde mücadelenin hakim olduğu bir alandır. Bourdieu, Hegel'in "Gerçek rasyonel olandır" formülünü toplumsal dünya için yeniden yapılandırır ona göre gerçek bilimsel değil bağıntısaldır. Bu ilişki düşüncesi ile toplumsalı yeniden anlama uğraşına girer. Toplumunu zamanda dondurarak paranteze alarak anlamaya çalışan bakışların karşısına uzam modeli ile çıkar, Bourdieu'nun Toplumsal uzay (uzam) kavramıyla anlatmak istediği çok katmanlı ve birbiriyle ilişkili toplum hayali olarak da okunabilir. Fransız sosyolog toplumsal dünyayı tözcü bir şekilde düşünmekten engelleyebilmeyi sağlayan uzam kavramı ile toplumsal dünyanın bağlantısı olarak kavranmasını işaret eder. Tüm gerçekliği o gerçekliği oluşturan öğelerin karşılıklı dışsallığında yattığını düşünür doğrudan doğruya görülebilen görünür varlıklar ister bireyler olsun ister gruplar olsun gerçek kaynağı olan bir bağıntılar uzamında konumda işgal ettiklerinden dolayı varlardır ve var kalacaklardır. Toplumsal uzam, alt bileşenleri olarak kabul edilebilecek birçok alandan meydana gelmiş bir ilişkiler ağıdır. Bu bağlantılı durum içerisinde toplumsal dünyanın farklılaşma sürecinde doğan ve görece özelliğe sahip mikrokozmos var olarak gördüğü alanları Bourdieu çok boyutlu konumlar ve faillerin bu konumlara yerleşmesi olarak açıklamaktadır. Gerçek olanın ilişkiler olduğunu ortaya koyan Bourdieu 'e göre alanın terimleri düşünmek ilişkisel düşündürmektir. Yani toplumsal dünyada mevcut olan şey bireysel iradelerden ve bilinçlerden bağımsız var olan nesnel bağıntılardır. İlişkilerde en önemli olan şey ise toplumsal alanda farklı alanları işgal eden failler arasında geçen mücadele nelerdir. Alanda bulunan kıt kaynakların paylaşılmasında mantığın genişletilmesi ile elde edilecek bu bakış ile Bourdieu toplumsal uzamda birbirine göre konumlandırılmış olan toplumsal failler arasındaki mücadeleden doğan toplumsallığı ortaya çıkarmaya ve görünmeyen mekanizmaları görünür kılmaya çalışmaktadır. Toplumun görünmeyen bu mekanizmalarında ifşanın sosyolojide önemli misyonlar yüklediği sosyolojiye etik ve politik görevleri atfettiğini anlatmaktadır. Bourdieu inşa ettiği ilişkiler istisnasız işbirliğine değil rekabete ve çatışmaya dayalı bilinçli değil bilinçdışı hiyerarşik tabanlı ilişkilerdir. Böylece Bourdieu bütün sosyolojiyi ilişkisel düşünmeye davet ederken onları aynı zamanda toplumsal dünya ile ilgili çatışmacı görüşünü paylaşmaya da çağırmaktadır. Ona göre sosyoloji çok soyut ve biçimci bir düzeyde kaldığı

sürece insanlığa hizmet etmemektedir. Yerleşik toplumsal ve siyasal temsili biçimlerinin beraberinde getirdiği sansürün insanlık için nasıl aşılabilir olduğunu kanıtlamanın yanı sıra aynı zamanda gerçek hayatını ayrıntılarının indiği zaman insanların sosyolojinin amaçlarla faydalı olabileceğini söylemektedir (Ökten, Kocasu, Gülbey, 1984/2021).

Sosyoloji bize oynadığımız oyunu anlamak, gerek içinde yer aldığımız kuvvetlerin gerek bedenimizde somutlaşan toplumsal kuvvetlerin hayatımıza karıştırma yollarını zayıflatmak için imkan vermektedir (Ökten, Kocasu, Gülbey, 1984/2021). Yöntemsel olarak yerleşik kabullere yönelik eleştiriler içeren Bourdieu kuram ve teorisinin beraber yürümesinden yana tavır almaktadır. Bourdieu sosyolojinin konusunun anti kartezyen, bağlantısal kavranışı nedeniyle sosyoloji bütünsel bir bilim olmak zorundadır. Bu nedenle teoriye ve metodu ayrı ağırlık vermeden kuram ve bilimsel araştırma pratiğinin beraber ilerlemesi hususun altını çizerek araştırma sürecine sızmış diğer bir ikilikten kurtulmaya çalışır (Ökten 2001/2003).

Bourdieu sosyolojinin bünyesinde barındırdığını ileri sürdüğü ikiliklerde kurtulmak amacıyla oluşturduğu alan habitus sermaye şiddet kavramları ve bu kavramların birbirlerine olan ilişkilerine bakmak bu ikiliklerden nasıl kurtulabileceğimizi anlamamız için önemlidir.

2. BÖLÜM

2. ARAŞTIRMA

2.1. Araştırmanın Konusu

Mesleki eğitim, örgütlü toplum düşüncesi içerisinde bir ülkenin anahtar alanlarına nüfuz edebilecek, hayati önem arz eden bir durum olarak görülmektedir. Gelişmiş toplumlarda sanayi devriminden bugüne üreten bireylerin eğitimi ve sürecin kaliteli kılınması başarı göstergesi olarak görülmüştür. Bu bağlamda bireylerin eğitimi, eğitim ile başlayan bir değişim süreci de olduğu göz önüne alındığında üstünlük nişanesi, ekonomik gelir elde etme yolu gibi değişik görevlere sahip olan mesleki eğitim kavramı, bu şartlar göz önüne alındığında tam da sosyolojinin göz ardı edemeyeceği bir durumda bulunmaktadır. Toplumsal sınıflandırmayı meslekler ve bu mesleklerin edinim süreci üzerinden yeniden yorumlamak mesleki eğitim alanına hakim olduğu düşünülen sabit bakış açılarının ortaya konması ve eksikliklerinin giderilmesi açısından da çok önemlidir. Pierre Bourdieu'dan hareketle mesleki eğilim, mesleki eğitim süreçleri ve beklentilerini sosyolojik bakış açısı ile okumayı amaçlayan bu araştırmanın soruları şu şekilde ortaya konabilir:

- Mesleki eğitim ve mesleki eğitime devam, sadece bireysel temelde okunması gereken bir süreç midir?
- Öğrencilerin mesleki yönelim, eğitimleri ile toplumsal konumları arasında bir ilişki var mıdır?
- Öğrencilerin mesleki eğilimleri ile sahip oldukları kültürel sermaye düzeyi arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?
- Kültürel sermayenin mesleki eğitim süreçlerinde başarı ve meslek edindirmeye etkileri nelerdir?
- Eğitim sistemi içerisinde toplumsal açıdan tam bir fırsat eşitliği söz konusu mudur?

2.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada mesleki eğitime yönelim ve mesleki eğitim süreçlerinde bireyde var olan kültürel sermaye miktarı ile meslek seçim evresinde çevresel faktörlerin, bireyin mesleki eğitime yönelim ve başarılarında, mesleki farkındalıkların ne oranda etkili olduğunu

ortaya koymayı amaç edinmiştir.

Yine bu bağlamda bir diğer amaç ülkemizde devam eden mesleki eğitimi anlamlandırma ve sürecin tanımlanması faaliyetlerinin yetersiz olduğunu vurgulamak, bu kavramlar üzerinden mesleki seçim sürecine hakim sabit açılı bakışların yerine, sürecin ilişkisel bir anlayışla incelenmesi gereğinin altını çizmektir.

Ayrıca çalışmanın başka bir amacı ise Pierre Bourdieu tarafından ortaya konulmuş olan kültürel sermaye ve habitus kavramlarının mesleki eğitim sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi için kullanılabilecek anahtar kavramlar olduğunu ortaya koymaktır.

2.3. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde günümüzde sürmekte olan mesleki eğilim ve mesleki eğitim süreci ve bu süreç üzerine yapılan akademik çalışmalar göz önüne alındığında, öğrencilerin kültürel sermaye miktarları ve çevresel faktörler ile mesleki seçim ve mesleki eğilim arasındaki ilişkiyi inceleyen, bu sürece odaklanan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, kültürel sermaye düzeylerinin ortaya çıkarılması, bu sürece hakim olan birey merkezli tözcü bakışın hakimiyetini kırarak sürecin ilişkisel bir şekilde yeniden ele alınmasını sağlayacaktır. Bireylerin mesleki tercihlerinin daha ayrıntı bir şekilde yapılan değerlendirmeler ile planlanması, mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı faaliyetlerinin daha sağlıklı bir alanda yürütülebilmesi açısından bu durum çok önemlidir. Ayrıca bahsi edilen durum, eğitimde ve yaşamda fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi, toplumsal alanda dikey sosyal hareketliliğin artırılması, iş yaşamında verimliliğin ve bireysel iş hazzının sağlanması gibi önemli sonuçlar ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

İlgili araştırmalarda kültürel sermaye ve habitus kavramları ile bu kavramların etkili olduğu düşünülen eğitim, iktidar, siyaset, toplumsal hareketlilik, iletişim, medya gibi toplumsal olguların incelendiği görülmüştür. Bazı çalışmalarda eğitim alanı; kültürel sermaye üzerinden okunmuştur. Ancak bireyin sahip olduğu kültürel sermaye düzeyinin ve eğitim alanındaki meslek seçme aşamasındaki bireyin meslek seçiminde ne derece etkili olduğu hususlarının araştırılması bu çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılmaktadır. Daha önceki çalışmaların hiçbiri bu çalışmada ele alınan yaklaşım biçiminde ele almamış, mesleki eğitim sürecini kültürel sermaye ve habitus kavramları üzerinden okumamıştır. Bu durum aynı zamanda ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde devam eden mesleki eğitim süreçlerinin daha sağlıklı yürümesi açısından da önemlidir.

Kültürel sermaye düzeyi ve çevresel faktörlerin mesleki eğitime yönlendirme ve mesleki eğitim ve sonrasındaki süreçlerde göz önünde bulundurulması, kişilerin kariyer gelişimlerinin sağlıklı planlanması ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır. Bu durum eşitsizliklerin yeniden üretimini sağlayan mekanizmaların deşifre edilmesi, eşitsizliklerin üretim döngüsünün kırılabilmesi açısından sosyoloji tarafından atılacak önemli bir adımdır.

2.4. Sınırlılıklar

Araştırma, 2019–2020 ve 2020-2021 öğretim yıllarında Manisa ili, Turgutlu ilçesinde ortaöğretim seviyesindeki altı meslek lisesinde mesleki eğitim öğrenimi gören öğrenciler, bu okullarda görevli öğretmenler, bu okullarda yönetici olarak görev yapan yöneticiler, öğrencilerin işbaşı öğrenim kapsamında staja gittikleri ve mezuniyet sonrası çalıştıkları iş yerlerinin temsilcileri ile yapılan görüşmelerde elde edilen veriler ile sınırlıdır.

2.5. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma özelliği taşıyan bu çalışmada veriler, derinlemesine mülakat/görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri sosyal bilimlerle yakın bir ilişki içerisindedir. Nitel araştırma yöntemleri araştırmacının “toplumsal yaşamın doğal akışında ortaya çıkan olayların ayrıntılı incelemelerini yürütmeye vurgu yapmasına” olanak tanır (Kuş 2012). Nitel araştırma yöntemleri, bireylerin toplumsal dünyayı nasıl algıladıklarını, deneyimlediklerini, yorumladıklarını ve ürettiklerini anlamayı amaç edinen nitel araştırmalarda izlenen tutum ve stratejileri kapsayan bir kavramdır. “Derinlemesine görüşme/mülakat”, nitel araştırma yöntemleri için veri toplama tekniklerinden bir tanesidir. Araştırmada veri toplama aracı olarak bu teknik kullanılmıştır. Punch’a göre “İnsanların gerçeğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın en iyi yolu” derinlemesine görüşme/mülakat yapmaktır (Dursun, 2009/2014). Derinlemesine görüşme, araştırma problemine dair üstünkörü bilgilerden çok, kişilerin düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili bilgi toplanmak istendiğinde kullanılan bir görüşme tekniğidir. Derinlemesine görüşmelerde, az sayıda insanla görüşülerek çok detaylı bilgi elde edilmeye çalışılır. Araştırmacının amacı, görüşülen kişi ne söylemek istiyorsa bunu söyleyebileceği rahat bir ortam sağlamaktır. Araştırma konusuna ilişkin bütün ayrıntılara ve boyutlara ilişkin bilgilerin görüşme sürecinde elde edilip edilmemesi, görüşmenin derinliğini yansıtır (Kümbetoğlu, 2005: 81).

2.6. Araştırmanın Evreni Örneklemi ve Veri Toplama Teknikleri

Manisa ili ve Turgutlu ilçesi nüfus olarak her sene büyüyen, sanayi istihdamı oluşturan; Manisa sanayi bölgesi ve İzmir iline yakınlığı nedeni ile istihdam anlamında Türkiye şartlarında avantajlı bir bölgedir. Bahsi geçen sebepler ve verimli tarım alanlarının tam ortasında yer alması nedeni ile Turgutlu, özellikle genç nüfus göçünde Türkiye'nin her yerinden göç alarak sürekli büyüyen bir ilçe konumundadır. Bu genç nüfusun doğru eğitilmesi, ifade edilen sanayi istihdamını arz eden kurumların da istediği bir noktadır. Bu yönde, araştırma henüz başlamadan ön görüşmelerde bulunulan bazı işyeri temsilcileri ve ilçe ticaret odası temsilcileri mesleki eğitim veren kurumlardan, Turgutlu'da yer alan meslek yüksek okulundan, yeterli nitelikli istihdam desteği alamadıklarını ifade ederken bu kurumları başarısız olarak adlandırdıklarını söylemektedir. Araştırmaya başlarken bu başarısızlık algısının sebepleri ve gerçekliğini anlama isteği önemli yer tutmuştur.

Örneklem oluşturulurken seçilen meslek liselerinin farklı alan-bölümlerden oluşmalarına önem gösterilmiş, bu kararda mesleki eğitim ve mesleki eğitime yönelim durumlarında bölüm, alan farklılıklarının rolünün de anlaşılacak istenmesi rol oynamıştır.

Örneklemede yer alan öğrencilerin okul bazında her akademik durum ve sınıf seviyesinden olmasına dikkat edilmiştir. Taşınabilir eğitim ile okula devam eden ya da kendi imkanları ile kırsal mahallerden okula gelen öğrenciler ile aynı zaman diliminde tekrar görüşülmüştür. Örneklemede yer alan öğretmenlerin seçiminde meslek liselerinde alan bölüm şefi ya da meslek dersi öğretmeni olmaları öncelik olarak istenmiş bunun yanında sınıf rehber öğretmenliği görevini de yürüten öğretmenler ile de öğrenci kişisel durumlarına hakim olmaları nedeni ile özellikle görüşülmüştür. Tüm okullarda okulların okul rehber öğretmenleri ile de görüşülmüştür.

Yöneticilerin seçilmesinde öncelikli kriter meslek dersi branşından olması iken bunun sağlanamadığı durumlarda okulda en az iki yıl çalışmış yöneticiler ile görüşülmüştür.

İşyeri temsilcilerinin belirlenmesinde okulların staj için öğrenci gönderdiği kurum ve kuruluşlar seçilirken özellikle mavi yakalı işçi istihdam eden ya da meslek lisesinin programından mezun teknik eleman çalıştıran işyerleri tercih edilmiştir.

Bu araştırma nitel bir araştırma olarak yürütülmüştür. Nitel araştırma yöntemi sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Nitel araştırma özelliği

taşıyan bu araştırmada veriler, derinlemesine mülakat/görüşme yoluyla önceden belirlenmiş olan sorular çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme, araştırma problemine dair görünürdeki bilgilerden çok kişilerin gerçek düşünce ve deneyimleri hakkında bilgi sağlamak amacıyla kullanılan bir görüşme tekniğidir. Derinlemesine görüşmelerde nispeten az insanla görüşülerek ayrıntılı bilgi sağlama amaçlanmaktadır. Bu araştırmada da amaç örneklemdaki kişilerin rahatça konuşabilecekleri bir ortam ve iklim yaratmaktır. Bu bağlamda yapılan görüşmelere mümkün olduğunca müdahale edilmemiş görüşmecilerin anlattıklarından sıkça tekrarlanan ve çokça bilinen bölümler ayrı tutulmuş, konuyu doğrudan açıkladığı düşünülen kısımlar doğrudan aktarılmıştır. Görüşmelerin çözümlenmesi yapılırken katılımcıların söylemleri aynen aktarılmıştır. Her bir görüşmeci ile yapılan görüşmelerin süresi en az kırk dakika en çok yüz yirmi dakika olarak kayda geçmiştir.

Görüşmeciler ile yapılan derinlemesine mülakat yoluyla elde edilen ve görüşme sırasında tutulan notlardan oluşan veriler çözümlenerek mesleki eğitime bakış, sosyal çevrenin eğitim yaşamına etkisi, mesleki eğitimde edinimler-engeller, istihdam ve mesleki başarı olmak üzere dört tema halinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın evrenini, 2019–2020 ve 2020-2021 öğretim yıllarında Manisa ili, Turgutlu ilçesinde ortaöğretim seviyesindeki sağlık, inşaat, iklimlendirme, motor, muhasebe, mobilya, bilişim, hasta bakım bölümlerine sahip altı meslek lisesinde mesleki eğitim öğrenimi gören öğrenciler ile bu okullarda görev yapan ders ve okul rehber öğretmenleri ve, bu okullarında görev yapan yönetici ile öğrencilerin işbaşı öğrenim kapsamında staja gittikleri ya da mezuniyet sonrası çalıştıkları iş yeri temsilcileri oluşturmaktadır. Araştırmanın toplam yüz altmış üç kişiden oluşan örnekleminin dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2.1. Örneklem

Katılımcı	Erkek	Kadın	Toplam
Öğrenci	62	58	120
Öğretmen (Sınıf Rehber Öğretmeni-Okul Rehber Öğretmeni)	7	6	13
Yönetici	8	2	10
İşveren Temsilcisi-İş Yeri Temsilcisi	16	4	20
Toplam	93	70	163

2.7. Alanda Karşılaşılan Güçlükler

Çalışmanın en önemli bölümü olarak görülen alan çalışması aynı zamanda hazırlanması ve değerlendirilmesi süreçleri ile de çalışmanın en zor bölümü olmuştur. Bu

zorluğu bir kat daha artıran pandemi koşullarından dolayı bahsi geçen 2020-2021 eğitim öğretim yılında yüz yüze eğitimin, öğretmen öğrenci, yöneticilerin okulda bulunma sürelerinin kısıtlı olması olmuştur. Bu minvalde okulların yüz yüze eğitime geçtiği günlerde yoğun bir görüşme maratonu sürdürülerek çalışmanın veri toplama kısmı tamamlanmıştır.

Diğer bir husus öğrencilerin görüşme taleplerini kabul ederken çekingen davranmaları kendi akademik ve sosyal gelişim yönlerini paylaşmak istememeleri olmasına rağmen okullara her fırsatta gidilerek öğrenciler ile karşılıklı güven ortamı sağlanmış öğrencilerin kendilerini rahat ifade etmelerine fırsat oluşturulmuştur.

Araştırma, ifade edilen konuya daha önce hiç bakılmamış bir pencereden bakma iddiasında olduğu için kavram ve teoriler alana dayatılmadan sahanın sesi ve düşüncesi anlaşılmalı çalışılmıştır. Verilerin değerlendirmesi kısmında sosyoloji kavramlarından yararlanılmıştır.

Bunun yanında okullardaki öğrenci profillerinin anlaşılmasında sığ akademik başarı eksenli bir bakış açısına düşmemek adına her akademik düzeyde ve sosyal çevreden öğrenci ile görüşme çabası görüşmelerin uzun sürmesine sebebiyet vermiştir.

Çalışmada kullanılan soruların kimi zaman öğrenci yaşı ve seviyesi anlamında karmaşık gelmesi görüşmelerin yavaş gitmesi sonucunu yaratmış bu da alanda bir sorun olarak karşılık bulmuştur.

Görüşme yapılan öğretmenlerin çalışma hakkında bilgileri olmasına ve tez çalışması için yardımcı olmak istemelerine rağmen öğretmen olarak kimi zaman bilgi vermekten çekindikleri görülmüş bu da öğretmen görüşmelerinin görüşülen öğrenci sayısına göre sınırlı olmasına yol açmıştır.

3. BÖLÜM

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRİLME

Türkiye’de devam etmekte olan meslek seçimi ve kariyer belirleme ve değerlendirme eğilimleri, eğitimin verimini anlamaya yönelik yardımcı olan pratikler, mesleki alandaki eğitimde başarılı olup olmamayı, öğrencilerin ifade edilen mesleki tercih ve mesleki değerlendirme şekilleri hakkındaki durumlarında birey dışı kavramları dikkate almamakta ya da önemli görmemektedir. Bu pratikler bireyin verdiği ya da verecek olduğu mesleki seçim kararını sadece kendisinin aldığı bir değerlendirme sonucu gibi düşünmektedir. Oysa kişiler ilgileri yetenekleri, benlikleri, kişilik özellikleri, zeka yapılarının mesleklerin özelliklerine uygunluğu, yetiştikleri çevresel alanlar gibi özellikler tarafından farklılık arz etmektedir. Bu noktada sabit yapılı bir bakış, durumu kısır döngüye dönüştürmektedir. Birey kendi dünyası için mümkün olanlar arasından seçim yapmak durumunda iken bireyin varlığından bile haberi olmadığı toplumsal normlar tarafından kendisi dışında başka insanlara bırakılmış ya da başkasına layık görülen, hak etmediği düşünülen bir meslek türü ya da mesleki seçimini hayal etmesi beklenemez. Bu durum bütün mesleki eğitim çalışmalar sonrasında mesleki eğilim ve mesleki seçimlerinin özgür seçimler olduğu düşüncesinin sağlam temellere sahip olmadığını göstermektedir. Burada durum kişinin kendi imkanları içerisinde mesleğini seçmesi değil bu imkanların kime göre ve neye göre kurulduğu sorusudur.

Birey merkezli sabit bakışlı bakış mesleki anlamda kişinin kendi iç dünyası doğrultusunda yapılan tercihleri ve mesleki yönelim ihtimallerini bireysel yapılara odaklamaktadır. Bu noktada toplumsal çevre sadece değeri az olan bir sebep olarak mesleki seçimde rol oynamaktadır. Oysa mesleki seçim süreçleri toplumsal alanda ortaya çıkan bir olay olarak meslek seçme işini bütün şartları göz önünde bulunduran bu davranışı yerine getirirken ondan etkilenen sosyal yapının eğitim ve çekim alanlarında gerçekleşen bir mücadele olduğu düşünülmelidir. Toplumsal yapıda toplumsal bir fail olarak kişi tercihlerini ortaya koyarken, davranışını yerine getirirken ya da kendi zihinsel şemasında ulaşabileceği meslekleri sıralarken ötekini, diğerini yani kendisine toplumsal olarak farkında olmadan ortaya konulmuş olan yapıları da göz önünde bulundurmaktadır. Aslında kişi tercihlerini bireysel olarak kendi yetenek ve becerileri doğrultusunda değil toplumsal mücadelenin bir sonucu olarak yapmakta ve bunun için farklı yollar izlemektedir. Burada amaç asli olarak mesleki eğitime yönelim, ve mesleki eğitim süreçlerine “antagonistik” bir bakış açısı

yaklaşmayı sağlamak diğerk bir anlamıyla mesleki eğitim ve onun süreçlerine diğeri ile olan ilişkileri ile bakmayı denemektir.

Bu noktada önemli bir kavram olan eğitim ve eğitimde fırsat eşitliği kavramından da bahsetmek gerekmektedir. Eğitim ve eğitimde fırsat eşitliği son günlerde hemen hemen bütün dünya ülkelerinin siyasi gündeminin baş köşesinde yer alan konulardandır. Bu durum kendiliğinden ortaya çıkan bir sonuç olarak kabul edilememektedir. Geçmişte özellikle gelişmiş kabul edilen ülkeler için önemli bir dönem olarak görülebilen sosyal devlet yapısının kuvvetli olduğu İkinci Dünya Savaşı ile başlayıp 1970 'lere kadar devam eden dönemde işçi ve genel olarak çalışan sınıfının çocuklarının içeriği zayıf bir eğitime maruz kalması kimse için toplumsal bir sorun olarak görülmemektedir. O dönemde orta sınıf olarak kabul edilebilen yapı, evinin yakınında ya da kendi semtinde yer alan oldukça başarılı devlete ait okulları ya da çok rahat bir şekilde gücünün yettiği özel okullar vasıtası ile sosyal yeniden dönüşümlerini yaşayabilmekteydi. Öte yandan eğitim kalitesinin o dönemde de fazla olduğu zengin mahalleler dışında yaşayan işçi ve çalışan çocukları ise iş bulma problemi yaşamıyordu. İşçi ve çalışan çocukları nitelikli eğitimin önemli olmadığı fabrikalar ve ağır sanayi iş kolları gibi işlerde hızlı bir şekilde istihdam ediliyordu. Sosyal devlet bireylere eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin ücretsiz ve verimli bir şekilde ulaşmasını garanti etmekte, bu noktada eğitim hizmetlerinin ücretsiz ve kesintisiz şekilde herkesin ulaşabileceği bir yapı devam etmekteydi. İstihdam sorunları nispeten az olduğu için üniversite eğitimi ya da uzmanlaşma bireyler için iş bulma konusunda elzem ve hayati değildi.

Oysa eğitimde bugün en gelişmiş toplumlarda geline nokta da bir üniversite diplomasına sahip olmadan iyi bir işe girmek hayal görülmektedir. Yine bütün dünyada eğitime erişim, akademik başarı gibi birçok alanda sosyal gruplara ve hatta coğrafyaya göre bile hizmet eşitsizlikleri görülmektedir. Günümüzde en gelişmiş kabul edilen toplumlarda bile tamamen bir eşitlikçi toplumsal yapı olduğunu iddia etmek ütopyadan öteye gitmemektedir. Bu noktada eğitim toplumun farklı kesimlerine sunulan kaynaklara erişim şansı eşitsizliğin giderilmesinde, azaltılmasında anahtar durumdadır. Eğitimdeki fırsat eşitsizliklerinin daha az gelişmiş ülkelerde daha fazla ortaya çıkmasının en temel sebeplerinden birisi de kaliteli eğitime ulaşma noktasındaki problemlerdir. Burada bu duruma büyük ölçüde ekonomik yapılar sebep olmaktadır. Niteliği yüksek olan okulların bulunduğu mahallelerde büyük ölçüde ekonomik olarak belirli bir refah durumunun

üzerinde bulunan insanlar yaşamaktadır. Buradaki eğitim imkânlarından yararlanmak noktasında yine aynı mahalle insanları bu nitelikli okullardan faydalanmaktadır. Bunun tam tersini düşündüğümüzde sosyal- ekonomik olarak dezavantajlı yerlerde yer alan okulların da dezavantajlı okullar olarak görüldüğü eğitim açısından anahtar olan fiziksel ve pedagojik yönlerden yetersiz oldukları gözlenmektedir.

Sosyolojik anlamda önemli çalışma alanlarından birisi olan toplumsal eşitsizlik, sosyal tabakalaşma ve eğitim arasındaki bağ; genel olarak iki farklı yaklaşım içerisinde değerlendirilmektedir. Bunlardan ilkinde herkese açık olan örgün eğitim sistemi dahilinde bulunan her kişinin taşıdığı özelliklerle toplumda değerli olduğu kabul edilen bir duruma eğitim süreci yardımıyla ulaşabilmektedir. Bu bağlamda eğitim bireye eşitsizliklerini giderme fırsatı sunmaktadır. Diğer yaklaşıma göre ise eğitim kurumları eşitsizlikleri gidermek amacı gütmemektedir. Bunun yanında tam tersine eşitsizlikleri artırarak devam ettirmekte ve kökleştirme amacı gütmektedir. Kabul etmek gerekir ki eğitim yalnızca okulda gerçekleştirilmemekte aileden gelen tüm özelliklerin miras alınmasını da içermektedir.

Bourdieu ve Passeron'un ilham verici çalışmaları "Reproduction in Education, Society and Culture" (Yeniden Üretim)' dan hareketle kültürel yeniden üretimci bakış baskın düşünce yapısının ve kültürün yerleşik toplum yapısının eğitim yoluyla topluma nasıl nüfuz ettiğini bu hiyerarşik yapının nasıl korunduğunu ve yeniden üretildiğine yoğunlaşmaktadır. Bourdieu, çalışmalarında işçi sınıfına ait ailelerin çocuklarının okuldan dışlanma hikayelerini açıklamaya çalışırken eğitim sistemini temelde bir akademik seçme eleme ve seçme kisvesi altında toplumsal eleme görevi yerine getirdiğine dikkat çekmektedir. Farklı toplumsal sınıfların eğitimin farklı şekil ve seviyelerinde yer aldıklarında eşitsiz olarak sınıfsal yapılarından kaynaklı avantaj ve dezavantajları ile kendi sınıfsal yapıları yeniden üretilmektedir. Eğitim eşitsiz bir toplum yapısının normal hale gelmesinde en büyük rolü oynamaktadır. Öbür yandan da eğitim içerikleri belli bir tarihselliği olan üretim ilişkilerinin sonsuz ve doğal karşılanması amacını gütmektedir. Burada yeniden üretim ile akla öncelikle kapitalist sınıflı toplumun eğitim yardımıyla kültürel ve ideolojik olarak yeniden yeniden üretimi anlaşılmalıdır. Bu yeniden üretim alanının tamamen dışarıdan şekillenmesi kaynaklı bir yakınlıktır. Geleneksel marksist bakış açısında yeniden üretim toplumsal sermaye yapısına hizmet etmek üzere üretim araçlarının yeniden kullanılması anlamıyla yeniden üretimi anlamına gelmektedir.

Burada iş gücü bir üretim aracı olarak kavram haline getirilmektedir. Bu noktada Bourdieu kavramları ödünç alarak toplumsal sermaye birikimine yeniden üretici rol biçmektedir.

Ekonomi için eğitimin doğrudan sonuçları doğrultusunda yeniden üretim görevi bulunmaktadır. Eğitimin kapitalist toplumda bu haliyle iki temel görevi olduğu ifade edilmektedir, sermaye eğitimde dolaylı olarak elde edeceği fayda ve kar ile ilgili iken ikinci olarak ise sermaye eğitimde doğrudan elde edecek karlarla ilgilidir. Bourdieu kapitalizmin güncel aşamasındaki dinamikler içerisine eğitimi yerleştirilerek anlamaya çalışmaktadır. Kapitalizmin coğrafi ve sektör olarak yayılması kapitalist toplumun ilişkilerinin karmaşık hale gelmesi özellikle medya ve baskıcı ekonomik yasal ve askeri devlet aygıtlarının kullanımının küresel ve ulusal düzeyde fazlaşması, refah ve iktidarın kapitalist sınıf elinde yoğunlaşması bu dinamiklerin bir taslağıdır (Tatar 2018).

Neoliberalizm kavramı eğitimi hem bir sektör olarak sermayenin etkin olduğu bir alan hem de çıktılar bazında sermayenin bir girdisi olarak görmektedir. Bu bağlamda kapitalizmin bugün ulaştığı seviyede eğitim ve eğitimin sonucunda ortaya çıkmış sistematik bilgi ve artan bireyselleşme sürecindeki yeni toplumsal ilişki ağlarında eğitim özel bir yerde bulunmaktadır. Az gelişmiş kabul edilen ülkelerde kalkınma programları açısından özel bir yerde duran eğitim kavramı bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de 1980'lerden itibaren yapısal olarak değişme eğilimindedir. Değişme eğiliminin bir boyutu dünya ile rekabet halinde olan büyük kapitalist firmalar ve bireyler açısından eğitim ve sistematik bilginin kazandırıldığı okulların öneminin artmasıdır. Diğer boyutu ise sermayenin ihtiyaç duyduğu bilgi gibi ihtiyaç duyduğu çalışan profiline de değişim göstermesidir. Neoliberal eğitim politikaları dendiğinde mesleki eğitim politikalarının ön plana çıkmak zorunda kalması çoklukla bu gelişmeler ile bağlantılıdır. Sermaye devamlı büyümek zorunda hissetmekte diğer yandan kendini yeniden üretme ihtiyacı duymaktadır. Eğitim de bu noktada hem büyüme hem de yeniden üretme yönlerinde geliştirilmektedir. Bunun en çarpıcı örneği örgün mesleki eğitimin yanı sıra yaygın mesleki eğitimin de devam etmesidir. Bu düşünce ile yetişkin meslek kursları ile birlikte üretimden artakalan zaman değerli kılınırken bir yandan da bireylerin kurslara ödedikleri paralar marifetiyle piyasa etkin kılınmaktadır. Bu haliyle neo liberal eğitim mantığının sermaye birikimi bakımından oldukça başarılı ve verimli bir resim çizildiği görülmektedir. Neo liberal devlet okul sistemini eğitimde katıksız bir şekilde iş ve insan gücünün şekillendirilmesi ve işe hazırlama görevine doğru

dönüştürerek onu piyasa toplumunun kalıcı bir bileşeni yapmak için çalışmaktadır. Bu noktada okullar giderek yeniden üretim merkezi haline gelmektedir.

Bourdieu ifade edilen genel çerçevede doğrultusunda eğitim alanında özel olarak okulları toplumda hakim olan grup ve sınıfların üstünlüklerini yeniden vurgulayan ve yeniden üreten kurumlar olarak nitelemektedir. Okullarda kurumsal olarak yapılan sınavlarla bazı alt sınıfa ait ailelerin çocuklarının da nitelikli okullarda okuma şansı bulması sağlansa da genel toplumsal yapı içerisinde alt sınıftan gelip de egemen sınıflar ile beraber eğitim görme şansı bulan birey sayısı çok azdır. Bu noktada bu alt sınıftan gelen ailelerin çocuklarının nitelikli okullara girebilmeleri için sistemin kendini koruma refleksi olarak da bir tanımlama yapılabilir. Burada toplumsal sınıflandırmanın korunabilmesi için aslında herkes her yere gelebiliyor yanılması yaratılmak istenmektedir. Ancak toplumsal olarak kültürel sermaye adı verilen kavram yoluyla bir yere gelen öğrencilerin toplumsal yapısı düşünüldüğünde ezici bir çoğunlukla üst sınıf gruplarının ağırlıklı olduğu okullara devam eden öğrencilerin belli bir sınıfsal arka plana sahip oldukları görülmektedir. Okul kültürüne eğitime ve eğitimin yarattığı olumlu iklime yönelik olarak sınıfsal düşünceler bazında liseler arası dinlenen müzik türleri bağlamında müzikler ile okul türleri ilişkisi bu düşünce ile yorumlanabilir. Üst seviyedeki okullarda klasik müzik eğitimi normal bir eğitim olarak müfredatta yer almaktadır. Diğer okullarda ise müzik dersi ve müzik kültürü müfredatta önemsiz görülmektedir.

Başarı için arzu edilen anahtarlara ait olma üzerinden tanımlanan sınıflandırmada Bourdieu eğitimin modern toplumdaki gerçek hedefinin bütün eşitlikçi söylemlere rağmen aslında toplumsal bir eleme yapmak olduğunu iddia etmektedir. Burada akla alt sınıftaki insanları eğitimin daha üst seviyelerinden elemek anlamı çıkarılmalıdır. Doğrudan bir engel olma değil dolaylı olarak fark ettirmeden eğitim aracılığıyla farklı yöntemlerle belli etmeden gerçekleştirilen bir taş koyma söz konusudur.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kamu kurumlarının vatandaşa ücretsiz ve devamlı eğitim hakkını sunabilmesi kanunlarla sabittir. Bu doğrultuda eğitimde fırsat eşitliği söyleminde fırsat eşitliğinin kimler arasında olması gerektiği yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Eğitimde fırsat eşitliği uygulamalarının değerlendirilmesi başarı durumunun ödüllendirilmesi eğitim politikalarının odağında olması gerekmektedir. Öncelikle bu durum için planlama çok önemlidir kamu politika ve bütçelerinde kalemler çok önemli ve değerli iken kurumlarda ve okullarda okulların değişik özellikleri neticesinde eşit olmayan

durumlar ve uygulamalar sonucunda bireylerin eğitim sonunda eşitlenmemesi ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan asıl konu olan mesleki eğitim içerisinde mesleki eğitim kurumları değerine göre başarısız kabul edilmiş düşük sosyoekonomik yapılardan gelen akademik ve sosyal açıdan dezavantajlı bireylerin devam ettiği okullar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun bir sonucu olarak mesleki eğitimde akademik sosyal ve ekonomik olarak dezavantajlı birey sayısı daha fazla olarak görülmektedir. Bununla birlikte mesleki eğitimin gerçekten başarısı ülkenin geleceğinin anahtarı olarak görülmektedir. Mesleki eğitimde sağlanacak başarı için dezavantajlı öğrencilerin desteklenmesi ve sosyal kültürel dezavantajlarını giderilmesi için çabalar gösterilmesi gerekmektedir. Bu önemli ihtiyaca rağmen Türkiye’de mesleki eğitim okulları başarı farklarının en çok gözlemlendiği okullar olarak karşımıza çıkmaktadır; özellikle 1999 yılındaki yükseköğretime geçişteki farklı katsayı uygulaması bu farkı çok fazla derinleştirmiş meslek liseleri dezavantajlı akademik olarak görece başarısız kabul edilen öğrencilerin devam ettiği bir okul türü haline gelmiştir. Katsayı uygulaması kaldırıldıktan kısa bir süre sonra yerine getirilen TEOG uygulaması ile sınav puanı en düşük öğrencilerin mesleki eğitimde kümelenmesi ve böylece başarının mesleki eğitimden uzaklaşması durumu ortaya çıkmıştır. Kısa zaman diliminde ardada uygulanan bu iki ayrı politika ile Türkiye’de okullar arası akademik farklılık artarken mesleki ve teknik liseleri bu fark bazında en dezavantajlı okullar konumunda konumlandırılmıştır.

Bu ifade edilen durumları açıklamak amacıyla görüşmeciler ile yapılan derinlemesine mülakatlar sonucu elde edilen ve görüşme sırasında tutulan notlardan oluşan veriler çözümlenerek; mesleki eğitime bakış, sosyal çevrenin eğitim yaşamına etkisi, mesleki eğitimde edinimler-engeller, istihdam ve mesleki başarının temaları olmak üzere dört tema halinde ele alınmıştır. Bazı görüşme kayıtları birden fazla tema ile ilgili olduğundan birden fazla defa aktırılmıştır.

Bütün veriler dört tema halinde ele alınmış tema sonlarında da değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

3.1. Kişilerin Mesleki Eğitime Bakışı

Bu başlıkta öğrenci, öğretmen, yönetici, iş yeri temsilcileri ile yürütülen görüşmelerden kişilerin mesleki eğitime bakış temasına uygun olanlar aktarılmıştır. Arkasından temaya ilişkin toplu değerlendirme yapılmıştır.

3.1.1. Öğrencilere Göre

Görüşme yapılan öğrencilere göre aileleri eğitim genelinde mesleki eğitim özelinde öğrencilerin hiçbir eğitsel etkinliği ile hakkıyla ilgilenmemektedir. Bunun öğrencilere göre farklı sebepleri olsa da mesleki eğitime gitmiş olmanın beklenti ve ilginin daha da azaltılmasında önemli bir kırılma yarattığı görülmektedir.

... Ailem benden umudu kesmiş gibi, okulla ilgili hiçbir şey sormuyorlar, zorunlu olduğu için gönderiyorlar, bir de el alem ne der diye, yoksa mesleki eğitim diye bir beklentileri yok (ÖĞR 10, K).

... Babam, burayı bitirsen de üniversite sınavı var kazanamazsın diyor, bu da benim şevkimi kırıyor (ÖĞR 9, K).

...Babam liseyi açıktan okusun dedi, sonradan abim buraya yazdırdı. Şimdi yaşıtılarım liseyi bitirdi; hiç arkadaşım yok okuldaki çocuklar benle konuşmak istemiyor (ÖĞR 5, K).

Öğrenciler ailelerinin kendi maddi yapıları gereği okutmakta zorlanacakları düşüncesi ile okula istekle göndermedikleri düşüncesindedir.

... Ailede benden büyükler abim ablam liseye gitmedir. Şimdi fabrikaya gidiyorlar. Babam kirayı zor ödediğini söylüyor; ben küçük çocuk olduğum için herkes sen oku diyor ama üniversite okuma imkanı bulabilir miyim bilmiyorum (ÖĞR 2, E).

Bir öğrenci, okuma noktasında çok istekli olduklarını üniversite okuma şansları olursa ailelerinin kendilerine destek olacağından emin oldukları düşüncesindedir.

... Ben hep iyi bir öğrenci olmaya çalıştım belki fen lisesi, anadolu lisesi olmadı ama buradan da gidebileceğim yere kadar gideceğim, babam ben okumadım sen ne kadar istersen oku düşüncesinde (ÖĞR 4, E).

... Dil kursuna gitmek istedim, meslek lisesi öğrencisine dil gerekmez diye ailem göndermedi (ÖĞR 8, E).

.....Bize ailem de dahil herkes eleğin en altında kalanlar olarak bakıyor, oysa biz de mühendis olabiliriz (ÖĞR4, K).

.....Ailelere ve tüm insanlara bu okulda mezun olan iyi öğrenciler örnek gösterilmeli, ben geçen sene mezun olan kızlardan birinin öğretmenlik kazandığını öğrenince kendim kazanmış kadar mutlu oldum (ÖĞR5, K).

.....Ailemde üniversite, lise okuyan yok; bazen oturup ailemle ders çalışmak güzel olurdu diye düşünüyorum (ÖĞR8, K).

.... Okul dışında kurslara katılım, kendini geliştirecek etkinlikler konusunda ailemden katkı alamıyorum. Onlar da ekmek peşinde (ÖĞR2, E).

.... Aileme okulu anlattığımda ne olacak mesleki lisesi diyerek kestirip atıyorlar (ÖĞR2, E)

Görüşme yapılan öğrenciler kişisel gelişimleri noktasında kendilerine rol model ya da yol gösterici olarak aileden birisini bulamadıklarını ifade ederken; ailelerin kendilerinin gittiği mesleki eğitim yolunu önemsemedikleri, küçümsedikleri düşüncesindedir.

... Ailem için gerçekten önemli miyim bilmiyorum, paran var mı dışında hiçbir şey sormuyorlar, okula da zorunlu olduğu için gönderiyorlar, bir işte çalıştırma şansları olsa hemen okuldan alırla, yoksa mesleki eğitim diye bir beklentileri yok ÖĞR 10, K).

... Babam, burayı bitirsen de iş bulamazsın diyor, bu da benim şevkimi kırıyor (ÖĞR 9, K).

...Babam okumasın dedi, sonradan abim buraya yazdırdı. Şimdi de annem babam hiç ilgilenmiyor; notlarım da kötü, okuldaki çocuklar benle konuşmak istemiyor (ÖĞR 5, K).

Öğrenciler ailelerinin maddi sorunlar yaşadığının farkında olmakla birlikte ailelerinin ileride kendilerinin mesleki eğitim yoluyla para kazanması noktasında ümidinin olmadığı düşüncesindedir.

... Ailede benden büyükler hep çalışıyor. Şimdi fabrikaya gidiyorlar. Babam kirayı zor ödediğini söylüyor; herkes benim okulumun bitince fabrikaya gideceğimi düşünüyor, başka bir imkan yok sanki (ÖĞR 2, E).

Bir öğrenci okuma noktasında çok istekli olduğunu üniversite okuma şansları olursa ailesinin kendisine destek olacağından emin oldukları düşüncesindedir.

... *Ben hep iyi bir öğrenci olmaya çalıştım belki fen lisesi anadolu lisesi olmadı ama buradan da gidebileceğim yere kadar gideceğim, babam ben okumadım sen ne kadar istersen oku düşüncesinde* (ÖĞR 4, E).

... *Dil kursuna gitmek istedim, meslek lisesi öğrencisine dil gerekmez diye ailem göndermedi* (ÖĞR 8, E).

.....*Bize ailem de dahil herkes eleğin en altında kalanlar olarak bakıyor, oysa biz de mühendis olabiliriz* (ÖĞR4, K).

.....*Ailelere ve tüm insanlara bu okulda mezun olan iyi öğrenciler örnek gösterilmeli, ben geçen sene mezun olan kızlardan birinin öğretmenlik kazandığını öğrenince kendim kazanmış kadar mutlu oldum* (ÖĞR5, K).

.....*Ailemde üniversite, lise okuyan yok; bazen oturup ailemle ders çalışmak güzel olurdu diye düşünüyorum* (ÖĞR8, K).

.... *Okul dışında kurslara katılım, kendini geliştirecek etkinlikler konusunda ailemden katkı alamıyorum. Onlar da ekmek peşinde* (ÖĞR2, E).

.... *Aileme okulu anlattığımda ne olacak mesleki lisesi diyerek kestirip atıyorlar* (ÖĞR2, E)

Görüşme yapılan öğrenciler kendilerini eğitsel ve mesleki anlamda eğitim süreçlerinin hiçbir yerinde yollarını çizmelerine yardımcı olacak yönlendirme çalışması yapılmadığını düşünmektedir.

....*Köy yerindeyiz rehber öğretmen yoktu, Güya lise okuyacağız, hiçbir liseye gezi yapmadan, okullar hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadan rastgele buraya beni yerleştirmişler. Müdür aramasa onu da öğrenemeyeceğiz. Bence lise tercihleri sadece büyük okullarda yapılmalı en azından orda rehberlik var* (ÖĞR 1, E).

.... Notlar önemli, notlarını yükselt diye kimse söylemedi en son sene biraz biraz anlıyorsun ama iş işten geçti (ÖĞR 2, E).

... Okulda deneme sınavı yapılmıyordu, kodlama yapmayı burada rehber öğretmen öğretti (ÖĞR 8, E).

...Veli toplantısına hiçbir zaman annem babam gitmedi, çalışıyorlardı ama öğretmenim çok uğraştı yine de bir öğretmenle olmuyor (ÖĞR 4, E).

Görüşme yapılan öğrenciler şu an içinde buldukları mesleki eğitim ile ilgili temel eğitim süreçlerinde hiçbir tanıtım ve bilgilendirme yapılmadığını bu durumun kendilerini zor durumda bıraktığını ifade etmektedir. Ayrıca öğrenciler mesleki eğitim içerisindeyken de sonraki mesleki adımlar hakkında bilgi sahibi olmadıklarını düşünmektedir

... Mesleki eğitim ile ne olur, staj ne demek nerelelere gidilir? Bunlar ve bir sürü kavramı hiç bilmiyordum. Köyde zaten rehber öğretmen de yoktu. Keşke buraya ne ile karşılaşacağımı bilerek gelseydim (ÖĞR 2, E).

... Bir sürü imkanlar var diyorlar ama bilgilendirme yapılmıyor, ben kodlama ile ilgilenmek istiyorum, kendim ulaşmaya çalışıyorum her yere. Bence okul da köprü olmalı. (ÖĞR 9, K).

... Staja gidiyorum, stajdaki makineleri ilk kez görüyorum o tip bir sanayi tezgahı olduğundan bile haberimiz yok, okul kendini geliştirmeli (ÖĞR 6, E).

... Okulun ilk günleri baya uyum sorun çektim. Öğretmenimiz bayan olduğu için kimse onu dinlemiyordu (ÖĞR 7, E).

....Okulun ilk günleri dersleri başaramıyordum. Öğretmenler sanki bir başka dil konuşuyor gibiydi; hiçbir şey kafama girmiyordu, dinliyor ama anlamıyordum. Öğretmenlere de soru soramıyordum (ÖĞR 1, E).

Araştırmaya katılan öğrenciler ailelerinin eğitsel hikayelerinde onları yönlendirmediğini, okul noktasında ailelerinden destek alamadıklarını ifade etmişlerdir.

.... Ovada (tarım işlerinde) çalışıyor). Benim meslek lisesinde okuduğum bölüme göre bir yerde icabında ücretsiz çalışmam lazım ama ben ovada yevmiye usulü çalışıyorum çünkü para lazım (ÖĞR 1, E).

... Ailem, öğretmenlerin dediği kurs ya da belgeler hakkında hiçbir bilgiye sahip değil, onların istediği benim bir an önce fabrikada vardiya işine girmem ben ise nitelikli eleman olmak istiyorum (ÖĞR 2, E).

... Fabrikadaki teknisyen ne kadar para alıyor işçi ne kadar alıyor, benim tekniker olmam lazım ama ne tezgah bilgisi ne de belge var keşke ailem destek olsa (ÖĞR 7, E).

... Okul mezunlarının iş bulması başarı olarak görülüyor, bence düzgün bir olmalı bu da geliştirmekle alakalı (ÖĞR 4, E).

... Hastanede ameliyat hemşiresi olmak istiyorum ama onun için kursa gitmek lazım, ailem önce bir göreve başla da öyle dedi, bu işler bence sonra zor olur (ÖĞR 4, K).

3.1.2. Öğretmenlere Göre

Öğretmenler görüşmelerinde ailelerin mesleki eğitime bakış açısının eğitimin niteliğini artırır şekilde olmadığı ifade edilmektedir.

... Aileler genellikle kırsal kökenli yaşam tarzlarını çocuklarında da devam ettirmek istiyorlar. Eğitim seviyesi düşük, veliler genellikle ya tarım sektöründe ya da hizmet sektöründe çalışıyor; asgari ücret temelli bir çalışma oranı var. Bahsettiğimiz aileler genellikle dar gelirli aileler dahası ciddi geçim sıkıntısı yaşıyor insanlar sonuçta eğitim harcamaları da istenen seviyelerde olamıyor (ÖĞRT2, E).

... Aile öğrencilerin derslerinden sınavlarından habersiz. Öğrenci de takip edilmediğini ilgilenilmediğinin farkında; açıkça belirtmek gerek öğrenci öğrenim hayatında yalnız yürüyor (ÖĞRT 1, K).

... Öğrenci aileleri okula öğretmeni şikayet etmek ya staj için talepte bulunmak için geliyorlar. Öğrencilerinin sorunları umurlarında değil ya da görmek istemiyorlar İlgili görünen birkaç ailede de veli olarak karşımızda anne oluyor oysa Türk aile yapısında problem de çözümü de baba. Anneler özellikle iş dünyası ya da mesleki eğitim konusunda öğrencilere hiç yardımcı olamıyor (ÖĞRT 4, K).

...Kız öğrenciler babama haber giderse beni okuldan alır okutmaz düşüncesinde, bizi anne ile muhattap ediyor (ÖĞRT 3, K).

... Öğrenciler için kodlama kursu, dil kursu, üniversite hazırlık kursu gibi şeyler öneriyoruz ama veli ya maddi sebeplerden ya da ilgisizlik hiçbirine yanaşmıyor (ÖĞRT 7, K).

... Öğrenci okulda bizim zar zor öğrettiğimiz şeyleri dışarıda, ailesinde kullanmıyor. En basitinden küfürlü konuşmama konusu sadece okulda kalıyor. Okulda öğrendiği bilgileri evde tekrar yok, öğrencide akademik bilgileri tekrar, soru çözme test tekniği bunlar büyük ölçüde sıfır bu da sadece okulda öğrendikleri ile kalmaları sonucunu ortaya çıkarıyor. Kendini geliştirmek gerek tek okul yetmez mutlaka birey kendini geliştirmeli diyorum; veli toplantısında bütün bunları tek tek anlatıyorum (ÖĞRT 8, K).

... Taşıma ile ya da sehir içi dolmuşları ile civar köylerden gelen öğrenciler çok zorlanıyor. Köyde nispeten kapalı bir çevreden gelen bu öğrenciler birden Turgutlu'da kendilerini kontrolsüz hissediyor. İnternet cafe, bilardo vs gibi yerlere takılıp bütün gün okula gelmeyenler genelde bu gruptan çıkıyor. Bununla birlikte böyle bir yaşama ailenin verdiği harçlık yetmeyince sigara parası vs için her türlü suça meyilli oluyorlar (ÖĞRT 5, E).

Araştırmada yer alan öğretmenler veli toplantılarına yeterli katılım olmadığını hatta hiç velisini görmedikleri öğrenciler olduğunu ifade etmektedir.

... Veli toplantısına 2-3 veli geliyor. Veliler çocuklarından umudu kesmiş gibi. Hatta bir sene tek tek aramama rağmen veli toplantıma sadece bir veli geldi. Okula gelip giden veli de ya okulda verilecek yardımları sormaya ya da bizi şikayet etmeye geliyor. (ÖĞRT 4, E).

... Sınıf mevcudu 26, öğrencilerin derslerini notlarını takip eden veli sayım iyimser bir rakama ondur. Bir de ben on ikinci sınıf rehber öğretmeniyim. Takip edenler zaten dersleri ve notları grup içerisinde iyi olan öğrencilerin velileri, bizim çok üzülduğümüz akademik olarak çok zayıf olan davranış bozukluğu içerisindeki öğrencilerin velileri okula da veli toplantısına da gelmiyor. Hoş staj ve yardım konularında olmayan toplantılara beş kişi bile gelmiyor (ÖĞRT 9, K).

... Bize veli toplantısı yapın diyor idare; ama toplantılara doğru dürüst katılım yok gelen de stajda iyi bir yer olsun talebi ile geliyor, açık konuşayım öğrencisini umursayan

önemli gören üç beş velim var, gerisinin çocuklarından umudu kestiğini düşünüyorum (ÖĞRT 6, E).

... Çocuk stajda biraz ilgi görüyor inanamazsın öyle paralıyor ki kendini, geç saatlere kadar kafa patlatıyor, çalışıyor. İnsan; acaba aile ilgisi de olsa sonuç ne olurdu diye sormaktan kendini alamıyor (ÖĞRT 2, E).

... Öğrencilerin çoğunun ailesi, mesleki eğitimi angarya olarak görüyor, anlatıyoruz; öğrenci kendini geliştirir ise büyük paralar kazanır vs diye ama veli için öğrencinin eğitim defteri temel eğitimde kapanmış (ÖĞRT 6, E).

... On senedir bu okuldayım, sınıf öğretmenim olduğum hiçbir sınıfta anne ya da babası devlet memuru, öğretmen vs olan öğrencim olmadı bu da velilerin sosyo ekonomik seviyesi hakkında bilgi verir herhalde (ÖĞRT 2, E).

... Bazen veli anketleri oluyor, hepsi ya yanlış doldurulmuş olarak geliyor ya da geri gelmiyor. Kızdıyorum, ayıplıyorum hepsi bizim insanımız ama mesleki eğitimden de kısa vadede mühendis seviyesi beklemek hayalcilik (ÖĞRT 2, E).

... Otuz iki öğrencim var, lisans mezunu velim yok, lise mezunu veli sayım iki; geri kalanı bunların aşağısındaki eğitim seviyelerinde eğitim hayatlarını sonlandırmış. Öğrenci için eğitsel destek yok denecek kadar az (ÖĞRT 2, K).

... Velilere yönelik bilgisayar, yabancı dil kursu açtık. Velilerin birçoğu ilköğretim mezunu. Ona rağmen katılım olmadığı için kurslar kapandı sekiz yüz öğrencili bir mesleki eğitim okulunda kendini geliştirme isteği olan veliler olmalıydı (ÖĞRT 6, E).

Görüşme yapılan öğretmenler öğrencilerin eğitsel olarak pusulasız olduklarını eğitsel ve mesleki anlamda eğitim süreçlerinin hiçbir yerinde yollarını çizmelerine yardımcı olacak yönlendirme çalışması yapılmadığını düşünmektedir.

... Öğrencilerden bazıları niye burada olduğunu, buradan sonra nereye gideceğini bilmiyor, düşünmüyor; çocuğa bu anlatılmamış. Hedefsiz gemi gibiler (ÖĞRT 9, E).

... Rehberlik hemen hemen hiç yok, öğrenci sadece zorunlu olduğu için burada. Buranın da imkanlarının farkında değil zaten veli katkısı yok; sadece mezun olmayı bekliyor o da olabilirse (ÖĞRT 10, K).

... Ödevini yapmıyor, deftersiz kitapsız geliyor okula, sorumsuz davranışlar sergileyebiliyor öğrenci; evde eğitsel rehberlik yok, okula uyum sağlayamıyor (ÖĞRT 1, K).

... Rehberlik dersinde anket doldurduk, sınıfın çoğunluğunun gelecek ile ilgili bir hayali, hedefi yok. Hedefsiz bireyi motive etmek de zor (ÖĞRT 3, K).

... Öğrencinin yaşadığı sıkıntılar akademik başarısına göre değişebiliyor. Akademik olarak zayıf olan öğrenciler diğerlerine göre daha sıkıntılılar. Derslerini burada toplarsa kendini geliştirme imkanları sağlamaya başlıyorlar (ÖĞRT 4, E).

...Eğitsel rehberlik yapılmadan zorla mesleki eğitime gelmiş öğrenciler okula ve öğrencilere uyum sağlamada sorunlar yaşıyor, yaşadığı sorunları da okula zarar vererek çıkartıyor. Okulla iletişim kuramadığı için okulun camlarını kırıyor ya da okulun duvarlarına zarar veriyor. Tüm bunların iletişim, bilgilendirme eksikliğinden kaynaklandığını düşünüyorum (ÖĞRT 4, E).

Görüşme yapılan öğretmenler öğrencilerin kendilerini geliştirme çabalarına destek veren paydaşların olmadığı düşüncesindedir. Öğretmenler öğrencilerin kişisel gelişimleri noktasında kendilerine rol model ya da yol gösterici olarak aileden birisini bulamadıklarını ifade ederken; ailelerin mesleki eğitim yolunu önemsemedikleri, küçümsedikleri düşüncesindedir.

... Aileler genellikle kırsal kökenli; yaşam tarzlarını çocuklarında da devam ettirmek istiyorlar. Eğitim seviyesi düşük, veliler genellikle ya tarım sektöründe ya da hizmet sektöründe çalışıyor; asgari ücret temelli bir çalışma oranı var. Bahsettiğimiz aileler genellikle dar gelirli aileler dahası ciddi geçim sıkıntısı yaşıyor insanlar sonuçta, eğitim harcamaları da istenen seviyelerde olamıyor (ÖĞRT2, E).

.... Aile öğrencilerin derslerinden sınavlarından habersiz. Öğrenci de takip edilmediğini ilgilenilmediğinin farkında; açıkça belirtmek gerek öğrenci öğrenim hayatında yalnız yürüyor (ÖĞRT 1, K).

... Öğrenci aileleri süreci, piyasayı işe bulma imkanlarını bilmiyor, araştırmıyor, önemsemiyor maalesef sadece öğrenci mezun olsun derdinde (ÖĞRT 4, K).

...Kız öğrencileri zaten çalışsın pek istenmiyor; çoğu kız öğrenci de okul bitince evlenme derdinde (ÖĞRT 3, K).

... Öğrenciler için kodlama kursu, dil kursu, üniversite hazırlık kursu gibi şeyler öneriyoruz ama veli ya maddi sebeplerden ya da ilgisizlik hiçbirine yanaşmıyor. (ÖĞRT 7, K).

... Öğrenci okulda bizim zar zor öğrettiğimiz şeyleri dışarıda, ailesinde kullanmıyor. En basitinden küfürlü konuşmama konusu sadece okulda kalıyor. Okulda öğrendiği bilgileri evde tekrar yok, öğrencide akademik bilgileri tekrar, soru çözme test tekniği bunlar büyük ölçüde sıfır bu da sadece okulda öğrendikleri ile kalmaları sonucunu ortaya çıkarıyor. Kendini geliştirmek gerek tek okul yetmez mutlaka birey kendini geliştirmeli diyorum; veli toplantısında bütün bunları tek tek anlatıyorum (ÖĞRT 8, K).

... Mesleki eğitimde seçtikleri bölümler ile hiçbir mesleki eğitim kursuna etkinliğine katılan öğrencim olmadı bugüne kadar, hepsi mi çocukların suçu? Ailelerin büyük suçu olduğu kanaatindeyim (ÖĞRT 5, E).

Araştırmada yer alan öğretmenler veli toplantılarını yeterli katılım olmadığını hatta hiç velisini görmedikleri öğrenciler olduğunu ifade etmektedir.

... Öğrencilerin çoğunun ailesi, mesleki eğitimi angarya olarak görüyor, anlatıyoruz; öğrenci kendini geliştirir ise büyük paralar kazanır vs diye ama veli için öğrencinin eğitim defteri temel eğitimde kapanmış (ÖĞRT 6, E).

... On senedir bu okuldayım, sınıf öğretmeni olduğum hiçbir sınıfta anne ya da babası devlet memuru (öğretmen vs) olan öğrencim olmadı bu da velilerin sosyo ekonomik seviyesi hakkında bilgi verir herhalde (ÖĞRT 2, E).

... Bazen veli anketleri oluyor, hepsi ya yanlış doldurulmuş olarak geliyor ya da geri gelmiyor. Kızdıyorum, ayıplamıyorum hepsi bizim insanımız ama mesleki eğitimden de kısa vadede mühendis seviyesi beklemek hayalcilik (ÖĞRT 2, E).

... Otuz iki öğrencim var, lisans mezunu velim yok, lise mezunu veli sayım iki; geri kalanı bunların aşağısındaki eğitim seviyelerinde eğitim hayatlarını sonlandırmış. Öğrenci için eğitsel destek yok denecek kadar az (ÖĞRT 2, K).

... Velilere yönelik bilgisayar, yabancı dil kursu açtık. Velilerin birçoğu ilköğretim mezunu. Ona rağmen katılım olmadığı için kurslar kapandı sekiz yüz öğrencili bir mesleki eğitim okulunda kendini geliştirme isteği olan veliler olmalıydı (ÖĞRT 6, E).

3.1.3. Yöneticilere Göre

Görüşme yapılan yöneticiler, öğrencilerin mesleki eğitim süreçleri özelinde eğitim genelinde hiçbir yönlendirme ya da rehberlik ile karşılaşmadığı noktasında görüş bildirmekte bu durumun onların mesleki süreçlerine engel olduğu kanaatindedir.

... Buraya gelen öğrencinin buradan haberi yok, iş imkanları; kendini geliştirme falan aklının ucunda bile değil, hiçbir yere puanı yetmemiş buraya gelmiş. Geldikleri yerdeki okulların onlara buraları anlatmış olması gerekiyordu Her şeyi buraya geldikten sonra keşfediyorlar bu da hem zaman kaybı hem de her şey için geç kalınıyor. Buraya gelecek öğrenci bilinçli ve isteyerek gelecek başka türlü sü sadece yasak savma (YÖN 4, E).

... Bu okul ne sunar, buradan mezun ne iş yapar ne veli biliyor ne de öğrenci biliyor. Dokuzuncu sınıf okulumuzu tanıtmakla geçiyor o da ne kadar olursa. Ortaokullardaki iyi öğrenciler de bence bu eğitsel ve mesleki rehberlik noksanlığından dolayı mesleki eğitimden kaçıyorlar (YÖN 1, E).

... Öğrenci en deli çağında bu çocuğun elinden tutmak lazım, onları yönlendirmek lazım ama sadece okulun gücü de bir yere kadar yerel yönetimlerden, ulusal medyaya kadar herkes bu işin içinde olmalı (YÖN2, E).

...Öğrenciler eğitsel yönlendirme ve rehberlik noksanlıkları neticesinde mesleki eğitim özelinde hayata karşı korumasız ve hedefsiz durumdadır (YÖN1, E).

Görüşme yapılan yöneticiler, öğrencilerin temel eğitim süreçlerinde ve sonrasında mesleki eğitim hakkında bilgi sahibi olmadığı; dahası bu mesleki eğitim sürecinin kendisine sunacağı fırsatlardan da habersiz olduğu kanaatindedir.

... Veliler çocuğuna konduramıyor, mesleki eğitim sanki damgaymış gibi kaçıyor. okula gelmiyorlar. Çevre illerde mevsimlik işçilik yapmışlar Turgutlu'ya döndüklerinde mecburen okula devam ediyorlar yönetmeliğe göre sınıfta kalma da olmadığı için sınıflarını geçiyorlar ama sınıf seviyesindeki kazanımların çoğunu kazanmamış oluyorlar. Eksikliklerle sınıf geçen çocuk; üst sınıflarda büyük eğitimsel sıkıntılar yaşıyor. Bu tip devamsızlıkların çok olması, okulun çevreden göçle gelen öğrencilerin ağırlıkla okudukları bir okul ikliminin bulunması nedenleri ile okulun idari, mevzuata bağlı işleri oldukça ağırdır (YÖN 3, E).

3.1.4. İşyeri Temsilcilerine Göre

Araştırmaya katılan işyeri temsilcileri staja gelen öğrencilerin; mesleki gelişimleri, staj ve işbaşı eğitimle ilgili okuldan, velilerinden yeterli yönlendirme ve bilgilendirme alamadıklarını bu durumun öğrencilerin yanı sıra işyeri olarak onları da olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

... Turgutlu Erkek Sanat Okulunun ilk mezunlarındanım ben de meslek eğitim eğitiminden geçtiğim için gelen stajyer öğrencilere daha bir dikkatli bakıyor ve çok kıızıyorum. Ama diğer yandan öğrencilere de hak veriyorum bizim zamanımızda öğretmenlerimiz, idarecilerimiz bize yol gösterirdi, tecrübelerini aktarırlardı şimdi sanırım ilgi yok; stajyer öğrencilerden sorumlu öğretmeni daha iş yerinde hiç görmedim her şey evrak üzerinde (İşyeri Tems. 6, E).

... Öğrencilerden hep bir beklenti var araştırmaları ve kendilerini geliştirmeleri noktasında ama öğrencilere ufuk açacak bir okul etkinliği de göremiyorum zorunlu olmasa zaten kimse staja da gelmez (İşyeri Tems. 5, E).

... Öğrenci okulda öğretilenler haricinde bir şeylerin de olduğunu en basiti kullandığı muhasebe programının nereden temin edileceğini bilmiyor. Piyasaya çıkınca da sudan çıkmış balığa dönüyor, en nihayetinde on sekiz yaşında çocuk bunlar ellerinden tutmak lazım, dışlamak kolay (İşyeri Tems. 2, K).

... Çocuğa ufuk açılmamış, öğrencinin tek hedefi Turgutlu'da bir iş bulabilmek yabancı dilin gerekli olduğu ona anlatılmamış. Öğrenci de malum pek başarılı bir arka plan ile buralara gelmemiş, iyice kabuğuna çekiliyor böylece ne bizim işimize yarıyor ne kendine fayda sağlıyor (İşyeri Tems. 5, E).

... Gerçekten stajın, işbaşı eğitimin amacı insan yetiştirmek ve onu işe hazırlamak ise bizlerin, öğretmenlerin, velilerin de üzerine çok büyük görev düşüyor öğrencileri yönlendirmeliyiz. Bu bir saç ayağı ise yönlendirme çok önemli, gençlerimize ihtiyacımız var (İşyeri Tems. 7, E).

... Öğrencilerin gerçekten niye burada olduklarını bilmediklerini düşünüyorum, öğrenci elektriği, teknik konuları sevdiği için değil puanı oraya yettiği için elektrik bölümüne geçmiş oradan da yolu bizin staja alanına kadar gelmiş. Öğrenci, bu kez sadece

zorunluluktan burada olduğundan isteksiz oluyor; oysa her öğrencinin bir yeteneği vardır biz onu ıskalıyoruz (İşyeri Tems. 8, E).

... Stajyerlerimin hiçbirisinin velisi daha işletmeye gelip bizle tanışmadı, oysa bizimle iletişime girse; sonuçla insan yetiştirme derdindeyiz, beraber yol alabiliriz. Çocuklar fazlasıyla yalnızlar kendileri böyle istese de her şey onların iradesine bırakılmamalı (İşyeri Tems. 1, E).

... Bilişim sistemi fuarları hakkında ben bilgi veriyorum, çocuklara; bir tanesini zorla götürdüm fuara. Öğrencilerin bu fuar ve seminerler hakkında bilgi edinebileceği bir mekanizma kurulmalı her şey, en büyüğü yirmi yaşında başlarında kavak yelleri esen bu gençlerin inisiyatifine bırakılmamalı. Ben en büyük zenginliğin insan kaynağı zenginliği olduğuna inanıyorum (İşyeri Tems. 1, E).

... Staj yapılacak yerlerde öğrenci ile usta çırak ilişkisi kuracak bir yapı kurulmalı. Biz öğrencileri temel eksikleri olmadığını varsayarak yola çıkıyoruz. Oysa bu çocukların çoğu aileden, mahalleden, köyden, okuldan dezavantajlı bunu tersine çevirecek ustaya öğretmene rehber ihtiyaçları var (İşyeri Tems. 1, E).

... Öğrencimin evde bin türlü derdi var ben öğrenciyi haftada bir gün görmeme rağmen bunu görebiliyorum. Kızım neyin var? Dediğimde benimle dertleşiyor, çözemiyorum belki ama öğrenci bana ve işine daha çok bağlanıyor. Gördüğüm kadarı ile okulda rehber öğretmen vb öğretmenler ile öğrenciler arasında bir bağ yok. Bu yönlendirme, iyileştirme eksikliği yaratıyor, hayatlara dokunmadan gelişme de olmuyor (İşyeri Tems. 3, K).

... Ben öğrenciyi haftada bir ya da iki gün görüyorum, öğrenciye staj ve işbaşı eğitim dışında bir destek vermem zor. Öğrencide de içsel motivasyon da yoksa bu yönlendirme ve yöneltmede görev okula düşüyor. Oysa benim kanaatime göre okul pek aktif değil, biz işletmelerin işleyiş ve etkinliklerinden bile okulun haberi olduğunu zannetmiyorum (İşyeri Tems. 8, E).

... Yıllardır meslek okulundan stajyer geliyor, hepsi ile ilgili gözlememim bunlar kenar mahalle ya da köy çocukları bunu kötü anlamda söylemiyorum ama yöneltmeye yönlendirmeye ihtiyaçları var. En basitinden öğrenci stajda üç beş kuruş eline geçince hemen sigaraya veriyor, harcama yapıyor çünkü hayatı boyunca noksanlık görmüş bu noksanlıkları olumlu yöne sevk etmek gerek (İşyeri Tems. 1, E).

... Stajyer öğrencilerde geç kalma, devamsızlık yapma sorunları var. Öğrenciyi işyeri temsilcisi olarak uyarıyorum, burasının onun için değerli olduğunu burada bırakacağı izlenim ve düşünceler ile iş piyasasında tanınacağını ifade ediyorum. En bıçkın hırçın öğrenci bile dinliyor, saygı duyuyor ve kendini düzeltmeye çalışıyor. Bazısı yapabiliyor kendini işe veriyor bazısı gün doldurmaya bakıyor ama demem o ki bu çocuklar ile konuşulmuyor çocuklar, uyarılmıyor çocuklara yol gösterilmiyor. Stajı benim işletmemde yaptıktan sonra mezuniyeti ardından işe aldığım beş altı elemanım var, bir tanesini öğretmenleri umutsuz vaka olarak gösteriyordu şimdi oldukça verimli bir çalışan; yönlendirme önemli (İşyeri Tems. 1, E).

Temada elde edilen veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde; öğrencilerin meslek lisesine yönelim ve meslek lisesinde başarı, mesleğe yöneliminde önemli bir boyutunu oluşturan mesleki eğitime bakışın değerlendirilmesi hakkında; öğrenci, öğretmen, yönetici, işyeri temsilcilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Burada bütün paydaşların mesleki eğitime bakışları doğrultusunda nasıl bir beklenti olduğunu anlama amaçlanmaktadır. Bu noktada görüşülen tüm görüşmeciler mesleki eğitime bakışın olumsuzluğundan dem vururken özellikle zorunluluk eksenli bir mesleki eğitime yönelim olduğu görülmektedir. Öğrencilerin dile getirdikleri mesleki eğitime bakışları noktasında öğrencilerin neredeyse tamamı mesleki eğitime istemeyerek geldiğini kabul etmekle birlikte bundan rahatsız olmakta ancak bunun ailesinin ve çevresi tarafından böyle yorumlandığını düşünmektedir. Eğitsel hikayelerine paydaş olmuş fakat başarı gösterdiğini düşündüğü akranlarına hayranlık duymakla birlikte mesleki lisesine gelerek o hayallerden artık çok uzaklaştığını ve bunun bir kader olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin eğitsel yaşantılarında köy okulları ve dezavantajlı mahallerdeki okullarda ağırlıklı eğitim görmüş olmalarının olumsuz izleri de net bir şekilde görülmektedir.

Görüşme yapılan öğrenciler, temel eğitim süreci olarak adlandırılan sekiz yıllık eğitimlerinin verimli geçmediğini, başarılı olamadıklarını bunun yanında okullarının da onları başarılı kılma yolunda destek olmadığını ifade etmektedir. Görüşme yapılan öğrencilerin bir kısmı temel eğitimlerini tamamladıkları köy okullarında boş veya verimsiz geçen derslerden dem vurmakta mesleki eğitime gelmelerini bu sebebe bağlamaktadır.

Bourdieu söylemiyle ortaya konulursa kişi aslında doğumundan beri tabii olduğu sosyal yapısı ve sınırları doğrultusunda kararlar vererek davranışlarını hayatına geçirmektedir. Bourdieu kişinin bu kararı vermesinde ki asıl mekanizmaların dışsal değil

içsel mekanı olduğunu bireyin bu mekanizmalara uyararak kendi varoluşçuluğun yarattığını düşünmektedir. Bu durum fail ile ya da özneye dış kaynaklı onu baskılayıcı bir biçimde bir durum ortaya çıktığı anlamına gelmez. Birey aksine kabul etme ekseninde oluşan toplumsal kabul görmüş bir yapı üzerinde itaat etme durumundadır. İtaat etme ilişkisi sistemin devamını için can alıcı hayati öneme sahiptir. Kabul edenler yapıları devam ettirdikleri sürece yeniden üretim gerçekleşecek, toplumsal alandaki ayrımlar zamanla sabite dönecektir. Hangi mesleklerin hangi okullarının kendisine denk, hangi mesleklerin kendine denk olmadığı kararına sadece bireysel istekler, bireysel eğitim ve aynı imkanlar doğrultusunda varamayan birey iyi meslekleri kişileri tanımadığı, iyi imkanlar kendisine sunulmadığı için başarısızlık hissi ile kendisinden başarılı olduğunu düşündüğü bireylere toplumu ve iş imkanları bırakmaktadır (Çelik, 2014, s. 268).

Öğrencilerin eğitsel yönlendirme ve güdülenme noktasında görüşme yapılan meslek lisesi öğrencilerinin çoğunluğunun okullardaki genel profili doğrultusunda kırsal mahallelerde ve kenar mahallelerde temel eğitimi almış olmaları, oradaki sorunları mesleki eğitim süreçlerine de yansıtılmaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler eğitsel yönlendirme ve güdüleme olmadan kendilerini mesleki eğitim süreçlerinde bulduklarını ifade ederken, bugüne kadar elde etmeleri gereken kazanımları elde etmemiş olmaları bundan sonraki süreci de başarısız kılan en önemli unsurlardandır.

Başarı değerlendirme ve başarı arama çabaları, öğrencinin akademik ve sosyal anlamda kendini ifade etme çabaları öğrenciyi tanıyarak kültürel sermaye ve diğer sermaye türleri baz alınarak değerlendirmelidir. Bireylerin yaşam rotaları oluşurken notanın toplumsal dinamiklerden bağımsız olmadığı unutulmamalıdır.

Öğrencilerin görüşleri noktasında ve bilgi eksikliği doğrultusunda, ortaokullara özellikle köy okulları ve dezavantajlı mahallelerin okullarına yönelik mesleki eğitim süreçlerinin iyi çalışmadığı, öğrencilerin mesleki eğitimle ilgili hiçbir bilgiye sahip olmadan kendilerini bu sürecin içerisinde buldukları, böylece de kendi kendilerini geliştirenler hariç mesleki eğitimden hiçbir kazanç elde etmeden ayrıldıkları görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenler mesleki eğitim sürecindeki öğrencilerin temel eğitim süreçlerinde başarı göstermediğini ve temel eğitimlerinde ciddi eksiklikler bulunduğunu söylemişlerdir. Bu başarısızlık sonucu bir tercih ve bakış ile değil bir zorunluluk ile mesleki eğitimde kendilerini buldukları ifade edilmektedir.

Öğretmenlerin mesleki eğitime bakış hakkındaki görüşlerinde; öğretmenler, öğrencilerin temel eğitim sürecinde kazanmaları gereken eğitsel ve davranışsal kazanımları elde etmeden kendileri hakkında benlik algıları oluşmadan mesleki eğitime gelmiş olmalarının mesleki eğitime bakışı da olumsuz etkilediğini söylemektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenler mesleki eğitime gelen öğrencilerin eğitsel yönlendirme anlamında noksanları olduğunu; birçoğunun niye burada olduklarını bilmediklerini ifade etmektedir.

Görüşme yapılan yöneticiler, mesleki eğitim için okullarında kayıt olan öğrencilerin genelini eğitim seviyesini düşük olduğunu ya da temel eğitim sürecinde sıkıntılar yaşamış ve zorunlu eğitim kapsamında doğrudan kendi iradeleri ile yapmadıkları bir tercih ile mesleki eğitime gelmiş öğrenciler olduğunu belirtmişlerdir.

Yöneticilerin görüşlerine göre, öğrencilerin temel eğitimdeki başarı düzeyinin düşük olduğu ve eğitimini ve okul kültürünü edinememiş bireyler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu akademik ve eğitsel rehberlik noksanlıkları onları zaten mesleki eğitime başlarken oldukça dezavantajlı kılmaktadır.

Yöneticilerin görüşlerine göre, Türkiye genelinde ve Turgutlu özelinde mesleki eğitimin tanıtılmamaktadır. Bu tanıtım ve bilgi eksikliği öğrencilerin mesleki eğitime yönelmesine engel olmaktadır. Özellikle akademik olarak vasıflı eleman ya da mesleki eğitim sonrası mühendis olabilecek öğrenciler bu bilgi eksikliği nedeni mesleki eğitimi tercih etmemektedir.

Araştırma bulgularına göre yöneticiler mesleki eğitim hakkında ortaokul sürecinde ve mesleki eğitim okullarında eğitim görürken dahi yeterli eğitsel yönlendirme yapılmadığından öğrencilerin bir bilinmeze doğru ilerlediklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun okul ve imkanları hakkında hiçbir şey bilmediği ve bu durumun değişmeden mezuniyete gittikleri söylenmektedir.

Yöneticilerin görüşlerine göre, okullarında öğrenci devamsızlığının ve öğrenci sirkülasyonunun çok fazla olduğu; devamsızlık yapan ya da okul değişikliği ile gelen öğrencilerin sınıf seviyesindeki kazanımları elde etmede zorlandıkları ve kazanımları elde etmeden sınıf geçen öğrencilerin üst sınıflarda oldukça daha fazla sıkıntı yaşadıkları, eğitimsel ve yönetsel açıdan yaşanan okulun iklimini etkiledikleri söylenebilir.

İşyeri temsilcilerinin görüşlerine göre, öğrenciler iş başı eğitim ve stajda bazı noksanlıklar göstermektedir. Bu noksanlıklar da görüşlere göre telafi edilmesi mümkün olmayan bazı eğitsel yaşantı eksiklerinden kaynaklanmaktadır. Bu yaşantı eksiklikleri nedeniyle öğrenciler staj ve iş başı eğitimde istenen başarıyı gösterememektedir.

İşyeri temsilcileri öğrencilerin staj ve mesleki eğitime bakışlarının zayıf olduğunu öğrencilerinin işe bakışlarının yasak savmaktan öte geçemediğini bu durumun üzüntü verici olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanında işyeri temsilcileri iyi durumda iş imkanları sağlayan iş pozisyonları da oluştuğunu fakat şu anki durumları ile hiçbir öğrencinin bu konularda ilgili olmadığı kanaatindedir.

Okul aracılığıyla hayatta yükselmeye uğraşan bahsi geçen kültürel sermaye düzeyi düşük bireyler diğerlerine göre okul eğitimi kodları noktasında daha dezavantajlıdır. Kültürel sermaye kodları fazla olan eğitim sisteminin istediği kodlara sahip olan bireyler herhangi bir çaba göstermeden başarıyı kucaklama şansına sahip olmaktadır. Bu durum aileden aktarılan miras ifadesinin Bourdeiu tarafında sıklıkla kullanılmasında tam olarak sebep olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı bireyler daha önceki nesle ait avantajları devir alırken bazı kişiler ise nesillerin dezavantajlı hayatları ile dünyaya gelmektedir. Ekonomik sermayenin aileler, nesiller arası geçişine benzeyen bu miras yapısı kültürel alanda da sistematik olarak işlemekte daha sonraki nesillerin kendisinden önceki nesillerin toplumsal yapıdaki yerleri doğrultusunda bir yerde bulunmalarına sebep olmaktadır. Gerek okul kültüründe gerek farklı eğitsel kültürlerde olsun eğitim sisteminin genel yapısı içerisinde müfredat, öğrenciler arasındaki bu kültürel sermaye ayrımını devamlı hale getirmektedir. Günümüzde sınıfsal konumların daha da belirgin ve görünür olması bağlamında eğitim kurumları olan okullar arasında ekonomik sermaye ve kültürel sermaye bazında bir ayrışma olduğu göze çarpmaktadır. Tam da bu noktada Bourdieu sosyolojisi ekseninde toplumsal tabakalaşma yönünden günümüz modern toplumlarında tabakalar arası dikey hareketlilik kavramının en önemli aracı olması beklenen eğitim her türlü toplumsal hareketliliği engeller durumda bulunmaktadır. Biraz daha dezavantajlı toplumsal arka plana sahip bireylerin bulunduğu okullarda içerik, öğretmenin kullandığı dil, ölçme değerlendirme sistemi öncelik verilen hakim sınıfsal kodlar üzerinden sürmektedir. Gerçekten de farklı toplumsal yapılar ve sınıflar birbirinden okul kültürüne olan yakınlıkları ve bu kültürü öğrenme ve elde etme yatkınlıkları bağlamında ayrışmaktadır. Bir sistem olarak okul, öğrencileri arasında mükemmellik biçimleri geliştirerek onları hiyerarşik bir sınıflandırma şekline sokmaktadır.

Öğrenciler genel yargıları tartışmadan kabul eden kararları benimseyen bireyler olarak yetiştirmek amacı bilinmektedir. Bu durumda öğrenciler herkes tarafından kabul görmüş ve onaylanmış bir ölçüt ile ölçülmüş biçilmiş değerlendirilmiş olmaktadır. Bu nedenle dezavantajlı öğrenciler çoğu zaman başarısızlık hissi duyarak toplumsal yapıya katılmaktadır. İfade edildiği gibi üst sınıfa ait bireylerin daha aileden sahip olarak hazır bir şekilde geldikleri okullarda alt sınıfa ait bireyler eğitim alanında gerekli kodlara sahip olmadan okulla karşı karşıya gelmektedir. Bu nedenle alt sınıftan gelen öğrencilerin okula karşı gerçekleştirdikleri önyargılı olumsuz tutumlar okul aracılığıyla toplumsal yapıyı yeniden yeniden ortaya koymaktadır. Ayrıca bu sınıflandırmaların eğitim yoluyla aşılamayacağı düşüncesi bir tür öğrenilmiş çaresizlik duygusu ortaya çıkarmaktadır. Bu yolla bazı gençler önlerini kapalı görmekte ve çaba sarf etmekten vazgeçmektedir. Bu da gençlerin zaman zaman kendini dışarı kapatıp apolitik bir tavır ortaya koymalarına hiç bir hedefi olmayan bir öfke patlamasına hazır hale gelmelerine yol açmaktadır.

3.2. Sosyal Çevrenin Eğitime Bakışı

Bu temada öğrenci, öğretmen, yönetici, iş yeri temsilcileri ile yürütülen görüşmelerden sosyal çevrenin eğitime bakışı anlamına uygun olanlar aktarılmıştır. Arkasından tema verileri toplu olarak değerlendirilmiştir.

3.2.1. Öğrencilere Göre

Görüşme yapılan öğrenciler mesleki eğitim öncesi eğitim yaşantılarının kaliteli olmadığını ve bu eğitsel yaşantılarında yeterli kazanımlar elde edemedikleri kanaatindedir.

... Zaten ortaokulda pek ders görmedik, her sene sınıf öğretmeni değiştirdiler bir de dersler de iyi gitmeyince tamamen soğudum ama okul da pek iyi değildi. (ÖĞR 2, E).

... Köy okulu merkez gibi değilmiş, matematikte çok geri olduğumu buraya gelince anladım (ÖĞR 4, E).

... Bizim sınıftan hiç anadolu lisesine giden olmadı hepimiz mi geri zekalıyız anlamadım ki.! (ÖĞR 9, K).

... Okulda hiç deneme sınavı olmadan ortaokul bitti, kodlama yapamadığımı görünce utandım. (ÖĞR 6, E).

Öğrenciler başarısızlıktan aslında utanmakta ve başarı hikayelerine saygı duymaktadırlar..

... *Sekiz yıl beraber okuduk, ben zar zor meslek lisesinde sınıf geçiyorum arkadaşım burslu olarak fen lisesinde okuyor, bazen zoruma gidiyor ama helal olsun da diyorum, ne yapalım kader (ÖĞR 3E).*

.... *Bazen diyorum ben de çalışayım notlarım iyi olsun nakil isteyeyim ama olmayınca da üzülüyorum ne yapalım burası da böyle diyerek bırakıyorum (ÖĞR 8, E).*

... *Rehber öğretmen gelecek hakkında hayaliniz ne dedi bir şey diyemedim (ÖĞR 7, E).*

Araştırmada yer alan öğrenciler şiddet kavramı ile birlikte yaşadıklarını ifade etmektedir.

... *Ovaya çalışmaya gidiyorum, akşam yemeğinden sonra eve geç geldim diye babam dövüyor. Annem karıştı diye ona da tokat atıyor (ÖĞR 2, E).*

... *Ben pek kavga dövüş görmedim ama okuldan kaçarsam ve babam duyarsa döver (ÖĞR 4, E).*

Araştırmada yer alan öğrenciler okul, öğretmenler veya müfredatın talep ettiği eğitim, malzeme vb gibi şeylerin temininde büyük zorluklar yaşadıklarını maddi olarak ailelerin bunu teminde zorlandığını ifade etmektedir.

...*Yeterli bir bilgisayarım yok; babam muhasebe için yeni bilgisayara ihtiyacım olduğunu anlamıyor (ÖĞR 2, E).*

...*Hastanede staja gidiyorum, öğle yemekleri de hastanede oluyoruz. Çoğu gün öğlenleri bir şey yemiyorum (ÖĞR 10, K).*

... *Burada belediyenin üniversite kursları var, aileme beni gönderin dedim fakat pahalı ve gereksiz diye gönderilmedim (ÖĞR 5, K).*

3.2.2. Öğretmenlere Göre

Görüşme yapılan öğretmenler öğrencilerin mesleki eğitim öncesi eğitim yaşantılarının kaliteli olmadığı ve bu eğitsel yaşantılarında yeterli kazanımlar elde edemedikleri kanaatindedir.

... Öğrencilerimin çoğu temel matematik kavramlarından bile habersiz, çocuk dersler ile algısını zaten ortaokulda kapatmış böyle bir gruba da ders anlatmak zor oluyor (ÖĞRT 4, E).

... İngilizce dersi işlerken öğrenci yaş grubu itibari ile bilmesi gereken, çoktan öğrenmiş olması gereken kelime ve kalıpları bilmiyor. Sürekli geçmiş konular yıllarla ilgili sorular soruyorlar. Soru soran da her sınıfta bir iki tane ilgili öğrenci. İlgisiz öğrenciler hiç umursamıyor bile. İlgisiz, anlamayan öğrenci derste pasifleşiyorlar sıkılıyor ve gürültü sıkıntı çıkarıyor (ÖĞRT 2, E).

... Liselere geçiş sistemi bir elekse, mesleki eğitime gelen çocuklar bu eleğin en altında kalmış çocuklar; bu çocukların başarı düzeyleri çok düşük, bu öğrencileri tekrar motive ederek ders başarısı sağlamak çok zor (ÖĞRT 3, K).

...Öğrencilerin matematik dersine karşı ilgisi yok, zorlanıyor, yapamıyor; yapamayınca da sınıf tekrarı gündeme geliyor bu da öğrenciyi sistem dışına itmekte. Mesleki eğitim öğrencilerine mesleki eğitimin ağırlığı artırılmalı (ÖĞRET 4, E).

...Veli okula hemen hemen hiç gelmiyor, sınıf rehber öğretmeni olduğum sınıfta, velisini hiç görmediğim çocuklar var, velilerin çoğu çocuğundan umudu kesmiş (ÖĞRT 5, K).

...Çocukların önemli bir kısmı Turgutlu'nun köylerinde ortaokulu okumuş çocuklar, köyde de bu çocuklar ile maalesef ilgilenilmemiş, ilk kez müzik dersi işleyen çocuklar var, köyde branş öğretmeni olmadığı için hep başka branş öğretmenleri müzik dersine girmiş (ÖĞRT 6, K).

....Deneme sınavı yaptık, kodlama yapmayı bilmeyen öğrenciler olduğunu gördük, oysa bu iş ortaokulda çözülmeliydi (ÖĞRT 2, K).

...Devamsızlık sorunu çok; sınıfın nerdeyse üçte biri devamsızlıktan kalıyor çocuk okul kültürünü temel eğitimde almamış (ÖĞRT 2, K).

... Öğrenciler kendi aralarında ve hatta aile arasında bile kaba küfürlü konuşma duyuyor; biz okulda öğretmenler olarak farklı bir lisanda konuşuyoruz gibi geliyor onlara kendileri bile bazen küfürlü konuştuğunun farkında değil Toplumda nasıl davranılır, bir büyük ile nasıl konuşulur biz bunları öğretmekle başlıyoruz işe (ÖĞRT 8, K).

Araştırmada yer alan öğretmenler öğrencilerin şiddet kavramı ile birlikte yaşadıklarını ifade etmektedir.

... Öğrencinin aile yaşantısı az çok tahmin edilebiliyor. Özellikle baba ile sağlıklı iletişimi olan dayak yemeyen öğrenci şiddet eğilimli de olmuyor. Toplantıda özellikle bazı öğrencilerin babalarına öğrencinin kabahatini anlatma konusunda bin kez düşünüyorum. Çünkü kendi elimle öğrencime dayak atıyorum gibi geliyor sonra bu dayaklar öğrencinin bütün davranışlarına yansıyor. Bazı babalar eşek kadar adam oldu ama ben hala döverim çıkıyorlar. Ben de senin oğlan da başkasını dövecek dediğimde veli şaşırıyor nasıl olur toplantıda zararın neresinden dönülse kardır, çocuklarınızı dövmeyin onlar sizi örnek alıyor diyorum (ÖĞRT 4, E).

... Veli toplantılarımda aile içi iletişim üzerinde duruyorum. Evde her kusurunda dayak yiyen çocuğun okuldaki davranışlarını anlatıyorum. Dayakla eğitim olmayacağını anlatıyorum. Toplantıya gelen veliler 1-2 kişi; erkek velilerde bir farkındalık yaratmaya çalışıyorum Öğrencide bir davranış farklılığı göremesem bile veli de bir kulak dolgunluğu oluşuyor farkındalık duygusu oluşturuyor. Veliye söylenen en ufak bir kelime bile kafasını dank ettirebiliyor. Çünkü velilerle doğru dürüst bir veli toplantısı bile yapılmamış. Her toplantıdan sonra mutlaka birkaç veli teşekkür ederek okul psikolojik danışman öğretmen ile görüşme talebini iletiyor (ÖĞRT 8, K).

... Öğrenciler için aile özellikle baba dayacağı çok erken başlamış. Dayağın onlar için bir anlamı kalmamış, hata yaptığımda dayağımı yerim olsun dayak yemezse şaşırıyor. Dayak olmayan bir eğitim, öğrenciler için farklı ve öğrenci bunu şımarıklığa çevirebiliyor. Öğrenciler için onları güdüleyici bir şeyler olmadan motivasyon sağlamak zor (ÖĞRT 5, E).

... Öğrenciler ailede yaptıkları yaramazlık sonrasında dayak yedikleri için okulda da yaptıkları yanlış davranışlar sonrasında dayak beklentisine giriyor. Öğretmen dayak atmayınca şaşırıyor ve niye dövmediniz diye söyleniyorlar (ÖĞRT 3, K).

.... Öğrenci dayak ile yaşıyor bu belli, sürekli kavga içerisinde, derslerinde gürültü, çıkarıyor etrafı rahatsız ediyor ailesine ulaştığımda eti senin kemiği benim at iki tokat düşüncesinde oysa öğrenci dayaktan korkmuyor her gün biraz daha onursuzlaşıyor (ÖĞRT 6, E).

... Velinin biri bana öğrencilere kendinizi ezdirmeyin bağırın çağırın hakaret edin onlar bu dilden anlar dedi; üzüldüm karşımdakiler insan (ÖĞRT 10, K).

...Velim, öğrencisini okuldan alacağını öğrencisi ile ilgili devamlı okuldan şikayet geldiğini, öğrenciye iki tokat atmaktan aciz okuldan hayır gelmeyeceğini söylüyor (ÖĞRT 9, K)

....Öğrencilerin mahallede, evde, okulda şiddetle yaşamaları onların mental gelişimlerini olumsuz etkilemekte ve tek iletişim dillerinin şiddet olması sonucunu doğurmaktadır.

Öğrencilerin en başta aile ortamında şiddet ile karşı karşıya oldukları ve bu şiddetin öğrencilerin okul hayatları ve davranışlarında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Öğrenciler için ailede başlayan şiddetin onların bir yaşam şekline dönüşmüştür (ÖĞRT 6, E).

Öğretmenler görüşmelerinde öğrencilerin ailelerinin maddi sorunları nedeniyle okul dışında da çalışmak zorunda olduğunu bu durumun öğrencinin akademik gelişimine zarar verebildiğini ifade etmektedir.

... Öğrenciler ovada tarım işlerinde çalışıyor. Özellikle bahar aylarında öğrencilerin büyük çoğunluğu işe gidiyor. Bu da özellikle yaz dönemi için işletmelerin ya da bizlerin planladığı tamamlayıcı etkinlikler için engelleyici oluyor Hiçbir yaz stajı ya da etkinliği bu yaştaki bir öğrenciye Turgutlu'daki tarım yevmiyesinden fazla kazandırmıyor. Aileler ve öğrenciler de haklı. (ÖĞRT 4, E).

... Ailelerin öğrencilerinden para ya da tarlada emek bazlı beklentileri var. Özellikle tarım sezonunda, kız öğrenciler biber, erik toplamaya gidiyor Erkek öğrenciler ise tarım

yevmiyelerine gidiyor. Bu durum yoluyla aile ekonomisine katkı sağladıklarını düşünüyorlar.. Fakat erkek öğrencilerin tam da staj zamanlarında yoğun olarak tarım işlerinde çalıştıkları için verimli olarak mesleki bölümleri ile ilgili derslere çalışmıyorlar. Bunun yanında okula da devamsızlık yapıyorlar (ÖĞRT 5, E).

... Bence velilerin en büyük derdi geçim sıkıntısı, bunun yanında durumu iyi olan köy kökenli ailelerde de öğrenci ücretsiz amele. Aileler öğrenciden umudu kestiği için bir işe de girmesini istiyor. Kadın kuaföründe okuldan sonra çalışan birçok öğrencim var, kızlar zaten akşam ezanında eve gidiyor, bunlardan bir de kendini geliştirme beklenmez. Diğer yandan çalışmazsa okul harçlığı dahil para yok. Öğrenci okulda yorgun, kafası iş yerinde; staj ve iş başı eğitimlerde aldığı para ona anlamlı gelmiyor (ÖĞRT 3, K).

... Öğrencilerin en önemli sorunu yoksullukları. Çocukları hep okulda hep ezik olarak dolaşıyorlar, çocuk okuldayken bile kendilerini derslere veremiyor, çünkü akli başka yerde. Öğrencilerde bilinçlendirme yönlendirme yok. Okula sorunlarla geliyor çocuklar (ÖĞRT 7, K).

... Öğrenci okul saatleri dışında çalıştığı için okuldaki derslere yoğunlaşamıyor eksikliği oluyor. Derslerden kopuyor. Öğleden önce gelmiyor çoğunlukla.. Bazılarının gerçekten bir liraya bile ihtiyacı var. Bir öğrencim vardı mesela babası işten çıktığı dönemde annesinin evde komşudan aldığı un ve su ile ekmek yaptığını üç öğün yediklerini söylemişti (ÖĞRT 10, K).

Öğretmenler görüşmelerinde öğrencilerin sağlıklı beslenme ve gelişimi destekleyici gıda tüketimi noktalarında aileleri nedeniyle dezavantajlı olduklarını, öğrencilerde hastalanma ve gelişimde durma problemlerinin çok sık görüldüğünü ifade etmektedir.

... Velilerimin çoğu geçim sıkıntısı yaşayan yakın tarihlerde Turgutlu'ya göç ile gelmiş aileler, bilerek ya da bilmeyerek çocuklarının sağlıklarına önem vermiyorlar. Öğrenci sabah kahvaltı yaptı mı öğlen ne yedi sigara kullanıyor mu bunların çoğundan haberdar değiller.

Öğrenciler okula aç geliyorlar. Kahvaltı kültürü hiç yok Bu durum ilk derslerdeki ilgilerini etkiliyor. Sigara kullanımı çok yaygın öğrenciler devamlı öksürüyor yazık bu gençlere (ÖĞRT 6, E).

... Turgutlu'da yerleşim alanları arasında eşitsizlik var. Öğrencilerin çoğunlukla oturdukları mahallelerde Turgutlu'nun geneline göre nüfus yoğunluğu fazla bu da kişi başına düşen sağlık hizmetinin niteliğini azaltıyor. Bir de maddi yetersizlikler ortaya çıkınca engelli ve hasta nüfusu artıyor. Zaten aileler de iş yüklerinden çocukları ile ilgilenemiyor. Bu öğrencilerin bugünkü akademik ve davranışsal durumlarında bebeklikten beri olan beslenme durumlarının da etkili olduğu kanaatindeyim (ÖĞRT 9, E).

Öğretmenler, velilerin öğrencilerin eğitsel hayatları ve eğitsel gelişimleri hakkında harcama yapmaktan kaçındıklarını ifade etmişlerdir.

... Öğrencilerden kendini geliştirme iradesi gösteren yok; öğrenci kır kökenli, arazileri var, maddi durumu müsait İzmir'de şu seminer var katıl dediğimde okul para verecek mi diye soruyor (ÖĞRT 9, E).

... Velilere özellikle yabancı dil için önem göstermeleri konusunda hatta iyi çocukların velilerine mesleki yabancı dil hakkında uyarılarda bulunuyorum; şu ana kadar dil kursuna giden öğrenci olmadı (ÖĞRT 8, E).

... Son sınıflardan birinin sınıf rehber öğretmeniyim, üniversite hazırlık için kaynak alalım diye ön ayak oldum, kimse para vermedi (ÖĞRT 8, K).

3.2.3. Yöneticilere Göre

Görüşme yapılan yöneticiler öğrencilerin mesleki eğitim öncesi eğitim yaşantılarının kaliteli olmadığı ve bu eğitsel yaşantılarında yeterli kazanımlar elde edemedikleri kanaatinde.

... Ağırlıklı öğrenci aldığımız ortaokullar maalesef ya Turgutlu merkezdeki eğitim açısından geri planda kalmış okullar ya da kırsal mahallelerdeki okullar. Üzülerek görüyoruz ki iyi öğrencileri bir tarafa bırakalım, ortaokulda orta başarı düzeyindeki öğrenciler bile mesleki eğitimi tercih etmiyor. Bunun birçok sebebi olabileceği gibi sonucu olarak biz mesleki eğitim okulları sınırlı kalitedeki malzeme ile iyi yemek yapmaya çalışıyoruz (YÖN 1, E).

... Liselere giriş sisteminde nitelikli okullar var sonra adrese dayalı liseler var bunlardan sonra özel okullar var en son sıra bize geliyor eleğin en altı burası (YÖN 2, E).

... Öğrenci velileri mesleki eğitimin gerekli olduğuna inanmıyorlar. Bunun sebeplerinden biri de öğrenciye olan inancın temel eğitim sürecinde sonlanması. Veli artık öğrencisinden umudu kesmiş. Böylece iletişim kopmuş oluyor. Veli ile iletişim kuramıyoruz (YÖN 3, E).

... Şaka gibi ama tuvalet temizliği sorunu en çok dokuzuncu sınıflarda var onların olduğu katlardaki tuvaletler cinsiyetten bağımsız, mutlaka eğitim öğretim yılı başında tıkanıyor. Toplu yaşamdaki tuvaleti bile kullanma konusunda sıkıntı yaşayan bir grup oluyor elimizde (YÖN 3, E).

... Her sene en az dört beş tane okuma yazma problemi olan yani okuyamayan yazamayan dokuzuncu sınıf öğrencisi geliyor akıcı okumayı yazmayı ölçsek toplam öğrencilerin en az yarısı feci durumda (YÖN 4, E).

... Her sene mesleki eğitim için dokuzuncu sınıfa aldığımız öğrencilerden en az dörtte biri devamsızlık ya da ceza ile mesleki eğitim sistemi dışına çıkıyor bu çocukların okul kültürü oluşmamış yazık, onlar da vatan evladı en az suçlu onlar (YÖN 4, E).

3.2.4. İşyeri Temsilcilerine Göre

Görüşme yapılan iş yeri temsilcileri öğrencilerin staj ve iş başı eğitimlerinde istenen başarıyı gösteremediklerini bunun en önemli sebebi olarak da temel eğitim seviyesindeki noksanlıkları göstermektedir. Buna göre öğrenciler yaş ve sınıf seviyesinin göstermesi beklenen çoğu kazanım ve davranışı sergileyememektedir.

... Bilgisayar tamir, bakım ve bilişim altyapıları yönetim alanında işletmem var, kendi isteğim ile meslek lisesinden öğrenci almak için girişimde buldum. Öğrencileri teknik olarak bir noktaya getiriyoruz ama söylemek istediğim; öğrenci fabrikada dükkanda, müşteri ile konuşurken kendini ifade edemiyor; eskilerin tabiri ile iki lafı bir araya getiremiyor, bunların temel eğitimde okuma akışkanlığı noksanlığından kaynaklandığını düşünüyorum (İşyeri Tems. 1, E).

... Hastane başvuru ve ön kayıta staj öğrencilerini kullanmaya çalışıyoruz ama üzülerek söylemek istiyorum ki ön muhasebe programını ezberden kullanıyor öğrenci; şablon dışı bir durumda açık veriyor, bu sebepten çoğu öğrenciyi geri hizmet işlerine çekiyoruz. Mesleki eğitim öğrencilerinin daha iyi temel eğitim alması gerekiyor (İşyeri Tems. 2, K).

... Çocuk gelişimi bölümü öğrencileri ana sınıfımızda staj görüyorlar, kızlarımızdan minik öğrencilerimize masal kitabı okumalarını istiyoruz, şaşırarak görüyoruz ki bazılarının okuma seviyeleri kesintisiz okumaya uygun değil, heceleyerek okuyanlar bile oldu ülkem için üzüliyorum herkes hakkıyla sınıfı geçmeli (İşyeri Tems. 3, K).

... Fabrikada işçi ve ustalar ile iyi iletişim kuramıyor öğrenci; hep iş bitsin de gideyim havasında uyumsuzluk var. Bunların temel sosyal ilişkiler ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Ekip çalışması takım ruhu gibi kavramlar okullarda verilemiyor, biz öğrenci iken okul takımları sınıf takımları vs gibi sosyal ekiplerle beraber çalışma alışkanlığı kazandırılırdı bunların modern iş yaşamı için hayati olduğu kanaatindeyim (İşveren Tems. 4, E).

... Başarı hazzı ve hırs yok çocuklarda. Daha ben kendi dükkanımı açacağım ben bilişim alanında Turgutlu'da en iyi olacağım diyen çocuk denk gelmedi. Bence bu çocuklara başarısızlık hissi içselleştirilmiş (İşveren Tems. 1, E).

... Çocuklarda hep bir kabullenmişlik, girişimcilik noksanlığı, özgüven eksikliği var. Meslek lisesi öğrencisi temel eğitimde başarısız olduğu için burada olduğu düşüncesini üzerinden atamıyor bence film de orada kopuyor (İşveren Tems. 5, E).

... Fabrikamız ihracat üzerine, müşterilerimiz Turgutlu'ya geldiğinde staj günüyse mutlaka öğrencileri çağırıyorum; kendi adıma Turgutlu'nun gençleri bu işleri sahiplensin kendini tanıtсын istiyorum. Bu güne kadar akıcı konuşmayı bırakın İngilizce kendini ifade edebilen öğrenci olmadı. Öğrencileri vasıfsız iş gücü olarak değil de iyi bir eleman olarak yetiştirmeliyiz ama öğrenciler yabancı dil, uluslar arası kültür gibi konularda çok geriler (İşyeri Tems. 5, E).

... Hastanede temel verileri ve tahlil sonuçlarını yorumlamada sıkıntı yaşıyor öğrenci; bunun kaynağının mesleki eğitim ile ilgili olmadığını düşünüyorum, öğrenci akademik algılama ve yorumlama bilgisini temel eğitimde içselleştirememiş (İşyeri Tems. 2, K).

İşyeri temsilcileri staja gelen öğrencileri iş yaşamında başarıya taşıyacak bir aile desteğinin olmadığını bunun yanında öğrencilerin genellikle ya ekonomik olarak ya da toplumsal olarak dezavantajlı ailelerden geldiğini bu durumun da öğrencilerin iş yaşamlarını etkilediğini ve etkileyeceğini belirtmişlerdir. Ailevi açılarından boşanmış ailelerin

çocuklarının da oldukça fazla olduğunu gözlemlediklerini söyleyen işveren temsilcileri bütün bu olumsuzların da öğrencilerin sırtında bir yük oluşturduğunu ifade etmektedir. Bunun yanında kırsal mahallelerden gelen öğrencilerin de fazla olması işyeri kültürü ve mesai anlayışları bazında da sıkıntıları yarattığı ifade edilmektedir.

... Öğrenci ile gerçek manası ile ilgilenen yok; bazen geç çıkıyor stajdan, ben rahatsız oluyorum bu saatte kız çocuğu tek başına gidiyor diye ama ailesinde bunu dikkate alacak maalesef kimse yok. Kızın annesi babası ayrı, zaten bu sorunları de sırtında taşıyor onu mesleki yaşama zorunlu kılan da bu evdeki sorunlar bence (İşyeri Tems. 2, K).

... Öğrenci kırsal kökenli Turgutlu'nun köyleri de nispeten zengindir genelde dışarıdan işçi gelir o nedenle öğrenci de işçi kültürünü çalışma disiplini görmemiş. On dakika geç kalsam ne olur düşüncesinde, kurumsallık zaman kullanımı alışkanlıkları yok. Bu da bizi zorluyor en basit gibi görünen bu kavramları da kazandırmak zorunda kalıyoruz. Toplumsal dinamikler bile önemliymiş bunu yaşayarak görüyoruz (İşyeri Tems. 8, E).

... Öğle yemeği işletmeye ait değil; işçiler genelde kantinden bir şeyler alır ya da yanlarında getirdiklerini yer. Zaten geç paydos etmediğimiz için kimse de bu konuda istekli olmadı ama stajyer öğrenciler öğle yemeği parası talep ettiler. Biraz araştırınca gerçekten ihtiyacı var öğrencinin; bakkaldan simit alacak parası olmadan staja gelen öğrenci var. Biz öğrenciden kendini geliştirmesini bekliyoruz (İşyeri Tems. 1, E).

... Stajyer öğrencilere cüzi de olsa haftalık veriyorum bir öğrenci haftalığını erken almak için geldi. Biraz sıkıştırdınca kardeşine kitap alacağını söyledi. İnanmadım ama gene de verdim, okulu aradım rehber öğretmene ulaştım; gerçekten öğrencinin babası inşaat işçisiymiş hastalıktan çalışamadığı için kaymakamlık yardımı ile geçiniyorlarmış öğrenci de haftalıklarını kardeşlerine okul harçlığı yapıyormuş. Bu çocuklarını bazıları tam dayaklık ama bazılarının da yaşamı çok zor (İşyeri Tems. 1, E).

... Bizde staja gelen öğrenciler yaz aylarında ovaya çalışmaya gidiyor. Öğrenci yaz aylarında sabahtan öğleye kadar tarlada sonra bizde akşama da stajda. Çok zor bir tempo ama öğrencinin ailesinde yok; başka yapacak bir seçeneği yok. Bu öğrencilerin ailevi kültüründe kendini geliştirme vs maalesef yok insanlar ekmek derdinde (İşyeri Tems. 2, K).

... Yeni kuşağı dinlemeliyiz ama onlar da bizi dinlemeli bazılarının yaşamları zor toplumsal açıdan bazı yapılan hareketler bir bireyi tamamen sokağa atmak anlamına

gelebiliyor. Hiç staja gelmeyen bir kız öğrenci için bile olumsuz rapor doldurmamak için defalarca okulu aradım işletmeden kaynaklı bir sorun üstümüze düşen bir sorumluluk olup olmadığını doğruladım. Önce vicdanen sonra toplumsal olarak bu bizim görevimiz bence (İşyeri Tems. 2, K).

... Çocuk ailesinden şiddet görüyor bunu ben gözlemledim okulu ile paylaştım. Baktığımda on sekiz yaşında birey ama içine kapanık hatta pısrık. Bir şey yapılmalı ama okulun dediğine göre alkol tedavisi gören bir baba bırakmış gitmiş bir anne bize de staja gelen zor bir çocuk. Her şey bazen görüldüğünden de zor (İşyeri Tems. 2, K)

... Velilerden hiç katkı alamıyoruz, hatta hiç görmüyoruz her şey yasal bir zorunluluk olarak görülüyor oysa veli kafasını kullansa öğrencisini doğru yönlendirse Turgutlu'da kolay kolay işsiz kalmaz çocuğu (İşyeri Tems. 8, E).

... Stajyer öğrenciler ile diğer çalışanlar arasında sürekli sorunlar çıkıyor, kuşak farklılığı diyerek geçmek bence işin kolaycılığı sorun daha büyük. Veliye ulaşmaya çalışıyoruz bazen işler büyümesin diye; ama velinin öğrencinin staja geldiğinden bile haberi yok. Kimi kimden soruyorsun, yine de en büyük muhatabımız okul oluyor aileler çocuklarından umudu çoktan kesmiş gibi (İşyeri Tems. 1, E).

... Disipline uyan ve iş akdine sadık kalan genelde kırsal kökenli öğrenciler sınıflandırmak ve ötekileştirmek için söylemiyorum ama kenar mahallelerden gelen öğrencilere yapılan bütün telkin, rehberlik, yol gösterme boşa gidiyor. Bu öğrencilerde aileden gelen bir hırçınlık var kavga ve sıkıntı hiç bitmiyor aile bireylerinden dolayı sanki utanıyor gibi öğrenci ama kendi de uyumlu olamıyor grubun parçası olmuyor (İşyeri Tems. 1, E).

... Toplumsal olarak da işçi ve ücret karşılığı çalışan görevlinin hakir görüldüğünü düşünüyorum. Öğrenci de bu sebepten utanıyor bir eve tamire gitmekten. Yıllarca çalışmadan kazanmanın toplumca kabul görmesinin sonucu belki de bu. Öğrenci benim işimde çalışsa belki üstü yağlı kıyafetlerle gezecek ama usta olduğunda hatırı sayılır para geçecek bunu değil az para kazanacağı masa başı işi kovalıyor. Kimse çalışmak istemiyor (İşyeri Tems. 8, E).

... Toplumsal olarak üretmeyi hatırlamalıyız, gece vardiyasına ek mesai parası karşılığında çalışacak adam bulamıyorum. Sorsan herkesin ihtiyacı var; kimse zora gelmek istemiyor (İşyeri Tems. 8, E).

... Öğrencilerin velileri de sürece katkı vermeli çocuğun ne iş yapacağını bu iş için gerekli kurs ve seminerler var mı gibi bilgileri araştırmalı ama kısır döngü burada başlıyor; veli zaten çocuğu ile yeterli ilgilenmediği için çocuk mesleki eğitimde, mesleki eğitimde olduğu için de kısıtlı olan veli ilgisi sıfırlanıyor (İşyeri Tems. 8, E).

... Toplumsal olarak mesleki eğitime ve hizmet sektörüne bakış değişmeli; bir takımında herkes yıldız olamaz, tek başına yıldızlar da bir şey yapamaz. Velilerin hepsi çocuklarını patron olsun düşüncesinde ama çalışmadan patron olunmuyor. Ben de meslek lisesi mezunuyum ben fabrikaya odun bile taşıdım şimdiki benim görev tanımında yok diye geri çekiliyor (İşyeri Tems. 1, E).

... Kız öğrenciler için iş olmazsa olmaz değil üzülerek görüyorum ki kendilerince iyi bir kısmet bulduklarına inansalar ve bu sayede çalışmadan evde oturma durumu oluşsa bunu şans olarak görüyorlar. Bir stajyer öğrencim staja mezun olup diploma almak için geldiğini yaza düğünü olduğunu ve evlenince çalışmayacağını mutlulukla ifade etti. Bizim gençliğimize kadında erkek de çalışmalı derdik; en azından lise mezunu seviyesindeki herkes bu düşüncedeydi. Artık bu da değişmiş çalışmadan yaşamı idame ettirme durumu bir şans olarak görülüyor (İşyeri Tems. 2, K).

... İş hayatında benim başarılı tüm elemanlarım hırslı, günü birlik yaşamayan çocuklardı. İki tanesi benden ayrılıp dükkan açtı, benden müşteri de aldı ama gönül koymadım. Hatta memnun oldum. Biz gördük geçiyoruz ama yeniler sanki arkadan gelmiyor. Konu ile alakalı değil ama bizim işte çalışan çok Suriyeli türedi benim zoruma gidiyor (İşyeri Tems. 1, E).

... Kız çocuklarının eğitimi ayrıca önemli bunlar ileride anne olacaklar bazen diyorum ki bunlar kendilerine bakamıyorlar çocuklarına nasıl annelik edecekler. Nesiller değişiyor ama bence iyiye evrilmiyor (İşyeri Tems. 2, K).

... Toplumsal olarak yozlaşma çok; kızlarımızı gençlerimizi ben uyarıyorum bir anne olarak iyi bir çalışan her şeyden önce oturup kalkmasını bilecek (İşyeri Tems. 2, K).

... Velilerin öğrencilerinden umudu olmadığı şuradan da belli çocuğun kendini geliştireceği dil kursu, meslek kursu vs gibi kursların yanı sıra kpss kurslarına da göndermiyor. Öğrenci kpss ve devletin sunduğu iş imkanlarından da bir haber olarak mezun oluyor. Aslında özellikle teknik bölümlerden mezun olanların çok iyi ek puanlarla üniversite sonrasında da iyi devlet kadroları şansları var. Ama veli de öğrenci de büyük oranda gelecekte ümitsiz (İşyeri Tems. 6, E).

... Öğrenci hemen elime çok para geçsin çok para kazanayım derdinde iş öğrenme, piyasaya girmeye çalışayım derdinde pek stajyer öğrenci olmadı. Bu çocuklar staj sonrası bize gelerek para konuştuğunda ben direk argo tabirle sepetliyorum. Para konuşan meslek erbabı olmaz biz böyle öğrendik, meslek erbabı mesleğini yapar para sonra gelir. Biz de böyle ekmeğimizi kazandık. Kaç para alacağım derdi ile başlayanlar ile işimiz yok (İşyeri Tems. 6, E).

Temada elde edilen veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde; öğrencilerin meslek lisesine yönelim ve meslek lisesinde başarı, mesleğe yöneliminde önemli bir sacayağını oluşturan aile ve sosyal yaşantıları, bunların değerlendirilmesi hakkında öğrenci, öğretmen, yönetici, işyeri temsilcilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Burada öğrencilerin birer biblo, heykel misali çevrenin etkilerinden bağımsız olarak okula gidip gelmediklerini; yaşadıkları ve yaşamadıkları ile her yaşantı kısıntısını beraberlerinde taşıdıkları noktasında aile ve sosyal yaşantılarının etkilerini açıklamak amaçlanmaktadır. Bu noktada görüşülen tüm görüşmeciler dezavantajlı aile ve sosyal yaşantı türevlerinden bahsetmiş bu durumun mesleki eğitim süreçlerine etkilerini dile getirmişlerdir.

İlk olarak ailelerin eğitime olan bakış açısı noktasında öğrenci görüşmeleri yekpare olarak düşünüldüğünde ailelerin genel olarak çocuklarına eğitim aldırma istedikleri anlaşılmaktadır. Fakat öğrencilerin temel eğitim kurumlarında başarısız olarak; mesleki eğitime bir nevi zorunluluk olarak gelmiş olması, ailelerin de öğrencileri üzerindeki beklentilerini azaltmıştır. Velilerin büyük çoğunluğunun eğitsel bir geçmişi olmadığı görülmektedir. Bu durum da velilerin öğrencilerin eğitsel yaşantılarına katkıları yok denecek seviyeye getirmektedir. Veliler hemen hemen okulla hiç ilgilenmemekte okul hayatına bir zorunluluğun yerine getirilmesi olarak bakmaktadır.

Bunun yanında farklı mesleki ve teknik eğitim programlarında okuyan öğrencilerle ve onların rehber öğretmenleri ile yapılan görüşmeler toplumsal alanda görünmeyen, ama

ayrıntılı olarak incelendiğinde fark edilen sosyal hiyerarşik düşünceler ve sınıflandırmalarla karşılaştırılmıştır. Temel olarak sosyal, kültürel açıdan Fransız sosyoloğun ifadesi ile sermaye fazlasına sahip olan ailelere ait öğrenciler meslek liselerinin ortaya koyduğu vizyona daha rahat uyabilmekte, gitmiş oldukları kurum türü ile eşgüdümlü alan tepkilerine alınabilmektedir. İfade edilen sermaye miktarının az olduğu aile kültürüne ait öğrenciler nereye gittiğini bilmeyen bir gemi misali sadece savrulularak okulda başarısızlıkla karşılaşmakta ve okulun vizyonunu kavramakta zorlanmaktadır. Bu Bourdieu ifadesi ile tahakküm ilişkileri ve sermaye bağlantıları, meslek eğitiminin devamı olan ve staj ve işbaşı eğitiminde de görülmektedir. Mesleki seçim kültürel sermaye bağlamında belirgin ve şuurlu yapılmadığı için işbaşı eğitiminde de kültürel sermaye kodları eksik öğrenciler başarı gösterememekte iş hayatına dezavantajı başlamaktadır. Burada da görüldüğü gibi okul seçimi meslek seçimi gibi kişinin tek başına aldığı bir karar gibi algılanan seçim gerçekte toplumsal kuralların bir izdüşümü niteliğindedir. “Öğrenciler habitusları yani ilimleri ve derinlerde yatan kalıplaşmış bireysel mekanizmaları aracılığıyla bir karar verirken sıklıkla iddia edilenin aksine bireysel bir karar vermemektedir” (Koytak, 2012, s. 90).

Bunun yanında görüşülen tüm paydaşlarca ifade edilen şiddet kavramı ile öğrenciler çok erken ve ev ortamında tanışmakta ve bunu içselleştirerek normal olarak görmeye başlamaktadır. Bu da sorunların çözümünü şiddet olarak görmelerine kendilerini güçlü hissettikleri anda zayıfa şiddet uygulamalarına yol açmaktadır. Öğrencilerin ev ortamının olumsuzluğu öğrenci-okul problemlerinin temel noktalarından biridir.

Öğrencilerin aile için şiddet ile ilgili söylemlerinden hareketle öğrencilerin hayatlarında evde de şiddet olgusunun olduğu ve aslında okuldaki şiddetin arka planlarının birisinin de bu durumla ilgili olduğu görülmektedir. Öğrencilerin mahallede, evde, okulda şiddetle yaşamaları onların mental gelişimlerini olumsuz etkilemekte ve tek iletişim dillerinin şiddet olması sonucunu doğurmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine doğrultusunda öğrencilerin en başta aile ortamında şiddet ile karşı karşıya oldukları ve bu şiddetin öğrencilerin okul hayatları ve davranışlarında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Öğretmenler öğrenciler için ailede başlayan şiddetin onların bir yaşam şekline dönüştüğü kanaatinde.

Okuldaki eğitimin maddi açıdan aile tarafından desteklenmesi noktasında öğrenciler genel olarak eğitim harcamalarının aileler tarafından pahalı, gereksiz ya da önemsiz

görüldüğünü bunun yanında ailelerin büyük oranda ekonomik güçlerinin yetersiz olduğu için öğrencilerine maddi destek veremediği düşüncesindedir. Öğrenciler ailelerinin öğrenci gelişimi için maddi destek verecek durumu olmadığı gibi gerekli motivasyon ve ilgi de olmadığı noktasında birleşmektedir.

Öğretmenlerin, ailelerin eğitime bakış ve eğitimin desteklenmesi noktasındaki görüşleri düşünüldüğünde velilerin eğitsel yaşantı noksanlıkları, öğrencilerinden ümidi kesmiş olmaları ve içerisinde buldukları geçim sıkıntısı kaynaklı maddi sorunlar velilerin çocukları ile ilgilenmemeleri sonucunu yaratmaktadır. Ailelerin çocuklarına karşı duysarsız oldukları ve veli toplantılarına çoğunlukla katılmadıkları ifade edilmektedir. Ayrıca aileler çocuklarını okul dışında takip etmemekte onların davranışları noktasında yönlendirici olmamaktadır. Bunun yanı sıra öğrenciler için aileleri bir mesleki yönlendirici rolü oynamaktan çok uzaktır.

“Bu noktada ifade etmek gerekir ki sosyo-ekonomik bölgelerin kendi içerisinde üretmiş olduğu kültürel ve sosyal sermayenin önemli besleyici damarlarından birisi de ailelerin sahip olduğu sosyal kültürel yapıdır. Bu yapı içerisindeki ilişkilerin niteliği bu sermayenin de miktarını artırıcı ya da azaltıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Aileler çocuklarının okul başarısını arttırmak rekabeti kendilerine döndürmek için kültürel sermayeye en önemli faydası olan yaşantılar farklı etkileşimler ve görüntüler arayışında olmaktadır. Sosyal ve kültürel yönden avantajlı bölgelerdeki ailelerin okul ve çevresi ile kurdukları birlikte ağlar okulun beklentilerine uygun bir şekilde öğrencilerin hazırlamalarına ve çocukları pedagojik anlamda öne geçirmekte ve sosyal tabakalaşmadaki konumlarını sürekli üstte tutmaktadır” (Çelik, 2014, s. 270-275).

Öğretmenler görüşmelerinde öğrencilerin aileleri tarafından okul zamanları dışında çalışmaya gönderildiğini ve bu durumun öğrencinin okul dışı zamanında yapması gereken etkinlik ve gelişmeleri etkilediğini belirtmiştir.

Öğrencilerin çalışmaları, özellikle bahar aylarında mahalle ve okullar özelinde oldukça fazla sıkıntı yaratmakta okul çağındaki öğrenciler ova işleri denilen tarım işlerinde çalıştıkları için okula gelmemekte ve eğitimden uzaklaşmaktadırlar. Bu da genellikle köy kökenli ailelerin çocuklarında sıklıkla görülmekte bazen akademik açıdan büyük gelişim gösterme potansiyeli gösteren çocuk, ailesi tarafından bu tip işlerde çalıştırıldığı için okuldan soğumakta ve okuldan kopmaktadır.

Öğretmenlerin dile getirdikleri çalışan çocuklar sorunu yekpare olarak düşünüldüğünde ailelerin maddi sıkıntıları ya da kendi tarımsal işleri nedeniyle öğrencileri okul zamanı dışında çalıştırma eğiliminde oldukları bu yoğun çalışma temposunun zaten akademik alanda ilgisi az olan öğrencilerin bu az olan okul ilgilerinin de yorgunluk vs nedeniyle tamamen kaybolması sonucunu yarattığını belirtilmektedir.

Öğretmenler tarafından dillendirilen sağlık sorunları doğrultusunda öğrencilerin yaşlarına göre iyi beslenemediği, maddi yetersizliğe bağlı sağlık hizmeti eksikliğinden olumsuz etkilendiklerini ifade etmektedir. Bu noktada öğretmenler her anlamda sağlıklı bir şekilde bu güne gelememiş bireyler ile karşı karşıya olduğumuz kanaatindeyiz.

Kültürel ve ekonomik bütün yapılar öncelikle kültürel ve ekonomik sermaye kodlarına daha önceden sahip olanların mevcut durumlarını korumayı ve onları daha da güçlendirmeyi hedeflemektedir. Okullar toplumsal alanda hakim olanları baz alıp sanki bu habitus herkes tarafından sahip olunan bir özellikmiş gibi kabul etmektedir. Bu düşünce tarzı ekseninde toplumsal bir kurum örgütlenmesi olarak okul fırsat eşitsizliğini giderme amacı yerine toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesini, eşitsizliklerin yeniden kanuni ve doğal sayılmasını sağlamaktadır. Bunu sağlamayı da başarı ile habitus arasında ilişki kurma zorunluluğu ile başarmaktadır.

Bourdieu, toplumsal eşitsizliklerin devamının her şeyden önce okuldaki eğitimin üst sınıflara ait kültür şekli ve kültürel yapılara yakınlığı içermesi ile belirgin hale geldiğini, alt sınıfa ait çocukların eğitim alanında yüz yüze bırakıldıkları eğitimsel yapıların genellikle toplumdaki hakim kültür yapılarına uygun olarak hazırlanmış olmasından dolayı çocuklar okulda sunulanları anlamakta zorluk yaşamakta ve başarısızlık hissine kapılmaktadır. Bu noktada okulun ortaya koyduğu eğitsel mesajı dezavantajlı çocukların anlamaları genelde çok kolay olmamaktadır bu kapsamda eğitim hayatındaki başarı hikayelerinin temelde aile eğitimine dayandığı önermesi doğrultusunda hakim sınıfa ait bireylerin çocukları daha ilk çocukluk çağlarında eğitimin mesajlarını çözebilecek kültürel sermayeye sahip olup içselleştirmektedir. Eğitsel başarıyı getiren bu durum başarı ile kültürel sermaye arasındaki bağı da ifade etmektedir. Toplumsal grupların bireylerinin bireysel okul başarıları doğrudan doğruya sahip oldukları kültürel sermayenin miktarı doğrultusundadır. Eğitim alanı boyutunda yeterli sermaye ile ilgili habituslara sahip olmayan sınıftan gelen öğrenciler hakim sınıfa ait kodlarla yapılandırılmış eğitim şemaları karşısında daha baştan yenik durumdadır.

3.3. Mesleki Eğitimde Edinimler- Engeller

Bu temada öğrenci, öğretmen, yönetici, iş yeri temsilcileri ile yürütülen görüşmelerden kişilerin mesleki eğitimde edinimler-engeller temasına uygun olanlar aktarılmıştır, arkasından tema verileri toplu biçimde değerlendirilmiştir.

3.3.1. Öğrencilere Göre

Görüşme yapılan öğrenciler bilgi sahibi olmadıkları bir ortama geldiklerini ifade etmekte bunun yanında bu sebeple mesleki eğitime de çok zor uyum sağladıklarını hatta hala uyum ile ilgili sorunları olduğunu ifade etmektedir.

... Ben okula zorla geldim. Seviyem diğer sınıf arkadaşlarımdan düşük. Sınavlarda hep düşük not alıyorum ailem notlarımla hiç ilgilenmiyor, bu yüzden okulda kendimi rahat hissedemiyorum. Babam da zaten okumasan daha iyi masraf çıkarmamış olursun diyor (ÖĞR 5, E).

... Okula ilk geldiğimde alışmak hiç kolay olmadı. Kendimi tek başıma hissettim. Herkes beni takip ediyordu sanki.. İlk günlerde hiç kimse ile konuşmak istemiyordum (ÖĞR 9, K).

... Okulda erkek öğrenci çok, biraz da bundan çok kavga oluyor bu duruma hala alışamadım (ÖĞR 4, E).

Uyum zorluğu yasayan öğrenciler devamsızlık yapmakta ve okulda kaçmaktadır. Bu durum da öğrencilerin okuldan ilişkisinin kesilmesi sonucunu da getirmektedir.

... Bugün şansım olsaydı ortaokulu tekrara okumak isterdim.. Çünkü orası daha huzurluydu, oyun oynama alanlarımız vardı. Yakın arkadaşlarım vardı ortaokulda. Burada okulda bahçede kavga dövüş oluyor ben de pek gitmek istemiyorum, arkadaşımınla internet kafeye gidiyoruz. Sanırım devamsızlıktan kalacağım (ÖĞR 7, E).

... Biz Turgutlu'ya yeni geldik sayılır eski okulumda ev çok yakındı okulda mahallede rahat rahat oyun oynuyorduk, okul da evimiz gibiydi .Burada bir kere okul çok uzak okula ancak yetişiyorum, okulda da bahçeyi oyun için hiç kullanamıyorum (ÖĞR 6, E).

... Babamı severim aslında ortaokuldayken bana hiç karışmazdı, ama buraya başladıktan sonra karışmaya başladı, dövdi; kaçıyorum okuldan diye, ben meslek lisesini sevmedim (ÖĞR 1, E).

Ortaokulu özleyen öğrencilerin yanı sıra, kimi öğrenciler mesleki eğitimdeki eğitim şartlarının diğer okullardaki şartlardan daha önde olduğunu ve mesleki eğitim süreçlerinin gelecekle için önemli olacağı düşüncesindedir.

... Doğruyu söylemek gerekirse meslek lisesinde daha çok imkan var. Diğer okullarda atölye yok. ama bizim okulumuzda birçok atölye var. Buranın sunduğu imkanlar beni mutlu ediyor, gelecek için umutlanıyorum. Bir de burada ortaokuldan daha fazla arkadaşım oldu, ben meslek lisesi ile yükseleceğim (ÖĞR 5, K).

... Bu okulda her şey var aslında. Ama bizim ortaokulumuzda hiçbir şey yokmuş, düzgün durursan her türlü imkanı kullanıyorsun (ÖĞR 10, K).

... Öğretmenler bilgisayar dersi için muhasebe programı lazım dediler, babama alalım dediğimde ne gerek var okul versin diye cevap verdi. Bir şeyler yapmak istiyorum, biraz da bu iş, para ve destek (ÖĞR 1, E).

Görüşme yapılan öğrenciler okulda düzenin sağlanması ve sağlıklı eğitsel ortamların sağlanması noktasında sıkıntılar yaşandığını bu sıkıntılar nedeniyle mutsuz olduklarını dile getirmektedir.

... Bir arkadaş teneffüste bana omuz attı. Kavga ettik. Sonra nöbetçi öğretmen geldi. Öğretmen hemen bizi idareye gönderdi onun da işi çoktu hiçbir şey olmadı (ÖĞR 2, E).

... Sınıfımızdan beş kişi devamsızlıktan iki kişi ceza alarak okuldan atıldı, derslerde doğru dürüst ders işlenmiyor, herkes telefona bakıyor artık çok sıkıldım (ÖĞR 1, E).

... Ben İngilizce dersini seviyorum, dinlemek istiyorum ama hoca bayan bağıramıyor diye çok şımarıyorlar hiçbir şey anlamıyorum (ÖĞR7, E).

... Sınıfta istesen de bazen ders dinlenmiyor, arkadaşlarımda hepsinin dersleri kötü, hocalar da bağırmaktan ders işleyemiyor. Matematik dersi boş geçiyor gibi oluyor oysa ben dört senelik mühendislik kazanmak isterdim (ÖĞR 5, E).

..... *Yabancı dil kursuna gidiyorum çünkü burada ders anlamamanın mümkünü yok (ÖĞR 6, K).*

..... *Okul çıkışına devamlı polis geliyor, tedirgin oluyorum; sanki suçluymuşum gidi hissediyorum (ÖĞR 7 E).*

Öğrenciler, okul imkanlarının piyasa koşullarına göre olumsuz olduğunu düşünmektedirler. Öğrencilere göre okul, onları hayata hazırlamaktan çok uzaktadır.

... *Staja gidiyorum, hastanedeki cihazlarla okuldakilerin alakası yok, sıfırdan öğreniyorsun, o zaman okul niye var ki? (ÖĞR 9, K).*

... *Okulda hiçbir proje yapılmadı, yurt dışı projelere erişim, hep öğrenci kaynaklı, okul da elini taşın altına sokmalı (ÖĞR 1, E).*

... *Sınıflar kırk kişi,, zaten ses çıkaran fazla bir de kalabalık olunca dersler anlaşılmıyor (ÖĞR 7, E).*

... *Okuldaki öğretmenlerin çoğunu dinlemiyorlar, çok rahatsız oluyorum (ÖĞR 10, K).*

.... *Okuldaki bilgisayarlara okul dışı zamanlarda erişmek yasak, güvenlik sebebiyle laboratuvarlar teneffüs saatlerinde kapanıyor, oysa ben o zamanlarda da çalışmak isterdim (ÖĞR.4 K).*

Okulda öğrenciler akran zorbalığı ve şiddetin çok yaygın olduğunu kimi zaman kendilerini güvende bile hissetmediklerini dile getirmektedir.

... *Okulda kimileri zorla para, sigara vs istiyor herkesi sıkıştırıyorlar. Bazen bana da denk geliyor; onlar bulaşınca ben de dayanamıyorum kavga çıkıyor. Bazılarında bıçak var okul çıkışı bile. tehdit ediyorlar (ÖĞR 1, E).*

... *Çocukluk arkadaşlarımı daha çok seviyorum. Çocukken ilkokulda ortaokulda kavga etsek de uzamıyordu bıçak vs yoktu. Buradaki öğrencilerin ağı çok bozuk; küfrü duyunca insan dayanamıyor; bir de çok kavgacılar. Her yerde sürekli sataşıyorlar. Kavga etmemem için babam beni hep tembihliyor ama küfür duyunca dayanamıyorum (ÖĞR 8, E).*

... Okulda düzeni bozan tipler belli; öğretmenlere bile karşı çıkıyorlar; idareye küfür ediyorlar, bazı şeyler benim zoruma gidiyor (ÖĞR 4, E).

... Burada herkes kavga ederek anlaşmaya çalışıyor. Biraz sustun mu hemen üstüne çöküyorlar zorla parayı almaya çalışıyorlar, ben hep öğretmenlere, idareye şikayet ettim, ama kaybeden ben oldum artık ben de maalesef kavga ediyorum (ÖĞR 3, E).

3.3.2. Öğretmenlere Göre

Araştırmaya katılan öğretmenler, okulda disiplin anlamında zorluklar yaşandığını ve bu durumun okulun bir eğitim kültürüne sahip olmasına engel olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, disiplin sorunlarının zorlu olması nedeni ile ailelerin mesleki eğitime öğrenci gönderme noktasında ikinci kez düşündüklerini; mesleki eğitimde okul ve kurum disiplininin yerleştirilmesinin eğitim kalitesine fevkalade katkı yapacağını ifade etmişlerdir.

... Çocuk zorla gelmiş olmanın verdiği ezikliğinin farkında, dışarıda göğsünü gere gere ben meslek liseliyim diyemiyor. Öğrencilerin bir kısmı Turgutlu merkezden onların arkadaşları iyi liselere, özel okullara devam ediyorlar. Çocuk, arkadaşları bazında 'Amele' olarak adlandırılma korkusu yaşıyor (ÖĞRT 5, E).

... Akranlar arasında alay etme dalga geçme, birbirlerini beğenmeme gibi davranışlar oluyor öğrenciler incinebiliyorlar (ÖĞRT 8, K).

... Turgutlu'da yaşıyor hepsi ama, çocukların kültürü çok farklı. Arkadaşına davranışı, öğretmeni ile konuşması ne aklınıza gelirse her şey farklı; bu farklılık burada meslek lisesinde zenginlik yaratmıyor kavga sebebi oluyor (ÖĞRT 7, K).

... Boş derslerde nöbetçi öğretmen bir sınıfa gitmez o sınıf kendi kendine kalırsa kesin kavga çıkıyor ve genelde ağız burun patlıyor. Beden eğitimi derslerinde halı sahada oynanan maçlarda mutlaka kavga oluyor. Öğrencilerin kendini ifade biçimi şiddet. Öğrenciler televizyondaki şiddet içerikli dizileri izliyor oradaki karakterleri bizde daha fazla örnek alıyor. Bir dizide söylenen bir söz hemen ertesi gün birçok öğrenci tarafından sıralara kazınıyor. İşin özeti öğrenci kendini kavga etmeden anlatamıyor, savunamıyor (ÖĞRT 4, E).

... Öğrencilerde şiddet çok normal. Arkadaşına şaka yaparken bile vuruyor. Devamlı camlar kırılıyor, okul kapılarının çoğu menteşesinden çıkık. İdare de bıraktı artık tamir etmeyi (ÖĞRT 6, E).

... Öğrenciler okul kültürünü temel eğitimde almamışlar devamlı bir kavga hali mevcut; ders disiplini çok zor. (ÖĞRT 6, K)

... Ders işlemek çok zor, ben başka liselerde de çalıştım, böyle bir şey yok; ders sessizliği sağlamakla geçiyor. Öğrenci devamlı dalga geçmek istiyor, derse karşı ilgi maalesef yok (ÖĞRT 6, E).

... Bu sene sadece benim sınıftan üç öğrenci okuldan uzaklaştırma aldı öğrencileri kazanmaya uğraşıyoruz ama zorla olmuyor, bence zorunlu eğitim, ilgili öğrencinin de hakkını elinden alıyor (ÖĞRT 1, E).

... Ben mesleki eğitim öğretmeniyim çocuklara bakın bu mesleki bilgiler size hayatta lazım olacak, tatillerde farklı yerlerde çalışın, yabancı dil öğrenin diye uyarıyorum dinleyen yine birkaç kişi. Keşke o öğrencileri özel alabilsek (ÖĞRT 3, E.)

... Okul önünde her gün olmasa da iki günde bir polis arabası bekliyor devamlı bir kavga dövüş hali; bu kez ilgili veli ne pahasına olursa olsun öğrencisini buraya göndermiyor (ÖĞRT 1, E).

... Staja gönderirken bizden iyi, saygılı öğrenci isteniyor keşke ilgili araştırmayı seven öğrenci gönderin dense. Bu disiplin olayları nedeni ile mesleki eğitimden beklenti; saygılı öğrenci seviyesine indirgendi (ÖĞRT 1, K).

...Ders işlenmekte zorlanılıyor okula giren öğrenci yüzse mezun olan onun neredeyse yarısı yazık oluyor; bu gençlere bence en az suçlu onlar (ÖĞRT 1, E).

...Disiplin olmazsa ne kendini geliştirme olur ne başka bir şey, zaten bu çocuklarda maalesef aile ilgisi sıfır, bizde onlara yol göstermezsek kaybolacaklar (ÖĞRT 4, E)

... Öğrencileri teneffüste oynadıkları oyunları takip ediyorum,, güya top oynuyorlar, sonra birbirlerini yakalayıp vuruyorlar. Her teneffüsten sonra derse gittiğimde şakalaşırken birbiri ile kavga etmeye başlamış öğrencileri barıştırıyorum (ÖĞRT 7, K).

Görüşme yapılan öğretmenler mesleki anlamda yaptıkları işten keyif almadıklarını ayaklarının zorlukları nedeniyle kimi zaman geri geri gittiğini ifade etmektedir.

... Öğrencilerin ders ile alakası yok. Bir kısmı daha adını soyadını dahi yazamıyor. Aileden öğrenciye de öğretmene de hiçbir konuda yardım yok. Ailelerin öğrencilerin okul yaşantısına destekleri sınırlı. Öğrencilerin, velilerin okulun bu halini görünce öğretmen olarak sen de bırakıyorsun; uğraşmak boşuna çaba olarak gelmeye başlıyor. Ben mesleğini seven bir insanım ama bazen özellikle bazı sınıflarda beş dakika bile bulunmak istemiyorum (ÖĞRT 8, K).

... Bazen tamamen gardım düşüyor böyle gelmiş böyle gidiyor diyorum ama ben de yoksul bir aileden geldim, bir öğrencide gördüğüm bir ilerleme onun ailesini de kurtarma ihtimali beni ateşliyor bu da maalesef çok sınırlı kalıyor (ÖĞRT 3, K).

... Burada kesinlikle diğer okullardan daha çok yıpranma var; bir kere devamlı sinir harbi, bağırmadan konuşmak imkansız. Her sene birileri tayin isteyip gidiyor ben de istiyorum ama çıkmıyor ilk fırsatta ayrılacağım burada branş ve meslek yönünden köreldiğimi düşünüyorum (ÖĞRT 2, E).

... Burada velilerle iletişim yok gibi, öğrencilerin akademik ilgisi zayıf, şartlar olumsuz yıpratıcı. Bu sebeple bazen insan bıktıyor. Bakıyorum öğretmenlerin bir kısmında yorulmuşluk, bıkkınlık var (ÖĞRT 4, E).

....Turgutlu merkezinde çalışan çoğu öğretmenin uğraşmadığı sorunlarla uğraşyoruz yeri geldiğinde sadece öğrenciye değil veliye de dert anlatmak gerekiyor. 5 sene doğuda çalıştım fiziksel şartlar daha zordu ama bir senede burada yıprandığım kadar 5 sene doğuda yıpranmadım (ÖĞR5, E).

...Öğrenci elinde bıçakla okula geliyor onu uyarıp ikna ediyorsun yarım saat sonra babası kavgaya geliyor sadece öğretmenlik değil asayiş polisi gibi çalıştığımız zamanlar oluyor. İmkan bulayım arkama bile bakmadan ayrılıyorum (ÖĞR6, E).

....Okul bahçesinde öğrencileri iki dakika yalnız bırakamıyorum hemen ya darp ediliyorlar ya da üst sınıflar onların parasını almaya kalkıyor. Bu tip şeylerle uğraşmaktan sıkıldım (ÖĞRT 2, K).

...Devamlı sınıfımdan bir şeyler çalınıyor ya sınıfımın kapısı kırılıyor artık kapıyı dolabı kilitlemekten vazgeçtim (ÖĞRT 2, K).

... Buraya gelmeden önce doğru dürüst rapor izin almadım ama burada imkan bulduğumda rapor alıp okula gelmemek için uğraşıyorum (ÖĞR 6, E).

...Para için çekilecek dert değil sadece maaş karşılığı çalışıyorum ek ders umurumda bile değil öğrencilerde en ufak bir ışık görsem ama o da yok (ÖĞR 7, E).

Araştırmaya katılan öğretmenler özellikle sınıf yönetiminde ve ders düzenini sağlamak noktasında zorlandıklarını bu durumun da kendi işlerini zor ve keyifsiz hale getirdiğini ayrıca bu sınıf düzenindeki zorluk ve düzensizlik halinin akademik aktarım şansını sıfıra indirgediğini ifade etmektedir.

... Meslek lisesinde sınıflar çok kalabalık değil ama gelen öğrencilerin ilgi ve isteği de yok. Ailelerinde akademik yolla ilerlemiş bir örnekleri yok. Bir de isteksizlik ve önceki eğitim yaşantılarındaki eksiklikler devreye girince öğrenci dersten bir şey anlamıyor anlamayan öğrenci başlıyor sınıfta sıkılmaya, sınıfı rahatsız etmeye, öğretmen olarak ders işlerken öğrencileri etkinliklere motive etmede sınıfı kontrol etmekte zorlanıyoruz.. Çoğunun aklında okuyup da ne olacağız fikri var (ÖĞRT 7, K).

... Meslek liselerinde kadın öğretmen olmak bir kat daha zor bunun toplumsal yanı zaten malum bir de bu meslek liselerine gelen öğrencilerin toplumsal yapıları gereği yaşanan zorluklar var. Bu öğrenciler genelde kırsal bölgelerden ve çoğu da doğudan göç etmiş ailelerden gelmektedir. Bu ailelerde kadın değeri bakımından erkekten geridir. Ben de bu tip bir ailede büyüdüm. Babam ille de erkek öğretmende okusun diye okul müdürü ile kavga bile etti. Sebebi ise kadın öğretmenin çocuklara söz geçiremeyeceği düşüncesi idi. Bir de öğrenciler fiziksel temas ve şiddet görme ihtimali nedeni ile erkek öğretmenden çekiniyor. Bir öğretmene yakışmaz ama sınırı geçerse erkek öğretmenden bir tokat yiyebileceği korkusu var. Kadın öğretmenden bu nedenle de korkmuyor. Kadın öğretmen arkadaşlar gerçekten çok zorlanıyor (ÖĞRT 5, E).

... Özellikle nöbet günü sonrası tüm gün evde yatıyorum. Öğrenciler her gün mutlaka kavga ediyorlar, nöbet günlerimde araya girmeye çalışıyorum, birbirlerine küfür, hakaretin bini bir para başıma ağırlar giriyor (ÖĞRT 10, K).

Araştırmaya katılan öğretmenler özellikle akademik derslerde öğrenci seviyesinin sınıf seviyesinden çok aşağıda olduğunu bu durumun okuldaki eğitim öğretim sürecini sekteye uğrattığı kanaatindedir.

... Tüm meslek liseler hatta liseler için ortak programı olan dersler var benim dersim de bu derslerden biri ama benim öğrenci yapım diğer lise türleri ile aynı değil her yönden değil programların yerel ve uyarlanabilir olması gerekli (ÖĞRT 6, E).

... Aynı sınıfta bile çok fazla seviye farklılığı var. Okuma yazma bilmeyen öğrenci ile lise öğrencileri aynı sınıfta bu çok acımasız hem de bu öğrencilerin bu seviyeye kadar gelmiş olmaları çok acı (ÖĞRT 7, K).

... Öğrenciler iki lafı bir araya getirip kendini ifade edemiyor. Şimdi yeniden yapılandırmacı eğitim mantığı ile tüm müfredat öğrencinin öz öğrenmesi ve kendini ifade etmesi üzerine (ÖĞRT 6, E).

.... Tüm müfredat öğrenciyi özgün kılma onu üretken kılma amacı üzerine kurulmuş. Bizim öğrenciler özelinde özgünlük ve yaratıcılık önce kendinle ilgili gereksinimlerinden sonra gelir bizim öğrencilerin türlü sorunları var. Bunları halletmeden öğrencilerden yaratıcı özgün ve çalışkan olmalarını bekliyoruz. Müfredatın bir kısmı kesinlikle yerelde belirlenmeli (ÖĞRT 1, K).

.... İki kere iki dört eder seviyesinde kalmış öğrenciye fonksiyon anlatmaya çalışıyoruz ve dahası başarıyı ölçüyoruz. Bu çok komik ve anlamsız (ÖĞRT 1, K).

3.3.3. Yöneticilere Göre

Araştırmaya katılan yöneticiler, okulda diğer okullara nazaran çok fazla disiplin sorunu olduğunu bu durumun da okulun hem dışarı karşı olan imajını bozduğunu hem de okuldaki derslerin işlenişine engel olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca okul yöneticileri bu disiplin sorunları ile uğraşmaktan okulun geliştirilmesine zaman ve güç bulamadıklarını söylemektedir.

... Çocuklar akademik olarak zayıflar bu kez öğrenci kendini gösterme çabasına giriyor. Derste konuşma, dersi bölme, öğretmene karşı gelme çok sık. Ben bunları okul kültüründeki eksikliğe ve öğrencinin istediği şeyi yapmadığına bağlıyorum. Çünkü severek gelmiş nadir öğrencilerimiz var onlarda disiplin sorunu yok (YÖN 1, E).

... Sene sonuna kadar mutlaka en az elli öğrenci ceza ile okuldan ayrılıyor müthiş bir sıkıntı var ben yönetici olmama rağmen zaman zaman polis çağırmak zorunda kalıyorum. Bunlar eğitim açısından en zayıf çocuklar bir de yaşın getirdiği arkadaş ilişkileri ve maalesef kötü alışkanlıklar devreye girince okul yönetimi zor oluyor (YÖN 2, E).

... Özellikle kültür dersleri dediğimiz matematik, edebiyat vs. gibi derslerde öğrenciler adeta deliriyor, öğrenci ben zaten mesleki lisesindeyim bunlarla ne işim var diye düşünüyor (YÖN 2, E)

... Büyük bir sigara sorunumuz var. Öğrenci içmesin diye yapmadığımız kalmıyor her öğrencide maalesef en azından sigaraya ilgi var, bahçe nöbetleri bir işkence; öğrenci her kör noktada sigara yakmaya kalkıyor. Mutlaka bir yaptırımı olmalı. Disiplin cezaları ile okullar sigaradan arındırılamaz (YÖN 3, E).

... Velilerin disipline katkısı yok aslında okulun en önemli unsurlarından biri olması gereken disiplin, öğrenciyi sadece sistem dışına itiyor; insan kazanmak bu şekilde olamaz (YÖN 3, E).

... Okulun dışarıdan görünüşü de olumsuz oluyor haliyle. Okul dışında çoğunlukla polis arabası, okul kapısında iki tane özel güvenlik sanki kapalı cezaevi; biraz ilgili veli de belki bu yüzden mesleki eğitimden kaçıyor (YÖN 3, E).

... Öğretmenler burada çalışmak istemiyorlar. Buradaki bazı dezavantajlar onları yıldırıyor. Kendilerini bu okulda geçici olarak görüyorlar. Bu düşüncenin disiplin sorunlarını artırdığını düşünüyorum (YÖN 1, E).

... Öğretmenler burayı sürgün yeri gibi görüyorlar. Buraya sürgün edildiklerini düşünüyorlar. Burası zaten sorunları olan bir yer. Öğretmenler de böyle düşünüp bize yardımcı olmayınca sorunlar büyüyor (YÖN 2, E).

3.3.4. İşyeri Temsilcilerine Göre

Görüşme gerçekleştirilen işyeri temsilcileri öğrencilerin iş yeri kurallarına uymakta zorlandığını bu nedenle zorluklar yaşandığını bu durumun da iş başı eğitimi, stajların verimini düşüren en önemli sebeplerden olduğunu ifade etmektedir.

... Öğrenci hiçbir şeyden korkmuyor; öğretmen, okul vs zaten bunların hiç ağırlığı yok, işsiz, parasız kalmak da onu utandırmıyor. Bütün dünyaları internet, bir de sözüm meclisten dışarı kız ortamı gerisini umursamıyorlar. Maalesef çoğu böyle, benim sadece stajyerim bunlar zaten çoğuyla hiç işim olmaz. Arada birkaç iyi çocuk yakalarsak o (İşyeri Tems. 8, E).

... Disipline etmek zor. Tam bir şeyler öğretiyorsun, işe geç kalıyor; uyarıyorsun cevaben bana bağıramazsın diyerek çekip gidiyor. Gelecek kaygısı yok, ben onların yaşında babamdan harçlık almaya utanırdım. Bunlar çalışmadan harçlık almakta hoşlanıyorlar gibi. Devir değişiyor ama sanki olumlu olarak değil (İşyeri Tems. 1, E).

... Tamam, bunlar genç amenna kanları deli akıyor ama öğrenci adı üzerinde öğrenme talebinde olacak gözü de saatte olmayacak. Hepsi demeyelim ama şu ana kadar buraya staja gelenlerin çoğu neler yapacağız ne öğreneceğiz? Sorularından önce ne kadar çalışacağız ne kadar haftalık alacağız? Diye sordu. Bu bana yanlış geliyor bir yönden hakkını yedirmeyecek bir gençlik geliyor ama bilgi değil para peşinde olmaları de düşündürücü (İşyeri Tems. 1, E).

... Yeni bir kuşak geliyor hani z kuşağı falan diyorlar ya galiba bizim çocuklar onlardan. En kafası çalışmayan çocuk bile bilgisayardan baya anlıyor, ama iş disiplini, devamlı çalışma ısrarcılık yok; kaç tane elamanıma yalvardım, bak sen bu işten çok ekmek yersin elin elektrik işine yatkın, ben kpss çalışacağım diyerek bıraktı hepsi masa başı işi kovalıyor (İşyeri Tems. 8, E).

... Bizlerin zamanında usta korkusu, parasızlık, işsizlik sıkıntısı üzüntüsü vardı. Büyüklerimiz ama işinden olursun diye bizden değil ustadan yana olurdu. Geçen seneki stajyer ustasına bağırıp çağırılmış ben de okula haber verdim ilişğini kestik. Babası geldi bize bağırdı oğlu zaten burada duramazmış biz ona bağırma hakkına sahip değilmışiz; böyle aileler çocuklarına iyilik etmiyor (İşyeri Tems. 1, E).

... Stajyer öğrencilerde geç kalma, devamsızlık yapma sorunları var. Öğrenci hedefsiz ama tek istediği internet ve ortam parayı da aile veriyor işin garibi kızlar da bu durumu garipsemiyor eskiden parasız işsiz çocuklar ile kızlar konuşmazdı bile (İşyeri Tems. 2, K)

... Stajyer öğrencileri topladım, gördüğüm eksikleri okula, öğretmenlerinize bildireceğim dediğimde bıyık altından gülmeler başladı. Çok üzuldüm okulun ve öğretmenlerin bu derece öğrencileri gözünde değersiz olması beni üzdü bence disiplin ve özsaygı olmadan hiçbir şey olmaz (İşyeri Tems. 8, E).

... Stajyer öğrenciler ile diğer çalışanlar arasında sürekli sorunlar çıkıyor, kuşak farklılığı diyerek geçmek bence işin kolaycılığı sorun daha büyük. Yeni kuşak dediğimiz çok küfürlü konuşuyor ve bu durum onlara çok normal geliyor değerlere saygı zayıf, bu da bizim yaş grubuna çok ters geliyor ve kavgalar başlıyor bu çok temel bir sebep (İşyeri Tems. 1, E).

... Disipline uyan ve iş akdine sadık kalan genelde kırsal kökenli öğrenciler sınıflandırmak ve ötekileştirmek için söylemiyorum ama kenar mahallelerden gelen öğrencilere yapılan bütün telkin, rehberlik, yol gösterme boşa gidiyor. Öğrencilerde utanma duygusu olacak bu bence en başlangıç noktası gerisi oluyor öğrenci işi yapamamaktan, işe geç kalmaktan ustasından vs utanacak ve kendini geliştirme çabasında olacak. Dünya alem ile kavgalı insan ile bu iş olmuyor (İşyeri Tems. 1, E).

... İş yerine stajdan sorumlu öğretmen geldi, kız öğrencide bir tutam sakız; ben yerin dibine girdim öğrencide hiçbir değişiklik yok. Öğretmen de bir şey söylemedi bizim zamanımızda önce tokat yerdin bir de ailen döverdi. O da doğru değil ama bu da kesinlikle doğru değil (İşyeri Tems. 2, K).

... Yeni kuşağı dinlemeliyiz ama onlar da bizi dinlemeli biz bu işi otuz yıldız yapıyoruz bunu unutmamalıyız. Yeni kuşağı kazanacağız derken değerlerimiz de kaybolmamalı (İşyeri Tems. 2, K).

Tema verileri bir bütün olarak değerlendirildiğinde; öğrencilerin meslek lisesine yönelim, meslek lisesinde başarı, mesleğe yöneliminde önemli bir diğer saç ayağını oluşturan mevcut devam eden mesleki eğitim süreçlerinin edinim ve engellerin ortaya konulması adına öğrenci, öğretmen, yönetici, işyeri temsilcilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Burada öğrencilerin bir akışkan yapı içerisinde her gün bir eğitimsel yapı içerisinde değişikliğe uğradıkları düşüncesi ile; olumlu ve olumsuz etkileri ile mevcut devam eden mesleki eğitim süreçlerinin etkilerini açıklamak amaçlanmaktadır. Bu noktada görüşülen tüm görüşmeciler mesleki eğitimin, kamunun istediği gibi gitmediğinden bahsetmiş ve bu durumun mesleki eğitim süreçlerine etkilerini dile getirmişlerdir

Öğrenciler her şeyden önce mesleki eğitim süreçlerine ilk kez katıldıklarında okula alışmak noktasında zorluklar yaşadıklarını anlatmışlardır. Görülmektedir ki okula isteksiz zorla gelen öğrencilerin okula uyum sağlama süreci uzun sürmektedir. Görüşme yapılan öğrencilerden hiçbirinin tercih ile isteyerek okula gelmemiş olması ve ailelerinde onlara örnek olacak akademik başarısı yüksek büyüklerinin olmaması okula bakışın olumlu olmasını zorlaştırmaktadır.

Öğrencilerin dile getirdikleri okula uyum problemleri noktasında, çoğunluğu mesleki eğitim ile hiçbir bilgisi olmadan zorla, liselere giriş sistemi gereği okula gelmiş öğrencilerin kendilerini diğerlerinden değişik hissettiği, arkadaşlarıyla iletişim sorunları yaşadıkları için mesleki eğitime uyum sağlamakta zorluk yaşadıkları ve mutlu olmadıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bazıları ise mesleki eğitime alışmanın zorluklarına rağmen gelecekteki ve eğitimleri için buranın doğru olduğunu düşünmektedirler. Görüşme yapılan öğrencilerin birçoğu kendini ailelerinden daha iyi yetiştirmek istediğini söylemekte fakat ailelerinden bu konuda destek göremediğini ifade etmektedir. Ailesinden destek alamayan öğrenciler okulla ilgili ilk olumsuzlukta okuldan soğumakta bu da akademik olarak gelişmelerini engellemektedir.

Mesleki ve teknik anadolu liselerine dönük toplumsal algı da bu durumu desteklemektedir. Demir'in (2017) ortaokul sekizinci sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmada lise tercihleri incelenmiş olup, 390 öğrenciden sadece 70 öğrencinin ilk tercihinin mesleki ve teknik anadolu liseleri olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar daha mesleki eğitime girmeden önce bile okula yabancılaşmaya meyil gösterildiğini ortaya koymaktadır. Nitekim isteksiz ve mecbur kaldığı için mesleki eğitimi tercih eden öğrencilerin okula yabancılaşmaları veya mesleki eğitime yönelik tutumun etkilenmesi kaçınılmazdır. ha düşük olduğu görülmüştür.

Görüşme yapılan öğrenciler öğrencilerin disiplin ve düzen ile ilgili sorunlar olduğu düşüncesindedir. Bütün paydaşlarca ifade edilen disiplin sorunları, okul disiplininin sağlanmasında karşılaşılan zorluklar öğrenci bazında da karşılık bulmakta, akademik olarak en alt seviye gruplarından mesleki eğitim liselerine gelen öğrenciler ders ve sınıf kültürüne uyum sağlamakta zorlanmakta, okul kültürüne zarar vermektedirler. Bu durum istekli öğrencilerin okuldan soğumasına sebebiyet vermekle birlikte okul başarısını da dikkate değer biçimde aşağıya çekmektedir.

Alan yazındaki araştırmalarda da bu sonuçlara vurgu yapan ifadeler mevcuttur. Okullarda sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler öğrencilerin okulu benimsemeleri açısından oldukça önemlidir. Bunların yeterli düzeyde olmayışı da devamsızlıkların artmasına ve dolayısıyla okula yabancılaşmaya yol açmaktadır. Bu durum iek Sağlam ve Dönmez (2016) tarafından yapılan araştırmada da devamsızlık nedeni olarak okullardaki sosyal etkinliklerin yetersizliği ne sürülmüştür. Bu alışmalar mevcut araştırmada da sosyal etkinlikler ile ilgili ortalamanın düşük olması ile genel olarak okula yabancılaşmanın düşük olmasını doğrulamaktadır. Dağlı, Poyraz ve Bozkuş'un (2015) araştırmasına göre devamsızlık ve okuldan uzaklaşma davranışını okulda alınan kararlara katılma, okul, ğretmen ve öğrencileriyle iyi ilişkiler içinde olma, okula ait olma duygusu, okula ilişkin olumlu tutumda bulunma durumlarını etkilemektedir. İyi ilişkiler içinde olmak sosyal uzaklık boyutunda önemli bir ifadedir. nk ğrenci sosyalleştike içine kapanma ve soyutlanma davranışından kaçınmaktadır. Mevcut araştırmada sosyal uzaklık boyutunda da öğrencilerin ortalamalarının düşük olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin tamamı akademik farkındalığa sahip olmasa da bir şeyler yapma abasinda olanlar da özellikle staj zamanlarında okulun imkanlarının yeterli olmadığını fark etmekte ve bunu sorgulamaya başlamaktadır. Bunun yanında okuldaki zaman zaman oluşan disiplin sorunlarının ortadan kaldırma yönünde atılan adımların da okulun bazı imkanlarının kullanılmasının önüne geçtiği görülmektedir.

Araştırma için görüş bildiren öğrenciler meslek lisesinde beraber öğrenim gördüğü arkadaşlarının kavga etmeye meyilli olduklarını, küfür ve kötü davranışların yaygın olduğunu bundan hoşlanmadıklarını anlatmışlardır. Öğrenciler, okulda kendi aralarında yaşadıkları sorunları öğretmenlerin, idarecilerin zeceklerine inanmamakta, dayak ve şiddet dışındaki üzümlere itibar etmemektedir. Öğrenci ve ğrenci velileri; yönetmelik ve kanunlardaki yaptırımları ceza olarak kabul etmemektedirler. Herkes kendi üzümünü kendisi bulmaya çalışmaktadır. Arkadaşları ile sorun yaşayan ğrenci; okul öğretmenleri ya da idaresi ile sorunu zmeye çalışmak yerine aile bireylerinden yardım istemekte bu durum öğrenciler arası nitelikçe ufak bir problemin ailelerin de katılımı ile oldukça büyümesi sonucunu doğurmaktadır.

Öğrencilerin dile getirdikleri okulda şiddet temalı problemler doğrultusunda, meslek lisesi ğrencilerinin kavga ve kfrn yaygın olduğu bir ortamda eğitim aldıklarını ve

aralarındaki sorunlarını güç uygulayarak ya da ailelerinden fiziksel şiddet desteği alarak çözmeye çalıştıkları görülmektedir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre okulda disiplinin sağlanmakta zaman zaman zorlanıldığı, çeşitli sebepleri olduğu dillendirilen bu durumun, öğrencilerin kendini geliştirmelerinde önemli engellerden birini oluşturduğu bu kavga ortamının, mesleki eğitimin imajına da çok büyük zararlar verdiği ifade edilmektedir. Öğretmenler çoğu zaman öğrencilerin oyunlarının bile şiddet içerikli olduğunu ve öğrencilerin bu durumu garipsemediklerini söylemektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre, öğrenciler sosyal etkinlik zamanlarında uyum sağlayıcı etkinlik olarak görülebilecek oyunlarında bile şiddet eğiliminden vazgeçememekte ve oyunların niteliği şiddet eksenli olmaktadır.

Araştırmada yer alan öğretmenler özellikle iş doyumunu ve mesleki keyif hakkında mesleki eğitim okullarının öğretmenlere bir şeyler sunmaktan uzak olduğunu öğretmenlerin bu kurumlarda mutsuz olarak çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen görüşmelerinde, öğretmenlerin olumsuz okul ortamından etkilendiklerini ve öğrenci-veli ilgisizliği, akademik yoksunluk nedeni ile öğretmenlerin mesleki doyumlarının düşük olduğu, mecburiyetten bu okulda buldukları ilk imkanda bu okuldan kaçmak isteyeceklerini ifade edilmektedir.

Öğretmenlerin görüşlerinden, mesleki eğitim veren okullarda çalışmanın öğretmenlerin iş doyumunu olumsuz etkilediği, öğretmenlerde yorgunluk ve bıkkınlık oluşturduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Görüşme yapılan öğretmenler meslek liselerinde derse girmenin, öğrencilere sağlıklı akademik aktarım yapmanın zorluklarından bahsederken bu durumun sebeplerinden biri olarak öğrencilerin zayıf akademik durumları ve okula karşı olmayan hazır bulunuşlarını göstermişlerdir. Ayrıca ailelerin mesleki eğitim süreçlerinde hiç yer almaması ve öğrenci davranışlarını düzeltici bir faktör olarak devrede olmamasının da okulda yaşanan sorunları artırdığı ifade edilmiştir. Özellikle kadın öğretmenlerin hem okulun genel yapısı hem de meslek liselerine gelen dezavantajlı öğrencilerin toplumsal arka planları nedeni ile daha da çok zorlandıkları dile getirilmektedir. Nöbet günleri ve okul düzeni sağlama çalışmaları da öğretmenleri oldukça zorlamaktadır. Genel olarak öğretmenler sınıf yönetimi sürecinde oldukça zorlanmakta ve çoğunlukla da başarı olamamaktadır.

Araştırmada yer alan öğretmenler, okuldaki öğretim süreçlerinde sorunlar yaşandığını okul için hazırlanmış olan bakanlık programlarını devam ettirmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler görüşlerinde meslek liseleri için planlanan ve uygulanan eğitim planlarının meslek liselerinin genel yapısına ve öğrenci profiline uymadığını, bu okulların heterojen, akademik açıdan zayıf yapısına uygun esnek yerelin görüşlerini yansıtan geçmiş akademik eksikleri kapatıcı bir program ihtiyacından bahsetmektedir.

Bu minvalde öğretmenler öğrencilerin mevcut akademik ve sosyal hazır bulunuşlukları ile mevcut lise eğitim öğretim süreçlerinde başarısız oldukları kanaatindedir.

Yöneticiler disiplin sorunlarını dile getirmekte; okulun disiplin problemlerinin olduğu ve bu problemlerin, okulun dışı karşı imajını da olumsuz etkilediği ifade edilmektedir. Yöneticiler ayrıca öğretmenlerin de sürece gönüllü olarak katılmadıklarını bu durumun da disiplin sorunlarını artırdığını söylemektedir.

Araştırmaya katılan işveren temsilcileri staja gelen öğrencilerin; işe ve işleyişe uyum sağlamakta ve iş disiplini kazanmakta zorlandıklarını; bunun da öğrencilerin sonraki dönemde iş bulamamalarında önemli bir faktör olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun farklı sebepleri olduğunu ifade eden işveren temsilcileri öğrencilerin okul hayatlarının da disiplinli olmamasını bu duruma sebep göstermekte; bunun yanında yeni bir yaş grubu ve eleman profiline de geldiğini anlatmaktadırlar.

İşveren temsilcilerinin görüşlerine göre, öğrencilere yol gösterilmemekte, onlara mesleki ve bireysel anlamda rehberlik yapılamamaktadır. Öğrencilerin her şeyi kendilerinin bulması ve araştırmasının istendiğini ve öğrencilerin bu yükün altından kalkamadığı ifade edilmektedir. İşyeri temsilcileri doğru yönlendirme ve yöneltme ile öğrencilerden daha fazla verim alınabileceğini ve daha iyi bir mesleki kariyer inşa edilebileceği kanaatindedir. Bunun yanında büyük bir disiplin eksikliği olduğu ifade edilmekte bu disiplin eksikliğinin okul, aile ve işyeri saç ayakları ile çözülemezse büyük değer sorunları ortaya çıkacağı ifade edilmektedir.

3.4. İstihdam ve Mesleki Başarı

Bu temada öğrenci, öğretmen, yönetici, iş yeri temsilcileri ile yürütülen görüşmelerden istihdam ve mesleki başarı temasına uygun olanlar aktarılmıştır. Arkasından tema verileri toplu olarak değerlendirilmiştir.

3.4.1. Öğrencilere Göre

Görüşme yapılan öğrenciler staj ve iş başı eğitimlerinde kendilerini başarılı görmediklerini söylerken bunun en önemli sebebi olarak da mesleki eğitim ile iş yaşamı arasındaki uyumsuzluğu göstermektedir. Buna göre öğrenciler mesleki eğitimde iş yaşamının gereği doğrultusunda bir eğitim olmadığı kanaatindedir.

... Okulda elektrik bölümünde eğitim görüyorum, okulda hala lamba sök tak yapıyoruz. Benim çalışmak istediğim yer fabrikalar, fabrikada bir arıza olsa benim buradaki eğitim ile bırakın tamiri müdahale şansım bile yok. Zaten stajda bize temizlikten başka bir şey yaptırmıyorlar (Öğrenci 1, E).

... İklimlendirme bölümünde inverter klima soğutma ısıtma söküp takmadan geçiyor. Ama Stajda da artık eski tip klima görmüyoruz. Ben stajı daha önemsiyorum (Öğrenci 2, E).

... Buradan mezun olanlar en fazla asgari ücretle fabrikaya işe girebiliyor, mesleki anlamda çok da başarı hayalim yok (Öğrenci 5, E).

... Elektrik üzerine dükkan açmak imkansız gibi zaten elde avuçta yok bu eğitimle üst düzey ustalık da mümkün değil (Öğrenci 1, E).

... Meslek lisesi mezunu olan kişiler hastanede temizlik yapıyorlar, dört senelik üniversite kazanma şansım yok, kazanacak olsam buraya gelmezdim. Neticede boşuna okuyoruz (Öğrenci 6, K).

.... Başarı hikayesi diye bir şey yok, gidin sorun rehberlik servisi orada elle tutulur üniversite kazanan öğrenci var mı? Biz neyin derdindeyiz? (Öğrenci 6, K).

... Staj yaptığı yerde lise sonrası çalışan var mı? Ben bilmiyorum devlet zorlamasa staja bile gelemeyiz (Öğrenci 1, E).

3.4.2. Öğretmenlere Göre

Öğretmenler görüşmelerinde öğrencilerin aileleri tarafından okul zamanları dışında çalışmaya gönderildiğini öğrencinin de sadece para kazanma temelli bir iş algısı oluştuğunu para kazandığı işleri değerli gören öğrencilerin kendini geliştirme sürecini sabırla bekleyerek zaman harcama eğilimi göstermediklerini ifade etmektedir. Öğretmenler öğrencilerin mesleki eğitim ile ilgili işleri beğenmediği düşüncesindedir.

... Öğrenciler ovada tarım işlerinde çalışıyor. Özellikle bahar aylarında öğrencilerin büyük çoğunluğu işe gidiyor. Bu da özellikle yaz dönemi için işletmelerin ya da bizlerin planladığı tamamlayıcı etkinlikler için engelleyici oluyor. Hiçbir yaz stajı ya da etkinliği bu yaştaki bir öğrenciye Turgutlu'daki tarım yevmiyesinden fazla kazandırmıyor. Aileler ve öğrenciler de haklı. (ÖĞRT 4, E).

... Ailelerin öğrencilerinden para ya da tarlada emek bazlı beklentileri var. Özellikle tarım sezonunda, kız öğrenciler biber, erik toplamaya gidiyor Erkek öğrenciler ise tarım yevmiyelerine gidiyor. Bu durum yoluyla aile ekonomisine katkı sağladıklarını düşünüyorlar.. Fakat öğrencilerin tam da staj zamanlarında yoğun olarak tarım işlerinde çalıştıkları için verimli olarak mesleki bölümleri ile ilgili derslere çalışmıyorlar. Bunun yanında okula da devamsızlık yapıyorlar (ÖĞRT 5, E).

... Öğrenci, veli para odaklı düşünüyor; öğrenci staj yapacak dediğimde, ilk soru ne yazık ki kaç para alacak oluyor (ÖĞRT 3, K).

... Yoksulluk büyük sorun ama daha büyük sorun bu öğrencilerin yoksun büyümeleri. Öğrenciler her şeyi almak istiyor büyük bir sınıf atlama talebi var. Öğrencilerde bilinçlendirme yönlendirme yok. Onların gözünde en iyi iş en çok para kazandıran iş (ÖĞRT 7, K).

... Öğrenci iş beğenmiyor; öğrencilere anlatıyorum çalıştığınız yerlerin eleman eksikliği olabilir, mezun olunca sizin için bir imkan açılabilir, elinizden geleni yapmaya çalışın diye. Öğrenciler ben mezun olunca çok daha iyi yerlerde çalışacağım diyor (ÖĞRT 10, K).

.... Öğrencilerin herhangi bir iş için zaman ve çaba sarf etmeye sabrı yok, iş hemen bulunacak, parası fazla emeği az, itibarı fazla olacak. Böyle bir iş imkanı olmazsa işsiz kalmak onlar için dert değil (ÖĞRT 7, K)

Öğretmenler; velilerin öğrencilerin eğitsel hayatları ve eğitsel gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmadığını bunun yanında öğrencileri ile sosyal açıdan da istenen ölçüde ilgilenmediklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler mesleki eğitimde istenen başarı için veli bilgilendirmelerinin de çok önemli olduğunu altını çizmişlerdir.

... Önce velileri eğitmek gerek; veliler bilinçsiz, ilgisiz çocuğunun sigara içtiğini veli benden öğreniyor. Bu boşluk ortamında da öğrenci istediği gibi at koşturuyor (ÖĞRT 8, K).

... Beklenen şu: Veli, öğrencisi için gelişme yollarını araştırarak, öğrenci araştırarak ve ortaya kaliteli bir çalışan çıkacak. Gerçek şu: Veli zorunda olduğu için çocuğunu okula gönderiyor, zaten kendi sosyal ve ekonomik açıdan zorda. Sonuç olarak da dostlar alışverişte görsün manzarası ortaya çıkıyor (ÖĞRT 4, E).

... Medyanın da desteği ile çok büyük hamleler gerekiyor bir şekilde akademik farkındalığı olan yani gerçekten vasıflı işgücü, mühendis olabilecek öğrencileri mesleki eğitime çekmemiz gerekiyor, yoksa mesleki eğitim ileri gitmez geri gider (ÖĞRT 1, E).

... Manisa'da bir fabrika stajyer tekniker alacak diye duyduk, tek fazladan şart, staj bağlamında mesleki yabancı dil öğretimi sunacaklarından yabancı dile öğrenimine yatkın öğrenci talep ediyorlar. Öğretmen arkadaşlar ile de konuşuyoruz bir tane böyle öğrenci yok son sınıflarda; çünkü ortaokulda İngilizce öğrenimde başarılı olan öğrenciler bizi tercih etmemiş. Bu devran ancak velileri bilgilendirerek, sanayide vasıflı eleman arzı yaratarak döner (ÖĞRT 4, E).

... Velide, çocuğum mesleki eğitime mi layık düşüncesi var ama mesleki eğitim de kendi başarısı ile iyi öğrenciyi kendine çekmeli. Başarı hikayeleri eğitsel rehberlik ile ortaokuldaki öğrenci velilerine aktarılmalı en büyük anahtar bence burası (ÖĞRT 8, E).

... Veliler bilgilendirilmeli, en azından kırsaldaki iyi öğrencileri kazanmalıyız her iş biraz dönüp dolaşıp zekaya geliyor, vasıflı eleman da zeki insandan çıkar (ÖĞRT 8, E).

...Ortaokul son sınıfta kesinlikle zorunlu olarak tüm okullar velileri ile birlikte mesleki eğitim okullarını gezmeli; staj ve iş imkanlarını incelemeli. Velilere, burayı hakkı ile bitiren bir öğrencinin en iyi şartlarda işe sahip olacağı mutlaka anlatılmalı (ÖĞRT 4, K).

3.4.3. Yöneticilere Göre

Araştırmaya katılan yöneticiler özellikle öğrencilerin akademik başarı noksanlığı kaynaklı üniversiteye yerleştirme sonuçlarında başarısızlık olduğunu, bu durumun da okuldaki nispeten başarılı öğrenciyi de hedefsiz bıraktığını ifade etmektedir

... Geçen sene elle tutulur, öğrenciye tercihinde ek puan veren bölümler dahil hiçbir üniversite kazanan öğrencimiz yok. Bu kez mühendislik vs gibi hayali kuran öğrenci sayısı da olmuyor. Bir nevi başarısızlık başarısızlığı doğuruyor (Yönetici 1 E).

... Veli öğrencisi acaba dört senelik bir teknik fakülteye gider mi hayali bile kuramıyor biraz iyi olan öğrencinin velisi bu tabloyu görünce bütün şartları göze alıp anadolu lisesine nakil imkanları arıyor (Yönetici 1 E).

Yöneticiler öğrencilerde kendini gösterme başarı hırsının da olmadığı kanaatindedir.

... Staja giderken heyecan duyan kendini göstermeye çalışan öğrenci elin parmaklarını geçmez gerisi için gırgırında bunların çoğu her alanda ortaokulda işleri bırakmış (Yönetici 2 E).

...Herkes günü kurtarma peşinde velisi, öğrencisi, öğretmen hatta idarecisi; bir tiyatrodaki herkes rolünü oynuyor sadece. Gerçekte ne meslek öğrenmek ne de meslek öğretmek isteyen ver. Hoş zaten bu meslek eğitime zorla getirilen kitle ile işler zor (Yönetici 1 E).

3.4.4. İşyeri Temsilcilerine Göre

Araştırmaya katılan işyeri temsilcileri staja gelen öğrencilerin aldıkları okul eğitimi ile işletmelerin iş yaşamı arasındaki bağın niteliği hakkında şüpheleri olduğunu ifade etmişlerdir. İşveren temsilcileri tüm iyi niyetlere rağmen öğrencilerin doğrudan iş piyasasına yönelik bir eğitim almadıklarını bu nedenle iş yerlerine de kendilerine de bu staj ve iş başı eğitiminin çok verimli olma noktasında eksiklikler bulunduğunu söylemektedir. Ayrıca işyeri temsilcileri okulların özellikle sanayi tezgahlarındaki gelişimleri takip edemediklerini ve eski tezgahlar ile verilen eğitimin yeni tezgahlarla iş yapan işletmeler için hiçbir anlam ifade etmediğini ifade etmektedir.

... Öğrenci okula gidiyor, alan şefi, atölye dersleri vs ama bizim buradaki ile alakası yok. Benim araba tamiri işletmem var ben bilgisayarlı arıza tespit ekipmanları kullanıyorum. Çocuk bu sistemi burada görüyor dolayısı ile benim o çocuktan faydalanmam, çocuğun benden faydalanması pek mümkün değil. Ben yine de eleman yetiştirmek için sıfırdan anlatıyorum öğrenci de dinlemeyince ya da saygısız olunca iş yürümüyor (İşyeri Tems. 9, E).

... İklimlendirme üzerine büyük bir firmanın Turgutlu bayisiyim, iklimlendirme bölümü stajyer öğrencileri geliyor; maalesef çoğu şimdilerde basitçe inverter dediğimiz klima sistemleri üzerine hiç çalışmamış, okulda çalıştıkları eski sistem klimalar, bu kez bana faydaları olmuyor. Bütün iyi niyetlere, bizim telkinlerimize rağmen sahadaki elemanlarımız bu çocukları getir götür işlerinde kullanıyor çünkü sahada ustaların işine yarayacak seviyede değil (İşyeri Tems. 10, E).

... Öğrencinin okuldaki eğitimi, atölye dersleri hep kağıt üzerindeki bilginin tekrarı öğrenci eski tabirle eline anahtar alıp tezgaha geçmiyor. Bu kez ben staja gelen öğrenciye on bin liralık işte tecrübe kazandırıyorum. Ben piyasaya iş yapıyorum ve büyük işler; en ufak bir arıza ve hata bana para kaybettiriyor. Evet iş başı eğitim ama öğrenci de bir şeyler öğrenmiş olarak bana gelmeli yoksa ben on binlik yüz binlik yerden ısıtma işlerinde o öğrenciyi sahaya sokamam. (İşyeri Tems. 10, E).

... Elektrikte sınır yok, ev aletleri, sanayi elektriği vs ama öğrenci de eğitim alarak gelmiş olacak. Benim açık konuşacağım eleman eksikim var ama çoğu işe stajyer çocuğu göndermiyorum. Öğrenci iş güvenliği ile çalışmayı bile öğrenmemiş ben onu nasıl sanayi elektriği arızasına giden ekibime katayım. Staja gelen çocukları bir iki deniyorum bakıyorum biraz bilgili, eli anahtar tutuyor okulda bir şeyler öğrenmiş; onları ustaya katıyorum. Geri kalanlar maalesef rahatsız olarak söylüyorum dükkanda çay dağıtıyor (İşyeri Tems. 8, E).

... Çocuk gelişimi bölümü öğrencisi kitabi bilgi konusunda en azından eksik olmamalı biz onu kreş öğrencileri ile yalnız bıraktığımızda saha ile kitabi bilgiyi tamamlayabilsin. Ama öğrencilerimiz maalesef meslek dersi eğitimleri zayıf olarak geliyorlar sadece saha eğitimi maalesef yetmez diye düşünüyorum (İşyeri Tems. 3, K).

... Kız öğrencilerde okul devamsızlığı yaygın, muhasebe öğrenmeden gelinen bir staj bence gezmekten başka bir şeye yaramıyor. Ticaret meslek liseleri bizim öğrenciliğimizde

çok disiplinliydi. Şimdi böyle öğrencilerin son sınıfa gelmiş olması muazzam ilginç. Ayrıca öğrencilerin söylemiyle doğru dürüst muhasebe dersi almadan muhasebe dersini geçiyorlarmış sebebi ne olursa olsun bu yanlış (İşyeri Tems. 2, K)

... Öğrencilerin okulda eğitim aldıkları tezgah ile ben de eğitim gördüm ben elli beş yaşındayım. Teknolojinin geldiği yere bakarsak durumun vahameti daha iyi ortaya çıkıyor. Devlet her yere yatırım yapıyor ama Turgutlu gibi sanayinin işlek olduğu yerdeki meslek lisesinin yenilenmemesi üzüntü verici (İşyeri Tems. 6, E).

... Öğrenci sağlık meslek lisesinde güya mesleki eğitim alıyor her şey yirmi sene önceki gibi değil ki; hemşire sadece tansiyon baksın kan alsın. Öğrenci acil bakım cihazlarını hastanede görüyor diğer servis cihazlarını konuşmuyorum bile zaten öğrenci profili belli, ben haftada bir iki günde tüm bu açıkları nasıl kapatabilirim. İyi öğrenci çıkacak, kendini adayacak anca öyle maalesef gördüğümüz kadarı ile öylesi de mesleki eğitimi tercih etmiyor. Gerçekten ileride nitelikli hemşire ve ara eleman eksikliği hisseder miyiz diye düşünmüyor değilim (İşyeri Tems. 2, K).

... Şimdi söyle bir anlayış var, stajda öğrenir, sahada öğrenir vs; peki öğrenci her şeyi sahada öğrenecekse neden dört sene lisede dirsek çürütüyor. Hadi oralarda temel eğitimi tarih, coğrafya, yabancı dil öğretseniz diğerleri de sahada öğrenilsin o da yok. Üzülerek düşüncemi ifade etmek gerekirse ya bu çocukları meslek okullarında adam gibi eğitsinler ya da çocukları dört sene oyalamasınlar (İşyeri Tems. 1, E).

... Öğrenci meslek lisesi elektrik bölümü mezunu ama diploması ile usta seviyesinde iş bulamıyor. Tüm suç mu çocukta; eğitim hatta kendimi işin içine koyayım staj hepsi sıkıntılı. Meslek liseleri adam akıllı olursa hepsi stajı, iş hayatı hatta sanayisi bile daha iyi olur. İşin okulu orası ne yaparsak yapalım bizim de işimiz insanla yürüyor; eleman kalitesini artıramazsak biz de iyi iş çıkartamıyoruz. (İşyeri Tems. 1, E).

... Öğrenciye güya İngilizce eğitimi veriliyor; ders sayısı, niteliği tartışılır ama bu çocuklara diğer liseler ile aynı müfredatta İngilizce eğitimi verilmesi çok saçma. Bu çocuklar mesleki İngilizce almalı en azından başlangıç seviyesinde. Sahada en çok kullanılan parça ve ekipmanları tanıtmak gibi onları diğer ülkelerde de usta yapmaya yardımcı bir dil eğitimi olmalı. Yoksa bütün lise öğrencileri aynı dil eğitimi alacaksa mesleki eğitimde bu dil eğitimi zulüm ve zaman kaybı. (İşyeri Tems. 5, E).

... Kız meslek lisesi giyim bölümü öğrencileri staja bize geliyor ama biz tekstil işi yapıyoruz, öğrenci tekstil tezgahları, üretimi gibi kavramlardan bihaber; tamamen dostlar alışverişte görsün hesabı. Giyim bölümü öğrencileri staja tekstil fabrikasına geliyor böyle bir düzen işte (İşyeri Tems. 5, E).

Araştırmaya katılan işyeri temsilcileri staja gelen öğrencilerin aldıkları mesleki eğitim ve gelişimleri doğrultusunda iş imkanları bulması gerektiğini fakat yeni dönemde işçi ve elemana duyulan ihtiyacın hızla azaldığını bu durumun öğrencilerin zaten iş bulmasını zorlaştıracağını ifade ederek. Özellikle sanayide makine kullanımının yaygınlaşması ile az eleman ile çok iş yapılabilmesini bu nedenle kendini geliştirmenin önemi anlatılmıştır.

... Biz meslek lisesinden mezun olduğumuzda fabrikalar hemen bizi istihdam etti benim arkadaşlarımdan işsiz kalanı ben hatırlamıyorum. Biz çok mu iyidik? Bu çocuklardan iyidik ama uçup da kaçmıyorduk, piyasa açtı. Şimdi hem piyasa doydu hem de her şeyi makine yapıyor. Şimdi fabrika senden hem elektriği bilmeni hem de az buçuk otomasyon sistemlerini kontrol edebilir olmanı istiyor bu da zeka ve kendini geliştirme işi yoksa iş bulamıyorsun bulursan da tekniker değil düz işçi olarak (İşyeri Tems. 1, E).

... Hastanelerin eskiden her işi sekreteryası idi. Bilgisayar çok nadirdi. Şimdi her şey program ile; ben devlet hastanesinin her bölümünün ayrı memuru olduğu zamanları net hatırlıyorum. Şimdi sadece genel işlere bakan birkaç memur var onlardan da sadece muhasebe bilmesi değil hem muhasebe hem de iyi derece bilgisayar bilmesi isteniyor. Bu da maalesef ticaret meslek lisesi muhasebe bölümü mezunlarının çoğunun maalesef beceremediği, beceremeyeceği bir aşama (İşyeri Tems. 2, K).

... Fabrikalar tekniker arıyor düz işçi çok ama istenen algısı açık birkaç işi yapabilecek adam. Bize gelen stajyer ben iklimlendirme biliyorum iş bulurum düşüncesinde ama istenen klima servisine gidecek personel elektrikten de anlasın. Her ikisi için ayrı ayrı istihdam artık yok. Öğrenci kendini geliştirmişse çok paralar alıyor yoksa sürünüyor, sürünecek (İşyeri Tems. 7, E)

... Manisa'daki fabrikalar eskiden adam bulamıyordu şimdi boş yerler hep tekniker kadroları ama öğrenci de o vasıfta değil işsizlik kaçınılmaz oluyor. Artık tek bir mesleki eğilim de yetmiyor (İşyeri Tems. 8, E).

... Meslek lisesi elektrik bölümü öğrencisi stajyerim; mezun olunca turşu fabrikasında işçi olarak işe giriyor ayıp mı tabii ki değil. Soruyorsun, başka iş yok deniyor ama benim işletmemde bile elemana ihtiyacım var ama daha seçiciyim çünkü artık seçenek de mezun da fazla (İşyeri Tems. 1, E).

... İş sıkıntısı geçmişe göre çok var ama iş imkanlarının parası da çok; burada stajyerlik de yaptı bir elemanın sadece sulama sistemleri bakımı ile sulama mevsiminde çalışarak iki sene içerisinde ev araba aldı. Bizim zamanımızda hayal edilemezdi bu paralar .Piyasa, akıllı adama sürüyle para veriyor (İşyeri Tems. 1, E).

... Bizde staja gelen öğrenciler yaz aylarında ovaya çalışmaya gidiyor. Öğrenci yaz aylarında sabahtan akşama kadar tarlada Çok zor bir tempo ama öğrencinin ailesinde yok; başka yapacak bir seçeneği yok. Ben bütün stajyerleri aynı şeyi söyledim ben sizin yerinize olsam para almadan mesleki eğitimim ile ilgili bir yerde çalışırım gerekirse çöplerini temizlerim ama o fabrikanın kapısından her gün girerim. Çünkü ova işi para getiriyor ama iş yerleri de tecrübesiz iş ortamını bilmeyen kişiyi işe almıyor (İşyeri Tems. 7, E).

... Öğrenci staj dışında fabrika ortamı görmüyor ve üst seviyeden iş istiyor, eskiden belki şimdi ekmek aslanın ağzında (İşyeri Tems. 7, E).

... Fabrikalaşma ve fabrikadaki makine kullanımı, dükkan açmanın hem zorlaşması hem de maddi olarak getiri sağlamasındaki azalma yeni mezunları mecburen vasıfsız işlere zorluyor. Öğrenci iş bulamayınca fabrikaya yevmiye işçisi yazılıyor bu kez mesleki eğitim vs hepsi çöpe gidiyor. Devlet yeni mezunların iş bulmasını desteklemeli (İşyeri Tems. 1, E).

... Vasıflı elemana müthiş ihtiyaç var ama vasıflı eleman yetiştiremiyoruz. Değişen teknolojiyi takip edecek ve yabancı dil bilen bir teknik eleman en az mühendis kadar hatta saha tecrübesine göre Turgutlu ve civar sanayi sitelerinde muazzam paralar kazanıyor. Yetişmiş elemana yüksek maaş verip çalıştırmak, ucuz tecrübesiz elemanın hata yaparak tecrübe sağlamasını beklemekten firmalara daha uygun geliyor. Turgutlu'nun en büyük seramik fabrikasında doğru dürüst stajyer yok ama kritik pozisyondaki elemanlar çok büyük paralar kazanıyor (İşyeri Tems. 8, E).

... Stajyer öğrenciler ile diğer çalışanlar arasında teknik bilgi farkı çok öğrenciler sadece kitabi bilgi biliyorlar bu da firmanın tecrübesi olmayan öğrenciyi staj sonrası kabul görmemesi anlamına geliyor. Firma tecrübeli eleman istiyor ama öğrencileri staj sonrası

tecrübesiz diye gönderiyor. Bu çocukları nerde tecrübe kazanacak marsta mı? (İşyeri Tems. 1, E).

... Öğrenci kırsal kökenli aileden arazisi var; fabrikadaki para ona üç beş kuruş geliyor ve arazisine geri dönüyor. Onun için mesleki eğitim bir yasak savma işine dönüşüyor zorunluk bitince de mesleki eğitim süreçlerinden ayrılıyor ona harcanan zaman emek boşa gidiyor. Ne işsizlik azalıyor ne eleman yetiştirilmiş oluyor; havanda su dövme. Mesleki eğitimden ekmek yemeyecek öğrencilerin mesleki eğitime zorla alınmış olması bu işin de işsizliğin de sebebi (İşyeri Tems. 1, E).

... Öğrenci hiç disiplin görmemiş okulda ceza yok, öğretmen idareci korkusu evde aile çekincesi toplumdaki utanma yok. Birden biz çocuklardan iş bulma çabası göstermesini iş bulanlardan da sabah erken kalkarak işe gelmesini disiplinli olarak çalışmasını bekliyoruz. Şu sanayi sitesini gezelim eleman çalıştıran esnaftan, işe aldıktan ilk bir yılda işten ayrılan eleman sayılarını duyalım akıl almaz durumda. Yeni gençlikte çalışma kültürü azalıyor, fabrikaların gece vardiyaları boş bu vardiyalar on yıl önce de vardı o zaman bu kadar boş değildi ve inanın bu paralar da yoktu. Ben demiyorum herkes köle gibi çalışsın ama öğrenciler hatta yeni gençler az çalışma ve bol para derdinde (İşyeri Tems. 7, E).

... Kız öğrenci istihdamında maalesef daire biraz daha dar ama öğrenci de istemiyor gibi geçen bir fabrika muhasebe bölümüne mevsimlik sekretarya destek elemanı arıyordu. Benim haberim oldu burada staj yapan birkaç öğrenciye ulaştım haberdar ettim hepsi burun kıvrırdı orası tüm mevsim boş kaldı. O öğrenciler de işsiz olarak evde oturdular hem mesleki tecrübeden hem de mevsimlik de olsa paradan oldular. Oysa belki de o fabrika onların iş akitlerini uzatacaktı (İşyeri Tems. 2, K).

... Sağlık meslek lisesi stajyerine ek olarak yani kendi aldığı eğitime göre staj imkanı yanında hastaneye yardım olarak eleman bugün gelmedi en azından kendi bölümünüzü kendiniz temizleyin ricasına; öğrenci ben temizlikçi değilim diye cevap veriyor. Hastane müdürü sinirden küplere biniyor, doktor hanım rica etti kendi de pas pas yaptı yine de öğrenci temizliğe elini sürmedi bu kıızı buradan almalısın diye rica ediyor. Herkes prenses herkes kraliçe bu kadar prenses ve kraliçe masallarda olur (İşyeri Tems. 2, K)

... İstihdamda azalma olarak mı yorumlamalı artık ihtiyaç yok, artık vücut gücüyle emeği ile değil de kafası ile çalışacak adama ihtiyaç var bence meslek lisesi eğitimi henüz

bu dönüşüme hazır olamadı .Hala nitelikli işçi yetiştirme derdinde sanki oysa iyi tekniker lazım (İşyeri Tems. 8, E).

... İş bulmak ile alınan mesleki eğitim doğrultusunda iş bulabilmek aynı değil giderek mesleki eğitim doğrultusunda iş bulmak zorlaşıyor. Piyasa mesleki eğitim lisesi mezunlarına lise mezunu muamelesi yapıyor, meslek liselerin bizim öğrenciliğimizdeki zamanlardan bugünlere gelmesi üzüntü verici (İşyeri Tems. 1, E).

... Öğrencilerde iş bulmak hayati değil, sosyal medya mı iş hayatı mı onlar sosyal medyayı tercih ediyorlar. İstekli bir şekilde çalışmayan iş bulmak için çabalamayan öğrenci işsiz kalıyor. Stajyer öğrencim ben işe girmeyeceğim youtuber olacağım diyordu baya buna inanan bir gençlik var (İş yeri Tems. 7, E).

... Ben babamdan harçlık istememek için sabahtan akşama kadar ovada çalıştığımı biliyorum. Şimdi babalar oğlum mezuniyetten sonra bir sene gezsün sonra askerlik diyebiliyor. Bana grip geliyor (İş yeri Tems. 5, E).

... Yeni kuşağı dinlemeliyiz, onların iş algısı değişik. Hepsine tamam da yeni gençlik ısrarcı değil çalışmıyor, ben fikir üretiyim başkaları çalışsın düşüncesi hakim. Ama başkaları kim olacak uzaylılar mı. Gençlik hep emir veren olmak istiyor (İş yeri Tems. 7, E).

... Öğrenci her gün onlarca fotoğraf koyuyor staj günlerinde, en sonunda uyarmak zorunda kaldım burası iş yeri diyerek, özel alan kamusal ayrımı yok (İş yeri Tems. 2, K).

... Velilerden hiç katkı alamıyoruz, hatta hiç görmüyoruz her şey yasal bir zorunluluk olarak görülüyor oysa veli kafasını kullansa öğrencisini mesleki eğitim kurslarına gönderse belgeler aldırsa Turgutlu'da kolay kolay işsiz kalmaz çocuğu (İş yeri Tems. 8, E).

... Yeni dönem diploma değil kurs belgeleri dönemi, artık herkeste diploma var seni değerli kılacak olan katılacağın kurs ve seminerler alacağın yeterlilik belgeleri söz misal herkes iş makinası kullanmayı öğrenebilir ama senin uluslararası kabul gören bir iş makinası operatörü belgen varsa çok değerlisin. Ben kırk yaşından sonra İstanbul'a teknikerlik kursuna gittim (İş yeri Tems. 1, E).

... Disipline uyan ve iş akdine sadık kalan genelde kırsal kökenli öğrenciler sınıflandırmak ve ötekileştirmek için söylemiyorum ama kenar mahallelerden gelen

öğrencilere yapılan bütün telkin, rehberlik, yol gösterme boşa gidiyor. Bu öğrencilerde aileden gelen bir hırçınlık var kavga ve sıkıntı hiç bitmiyor aile bireylerinden dolayı sanki utanıyor gibi öğrenci ama kendi de uyumlu olamıyor grubun parçası olmuyor (İş yeri Tems. I, E).

Tema verileri bir bütün olarak değerlendirildiğinde kendini geliştirme, bilinçli mesleki yönelim, mesleki başarı, istihdam algılarının değerlendirilmesi noktasında öğrenci, öğretmen, yönetici, işyeri temsilcilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Burada öğrencilerin devlet politikası olan mesleki eğitimin geliştirilmesi noktasında istek ve beklentilerinin görülmesi kendi benlik algıları ile geliştirme kavramına bakışları irdelenmek istenmektedir. Bu noktada görüşülen tüm görüşmeciler öğrencilerin benlik algıları ve isteklerindeki düşüklükten bahsetmiş, bu durumun mesleki eğitim süreçlerine etkilerini dile getirmişlerdir

Ailelerin mesleki eğitim ve mesleki yönelime bakış açısı noktasında öğrenci görüşmeleri doğrultusunda ailelerin çocuklarının meslek sahibi olmasını istedikleri söylenebilmektedir. Fakat öğrencilerin temel eğitim kurumlarında başarısız olarak mesleki eğitime bir nevi zorunluluk olarak gelmiş olması, ailelerin öğrencilerin iyi bir mesleğe sahip olabilecekleri noktasındaki beklentilerini azaltmıştır. Velilerin büyük çoğunluğunun mesleki eğitim süreçleri hakkında bilgisi olmadığı görülmektedir. Bu durum da velilerin öğrencilerin yöneldikleri meslekte kendilerini geliştirmeleri noktasındaki katkılarını yok denecek seviyeye getirmektedir. Veliler hemen hemen okulla hiç ilgilenmemekte bunun yanında öğrencinin kendini geliştirmesi için hiçbir çabada ön ayak olmamaktadır.

Öğrencilerin ailelerin eğitsel rehberlik noksanlığı ile ilgili görüşleri düşünüldüğünde; öğrenciler kendilerini geliştirme noktasında ailelerinden destek almak istemekte fakat aileler kendi eğitsel hikayelerindeki noksanlık nedeni ile çocuklarına yardımcı olamamaktadırlar. Bourdieu sosyolojisindeki kültürel sermaye kavramını mesleki eğitime yönelik meslek seçim alanlarına uyguladığımızda durum net anlaşılmaktadır. Araştırma verilerinde mesleki eğitim alanında başarılı olan öğrencilerin bireysel anlamda yeterliklerinde en çok aile hikayelerinde getirdikleri yeterliliklerin etkili olduğu görülmektedir. Ailelerin avantajlı ya da dezavantajlı durumlarının bu noktada seçilecek mesleki eğitim alanına, mesleki eğitim başarısında etkili olduğunu ortaya konulmaktadır. Eğitim seviyesi ve kültürel sermaye miktarı nispeten yüksek ailelerde yetişen öğrenciler mesleki eğitim süreçlerinde ve işbaşı eğitim staj süreçlerinde daha çok başarı göstermektedir. Var olan fırsatları algılama ve

mesleki konuda kendini geliştirme noktasında anne baba eğitim durumları ve anne baba talepleri mesleki eğitim başarısı ile uyum göstermektedir.

Mesleki eğitimin onlar için hiçbir şey ifade etmediği düşüncesindeki öğrencilerin aileleri genelde akademik anlamda bir bağı olmayan aileler olarak karşımıza çıkarken okuldan mezun olup ayrılırken mesleki eğitim ile ilgili bir işi seçeceğini söyleyen mesleki eğitim süreçleri hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin velileri de mesleki eğitim süreçleri ve getirileri konusunda bilgi sahibidir. Mesleki eğitim süreçleri ile daha iyi bir hayat daha saygın bir mesleği hedefleyen öğrencilerin büyük çoğunluğu velilerinin de eğitimsel süreçlerde kendisine yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Tüm meslek liselerinde akademik ya da mesleki derslerde başarı göstermiş durumda olan öğrencilerin velilerinin de iş ve meslek anlamında ortalamanın üstünde olduğu görülmüştür.

Mesleki eğitim kurumları öğrencileri kendilerini diğer öğrenciler ile karşılaştırır durumda görünmektedir. Kendilerini ortaöğretim kurumlarının diğer türünde okuyan öğrenciler ile kıyasladığında öğrencilerin diğer ortaöğretim kurumlarına göre kendilerini daha aşağıda gördükleri görülmektedir. Aynı şekilde mesleki lise öğrencileri akademik olarak kendini başarısız görmekte kendilerinin akademik eğitim ile bir yere gidemeyeceğini düşünmektedir. Öğrencilerin algılarında herkes açısından geçerli ortak bir yerde yapılanmanın sebebi olarak kendilerinin zorunlu olarak mesleki eğitimde okudukları düşüncesidir. Asıl problem bu algıya sahip bireylerin hiçbirinin mesleki eğitim konusunda muhtemelen anlamlı bir kişisel ve mesleki rehberlik almamış olmasıdır. Diğer imkanlar hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadan kendini hiç tanımadığı diğer liselerde okuyan bireylerden düşük olarak tanımlamak Bourdieu'nun ifade ettiği toplumsal yapılanma kodlarının, mesleki eğitim ve öğrenimde de çok etkili olduğunu düşündürmektedir. Eğitsel alanda itibarı daha yüksek olan başka orta öğretim programlarında okumak talebini ileten fakat bunu başaramadığını söyleyen öğrenciler daha az albenili mesleklere sahip olacağını kabullenmiş durumdadır. Sürekli olarak buraya zorunlu olarak geldiğinden bahseden ve zaten en altta olduğu düşünen kesim için sosyal alanda varlığı anlaşılmayan ama bilişsel ve davranışsal anda varlığı apaçık ortada olan bir ayırım ya da farklılaşma sonucu bir aşağılık duygunun olduğu görülmektedir.

Öğretmenler, ailelerin öğrencilerin kendilerini geliştirmelerindeki rolü hakkındaki velilerin eğitsel yaşantı noksanlıkları, öğrencilerinden ümidi kesmiş olmaları ve içerisinde buldukları geçim sıkıntısı kaynaklı maddi sorunlar nedeniyle velilerin kendileri ve

öğrencileri için okulda verilenler haricinde hiçbir şey üretmediği talep etmediği kanaatindedir. Ailelerin çocuklarına karşı duyarsız oldukları ve okul, öğretmenlerden gelen öğrenciye değer katacak eğitim, kurs vb gibi önerilere kapalı oldukları ifade edilmektedir. Ayrıca aileler çocuklarının gelişimlerini takip etmemekte, gelişimlerinin seyri noktasında yönlendirici olmamaktadır. Bunun yanı sıra öğrenciler için aileleri bir rol model rolü oynamaktan çok uzaktır.

Öğrencilerin okul dışındaki çalışmaları, özellikle staj çalışmalarını aksattığı için oldukça fazla sıkıntı yaratmakta okul çağındaki öğrenciler ova işleri denilen tarım işlerinde çalıştıkları için okula gelmemekte ve eğitimden uzaklaşmaktadırlar. Bu da genellikle köy kökenli ailelerin çocuklarında sıklıkla görülmekte, mesleki açıdan büyük gelişim gösterme potansiyeli gösteren çocuk, ailesi tarafından bu tip işlerde çalıştırıldığı için iş başı eğitimlerini aksatmakta ve başarısız olmaktadır.

Öğretmenler dile getirdikleri öğrencilerin ailelerin maddi sıkıntıları nedeniyle okul, staj zamanında çalıştırma eğilimi noktasında; öğrencilerin zorunlu olarak girdikleri bu yoğun çalışma temposunun halihazırda akademik alanda ilgisi az olan öğrencilerin var olan ilgilerinin de yorgunluk vs nedeniyle tamamen kaybolması sonucu yarattığını belirtmektedir.

İşyeri temsilcilerinin görüşlerine göre, öğrencilere mesleki anlamda yol gösterilmemekte, onlara mesleki ve bireysel anlamda rehberlik yapılamamaktadır. Öğrencilerin her şeyi kendilerinin bulması ve araştırması istendiğini ve öğrencilerin bu yükün altından kalkamadığı ifade edilmektedir. İşyeri temsilcileri doğru yönlendirme ve yöneltme ile öğrencilerden daha fazla verim alınabileceğini ve daha iyi bir mesleki kariyer inşa edilebileceği kanaatindedir. Okulda yapılan yöneltme ve rehberlik faaliyetlerinin yeterli olmadığı söylenmekte ve iş veren temsilcileri, staj ve iş başı eğitimlerde kısıtlı zamanda bu açığın kapatılmasının mümkün olmadığı dile getirilmektedir. İşyeri temsilcileri öğrencilerin öğretmenlerinin ve velilerinin bu süreçte olması gerekmesine rağmen bu sürecin dışında kaldığını ifade etmektedir. İş veren temsilcileri staj ve iş başı eğitimde verimin artmasının öğrenciye yapılacak rehberlik ve yöneltme ile doğrudan alakalı olduğu kanaatinde birleşmektedir.

Araştırmaya katılan işyeri temsilcileri staja gelen öğrencilerin aldıkları okul eğitimi ile işletmelerin iş yaşamı arasındaki bağın zayıf olduğu kanaatinde birleşmektedir. Müfredat

ve iş yeri eğitimi ve iş yaşamı arasında kuvvetli bir alışveriş olmadığını düşünen işveren temsilcileri bu nedenle öğrencilerden verim alamadıklarını ve çoğunlukla geri işlerde öğrencileri kullandıklarını ifade etmektedirler. İş veren temsilcileri öğrencilerin mesleki anlamda eğitilmiş olarak kendilerine staja gelmedikleri için onları önemli işlere yönlendirirken korktuklarını ve işletme olarak kendilerini de düşünmeleri gerektiğini söylemektedir. İşveren temsilcileri genel olarak okullarının işleyişini ve müfredatları beğenmediklerini de ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan işveren temsilcileri staja gelen öğrencilerin ailevi ve toplumsal arka planlarının onları başarıya itecek ve başarı için destekleyecek bir arka plan olmadığını belirtmektedirler Öğrenciler mesleki eğitimde istenen kendini geliştirme ve iş disiplini içerisinde bir meslek adabı edinme amaçları konusunda akademik olduğu kadar ailesel faktörler bazında da dezavantajlı görünmektedir. İşveren temsilcileri öğrencilerin ailevi anlamda zorluklar da yaşadıklarını bu durumun da öğrencileri önce bireysel sonra mesleki anlamda zorladığını ifade etmektedir. Ayrıca öğrenciler ve ailelerinde bir başarısızlık algısı olduğu ailelerin öğrencileri mesleki gelişim ile ilgili hiçbir faaliyet için yönlendirmedikleri ifade edilmektedir.

Araştırmaya katılan işveren temsilcileri staja gelen öğrencilerin aldıkları aile eğitimi ile işletmelerin iş yaşamı arasındaki bağın zayıf olduğu kanaatinde birleşmektedir. Aile ve toplumsal rolü ile öğrencinin eğitimi ve iş yaşamı arasında kuvvetli bir alışveriş olmadığını düşünen işveren temsilcileri bu nedenle öğrencilerden gelişimde tek başına olduğunu ve çoğunlukla toplumsal anlamda baskılandığını dile getirmiştir.

Bu noktada kültürel sermaye ekseninde meslek seçimi, mesleki başarı ve kendini geliştirme ekseninde kültürel sermayenin öneminin bedenselleşmiş ve kurumsallaşmış rolleri görülmektedir. Meslek seçimi, mesleki eğitim ve toplumsal hareketlilik bağlamında ortaya çıkan ayrımın oluşumunda bireysel faktörler dışındaki faktörler ile yerleşmiş kültürel sermaye, eğitsel hikayelerinin birlikte etkili olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle kültürel sermayenin bedenselleşmiş ve kurumsallaşmış şekilleri ekseninde habitus doğrultusunda meslek seçimi, meslek başarısı, kendini geliştirme algısının şekillendiğini söylemek yanlış olmamaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal yapıda en küçük temel birim olarak kabul edilen aile bu yapıyı meydana getiren aile bireylerinin tüm yaşam öyküleri üzerinde pek çok açıdan bir toplumsal ayıraç olarak etkili olmaktadır. Belirli bir aileye ve aile kültürüne sahip olma toplumdaki bireylere karşı galibiyet bazen de mağlubiyet sebebi olarak bireylerin hanesine yazılabilmektedir. Aynı ülkede aynı şehirde yaşamış olsalar da bireylerin yaşam olanakları ya da kaynaklara erişim durumları birbirinden farklı olabilmekte bu durum da temel eğitimden başlamak üzere bireylerin eğitimi algılama düzeylerini ve eğitimdeki başarılarını etkilemektedir. Bourideu tarafından tam da bu noktadaki eğitsel bakış açısı, başarı farklılıklarını anlayabilmek için ortaya konan ve kavramsallaştırılan kültürel sermaye, habitus kavramları bireylerin kültürel ve sosyal alanlarda ayrılaşmasını açıklamak amacındadır. Birey, içerisinde dünyaya gelmiş olduğu aile yapısının sosyo-kültürel ve ekonomik sahiplikleri ile meslek hayali ve yönelimi ile meslekte gelişim göstermekte bu noktada verilmek istenen eğitsel mesajlar bireyin sahip olduğu ifade edilen kanallar ekseninde bireye ulaşmaktadır. Aileden devir alınan sermayeler vasıtası ile eğitimsel nitelikleri var olan bireyler eğitime devam etme ve başarılı olma, dahası meslekte kendini gösterme, geliştirme, statü elde etme ekseninde daha başarılı olmakta; bu özellikleri ya da Bourdieu diliyle kültürel sermaye düzeyi düşük bireyler ise başarı göstermekte zorlanmakta böylelikle bir toplumsal yeniden üretim sağlanmaktadır. Aynı dille devam edildiğinde; okulun üst sınıflara ait olan habitus ekseninde tanımlanmış olan eğitim müfredatları ve genel olarak eğitimlerinde dezavantajlı bireyler negatif pozisyonları gereği başarısız olmakta ve zaten dezavantajlı durumları yeniden üretilmektedir.

Mesleki eğitime yönelim ya da genel olarak meslek seçimi aşamasında bireyler meslek seçimlerini ve mesleki başarılarını büyük ölçüde toplumsal eğilimleri doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Eğitim kurumları ile öğrencinin ait olduğu sosyal yapı arasındaki mütakabiliyet mesleki eğitim seçimi ile de mevcuttur. Ailenin ve öğrencinin eğitsel durumlar ve eğitsel başarı hakkındaki farkındalığı ve mesleki eğitime yönelim, araştırma bulgularında görüldüğü üzere ters orantılıdır. İfade edildiği üzere meslek liselerine genellikle dezavantajlı mahalle okullarından ya da köy okullarından mezun öğrenciler ya da akademik olarak en dipte yer alan öğrenciler gelmektedir. Burada bireysel bir tercih gibi görülen ve başarısızlık kaynağı olarak algılanan bu durum, aslında toplumsal kuralların yeniden üretilmesi eksenini göstermektedir. Öğrenciler habitusları yani eğilimleri ve

derinlerde yatan yapılaşmış mekanizmalar ekseninde karar verirken mesleki eğitime yönelim ve mesleki eğitimde başarı ya da başarısızlık tek başında kurum ve birey kaynaklı değildir.

Araştırma esnasında farklı mesleki eğitim türlerinde eğitim gören öğrenciler, öğrencilerin öğretmenleri, öğrencilerin idarecileri ve öğrencilerin staj gördükleri iş yerlerinin temsilcileri ile görüşülmüştür. Burada ironik bir şekilde herkes öğrencilerin süreç hakkındaki bilgilendirme eksikliğinden bahsetmekte bu durumun kaynağı olarak bir şey koyamamaktadır. Bourdieu dili ile öğrencilerin aileleri kaynaklı mesleki eğitimi destekleyici bir kültürel sermaye birikimi olmaması mesleki eğitim için hazır bulunuşluk düzeyi eksikliğinin ifade edilememesi süreçlerin sağlıklı okunmasını engellemektedir.

Bu noktada araştırma verilerinin ilk ayağı olan öğrenciler eski eğitsel yaşantılarının kalitesizliği ve eğitsel yönlendirme noksanlığından dem vurmakta eğitsel yaşantılarında eksikler olduğunu kabul etmekle birlikte bundan rahatsız olmakta ancak bunu nasıl düzelteceğini de bilmemektedir. Eğitsel başarı hikayeleri yaratmış akranlarına hayranlık beslemekte meslek lisesine gelerek o hayallerden artık çok uzaklaştığını ve bunun bir kader olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin eğitsel yaşantılarında köy okulları ve dezavantajlı mahallerdeki okullarda ağırlıklı eğitim görmüş olmalarının olumsuz izleri de bulunmaktadır. Meslek lisesine geldikten sonra birey olarak ben yapamam şeklinde düşünen birey, yükselme mekanizmalarının kısıtlaması ve durdurması ekseninde karar vermektedir. Bireye meslek lisesi başarısı bazında zorlayıcı bir güç, engelleyici yaptırımlı kanun bulunmamaktadır. Bu başarıya engelleme ve tercih edememe toplumsal mekanizmanın sonucudur. Bu davranışları düşünüş biçimi toplumsallaşma sürecinde ona verilen yapılanmış eğilimler şeması içerisinde kendini aşağı görme davranışı olarak gerçekleşmektedir. Mesleki eğitim sonrası üniversite konusunda hayal sunulduğunda meslek yüksekokulu anlatılırken hiçbir birey mühendislik fakültesi hayalini kurmamaktadır. Bourdieu söylemiyle ortaya konulursa kişi aslında doğumundan beri tabi olduğu sosyal yapısı ve sınırları doğrultusunda kararlar vererek davranışlarını hayatına geçirmektedir.

Yine görüşme yapılan mesleki lisesi öğrencilerinin çoğunluğunun kırsal mahallelerde ve kenar mahallelerde temel eğitimi almış olmaları, oradaki sorunları mesleki eğitim süreçlerine de yansıtmaları sonucunu ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler eğitsel yönlendirme ve güdüleme olmadan kendilerini mesleki eğitim süreçlerinde bulduklarını

ifade ederken, öğrencilere göre bugüne kadar elde etmeleri gereken kazanımları elde etmemiş olmaları bundan sonraki süreci de başarısız kılan en önemli unsurlardandır.

Diğer yandan mesleki lise öğrencileri ile yapılan görüşmelerde öğrenciler kendilerini okulda rahat hissetmediklerini ve okulun kendilerine göre olmadığı düşüncesinde olduklarını ifade etmişlerdir. Bir öğrenci ifadesi ile okul ile öğrenciler aynı frekanstan yayın yapmamaktadır. Bu uyumsuzluk durumu Bourdieu'nun okulun hakim sınıfların dilini konuştuğu eksenindeki kavramlaştırması ile açıklanabilmektedir..

Çoğunluğu mesleki eğitim ile hiçbir bilgisi olmadan okula gelmiş öğrencilerin kendilerini farklı hissettikleri, okulun amaçlarından bihaber oldukları, hatta sınıfta aynı hedef için yürümekte olan arkadaşlarıyla bile iletişim kuramadıkları için okula uyum sağlamakta zorlandıkları ve mutsuz oldukları öğrenci görüşmelerinden elde edilmektedir . Bazı öğrenciler mesleki eğitim süreçlerine alışmanın zor olduğunu düşünse de gelecekleri ve eğitimleri için buranın daha avantajlı olduğunu düşünmektedir. Görüşme yapılan öğrencilerin birçoğu kendini ailelerinden daha iyi yetiştirmek istediğini söylemekte fakat ailelerinden bu konuda destek göremediğini ifade etmektedir. Ailesinden destek alamayan öğrenciler okulla ilgili ilk olumsuzlukta okuldan soğumakta bu da akademik olarak gelişmelerini engellemektedir

Mesleki eğitimde başarısızlığı önlemek anlamında, öğrencilerin ders çalışmadıkları kendilerini geliştirmedikleri sıklıkla yapılan eleştirilerdendir. Bu noktada öğrenci görüşmeleri aslında öğrencilerin birer pusulasız gemi gibi açık denizde savrulduklarını göstermekte ve akademik ve mesleki alanda var olan bilgisizliklerinin aksine öğrencilerden birer alan uzmanı davranışı beklendiğini göstermektedir.

Bu noktada beklenti öğrenci yetersizliklerinin aile desteği ile aşılması noktasında iken öğrenci, öğretmen, idareci ve iş yeri temsilcisi görüşmeleri velilerin mesleki eğitim süreçlerinin hiçbir yerinde yer almadığı noktasında birleşmektedir. Bu da Bourdieu kavramlarından habitus ekseninde öğrencilerin habitusları hakkında bilgi vermektedir. Öğrenciler kendilerini geliştirme noktasında ailelerinden destek almak istemekte fakat aileler kendi eğitsel hikayelerindeki noksanlık nedeni ile çocuklarına yardımcı olamamaktadır. Bourdieu sosyolojisindeki kültürel sermaye kavramını mesleki eğitime yönelik meslek seçim alanlarına uyguladığımızda durumun açıklamasını yapmak kolaylaşmaktadır. Araştırma verilerinde mesleki eğitim alanında başarılı olan öğrencilerin

bireysel anlamda yeterliklerinde en çok aile hikayelerinde getirdikleri yeterliliklerin etkili olduğu söylenebilmektedir. Eğitim seviyesi ve kültürel sermaye miktarı nispeten yüksek ailelerde yetişen öğrenciler mesleki eğitim süreçlerinde ve işbaşı eğitim- staj süreçlerinde daha çok başarı göstermektedir. Var olan fırsatları algılama ve mesleki konuda kendini geliştirme noktasında anne baba eğitimleri ve anne baba talepleri mesleki eğitim başarısı ile uyum göstermektedir. Mesleki eğitimin onlar için hiçbir şey ifade etmediği düşüncesindeki öğrencilerin aileleri genelde akademik anlamda bir bağı olmayan aileler olarak gözlemlenmiştir. Bunun yanında okulda mesleki eğitim süreçlerinde öne çıkan öğrencilerin velileri de mesleki eğitim süreçleri ve getirileri konusunda bilgi sahibidir. Mesleki eğitim süreçleri ile daha iyi bir hayat, daha saygın bir mesleği hedefleyen öğrencilerin büyük çoğunluğu velilerinin de eğitimsel süreçlerde kendisine yardımcı olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmanın veri elde etme noktasındaki diğer bir ayağı olan öğretmenler de tıpkı öğrenciler gibi mesleki eğitimde bulunmaktan mutlu olmadıklarını mesleki eğitim okullarının genel olarak akademik olarak en son sıralarda bulunan ya da zorunluluktan mesleki lisesine gelmiş dezavantajlı bireyleri kapsadığı için öğretmen için zor okullar olduğu düşüncesini ifade etmektedirler. Öğretmenler ellerindeki malzeme olan öğrencinin adeta hiç işlenmeden, temel eğitim süreci olan ilkökul ve ortaokul kazanımlarını pas geçerek mesleki eğitime geldiğini düşünerek; bu durumun da meslek liselerinin başarı şansını zorlaştırdığını söylemektedir. Öğretmenler öğrencilerin eğitsel hikayeleri ve başarı noksanlığı hakkında temel eğitim sürecinde kazanmaları gereken eğitsel ve davranışsal kazanımları elde etmeden mesleki eğitime geldiklerini, bu durumun da mesleki eğitimdeki akademik yaşantılarını olumsuz etkilediğini söylemektedir

Diğer yandan öğretmenler öğrencilerin dün bugün ve yarın hiçbir yönlendirme noktasında ilerlemediklerini, eğitsel ve mesleki anlamda motivasyon ve algılarının kapalı olduğu düşüncesindedir. Öğrencilerin genellikle sosyo ekonomik olarak zor bir ortamdaki gelmesi de bu motivasyon ve yönlendirmeye kapalılık durumunu yaratmakta etkili olmaktadır. Öğretmenlere göre bu dezavantajlı sınıf ve tabakadan gelen çocuklar her ne kadar orta-üst kesime ait sosyal kültürel ve pedagojik etkinlikler yapsalar da diğer çocukların çoğunlukta doğuştan gelen özelliklerini geçememektedir. Ondan dolayı diğer okul türlerine devam eden çocuklar için ailelerinin seçtiği okul dışı etkinlikler; çocuklar arasında gözlenen farkı daha da açmakta, devamlı açılan bu fark öğrencilere okulda ders olarak farklı pratiklerde kazandırılan etkinliklere kolayca kapanmamaktadır.

Öğretmenler öğrenci velilerinin okul ortamlarına ve öğrencilerinin derslerine ilgisiz olduğu kanaatinde birleşmekte bu ilgisizliğin zaten ileri gitmekte zorlanan öğrencilerin daha da desteksiz kalması sonucunu doğurduğu düşüncesindedir. Öğretmenler, mesleki eğitim veren okullarda öğrenci velileri ve mesleki eğitim sürecine girmesi olası öğrenci velileri için yoğun bir eğitsel rehberliğe ihtiyaç olduğunu ve bu sürecin de oldukça eksik görüldüğü kanaatinde. Öğretmenler velilerin eğitsel rehberlik ve medya yoluyla mesleki eğitim konusunda bilgilendirilmesinin başarı için anahtar rollerden biri olacağını ifade etmektedirler.

Öğretmenler daha öncede ifade edildiği üzere mesleki eğitim okullarında mutsuz olduklarını ve iş doyumlarının düşük olduğunu söylemektedir. Öğretmenlere göre meslek eğitim kurumları devamlı olarak bir yere varamayacağını bilerek boşa kürek çekme işidir. Sınıf yönetimi anlamında büyük zorluk yaşadıklarını söyleyen öğretmenler; öğrencilerin kültürel bakış açılarından dolayı kadın öğretmenlerin sınıf yönetiminde daha çok zorlandıklarını ifade etmektedir. Öğretmenler, mesleki eğitime öğrenci gönderen ailelerin kırsal ve dezavantajlı kesimlerden ağırlıklı oluşması, bahsi geçen ailelerde hala yaşayan kadına ve kız çocuklarına değer verilmeme bakış açısının kadın öğretmenlerinin işini bir kat daha zorlaştırdığı kanaatinde.

Araştırmanın diğer bir ayağı olan yönetici görüşmeleri de öğrencilerin mesleki eğitim süreçlerine başlarken zaten zorunluluk nedeni ile mesleki eğitime geldiklerini bildiklerini, bu başarısızlık hissini hiç kaybolmadığını ve durumun hırçınlık, akademik soğukluk yarattığını ifade etmektedir. Yöneticiler, öğrencilerin temel eğitimdeki başarı düzeyinin düşük olduğunu ve öğrencilerin genel olarak eğitim ve okul kültürünü edinmemiş bireyler olduğu söylemekte, öğrencilerinin bu akademik ve eğitsel rehberlik noksanlıklarının onları zaten mesleki eğitime başlarken oldukça dezavantajlı kıldığını dile getirmektedir.

Yöneticiler okul kültürü ve disiplini anlamında mesleki eğitim okullarının çok zor olduğunu ifade ederken disiplin problemlerinin, okulun dışı karşı imajını da olumsuz etkilediği ifade etmektedir. Yöneticiler ayrıca öğretmenlerin de sürece gönüllü olarak katılmadıklarını bu durumun da disiplin sorunlarını artırdığını söylemektedir. Yöneticiler okullarında öğrenci devamsızlığının ve öğrenci sirkülasyonunun çok fazla olduğunu; devamsızlık yapan ya da okul değişikliği ile gelen öğrencilerin sınıf seviyesindeki kazanımları elde etmede zorlandıklarını ve kazanımları elde etmeden sınıf geçen

öğrencilerin üst sınıflarda oldukça daha fazla sıkıntı yaşadıklarını eğitimsel ve yönetsel açıdan sorunların yaşanan okulun iklimini etkilediklerini dile getirmektedir

Araştırmanın diğer bir ayağı olan öğrencilerin staja gittikleri iş yerlerindeki temsilciler ile yapılan görüşmelerde öğrencilerin staj ve iş başı eğitimlerinde istenen başarıyı gösteremedikleri; firma ve işletmelerin öğrenci çalışmalarından memnun olmadıkları ifade edilmektedir. Bu memnuniyetsizliğin temelinde öğrencilerin mesleki eğitimde aldıkları eğitim kadar temel eğitim noksanlıkları ve duyuşsal eksiklerinin de ön planda olduğunu ifade eden temsilciler, başarı ya da başarısızlığın henüz on sekiz yaş civarındaki gençlere yüklenilmesindeki acımasızlığa dikkat çekmektedir.

İşyeri temsilcilerinin görüşlerine göre, öğrenciler iş başı eğitim ve stajda bazı noksanlıklar göstermektedir. Bu noksanlıklar da görüşmelere göre telafi edilmesi mümkün olmayan bazı eğitsel yaşantı eksiklerinden kaynaklanmaktadır. Bu yaşantı eksiklikleri nedeniyle öğrenciler staj ve iş başı eğitimde istenen başarıyı gösterememektedir.

İşyeri temsilcilerinin görüşlerine göre, öğrencilere yol gösterilmemekte, onlara mesleki ve bireysel anlamda rehberlik yapılmamaktadır. Öğrencilerin her şeyi kendilerinin bulması ve araştırması istendiği ve öğrencilerin bu yükün altından kalkamadığı ifade edilmektedir. İşyeri temsilcileri doğru yönlendirme ve yöneltme ile öğrencilerden daha fazla verim alınabileceğini ve daha iyi bir mesleki kariyer inşa edilebileceği kanaatindedir. Okulda yapılan yöneltme ve rehberlik faaliyetlerinin yeterli olmadığı söylenmekte ve iş yeri temsilcileri, staj ve iş başı eğitimlerinde kısıtlı zamanda bu açığın kapatılmasının mümkün olmadığı dile getirilmektedir. İş yeri temsilcileri öğrencilerin öğretmenlerinin ve velilerinin bu süreçte olması gerekmesine rağmen bu sürecin dışında kaldığını ifade etmektedir. İş yeri temsilcileri staj ve iş başı eğitimde verimin artmasının öğrenciye yapılacak rehberlik ve yöneltme ile doğrudan alakalı olduğu kanaatinde birleşmektedir.

Araştırmaya katılan iş yeri temsilcileri staja gelen öğrencilerin aldıkları okul eğitimi ile işletmelerin iş yaşamı arasındaki bağın zayıf olduğu kanaatinde birleşmektedir. Müfredat, iş yeri eğitimi ve iş yaşamı arasında kuvvetli bir alışveriş olmadığını düşünen işveren temsilcileri bu nedenle öğrencilerden verim alamadıklarını ve çoğunlukla geri işlerde öğrencileri kullandıklarını ifade etmektedirler. İş veren temsilcileri öğrencilerin mesleki anlamda eğitilmiş olarak kendilerine staja gelmedikleri için onları önemli işlere yönlendirirken korktuklarını çekindiklerini ve işletme olarak kendilerini de düşünmeleri

gerektiğini söylemektedir. İşveren temsilcileri genel olarak okullarının işleyişini ve müfredatları beğenmediklerini de ifade etmektedir.

Araştırmaya katılan iş yeri temsilcileri staja gelen öğrencilerin ailevi ve toplumsal arka planlarının onları başarıya itecek ve başarı için destekleyecek bir arka plan olmadığını belirtmektedirler. Öğrenciler mesleki eğitimde istenen kendini geliştirme ve iş disiplini içerisinde bir meslek adabı edinme amaçları konusunda akademik olduğu kadar ailesel faktörler bazında da dezavantajlı görünmektedir. İşveren temsilcileri öğrencilerin ailevi anlamda zorluklar da yaşadıklarını bu durumun da öğrencileri önce bireysel sonra mesleki anlamda zorladığı ifade etmektedir. Ayrıca öğrenciler ve ailelerinde bir başarısızlık algısı olduğunu; ailelerin öğrencilerini mesleki gelişim ile ilgili hiçbir faaliyet için yönlendirmediklerini ifade edilmektedir.

Araştırmaya katılan işveren temsilcileri staja gelen öğrencilerin aldıkları aile eğitimi ile işletmelerin iş yaşamı arasındaki bağın zayıf olduğu kanaatinde birleşmektedir. Aile ve toplumsal rolü ile öğrencinin eğitimi ve iş yaşamı arasında kuvvetli bir alışveriş olmadığını düşünen işveren temsilcileri bu nedenle öğrencilerden gelişimde tek başına olduğunu ve çoğunlukla toplumsal anlamda baskılandığını dile getirmektedir

Araştırmanın tüm bileşenleri mesleki eğitime yönelim ve mesleki eğitim süreçleri, takip eden meslek yaşantısında sorunlar olduğunda birleşmekle birlikte bu durumun genel nedenleri hakkında toplumsal bir neden arayışına girmemektedir. Bu noktada toplumu biçimlendirici bir görev üstlenmesi gereken eğitimin gerçekten bireylerin dezavantajlarını giderici ve onları toplumsal rollere hazırlayıcı bir misyon üstlenip üstlenmediğine odaklandığımızda burada sorunlu olan kısmın bireylerin potansiyellerini kavrama ve gizil güçlerini ortaya çıkarma imkanlarının daha en başta doğdukları aileler, oturdukları mahalleler veya sosyal ortamları tarafından belirlenerek bu şansın daha baştan kaybolması olmaktadır. Meslek liselerinde okuyan öğrenciler ile yapılan görüşmelerde öğrencilerin hemen hemen hiçbirinin sağlıklı bir mesleki ve bireysel rehberlik çalışması ile tüm temel eğitim süreçleri boyunca karşılaşmadığını anlaşılmaktadır. Turgutlu'nun kenar mahalle okullarında ya da köy okullarında temel eğitim olan ilk sekiz yıllık eğitimlerini tamamlamış öğrenciler kendi yetenek ve ilgileri konusunda bir uzman yönlendirmesi almadıkları gibi ailelerinin sosyal ve ekonomik dezavantajları nedeni ile kendilerini tanıyabilecek etkinlik ve çalışmalardan da uzak bir şekilde temel eğitimlerini sonlandırmaktadır. Bir de puan ve test ağırlıklı bir sistemin akademik yönlendirmeyi öne çıkaran yapısı da bu sayılan

olumsuzluklara eklenerek mesleki eğitim için daha mesleki eğitim başlamadan başarısızlığı kader olarak ortaya çıkarmaktadır.

Meslek eğitim süreçlerinde, evrensel anlamda üretilen teorik eğitsel bakışlar ekseninde kurgulanan uygulamalar ve bu uygulamaları hayata geçiren okullar, bireyi ve meslek eğitim süreçlerindeki başarısını toplumsal gerçeklikten soyutlayarak eşleştirirken, toplumsal alandaki ilişkileri, kıt kaynakların paylaşımını, iktidar ilişkilerini, bireylerin alanda davranmak için ellerinde tuttıkları sermayelerini hesaba katmamaktadır. Bu bakış, en temelde meslek seçiminin toplumsal bir pratik olduğu gerçeğini göz ardı etmiş olmaktadır. Bu anlamda meslek eğitim seçim sürecine çocuğun doğduğu aileden başlayarak bütüncül bakmak, ihtiyaç ve dezavantajlarından kurtarmak amacı gütmek gerekmektedir. Öğrenci ya da okulları salt tek bir yönden değerlendirip mesleki eğitimi tek bu kanaldan değerlendirmek yerine, çoklu etkilerine ve toplumsal sonuçlarına odaklanmak daha doğru olacaktır. Dezavantajlı konumdaki bireylerin sahip oldukları olumsuz koşullar, kamu yararı ve fırsat eşitliği ilkesi gözetilerek, kamu kurumları tarafından ortadan kaldırılmalı ya da olabildiğince minimize edilmelidir. Seçimler, yönlendirmeler ve öğrencilerin desteklenmesi, okullar tarafından bu yönde yapılmalıdır. Sportif, sanatsal, kültürel ve akademik bilgilere ulaşımındaki eksiklikler göz önünde bulundurularak, değerlendirilmeler bu eksende yapılmalıdır

Bunların yanında mevcut eğitim örgütlenmesinde mesleki rehberliğin başladığı yaş olan ilköğretimin ikinci kademesinin günümüz şartlarına göre geç olduğu görülmektedir. Bu nedenle okul öncesi çağından itibaren mesleki rehberlik çalışmaları yürütülerek küçük yaşlardan itibaren meslek algısının oluşması sağlanmalıdır. Mesleki eğitimdeki çalışmalar ile bilim sanat merkezleri ilişkilendirilerek mesleki eğitim projelerinin çekiciliği artırılmalıdır.

Ancak bu tamamlamalar sayesinde mesleki ve teknik eğitimin hem tercih, hem başarı hem de meslek başarısını getirmesi beklenebilir.

5. KAYNAKLAR

- Abak H. (2009). Gençlerin İşsizlik Sorunu ve Mesleki Eğitim Merkezlerinin Önemi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktay, Y. (1997). Türkiye’de Eğitim Sistemi, Siyaset ve Modernleşme Üzerine Bazı Mülahazalar, Eğitim Sempozyumu, Konya.
- Aktay, Y. (2002). *Eğitimde küresel imkanlar: Küreselleşen dünyada eğitimde fırsat eşitliği ve Özgürleşme Fırsatları Üzerine. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Cilt 2, Sayı 1, s 7-22.
- Aktay, Y. (2005). Türkiye’de Eğitim Bir Maxwell Cini Olacak mı?. *Muhafazakar Dergi* Cilt 2, Sayı 6, 31 - 52.
- Akyüz, Y. (1989). *Türk Eğitim Tarihi*, (Başlangıçtan 1988’e).Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akyüz, Yahya. (2011). “Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler”. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 9-22.
- Alpman P.S, (2009).Toplumsal Sınıflar ve Eğitim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. Tümertekin A.). İstanbul: İthaki Yayınları (Eserin orijinali 1970’de yayımlandı).
- Ataç, E. (2017). Türkiye’de Eğitim Eşitsizliğini Okumak: İstatistikler ve Coğrafi Dağılımlar. *Eğitim ve Bilim Dergisi* Sayı 42.
- Atay, U. (2006). Neo-Liberal Küreselleşme Sürecinde Kamu Hizmeti Anlayışında Dönüşüm: Türkiye’deki Ortaöğretim Sisteminde Yeniden Yapılanma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atlı, A. (2012). Lise Öğrencilerinin Mesleki Değerlerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Aydoslu, D. (2014). Mesleki Eğitim Merkezlerinde Yürütülen Çıraklık Eğitiminin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aygün N. (2014). Kız Meslek Liselerindeki Sorunlar Hakkında Mesleki Eğitim Yönetici ve Öğretmenlerin Görüşleri: Eyüp, Gaziosmanpaşa, Fatih ve Avcılar Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Aytekin A. (2005). Meslek Seçimini Etkileyen Ekonomik ve Kültürel Faktörler İsparta Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İsparta.

- Bacanlı F. (2012). *Özellik-Faktör Uyumlu Kuramları, Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi, s.90-115.
- Bauman, Z. (2018). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel çağda sosyal eşitsizlik* (Çev..Ergun.D.F.). İstanbul: Say Yayınları. (Eserin orijinali 2011’de yayımlandı)
- Berberoğlu G. ve Kalender İ. (2005). Öğrenci Başarısının Yıllara, Okul Türlerine, Bölgelere Göre İncelenmesi: ÖSS ve PİSA Analizi. *ODTÜ Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, Sayı: 4, 21-35.
- Bilim, B ve Yalçın C. (2002). *Türkiye’de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-187dağ6)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bourdieu P, &Wacquant L. (2001-2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (Çev.: N. Ökten). İstanbul: Kesit Yayınları (Eserin orijinali 2001 yılında yayımlandı).
- Bourdieu P. (2021). *Ayırım, Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (Çev. D.Fırat. ve G, Berkut.).Ankara: Nika Yayıncılık. (Eserin orijinali 1979 yılında yayımlandı)
- Bourdieu P. ve J.C. Passeron, (2015).*Yeniden Üretim, Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri* (Çev: A.Süner, L.Ünsaldı, Ö.Akkaya). Ankara: Heretik Yayıncılık (Eserin orijinali 1964 yılında yayımlandı).
- Bourdieu, Pierre (1994-2015). *Pratik Nedenler* (Çev.H.Tanrıöver,). İstanbul: Hil Yayınları (Eserin orijinali 1994 yılında yayımlandı).
- Bourdieu, Pierre (2021). *Homo Academicus* (Çev. N.Ökten,, A.N.Kocası, E. Gülbey,). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları (Eserin orijinali 1984 yılında yayımlandı).
- Brubaker, R. (2007). *Klasik teoriyi yeniden düşünmek: Pierre Bourdie’nün sosyolojik yaklaşımı* (Çev. E.Yüce. ve Ö.Ağtaş). İstanbul: Eos. Yayınları (Eserin orijinali 1989 yılında yayımlandı).
- Butler J., (2005).*İktidarın Psikik Yaşamı Tabiiyet Üzerine Teoriler* (Çev. F. Tütüncü). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1997 yılında yayımlandı).
- Coşkun, İ. (2014). Türkiye’de eğitim başarısında eşitsizlikler: PISA 2012 ve Ankara örneği . (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çeğin, G. (2012). *Gündelik hayatın kavranışı için Pierre Bourdie’nün kavramsal repertuvarının verimlilikleri ve sınırlılıkları*. (Ed. Esgin A, Çeğin G.) Gündelik hayat sosyolojisi (s. 405-430). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Çelik Ç. (2014).*Sosyal Sermaye, Ebeveyn Ağları ve Okul Başarısı. Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 76, s: 265- 289.
- Çelik, Ç. (2016). Eğitimde kurumsal ayrımcılık, eşitsizlik ve sınıfsal ayrışma. *Birikim Dergisi*, 92-97.
- Çelikkol, Ö. (2017). Liselere erişim bağlamında eğitimsel eşitsizlik alanlarının araştırılması (Isparta Örneği). (Yayımlanmamış doktora tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

- Çurğatay V. (2010). Üniversite Sınavına Girecek Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler (Malatya'daki Lise Son Sınıf Öğrencileri Uygulaması). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Demir, Ü. (2017). Mesleki ve teknik Anadolu Lisesi algısı: Ortaokul 8. Sınıf öğrencileri üzerine bir araştırma. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13 (2), 316-342.
- Dewey, John Türkiye Maarifi Hakkında Rapor (1924), T.C. MEB, XIII. Milli Eğitim Şurası, 13-17 Kasım 1989, Yaygın Eğitim Yayınları..
- Dikmen S. (2007). Ortaöğretimde Mesleki ve Teknik Eğitim Tercihine Etki Eden Etkenlerin Belirlenmesi (Karabük İli için). Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Dil K. (2010).Ayrıştırma Pratiği Olarak Ortaöğretim: Mamak Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, Hıfzı (1983). *Mesleki ve Teknik Eğitim, Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.
- Dulupçu M. (2012). Ticaret Meslek Liselerinin İşgücü Piyasasındaki Rolü (Ibsparta Örneği).Yüksek Lisans Tezi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Erdoğan (Beydilli) C. (1987).Cinsiyet Grupları Açısından Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Konumları ve Mesleksel Tercihleri (Şarkışla Lisesi Örneği).Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Ergün, Mustafa (1982). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Yayınları.
- Erikli, S. (2014). Yoksul lise son sınıf öğrencilerinde eğitim algısı: Mamak örneği. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Giddens, A. (1990-2016). *Modernliğin Sonuçları* (Çev. Kuşdil, E.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları (Eserin orijinali 1990 yılında yayımlandı).
- Giddens, A. (2000-2019). *Sosyoloji*, (Çev. Kayhan, E, Ö.).İstanbul: Kırmızı Yayınları (Eserin orijinali 2000 yılında yayımlandı).
- Göker, E ve Çeğin.G.. (2012). *Tözcülüğün Tasifiyesi, İlişkisel Sosyolojide Yaklaşımlar*. İstanbul: Notabene Yayınları.
- Göker, E. (2007) “*Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz*”. *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, (Der. Çeğin G-, Göker E- Arlı A, Tatlıcan Ü). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Güllüpmar F. ve İnce C. (2014). Şanlıurfa’da Eğitimsel Eşitsizliklerin Yeniden Üretimi: Kültürel yapı, Sosyal Sermaye ve Yapısal Faktörlerin Sosyolojik Analizi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Cilt: 12.
- Güven M. (2008). Lise 9. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Alanlarına Yönlendirilmede Mesleki Rehberliğin Yeterlilik Düzeyi ve Yönlendirme Memnuniyeti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hesapçıoğlu, M. ve Dündar, S. (2011). *Türkiye’de Eğitimde Fırsat eşitliği ve Postmodernizm*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- İllich I. (2021) *Okulsuz Toplum*. (Çev. Özay.M.). İstanbul: Şule Yayınları (Eserin orijinali 1972 yılında yayımlanmıştır).
- Işıklar A. (2007). Bir Grup Rehberliği Programının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Çıracılık Eğitimine Yönelik Görüşlerine Etkisi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- İdemen, B. (2008). Sosyal Köken, Habitus ve Eğitim: Pierre Bourdieu’nun Yeniden Üretim Kuramı. “Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları”. (Der. Yentürk N, Kurtaran Y ve Nemutlu G). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Jourdain, A. ve Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu’nün kuramı ve sosyolojik kullanımları* (Çev. .Elitez Ö.) . İstanbul: İletişim. Yayınları (Eserin orijinali 2011 yılında yayımlanmıştır)
- Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., Çelen, Ü., & Türkyılmaz, S. (2010). Temsili Bir Örneklemde Sosyo-Ekonomik Statü (SES) Ölçüm Aracı Geliştirilmesi: Ankara Kent Merkezi Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*.
- Kam M. (2013). Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okullarının Tercih Edilme Nedenlerinin Belirlenmesi ve Analizi., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, A., (2007). Pierre Bourdieu ‘nun Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı, (Der: .Çeğin G, .Göker E, .Arılı A, .Tatlıcan, Ü), Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, İstanbul: İletişim Yay., s.397 -420.
- Kaya, M. & Aydemir, C. (2011). Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Kılınç M. (2013). Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitimin Tarihi Gelişimi. Doktora Tezi, Ankara, Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Ankara.
- Kıyak S. (2006). Genel Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yaparken Temel Aldığı Kriterler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, B. (2010). (“Osmanlı Devletinde Islahane ve Sanayi Mekteplerinin Kuruluş Sürecine dair Bazı Gözlemler”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7.

- Koytak, E. (2012). Tahakküme hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde toplum ve bilim ilişkisi. *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 25. Sayı, 2012/2, 85-101.
- Köse M.R., (2016). Sosyo-Ekonomik Durumun, Lise Özellikleri ve Üniversite Sınavlarına Hazırlama Kurslarının Eğitsel Başarı Üzerine Etkileri web: <http://QbXed.oxg.trl/index.php/EB/article/download/6005/2134> adresinden 27 Ekim 2021’de alınmıştır.
- Köse, M. R. (2001). “Basil Bernstein: Kültürel Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Eğitim, Dil ve Dil Biçimsel Farklılıklar Üzerine. .Ankara: *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Cilt: 28 Sayı: 3-4, 2001, ss. 361-382.
- Kuş, E. (2012). *Nicel-nitel araştırma teknikleri: Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri, nicel mi nitel mi?*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuzgun Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı Kuramlar Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- MEB (2006). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Şuraları. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Şura Genel Sekreterliği Yayınları.
- MEB (2018). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara: Eğitim ve Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi, MEB Yayınları.
- Muslu A. (2010). Türkiye’de Mesleki Eğitim Almış Nüfusun İstihdam Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özalp, R (1961). “Türkiye’de Yüz Yıllık Mesleki ve Teknik Öğretim”. *Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi* 1961 sayı 104.
- Özcan V. (2014). Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim ile İstihdam İlişkisi., Yüksek Lisans Tezi., Gediz Üniversitesi Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı, İzmir.
- Özdemir, T. (2018).” Yeni Orta Sınıf Velilerin Türk Eğitim Sistemi Alanında Sınıfsal Yeniden Üretim Stratejileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özsan G. (2018). *Türkiye’nin Sosyal Dokusunda Değişen ve Değişmeyen Unsurlar: Eşraf Aileleri ve Eğitim*. Türkiye’de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik.. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öztunç H. ve Çil A. (2016). Ailenin Soyo-Ekonomik Durumu ile Öğrencinin Üniversitede Fakülte ve Bölüm Seçimi İlişkisinin Ampirik Analizi. <http://ailemrehberim.blogspot.com.tr/2015/01/ailenin-sosyoekonomik-durumu-ile.html>, adresinden 27 Ekim 2021’de alınmıştır.
- Parkin, F. (1988). *Toplumsal tabakalaşma..* (Çev. Berktaş F). (Ed. Uğur A, Tunçay M). Sosyolojik çözümlemenin Tarihi. V Yayınları. (Eserin orijinali 1980 yılında yayımlanmıştır).

- Parsons, T. (2013). “Dayatmanın ve Bunalımın Ötesinde: Gönüllü Topluluk Çağının Gelişi”, (İç.) Kültür ve Toplum: Güncel tartışmalar. (çev. N. Yavuz). : İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları (Eserin orijinali 1989 yılında yayımlanmıştır).
- Patır, E. (2011). Yoksulluğun eğitim başarısı üzerine etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), 7 Aralık Üniversitesi, Kilis.
- Punch, K.F.. (2014).*Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (Çev. Dursun B.). Ankara: Siyasal Kitabevi (Eserin orijinali 2009 yılında yayımlanmıştır).
- Sarıkaya T. & Khorshid L. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- Smith, A.. (1996). *Toplumsal Değişme Anlayışı*, (Çev: .Oskay, Ü .), Ankara: Gündoğan Yayıncılık (Eserin orijinali 1990 yılında yayımlanmıştır).
- Smith, N. (2017). *Eşitsiz gelişim* (Çev. .Soğancılar, E.). İstanbul: Sel Yayıncılık
- Sunar, L. (2016). *Toplumsal Değişimi Açıklamak: Temel Kavram ve Kuramlar*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Swartz, D.L. (2015). *Bourdieu ve Tarihsel Analiz*. (Çev..Akkuyu, Ö.) (Ed .Gorski.) Ankara: Heretik Yayınları (Eserin orijinali 2013 tarihinde yayımlanmıştır).
- Şengün G. (2013).Lise Öğrencilerinin Alan Seçimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tatar L. (2018).Mesleki Eğilimin Toplumsal Hiyerarşisi Kültürel Sermaye ve Simgesel Şiddet Ekseninde Mesleki Tasnif, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Tatlıcan, Ü, ve Çeğin, G. (2015). *Bourdieu ve Giddens: Habitus ve Yapının İkiliği. Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Torun (Hakverdi) Y. (2014).Eğitim ve Toplumsal Hareketlilik İlişkinine Dair Biyografik Bir Araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türker, A. (2001). Çıraklık Eğitimi Merkezlerinde Tesisatçılık Meslek Dalının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Ünal, A. (2016). *Rahatsız eden bir adamın bilimi: Sosyoloji. Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi* (Der. Çeğin, G, Göker E, Arl 1A, Tatlıcan, Ü) İstanbul: İletişim Yayınları
- Vuranok T. (2017).Mesleki Eğitimde İstihdam Sorunları (İstanbul Örneği).Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Vurucu F. (2010). Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yeterliliği ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yanıklar, C. (2010). Kültürel Sermaye, eğitim ve toplumsal tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nün yeniden üretim kuramına eleştirel bir bakış. *Sosyoloji Dergisi*, 22, 121-138.
- Yanıklar, C. (2016). Sınıfın sonu mu? Sınıf tartışmalarının gidişatı. Lütfi Sunar (Ed.). Türkiye'de toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlikler içinde (s. 29-44). *İstanbul: Matbu Kitap*.
- Yel A.M., (2007). *Bourdieu ve Din Alanı: Sermaye, İktidar, Modernlik*, (Der: G.Çeğin, E.Göker, A.Arlı, Ü.Tatlıcan,), Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, İstanbul: İletişim Yayınları.

